

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 23.

Onsdagen den 9 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med anledning av Hans Maj:t Konungens förestående åttiofemårsdag ber jag få föreslå, att kammaren måtte besluta utse en delegation att i samband med jubileumsfestligheterna till Hans Maj:t Konungen framföra kammarens lyckönskningar. Till medlemmar av delegationen föreslår jag kammarens talman och vice talmän samt de ledamöter av kammaren, som äro utsedda att deltaga i talmansöverläggningarna.

Kammaren biföll vad herr förste vice talmannen sålunda föreslagit.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Herr Håstad har till chefen för försvarsdepartementet, alternativt till mig, riktat följande fråga:

Vad är orsaken till det långa dröjsmålet med hemortsförsvars-sakkunnigas betänkande, och när kan det beräknas, att frågan om hemortsförsvarets organisation kan framläggas för riksdagen?

När jag den 20 juni 1941, efter ett samma dag erhållet bemyndigande, tillkallade 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga, var jag fullt medveten om, att de problem, som de sakkunniga fått sig förelagda delvis voro av mycket invecklad och svårlöst natur. Å andra sidan tedde sig behovet av samordning och rationalisering av hemortsförsvarets olika grenar så trängande, att jag vågade hoppas på ett relativt snabbt resultat av utredningen trots svårigheterna. Ännu vid utarbetandet av 1942 års statsverksproposition hyste jag förhoppning att kunna anmäla resultatet av de sakkunnigas arbete vid 1942 års riksdag. Tyvärr ha svårigheterna visat sig ännu större än vad jag ansåg mig ha anledning att räkna med. Nu har emellertid de sakkunnigas ordförande meddelat mig, att utredningens betänkande kommer att avgivas före midsommar, varefter detsamma kommer att utremitteras. Det är min avsikt att så snart ske kan underställa riksdagen de av utredningen berörda frågorna.

Jag vill emellertid påpeka, att samordningsuppgifterna såväl mellan hemortsförsvarets olika grenar som mellan dessa och det militära försvaret ha fått en provisorisk lösning genom tillsättandet i början av 1942 av hemortsförsvars-assistenterna, enligt ett av de sakkunniga den 2 augusti 1941 framlagt förslag. Samtidigt föreslog de sakkunniga upprättandet av ett beredskapsregister för att undvika den s. k. dubbelrekryteringen, av personal inom olika delar av hemortsförsvaret. På grundval av de sakkunnigas förslag utfärdades kungörelse den 30 augusti 1941 om sådant beredskapsregister, vilket därefter föres kontinuerligt.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 23.

Svar på fråga. (Forts.)

Hemortsförvarsassistenternas arbete har under rådande förhållanden möjliggjort att skyndsamt få de mest angelägna åtgärderna på hithörande område utförda. I hög grad har också hemortsförsvarets operativa användbarhet stärkts genom de krigsspel, som på de sakkunnigas initiativ hållits i olika delar av landet.

Härefter yttrade

Herr **Håstad**: Herr talman! För det expressvar, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet avgivit på min dröjsmålsfråga, ber jag få framföra ett värdsamt tack. Jag tar också fasta på statsrådets löfte att så fort sig göra låter framlägga hemortsförvarssakkunnigas väntade betänkande för riksdagen, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att det måtte ske till höstrikdagen, om det blir någon riksdag då.

Som statsrådet yttrade tillsattes de s. k. hemortsförvarssakkunniga den 28 juni 1941. Det heter i de direktiv, som de sakkunniga skulle ha att arbeta efter, att utredningen skall »bedrivas med största möjliga skyndsamhet», ett ovanligt expressivt uttryck i dylika sammanhang. Om man gör en jämförelse med den värnska utredningen, som hade att planera på ett ännu större område inom försvarsväsendet, så finner man, att denna tillsattes den 20 juni 1941, alltså en vecka tidigare, och var färdig med sitt arbete redan efter något över ett halvt år.

Att jag framställt denna fråga beror naturligtvis på den oro, som det långa dröjsmålet har väckt, särskilt i de frivilliga försvarskretsarna här och var ute i landet och framförallt när det gäller rekryteringen såväl till hemvärnet som till luftskyddet. Även arbetskraftsknappheten och frågan om avvägningen av arbetskraftens fördelning i händelse av krig har visat sig mer brännande än man tidigare kunnat ana, och på sistone har också tillkommit de fruktansvärda proportioner kriget fått. — Jag tänker då närmast på de omfattande luftlandsättningar, varmed länderna hotas, men framförallt på förintelsen från luften av hela städer. I nära sammanhang härmed uppställer sig en fråga, som det kanske icke varit hemortsförvarssakkunnigas uppgift att behandla — den berördes i en interpellation i första kammaren igår — nämligen frågan om ordnandet av civilbefolkningens passiva försvar i händelse av anfall och ockupation.

Det som synes mig viktigt är att i varje fall allt, som har omedelbar betydelse för vår beredskap under detta krig, kan genomföras så fort som möjligt. Det undandraget sig givetvis min förmåga av bedömande, om det hade varit möjligt för hemortsförvarssakkunniga att bryta ut vissa partier ur sitt betänkande och lägga fram åtminstone preliminära förslag, så att riksdagen hade kunnat behandla dessa tidigare än övriga av de sakkunniga handlagda frågor. I varje fall synes det mig, som om frågan om samordningen mellan hemortsförsvaret och det övriga försvaret — utöver tillsättandet av hemortsförvarsassistenterna — samt rekryteringsproblemen vore så angelägna, att de fortast möjligt borde föreläggas riksdagen. Med tanke framförallt på de moderna former för hemortsbekämpningen, som kriget skapat, böra alla nödiga åtgärder skyndsammast vidtagas.

Till slut är jag angelägen att betona, att jag med vad jag här sagt icke på något sätt har velat bryta staven över det arbete, som hemortsförvarssakkunniga utfört. Innehållet i de sakkunnigas betänkande är ju ännu icke känt, och veterligen har särskilt de sakkunnigas ordförande nedlagt mycken möda på att grundligt genomtränga dessa förvisso mycket svårlösta problem. Jag har icke framställt min fråga av någon lust att kritisera utan av ett

Svar på fråga. (Forts.)

lättförståeligt intresse för att vår beredskap blir så fast och planmässig, som det överhuvud taget står i mänsklig makt att göra den inför det svåra läge, som vi kanske ha att emotse, då rymden genljuder av allehanda invasionsrykten och avgörande krigshändelser kunna utspelas i den mest farofyllda närhet av vårt eget land.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Petterson i Degerfors har med kammarrens tillstånd till mig ställt följande frågor: *Svar på interpellation.*

1) Anser statsrådet det med hänsyn till det allmänna intresset av att överallt få ändamålsenliga och trivsamma samlingslokaler lämpligt med den privata koncessionspolitiken inom biografbranschen?

2) Om så icke är fallet, vill statsrådet medverka till förhållanden å detta område, som möjliggöra förvaltning av och utbyggande av samlingslokalerna, utan hinder från eventuella monopolsträvanden?

Innan jag går att besvara dessa frågor, vill jag beröra den av interpellanten anförda, omedelbara anledningen till desamma. En biografkoncern i Stockholm hade av den prövningsnämnd för nyetableringsfrågor m. m., som tillsatts av föreningen Sveriges filmproducenter och Sveriges biografägareförbund, ansökt om tillstånd att anlägga en ny biograf i Degerfors. Ansökningen hade avstyrkts av ägarna till de tvenne biografen, som drivas i samhället, en privat ägare och folketshusföreningen, emedan dessa avsågo, att så snart förhållandena medgäve bygga större och mera tidsenliga lokaler än de nu förefintliga. Då samhället är i trängande behov av samlingslokaler, har en nybyggnad av folkets hus sedan länge planerats; denna vore emellertid för sin ekonomisering beroende av biografverksamhet i fastigheten. Nybyggnaden har fördröjts bland annat av stadsplanereglering, vartill kommit att folketshusföreningen med skäl ansågo, att den under nuvarande förhållanden icke skulle kunna få byggnadstillstånd för ett så stort bygge, som det här är fråga om. Då prövningsnämnden sedermera förklarat för folketshusföreningen att, så framt den icke inför nämnden kunde styrka, att beträffande det av föreningen tillämnade bygget sådana dispositioner vidtagits att säkerhet vunnits för att biografen kunde öppnas före den 1/10 1943, nämnden vid prövning av nyetableringsfråga ej kunde taga hänsyn till förefintligheten av denna biograf, befarade föreningen, att den ifrågasatta koncernbiografen möjligen skulle kunna komma att byggas oberoende av arbetsförmedlingstvånget och att föreningen efter dess uppförande icke skulle få tillstånd att driva den i det nya folkets hus planerade större biograflokalen. Dessa farhågor måste dock anses ha varit obefogade, då den föreliggande nyetableringskontrollen icke berör en så begränsad lokalutvidgning, som det här vore fråga om, och då det sannolikt icke förelegat möjlighet för koncernen att uppföra biografen utan företrädesförklaring. Sådan plägar emellertid icke givas beträffande nybyggen av ifrågavarande slag.

Den berörda konflikten i Degerfors har en principiell sida, som kommer till uttryck i de frågor, som interpellanten ställt. Inom biografväsendet föreligger sedan några år en nyetableringskontroll, som praktiskt taget — om man bortser från de större städerna — omöjliggör nyanläggning av biografen, för såvitt icke tillstånd erhålles från den omnämnda prövningsnämnden. Endast biografen, som godkänts av denna nämnd, ha möjlighet att erhålla svensk film till sina program. Det har visat sig, att det på de flesta håll är omöjligt att

Svar på interpellation. (Forts.)

upprätthålla lönande biografdrift utan tillgång till svensk film, varför denna kontroll är synnerligen effektiv. Till yttermera visso har biografägareförbundet genom skrivelse upplyst landets kreditinstitut om att det vid finansierandet av biografbyggnadsföretag bör vara av betydelse för instituten att förvissa sig om, huruvida nyetableringstillstånd erhållits. Nyetableringskontrollen innebär sålunda, att det nu föreligger en möjlighet till en planmässig reglering av biografväsendets expansion.

Den prövningsnämnd, som beslutar beträffande tillstånd, består av två ledamöter, utsedda av föreningen Sveriges filmproducenter, och två ledamöter, utsedda av Sveriges biografägareförbund. Ordföranden utses av Sveriges industriförbund. Ehuru nämnden är sammansatt av representanter både för biografägarna och filmproducenterna, torde man få räkna med att kapitalstarka producentintressen här kan få ett otillbörligt inflytande, enär dessa intressen äro effektivt företrädade även inom biografägareförbundet.

Riktlinjerna och principerna för biografväsendets expansion i vårt land bestämmas sålunda i hög grad av en av branschintressena tillsatt instans, vars verksamhet det allmänna icke för närvarande har möjlighet att kontrollera eller influera på. Med den ställning, som biografväsendet har i vårt samhällsliv, bör enligt min mening detta förhållande uppmärksammas. I detta sammanhang ger sig osökt jämförelsen med radioverksamheten, där samhället har helt andra möjligheter att tillgodose sina intressen.

På ett stort antal mindre orter i vårt land äro biograferna inrättade i samlingslokaler, tillhörande folkliga sammanslutningar. Dessa sammanslutningar äro i regel starkt beroende av biografdriften för finansieringen av sina lokal-kostnader. På grund av detta faktiska förhållande är frågan om samlingslokaler på flera orter intimt sammankopplad med möjligheten att driva biografverksamhet i samma fastigheter. Den på många orter brännande frågan att skaffa lokaler för den kulturella verksamheten, föreningsverksamheten och ungdomsverksamheten torde för sin lösning vara beroende av möjligheten att vissa kvällar i veckan driva biograf i samlingslokalerna. På grund av den betydelse som samlingslokalerna ha för bygdernas kulturella liv, synes det mig rimligt att vid prövandet av nyetablering särskilda hänsyn tagas till de an-
språk, som kan ställas av företrädarna för samlingslokalernas intressen.

Kommittén för de folkliga samlingslokalerna, som representerar I.O.G.T., N.T.U., S.L.U., J.U.F., folkparkerna och folketshusföreningarnas centralorganisation, har icke ansett de synpunkter, som den har att tillvarataga, tillräckligt beaktade av prövningsnämnden. Försök har gjorts från kommitténs sida att bliva företräd i prövningsnämnden vid frågor, som beröra samlingslokaler, och det har vidare föreslagits, att prövningsnämndens ordförande skulle utses av socialdepartementet, men dessa yrkanden ha icke accepterats av biografägareförbundet. Samlingslokalernas företrädare hävda, att vid bedömandet av nyetablering av biograf i fastighet, som avser att tillgodose behov av allmän samlingslokal, prövningsnämnden borde vara skyldig att ta hänsyn jämväl till den sociala funktion, som sådan samlingslokal avser att fylla.

Att med hänsyn till marknadsbehovet en viss reglering och planering av biografväsendets expansion är ändamålsenligt, anser jag vara obestridligt. På grund av den sociala betydelse, som samlingslokalerna ha, och på grund av svårigheten att eljest utan dryga tillskott från det allmännas sida, finansiera desamma, är det emellertid önskvärt att vid nyetablering samlingslokalerna få förtursrätt, i varje fall på sådana platser, som äro i behov av nya eller utvidgade samlingslokaler.

Det förtjänar i detta sammanhang påminnas om att i Danmark nyetable-

Svar på interpellation. (Forts.)

ring av biografer regleras genom statligt koncessionsförfarande och i Norge genom kommunalt. För den händelse den privata nyetableringskontrollen i vårt land skulle få sådana verkningar att den skulle försvåra den ofta med stora uppoffringar bedrivna verksamheten att bereda goda och ändamålsenliga samlingslokaler i bygderna, torde det finnas anledning att ta upp till prövning frågan, huruvida icke en form för offentlig kontroll av nyetableringsregleringen borde införas.

Vidare anförde:

Herr **Petterson** i Degerfors: Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet uttala mitt tack för svaret på interpellationen. Det är mig en särskild tillfredsställelse att kunna konstatera, att svaret vittnar om en både välvillig och positiv inställning till de frågor, jag berört i min interpellation. Svaret kommer också säkert att hälsas med den största tillfredsställelse av alla de organisationer och av alla de tusentals enskilda människor här i landet, som ha att syssla med hithörande frågor. Det är givetvis ingen som har någonting emot att det finns en prövningsnämnd för nyetableringsfrågor, men det är sammansättningen av nämnden som, med hänsyn till den oerhörda maktbefogenhet denna nämnd har, framkallat farhågor. Det är den principiella sidan av saken, som här är den avgörande. Jag är också synnerligen tacksam för att statsrådet ägnat denna del av interpellationen en så pass ingående granskning. Jag vill särskilt understryka den sista delen av interpellationssvaret, där det heter: »Det förtjänar i detta sammanhang påminnas om att i Danmark nyetablering av biografer regleras genom statligt koncessionsförfarande och i Norge genom kommunalt. För den händelse den privata nyetableringskontrollen i vårt land skulle få sådana verkningar, att den skulle försvåra den ofta med stora uppoffringar bedrivna verksamheten att bereda goda och ändamålsenliga samlingslokaler i bygderna, torde det finnas anledning att ta upp till prövning frågan, huruvida icke en form för offentlig kontroll av nyetableringsregleringen borde införas». Endast på en punkt har jag kanske en avvikande mening. Beträffande den lokala detaljen anser statsrådet, att farhågorna möjligen varit obefogade och överdrivna, då den föreliggande nyetableringskontrollen icke berör en så begränsad lokalutvidgning, som det här är fråga om, och då det sannolikt icke förelegat möjlighet för koncernen att uppföra biografen utan företrädesförklaring. Jag förstår, att denna uppfattning är byggd på den allmänna förklaring, som prövningsnämnden har avgivit, men jag vill i detta sammanhang framhålla, att prövningsnämnden fullständigt sadlat om, sedan interpellationen framstälts. Utdrag av ett protokoll, fört vid sammanträde med prövningsnämnden den 15 januari 1943, visar att man ämnade utnyttja det föreliggande byggnadsförbudet för att förhindra Degerfors folkethushöförelse, att inrätta en biograf. I protokollet heter det: »Efter yttrande av sekreteraren beslöt prövningsnämnden anmoda dels Degerfors folkethushöförelse att före den 1/4 1943 inför nämnden styrka, att beträffande det av föreningen tillämnade bygget av en ny biograf sådana dispositioner vidtagits, att säkerhet vunnits för att biografen kunde öppna före den 1/10 1943, vid äventyr att nämnden vid prövning av förevarande nyetableringsfråga ej komme att taga hänsyn till förefintligheten av denna biograf...». Jag vill i detta sammanhang framhålla, att Degerfors icke är den enda plats, där man blivit utsatt för en sådan utpressning. För icke så länge sedan höll jag föredrag i en av småstäderna i Bergslagen, en stad med mellan 4,000 och 5,000 innevånare. Där saknade man fullständigt samlingslokaler, och när man började diskutera möjligheten att skaffa ett folkets hus för att tillfredsställa lokal-

Svar på interpellation. (Forts.)

behovet, begärde biografkoncernen att få bygga biograflokaler, detta naturligtvis för att utestänga folketshusföreningen från möjligheten att bygga. Med den utformning, som byggnadsförbudet under sitt första skede fått, fanns det också ganska goda förutsättningar för att kapitalstarka institutioner skulle kunna kringgå bestämmelserna. Det är intet tvivel om, att biografkoncernen ämnade utnyttja detta byggnadsförbud för att hindra byggandet av ett folkets hus.

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! Jag vill först begagna tillfället att instämma i interpellantens tack till statsrådet, för att statsrådet så oerserverat ställt sig på de folkliga sammanslutningarnas och organisationernas sida, när deras intressen i fråga om samlingslokaler kommit i strid med biografägareförbundets intressen, men jag vill också begagna tillfället att säga några ord om samlingslokalfrågan i allmänhet. Som var och en känner till, talar man ju i dessa tider mycket om att man skall taga hand om ungdomen, man skall skydda ungdomen mot alla de nedbrytande krafterna i tiden. Man talar så mycket om vad som skall göras, men allt eller åtminstone mycket av detta vackra tal leder icke till något resultat, ty den ungdom, som icke vill förlösa sin tid på andligen och kroppsligen nedbrytande nöjen utan vill söka på bästa sätt bereda sig för sin livsuppgift, göra sig förtrogen med samhällsfrågorna och utveckla sin personlighet, har icke någon plats att samlas på. Det går icke så bra att åstadkomma något, om var och en går för sig själv. Den, som icke är ansluten till någon förening, faller lätt offer för de nedbrytande krafterna i tiden. Det går lättare att kämpa för samhällsviktiga intressen och vackra ideal för dem, som ha möjlighet att komma tillsammans i en förening. Där kunna de ge något av det bästa de vilja ge i ungdomstiden. Först och främst väntar ungdomen ett handtag vid lösandet av denna fråga. Det är beklämmande, att det på högsta ort skall finnas krafter, som hålla igen, när det gäller att ge framför allt ungdomsorganisationerna ett så kraftigt handtag som behövs, för att deras lokalfråga skall kunna ordnas och därmed den första förutsättningen skapas för att föreningslivet skall kunna få en så mångsidig och nyttig utveckling, som samhället av i dag säkerligen kräver.

När det nu icke går att göra något åt detta i år, vill jag begagna detta tillfälle att å föreningsfolkets vägnar rikta en varm vädjan till statsrådet och chefen för socialdepartementet att till nästa år framlägga förslag om ett betydligt större anslag till samlingslokaler, framför allt på landsbygden. När det gäller att bygga samlingslokaler på landsbygden, kan mycket av det byggnadsmaterial, som erfordras, anskaffas på orten, och det blir icke så stor konkurrens om byggnadsmaterialet som i städer och samhällen. I många fall kunna sådana byggen utföras genom anlitande av arbetskraft, som icke har full sysselsättning. Även ur den synpunkten bör det icke möta större betänkligheter att anvisa litet mera pengar för denna byggnadsverksamhet. Man talar så vackert om att vi böra ha ungdomen med oss, vi böra hjälpa den. Vilja vi verkligen göra detta, så böra vi i första hand se till, att ungdomen erhåller lämpliga samlingslokaler. Om ungdomen saknar sådana lokaler, händer det lätt, att den tappar intresset för nyttiga sysselsättningar och i stället faller offer för de nedbrytande krafterna i tiden.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Då jag begagnar tillfället att säga några ord i denna debatt vill jag understryka det tack, som först av interpellanten riktades till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det intresse han visat denna fråga och det svar han avgivit. För den,

Svar på interpellation. (Forts.)

som intresserar sig för samlingslokaler i vårt land, är det nog ganska självklart, att det på detta område kan behövas en nyetableringskontroll. Men denna kontroll bör ej uteslutande bedrivas i syfte att skydda den, som till äventyrs bedriver en rörelse på detta område, utan man bör framför allt ägna uppmärksamhet åt att lokalägarna skyddas, framför allt där lokalägarna representera organisationer på orten eller kulturella och sociala intressen, som företrädas av organisationerna. Så sker ju ej för närvarande. Det är ju bekant och har framhållits i interpellationen och har också erkänts i interpellationssvaret. Staten har ju under de senaste åren, som den ärade nästföregående talaren antydde, visat intresse för att stödja samlingslokaler. Även om denna verksamhet ännu icke på något sätt kan sägas ha kommit i gång, är dock grunden lagd till ett statligt stöd till samlingslokaler. Då är det ganska självfallet, att man också ägnar uppmärksamhet åt en fråga av den innebörd som den interpellanten här framfört. Det finns ju en mångfald exempel på att innehavaren av en biografrättighet, som icke på vissa orter disponerar en lokal, i varje fall kunnat så att säga blockera möjligheterna för de folkliga organisationerna på platsen att i den lokal, som de till äventyrs äga eller som de planera uppföra, anordna biografrörelse. Denna biografrörelse kan vara nödvändig för samlingslokalens bestånd. Det är således ett intresse av ganska stor räckvidd att man får möjligheter att bedriva biografrörelse i dessa lokaler, som ägas av organisationer på orten. Det är sålunda en fråga, som rör olika slag av organisationer. Jag har ju varit i tillfälle att just pröva dessa frågor såsom deltagare i en samlingsorganisation inom nykterhetsrörelsens olika organisationer, i den mån dessa äga samlingslokaler.

Jag vill peka på att man inom vida kretsar i vårt land med intresse skall taga del av det svar, som socialministern givit på denna interpellation, och också med belåtenhet inkassera det framtida intresse, som utlovas, och de eventuella åtgärder från det allmännas sida för att råda bot på missförhållandena, som i interpellationssvaret antydde.

Det är endast detta, herr talman, som jag velat passa på tillfället att anknyta till denna debatt.

Herr Kilbom: Herr talman! De folkliga organisationer, som äga samlingslokaler i landet, är det som bland andra krävt, att det skulle bli någon ordning på nyetableringen av biografen. Utvecklingen har nämligen sedan några år pekats dithän, att de stora företagen slagit under sig alla de mera lukrativa platserna. Det har därför varit och är vissa svårigheter för de folkliga organisationerna med lokaler och de mindre biografägarna att hävda sig. Det är därför samlingslokalernas representanter funnit saken värd allmänt intresse. Då de påkallat uppmärksamhet för sina synpunkter, är det sålunda ej för att bestrida, att en reglering kan vara motiverad, utan för att hävda, att deras intressen måste tillgodoses på ett långt starkare sätt, då regleringen genomföres, bland annat inom det organ, som handhar denna reglering. Det har från de folkliga organisationerna, såsom det upplyses i statsrådets svar, gjorts försök att genom förhandlingar nå resultat, som kunna tillfredsställa alla parter. I det avseendet ha olika förslag lämnats, det första redan i november 1941. Då det icke blev några resultat därav, ägde nya förhandlingar rum. Slutligen överenskommo delegerade från filmproducenter, biografägareförbundet och de folkliga sammanslutningarna om ett förslag i fyra punkter av följande innehåll: »1. Folkorganisationerna godkänna i princip föreliggande avtal angående nyetablering och illojal konkurrens. 2. Kommitterade enades om att vid bedömandet av nyetablering i biograf i fastighet, som avser att tillgodose behov av allmän samlingslokal, prövningsnämnden äger rätt taga hänsyn till jämväl

Svar på interpellation. (Forts.)

den *sociala funktion*, som en sådan samlingslokal avser att fylla. 3. Prövning skall ske vid varje nyetablering, dock att kostnaderna för nyetablering inom publikområde, där fast biografrörelse ej tidigare bedrivits, ej behöver förskottslikvideras, utan betalas kostnaderna först efter det att ärendena i fråga behandlats av prövningsnämnden.»

I det träffade avtalet föreskrives ju inte bara, att pengarna skola erläggas i förskott, utan att den, som söker rätt till nyetablering, skall betala 100 kronor, oavsett om han har alla utsikter att göra förlust på den plats, där biografen eventuellt komme att drivas, eller det exempelvis är en biograf i en storstad, där biografägaren kan förtjäna åtskilliga tiotusental kronor. Detta ha de folkliga representanterna protesterat emot och framfört, att det är uppenbart orättvist.

Den fjärde punkten lyder: »Parterna äro överens om att prövningsnämnden skall bestå av sex ordinarie ledamöter med en personlig suppleant för varje». I avtalet om prövningsnämnden stipulerades fyra representanter, två för producenter och två för biografägareförbundet, medan de folkliga samlingslokaler inte ha rätt att utse någon. Man anför visserligen, att biografer i dessa lokaler representera bara några få procent av de summor, som biograferna köra in — den senaste vintern cirka 60 miljoner kronor — men detta synes oss icke vara något skäl, som äger utslagsgivande betydelse.

Trots att de delegerade således enades om att dessa fyra punkter skulle vara en linje, om vilken alla parter kunde enas och med vilken alla intressen kunde tillgodoses, har i realiteten intet svar på detta förslag ingått från den andra parten. Det har dock förklarats under hand, att det skulle bli svar, bara vi ville lugna oss o. s. v. Enligt uppgifter från biografägarekongressen nyligen har där sagts, att det var ingenting vidare att förhandla om, då samlingslokaler representeranter krävde förtursrätt för biografdrift i sådana lokaler. Som framgår av de föredragna fyra punkterna är denna uppgift icke riktig.

Det må icke förtänkas samlingslokalernas representanter om de finna detta tillstånd minst sagt otillfredsställande.

Å andra sidan skall det naturligtvis medgivas, att på vissa platser ha nyetableringsbestämmelserna för en del samlingslokaler varit till fördel, då man lyckats förhindra större och kapitalstarka företag att tränga sig in.

Det hävdas från representanterna för samlingslokalerna sida, att de företräda ett allmänt intresse och att de pengar, som komma in till en biograf, exempelvis i en by, ett järnvägssamhälle, ett industrisamhälle etc. böra rimligen kunna komma till hela allmänhetens bästa genom att användas till underhåll av samlingslokal, innehållande studie- och läsrum o. s. v.

Det är emellertid också en annan synpunkt, som jag tror icke kan förbises i detta sammanhang. Det är filmens oerhörda opinionsbildande betydelse. Förr chefen för Radiotjänst blev, då han frånträdde sin plats — han blev ju, som bekant, och är nu direktör för ett av de större film- och biografföretagen — tillfrågad av tidningspressen, vad han menade om radio och film. Hans svar är förvisso byggt på en mycket ingående sakkunnskap. Han svarande: »Film och radio äro bland de starkast verkande opinionsbildande faktorerna. De omställa människornas livsföring och levnadsåskådning. Det beklagliga är att vi icke märka resultatet av detta förrän om ett par generationer».

Jag tror att detta yttrande slår huvudet på spiken. Det är fördenskull fullkomligt naturligt, om de folkliga organisationerna hävda, att deras intressen böra stödjas av samhället. Det är ju också så, att både skolan, de olika folkrörelserna och de olika politiska partierna mer och mer söka att utnyttja filmen för upplysande och opinionsbildande propaganda o. s. v. Staten har ju numera för övrigt också deklarerat ett positivt intresse för denna sak.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är med hänsyn till allt detta som vi ifrågasätta, huruvida det kan vara rimligt, att denna väldiga opinionsfaktor, som film och biografväsende är med den oerhörda betydelse de ha i vårt samhällsliv, skall dirigeras av enskilda intressen. Vi tro, årligt talat, icke att denna situation kan fortsätta i längden. Vi mena icke, att man skall träda någons intressen för nära, då man emellertid från de mera samhälleliga intressenas sida kräver en annan ordning än den som för närvarande råder.

Ingen kan livligare än jag beklaga, att det ej gått att komma till en rimlig överenskommelse med motsidan i denna fråga. Men vi nödgas konstatera, att felet icke är på vårt håll. Vi ha, som sagt, flera gånger begärt att få förhandlingar, och förslag ha framlagts utan att motparten när det kommit till kritan visat någon vilja att göra upp. Jag är emellertid övertygad om, att också i privata biografägare- och filmkretsar finnas de, som mena att en annan ordning borde åstadkommas. Men uppenbarligen — vilket är att beklaga — ha icke dessa det avgörande ordet, en omständighet som jag hoppas måhända skall kunna ändra sig i den mån samhällsmakterna ägna intresse åt denna fråga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr Lundgren har med andra kammarens tillstånd till mig riktat en förfrågan om jag, med hänsyn till inträffade olyckor inom försvaret, ämnade föreslå sådan ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av olycksfall under militärtjänst att ersättningen kunde innebära skälig försörjning för de efterlevande.

Till svar härå får jag anföra följande.

Gällande bestämmelser om ersättning i anledning av olycksfall under militärtjänstgöring återfinnas huvudsakligen i 1916 års olycksfallsförsäkringslag och 1927 års militärsättningsförfattning. Den sistnämnda författningen avser i stort sett värnpliktiga och fast anställt manskap, medan den förra gäller för så gott som all övrig personal, främst officerare och underofficerare. Enligt båda författningarna utgå vid olycksfall, som medfört döden, livräntor till de efterlevande. Livräntorna uppgå till olika belopp allteftersom de efterlevande utgöras av änka, barn och föräldrar. Änka är, så länge hon lever ogift, berättigad till ett årligt belopp motsvarande en fjärdedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Varje barn erhåller, intill fyllda sexton år, ett årligt belopp motsvarande en sjättedel av arbetsförtjänsten. Till föräldrar utgår, under förutsättning att de för sitt uppehälle varit av den avlidnes arbete väsentligen beroende, livränta med ett årligt belopp motsvarande värdet av åtnjutet underhåll, dock högst en fjärdedel av den avlidnes arbetsförtjänst. De sammanlagda livräntorna få icke överstiga två tredjedelar av arbetsförtjänsten.

Den avlidnes årliga arbetsförtjänst, som alltså ligger till grund för livräntebeloppen, bestämmes på olika sätt i fråga om värnpliktiga och i fråga om annan personal. För vissa mera kvalificerade värnpliktiga, exempelvis sådana som fullgjort dem åliggande första tjänstgöring och repetitionsövningar, skall arbetsförtjänsten per år antagas utgöra 2,160 kronor, medan den för övriga värnpliktiga är bestämd till 1,764 kronor. Till änka utgår sålunda 540 respektive 441 kronor per år och till barn 360 kronor respektive 294 kro-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

nor per år. Å livräntor efter värnpliktiga utgår emellertid under åren 1942 och 1943 dyrtidstillägg med 30 procent, varför livräntebeloppen bliva för änka 702 respektive 573:30 kronor och för barn 468 respektive 382:20 kronor.

För annan personal än värnpliktiga, alltså officerare, underofficerare och fast anställt manskap, beräknas den årliga arbetsförtjänsten till ett belopp, som motsvarar vederbörandes normala arbetsinkomst under året närmast före olycksfallet, dock högst 3,900 kronor. Livränta utgår sålunda till änka med högst 975 kronor per år och till barn med högst 650 kronor per år.

I de fall då de efterlevande bliva berättigade till familjepension efter den avlidne undergå livräntebeloppen viss reduktion. Å livräntebelopp till familjepensionsberättigade efterlevande skall nämligen avdragas ett belopp motsvarande dels statens bidrag till familjepensionens grundbelopp, dels ock av statsmedel utgående rörligt tillägg och kristillägg. Såsom exempel på tillämpningen härav kan nämnas att för änka med ett barn efter en avliden löjtnant utgör den sammanlagda årliga livräntan 1,625 kronor. Härifrån avdrages emellertid enligt det nyss anförda 1,237 kronor 68 öre. Det återstående livräntebeloppet uppgår följaktligen till 387 kronor 32 öre, vilket alltså de efterlevande erhålla utöver familjepensionen.

Efter den nu i korthet lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser, vid vilken liksom i det följande närmast tagits sikte på framdeles uppkommande livräntor och alltså bortsetts från särskilda regler för livräntor i anledning av äldre olycksfall, vill jag erinra om att bestämmelserna senast vid 1941 års riksdag voro föremål för behandling. I proposition den 17 oktober 1941 (nr 316) framhöll chefen för socialdepartementet, att den under de senaste åren inträdda stegringen av levnadskostnaderna medfört att realvärdet av bland annat livräntor till efterlevande avsevärt nedgått. Då de löneförhöjningar, som på grund av levnadskostnadsstegringen ägt rum, verkade automatiskt höjande på ersättningsbeloppen såvitt anginge annan personal än värnpliktig erfordrades emellertid för denna personal ingen annan ändring i grunderna för livräntors beräkning än höjning av maximigränsen för den årliga arbetsinkomsten, som då var 3,000 kronor. För värnpliktiga däremot beräknades ju livräntor efter en till visst belopp fixerad årsinkomst och, eftersom höjning därav icke lämpligen borde ske, återstode endast möjligheten att bevilja ett skäligt dyrtidstillägg. På i huvudsak dessa skäl förordade chefen för socialdepartementet dels att maximigränsen för den årliga arbetsinkomsten höjdes till 3,900 kronor och dels att ett dyrtidstillägg om 30 % skulle under åren 1942 och 1943 utgå å livräntor efter värnpliktiga. Såsom framgår av redogörelsen för gällande bestämmelser blev detta förslag sedermera av riksdagen antaget.

I detta sammanhang kan förtjäna framhållas, att Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för socialdepartementet i en i dagarna framlagd proposition föreslagit, att dyrtidstillägg å livräntor efter värnpliktiga skall utgå jämväl under åren 1944 och 1945, dock att därvid procentsatsen med hänsyn till den fortsatta levnadskostnadsstegringen skall utgöra 40 i stället för 30 procent.

Med nu berörda förbättringar och förslag till sådana är emellertid icke frågan om ändringar i grunderna för livräntors beräkning slutligt avgjord. Sedan flera år tillbaka pågå nämligen vissa utredningar inom detta område. Andra lagutskottet vid 1937 års riksdag uttalade, att en höjning av livräntor, som utginge inom de lägre inkomstgrupperna, framstode såsom synnerligen önskvärd samt att olycksfallsförsäkringslagen även i andra hänseenden borde underkastas en omarbetning. I anledning härav hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande förbättrad

Svar på interpellation. (Forts.)

lagstiftning om försäkring för olycksfall i arbete. Genom beslut den 11 juni 1937 anbefallde Kungl. Maj:t (i socialdepartementet) riks-försäkringsanstalten att verkställa denna utredning. Sedan 1939 års lagtima riksdag anhållit att frågan om utvidgad försäkring för olycksfall i arbete måtte upptagas till fortsatt utredning, har Kungl. Maj:t (i socialdepartementet) den 13 april 1939 överlämnat handlingarna i ärendet till den år 1938 tillsatta socialvårdskommittén för att tagas under övervägande vid fullgörandet av kommitténs uppdrag. Socialvårdskommittén har emellertid ännu icke slutfört sitt uppdrag såvitt detsamma berör olycksfallsförsäkringslagstiftningen. Och i avvaktan på resultatet av socialvårdskommitténs arbete samt med hänsyn till rådande tidsförhållanden har riks-försäkringsanstalten ansett, att det tills vidare borde anstå med den nyssnämnda, på anstalten ankommande utredningen.

Slutligen må nämnas, att Kungl. Maj:t den 26 februari 1943 på min hemställan uppdragit åt riks-försäkringsanstalten att verkställa översyn av 1927 års militärsättningsförfordning, särskilt i vad avsåge förfordningens tillämpningsområde och grunderna för beräkning av värnpliktiga arbetsförtjänst, samt att till Kungl. Maj:t så snart ske kunde inkomma med utredning och därav betingade förslag till nya bestämmelser.

Av det anförda framgår, att sådana förbättringar i livräntorna åt efterlevande, som kunna anses motiverade av levnadskostnadsökningen, redan vidtagits eller föreslagits. Om livräntebeloppen därutöver böra höjas, lär närmast vara en avvägningsfråga. I första hand har man därvid att avgöra, om livräntorna böra bestämmas så, att de lämna de efterlevande full försörjning, eller så, att de i större eller mindre mån komma att utgöra försörjningsbidrag. Vare sig man följer den ena eller den andra linjen, gives uppenbarligen utrymme för ytterligare överväganden. Då emellertid denna fråga är föremål för behandling vid nyssnämnda utredningar och då frågan om en mera djupgående revision av grunderna för ersättning i anledning av olycksfall i militärtjänst icke kan lösas fristående från frågan om reformering i övrigt av lagstiftningen om försäkring mot olycksfall i arbete, kan ett ställningstagande icke nu ske. Det är emellertid min förhoppning att frågan om revision av 1927 års militärsättningsförfordning i vad avser de i utredningsuppdraget åt riks-försäkringsanstalten av den 26 februari i år angivna spörsmålen skall kunna föreläggas 1944 års riksdag.

Härpå yttrade

Herr **Lundgren**: Herr talman! Jag vill tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för hans svar på interpellationen.

Det är enbart glädjande att Kungl. Maj:t i dagarna framlagt proposition med förslag om att dyrtidstillägg å livränta efter värnpliktig skall utgå jämväl under åren 1944 och 1945 och att procentsatsen för dyrtidstillägget skall ökas från 30 till 40 procent. Detta innebär, om inte en väsentlig, dock någon förbättring av de livräntor, som nu utgå, men det skulle varit än mera glädjande, om herr statsrådet kunnat meddela, att Kungl. Maj:t i avvaktan på den pågående utredningen ämnat föreslå en provisorisk höjning av livräntorna eller att jämte livräntan skall utgå ett kontantbelopp.

Den hjälp, som kan erhållas genom den igångsatta riksinsamlingen, blir naturligtvis högst välkommen, men då det för närvarande pågår en massa insamlingar av skilda slag, har man anledning frukta att intresset icke blir vad man hoppats.

Ett rimligt kontantbelopp skulle säkert vara av mycket stor betydelse för de efterlevande, då utgifterna för dem måste vara större omedelbart och under

Svar på interpellation. (Forts.)

första tiden efter dödsfallet, innan de kunnat inrätta sig efter de ändrade förhållandena. Är änkan efter förolyckad värnpliktig frisk och arbetsför, söker hon helt naturligt skaffa sig arbete för att därigenom förbättra sin inkomst, men de finnas ju, som på grund av olika anledningar icke kunna återgå i förvärvsarbete. Under alla förhållanden kan ju inte arbete stå till buds omedelbart. Där skulle ett kontantbelopp vara högst välkommet.

Livräntorna efter sjömän, som förolyckas till följd av krigsåtgärd, äro förmanligare. En änka efter en förolyckad sjöman erhåller minimum 900 kronor och barn 600 kronor per år, men därjämte utgår ett kontantbelopp av minimum 9,000 kronor. Detta kontantbelopp har varit till ovärderlig nytta för många, som inte kunnat gå i förvärvsarbete.

Det förefaller mig, som det skulle finnas någon likhet mellan en sjöman och en som är inkallad i militärtjänst. Båda göra de landet stora tjänster. Sjömannen utsätter sig för stora risker genom att taga anställning ombord å fartyg, som fraktar hem för landet nödvändiga varor, under det arméns, flottans och flygvapnets folk skydda landet från intrång från främmande makt. Skillnaden är endast att den ena parten fullgör sin uppgift frivilligt, då däremot den andra icke kan undandraga sig riskerna.

Vi ha säkert till mycket stor del vår krigsmakt att tacka för att vi fortfarande äro förskonade från krigets fasor, och då synes det rättvist att en dräglig försörjning tillförsäkras efterlevande till under fullgörande av uppgift i krigsmakten förolyckad familjeförsörjare.

Herr talman! Jag törs inte nära den förhoppningen att värnpliktiga och övriga, som tjänstgöra inom krigsmakten, i fråga om olycksfallsersättning bli ställda i samma klass som exempelvis sjöfolket, men jag vågar uttala den förhoppningen att 1944 års riksdag kommer att behandla detta spörsmål och då till fyllest beakta de behov av ökade livräntor, som onekligen finnas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hagberg i Malmö till mig riktat följande fråga: Är herr statsrådet villig att taga under övervägande frågan om att införa avgift för de fartyg, som trafikera den s. k. Falsterbokanalen, i avsikt att om möjligt erhålla viss täckning för statsverkets av kanalföretaget föranledda betydande ränteutgifter ävensom för de med ledens drift och underhåll förenade kostnaderna?

Såsom interpellanten erinrat, fattade statsmakterna år 1940 beslut om anläggning av en kanal genom Falsterbonäset för att under krigsförhållandena ernå ökad trygghet för sjöfarten från Östersjön till Öresund, vilken löpte betydande risker till följd av vidtagna mineringar. Trafikledens anordnande var sålunda att betrakta som en av krigsläget betingad beredskaps- och skyddsåtgärd. Vid kanalens tillkomst rådde ovisshet om i vilken utsträckning den skulle komma att bli använd. Det ansågs icke påkallat att då upptaga frågan om avgiftsplikt för dess användning. Leden öppnades sålunda för trafik utan att sådan avgiftsplikt föreskrevs.

På sätt i interpellationen berördes har Falsterbokanalen kommit att tagas i anspråk i ganska stor omfattning. Under år 1942 passerades den av 5,176 fartyg, av vilka 3,687 voro svenska och 1,489 utländska, de senare till övervägande del av dansk nationalitet. I vilken utsträckning kanalen under freds-förhållanden kan komma till användning, är icke möjligt att nu bedöma.

Svar på interpellation. (Forts.)

Spörsmålet om avgiftsskyldighet för de fartyg, som använda Falsterbolleden, upptogs till övervägande inom kommunikationsdepartementet under hösten 1942 i samband med arbetet på uppgörande av budgetförslag beträffande sjätte huvudtiteln för nästkommande budgetår. Med hänsyn till det prisstopp, som ingick såsom led i de riktlinjer för den ekonomiska politiken, vilka utformades under höstens lopp och vunno godkännande genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 november 1942, ansågs det emellertid då icke lämpligt att införa en kanalavgift, som skulle kunna, låt vara i obetydlig mån, inverka på prisnivån.

Skäl torde kunna anföras både för och emot införande av avgiftsplikt för Falsterbokanalens användande. För min del är jag, med hänsyn till de betydande kapitalbelopp som av staten nedlagts på kanalen och icke minst i betraktande av kostnaderna för dess drift och underhåll, av den uppfattningen att en förnyad prövning av avgiftsfrågan bör verkställas. Denna prövning bör främst syfta till fastställande av en måttlig farledsavgift för täckande av de löpande driftkostnaderna. Med hänsyn till prisstoppsträvandena och angelägenheten att icke i nuvarande läge belasta näringarna med ytterligare pålagor anser jag dock att saken bör tillsvidare anstå.

Härefter anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svaret på min interpellation. Jag vill gärna skänka mitt erkännande åt den förstående uppläggning av detta spörsmål, som herr statsrådet givit uttryck åt, ävensom åt den positiva inriktning, som hans svar i visst hänseende präglas av. Å andra sidan nödgas jag tyvärr säga, att svaret icke i allo fått den gestaltning, som jag helst skulle sett att det fått. Jag tror tyvärr, att jag måste tillägga, att den ståndpunkt, som herr statsrådet här intagit, näppeligen kommer att förstås av de mycket vida kretsar, som dagligen kunna konstatera den alltmer svällande trafiken i denna farled.

Herr statsrådet har här nämnt en siffra rörande frekvensen i kanalen under år 1942, en siffra som självfallet är alldeles riktig. Nämda år trafikerades kanalen av 5,176 fartyg. Jag skulle emellertid gärna med statsrådets medgivande vilja föra fram statistiken litet längre, exempelvis till i dag, enär frekvensstegringen under innevarande år är utomordentligt stark. De siffror man nu har till sin disposition se helt annorlunda ut än de, som gällde per 31 december 1942. Jag har här framför mig en statistik t. o. m. maj månad innevarande år. Den är alltså så färsk, som man överhuvud taget kan begära. Därav framgår att Falsterbokanalens hittills, sedan den i huvudsak färdigställdes på vintern 1941, trafikerats av 8,597 fartyg. Detta innebär, att vi om en eller annan vecka äro uppe i en frekvens av 10,000 fartyg i kanalen. Av de fartyg, som sedan vintern 1941 t. o. m. maj månad innevarande år trafikerat kanalen, äro 6,157 ång- eller motorfartyg och 2,440 segelfartyg med eller utan motor. En mycket intressant siffra är den, som visar vilken del av trafiken som intages av utländskt tonnage. Utan att någon som helst avgift erlagts till statsverket, utom givetvis lotspengar, har kanalen under denna tid trafikerats av 2,344 fartyg av utländsk nationalitet, vilket innebär att 27 procent av den trafik, som framgår där, har utländsk karaktär.

Som jag nämnde för ett ögonblick sedan har trafiken i år företett en mycket stark stegring. Denna kan man kanske allra bäst avläsa i siffran för maj månad, som visar ett fartygsantal av 931 fartyg, varav 194 utländska. Ett ännu starkare intryck av frekvensen därnere får man kanske, om jag nämner,

Svar på interpellation. (Forts.)

att i Falsterboleden under den nyss förflutna maj månad det största antalet under en dag passerade fartyg var icke mindre än 72.

Vad skulle man vinna, om man nu pålade denna trafik en liten avgift? Jag vill erinra om vad kammaren anslagit till Falsterbokanalén. Allt i allt torde kostnaderna, vartill alltså medel beviljats av riksdagen, uppgå till ungefär 21 miljoner kronor. Driftkostnaderna uppgå enligt uppgift från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till 50,000 à 60,000 kronor om året. Ränteutgifterna har jag ingen uppgift på, men jag kan föreställa mig att de ligga vid omkring 800,000 kronor. Allt i allt får man väl säga, att för ögonblicket kostar kanalen de svenska skattebetalarna 1 miljon kronor om året eller något i den stilen.

Skulle det inte gå att i någon mån få täckning för detta dock ganska stora uttag av skattemedel? Jag har tänkt mig, att man möjligen skulle kunna gå till väga så som under många år skett i fråga om en annan kanal, nämligen Södertälje kanal. Där har trafiken pålagts vissa avgifter. Där har man en fast avgift om 12.6 öre per nettoregisterton. Denna avgift är, som jag sade, fast, men utgår för varje fartyg, vare sig det är tomt eller lastat. I vissa fall blir det en reduktion, men därpå skall jag inte närmare gå in. Men utom denna fasta avgift på 12.6 öre tillkommer en avgift vars storlek är beroende på vad slags last vederbörande fartyg för. Man har särskilda tariffer för järnmalm, stenkol, spannmål, virke etc. Inkomsterna för statsverket från Södertälje kanal belöpa sig till mellan 250,000 och 300,000 kronor om året. Skulle man för Falsterbokanalén tillämpa samma tariffer — för min del må man gärna göra dem något lägre än dem man tillämpar för Södertälje kanal — skulle denna Falsterbokanal giva statsverket en årlig inkomst, som enligt min beräkning komme att uppgå till minst 700,000 kronor. Man skulle alltså därigenom kunna få täckning för ungefär det belopp, som farleden årligen kostar det allmänna. Kanske undrar någon över, hur jag kan komma upp till en så pass stor siffra, men den saken är ganska enkel. Det beror givetvis därpå, att kanalen är frekventerad i en helt annan utsträckning än Södertälje kanal och vidare på att Falsterbokanalén tar emot betydligt större fartyg än Södertälje kanal. Så vitt jag vet, är det största fartyg, som gått igenom Södertälje kanal ett fartyg om 4,300 ton. Till jämförelse kan jag nämna, att det största fartyg, som tagits emot i Falsterbokanalén, mätte 12,590 ton d. w. Med dylikt tonnage böra inkomsterna bli ganska betydande.

Herr statsrådet har, såvitt jag förstår, i princip givit mig rätt, då han menade, att det är skäligt att någon rimlig avgift åsättes. Han ansåg emellertid tiden icke vara lämplig för detta med hänsyn till den inledda pris- och lönestoppspolitik. För egen del är jag beredd att skänka största beaktande åt denna politik. Jag anser också, att vi alla skola hjälpas åt, så att den hålles så hög och stram, som det överhuvud taget är möjligt. Men jag ifrågasätter huruvida man bör tillämpa ett sådant betraktelsesätt i just detta fall. Jag undrar huruvida några öres kanalavgift per ton skulle få någon som helst inverkan på prisnivån i landet. Herr statsrådet synes själv vara av den uppfattningen, då han ju i svaret talade om att en sådan avgift endast »i obetydlig mån» skulle kunna tänkas inverka på varuprisnivån. Enligt min mening skulle en sådan inverkan, om den kan ske, vara så liten, att den inte kan statistiskt avläsas. Ty vad innebär den avgiften? Ta vi en båt på några hundra ton, skulle kanalavgiften bli en eller annan tia. Man kan svårigen tänka sig, att en så måttlig avgift kan få följdverkningar för varuprisnivån i landet. Annorlunda ligger det till, när man kommer upp till större fraktfartyg om 10,000 ton och däröver. Där skulle det givetvis komma att gälla andra siffror. Jag vill dock i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att den besparing,

Svar på interpellation. (Forts.)

som fartygen göra genom att gå igenom kanalen, blir mycket avsevärd, alldeles oavsett den trygghet som vinnes på detta sätt. Men därmed må vara hur som helst.

Det är klart, att man icke alldeles skall bortse från löne- och prisstoppspolitiken, men jag frågar: Hur kan man tillämpa den på det *utländska* tonnage, som frekventerar denna led? Som jag sade för ett ögonblick sedan, äro 27 procent av alla fartygen, som gå genom kanalen, utländska fartyg. Och en avgift i detta fall kan omöjligt påverka den svenska varuprisnivån. Nu kunna dessa fartyg gå dag och natt genom kanalen utan att härför åsamkas några kostnader. De få anlita denna billiga, säkra och för minor och andra tidens besvärligheter trygga väg utan att betala något. Ty kostnaderna betalas av de svenska medborgarna. Vi i Skåne, som se denna trafik varje dag, förstå inte, att detta kan vara ett svenskt intresse.

Nu har frågan på sätt och vis kommit i baklås genom att den inte tagits upp till behandling i tid. Den togs icke upp, förrän man redan beslutat sig för pris- och lönestoppspolitik. Hade man intresserat sig för denna fråga innan dess — jag tror att påstötningar därom icke saknats — hade den nu varit löst, och då hade statsverket med allra största sannolikhet i huvudsak fått tackning för sina mycket stora årliga kostnader för detta företag.

Som jag ser på saken, herr talman, kan jag inte finna annat, än att ett förnyat övervägande skulle kunna vara på sin plats. Därmed behöver man inte vänta, på sätt herr statsrådet här antytt, tills normala förhållanden åter inträda. Enligt mitt förmenande skulle ett sådant förnyat övervägande kunna äga rum redan nu, och — tror jag — utan risk kunna företagas *inom* ramen för pris- och lönestoppspolitik.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Interpellanten har givetvis rätt däruti att en kanalavgift skulle i ringa mån inverka på prisnivån, men den symptomatiska verkan av en sådan åtgärd, vidtagen av statsmakterna, måste tillmätas en viss betydelse. När man kräver att enskilda näringsidkare och affärsmän skola hålla sina priser, kunna dessa med allt fog kräva att jämväl staten skall hålla sina taxor. Det finns en rad framställningar som ha gjorts till Kungl. Maj:t ifrån affärsverken om taxehöjningar, där Kungl. Maj:t ställt sig på den ståndpunkten att dessa i och för sig kanske vore berättigade och önskvärda ur verkens synpunkt, men man vill inte höja nu under prisstoppstiden. Detta icke på grund av de materiella värden som stått på spel för näringslivet och allmänheten utan endast med hänsyn till den psykologiska betydelse, som måste tilläggas varje åtgärd som bryter prisstoppssträvandena.

Då interpellanten nu fäst så stort avseende vid att det är så många utländska fartyg, som gå igenom Falsterbokanalen, måste jag dock invända att det väl är sannolikt, att de flesta av dessa fartyg gå i trafik på svenska Östersjöhamnar. Därför talar den omständigheten att de flesta av dessa utländska fartyg äro danska. Sannolikt gå åtskilliga av dessa danska fartyg även i trafik på finska hamnar, men huvudparten av transportererna måste dock gälla varor till och från Sverige.

Interpellantens omsorg om att statens verksamhet skötes på ett inkomstbringande sätt är ju värd allt erkännande, men man kan dock i det här fallet inte vara alldeles säker på att inte även vissa städers intresse av sin hamnrörelse har varit med bland motiven för interpellationens framställande.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr statsrådet har framhållit angelägenheten av att vidmakthålla pris- och lönestoppspolitik och förmenar, att, när statsmak-

Svar på interpellation. (Forts.)

terna kräva av det enskilda näringslivet att det inte skall höja sina priser, bör rimlig reciprocitet här råda, d. v. s. att också staten skall hålla sina priser och inte höja några avgifter. Detta anser jag vara alldeles riktigt, men jag ifrågasätter, huruvida staten har fullt konsekvent tillämpat den politiken. Jag vill erinra om den debatt, som i ett visst ärende fördes här i kammaren för någon tid sedan, när det gällde en mycket stark prishöjning på en vara, som staten bestämmer över, en prishöjning som t. o. m. skulle kunna utläsas i index — den skulle höja index med icke mindre än $\frac{1}{2}$ enhet — men den saken tog riksdagen i enlighet med den avlämnade propositionen. Då tryckte man inte så starkt på den reciprocitet, som annars anses böra vara förhanden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 447 av herr *Bergström m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 448 av herr *Severin* i Stockholm *m. fl.*; och

nr 449 av herr *Werner*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 450 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*; och

nr 451 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*

Vidare föredrogs den å bordet vilande motionen nr 452 av herr *Senander m. fl.*; och yttrade därvid

Herr **Senander**: Herr talman! Då min motion på grund av ett missförstånd blivit för sent avlämnad, ber jag få återkalla densamma.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Veterinärinrättningen i Skara;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undersökningar rörande förbättrad vattenavrinning från Ringsjön i Malmöhus län;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.*

I en till riksdagen den 26 februari 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 138, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att verkställa upplåtelse av kronotorp å kronoparker i Norrland och Dalarna i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle arrendetiden i regel utgöra femton år.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 219 av herr *Andersson, Alfred, m. fl.*, likalydande med II: 321 av herr *Svensson* i Ljungskile; samt

2) II: 337 av herr *Jacobson m. fl.*, vari hemställts, bland annat, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, höja den föreslagna upplåtelsetiden från 15 till 50 år.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att verkställa upplåtelse av kronotorp å kronoparker i Norrland och Dalarna i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet uppdragna riktlinjer;

B. att motionerna I: 219 och II: 321, likalydande, samt II: 337, i den mån de icke finge anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I fråga om arrendetidens längd hade utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag.

Reservationer hade avgivits:

dels av herrar *Alfred Andersson, Andersson* i Tungelsta, *Ericsson* i Sörsjön, *Mäler* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottet bort förorda den jämkningen i Kungl. Maj:ts förslag, att arrendetiden i regel skulle bestämmas till trettio år;

dels ock av herr *Jacobson*, som ansett, att arrendetiden i regel borde bestämmas till femtio år.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Då den här frågan nu kommit upp på riksdagens bord kan jag inte underlåta att framföra de norrländska krononybyggarnas tack till departementschefen, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, för den överarbetning som utförts inom departementet; det ursprungliga förslaget, den utredning som verkställdes av egnahemsstyrelsen, lämnade ju mycket övrigt att önska.

För övrigt måste jag konstatera att det är en synnerligen lång lidandets väg som denna fråga haft att passera. Redan 1935 gjorde de norrländska krononybyggarna en framställning till statsmakterna, och dåvarande jordbruksministern Sköld lovade att ägna frågan sin uppmärksamhet. Detta löfte höll han, ty 1936 års egnahemsutredning tog upp ärendet till undersökning. 1936 års egnahemsutredning, som framlade det stora förslaget rörande hela egnahemsverksamheten, hann emellertid inte med hela komplexet: *en* liten detalj utelämnades och det var just frågan om dessa nybyggare. Man resonerade väl som så att det gällde norrländska småbrukare, så det kanske inte var så kin-

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)

kigt, huvudsaken var ju att de syd- och mellansvenska jordbrukarna fingo sina angelägenheter ordnade. Sedan dröjde det ända till 1939 innan man såg något resultat, och det förslag som egnahemsstyrelsen då kom med lämnade, som jag sade, mycket övrigt att önska.

I detta förslag gick man bl. a. in för den principen, att de krononybyggare, som inte önskade övergå till det nya systemet, skulle man straffa, de skulle avstängas från möjligheten att erhålla något bidrag i fortsättningen. Sedan arrendetiden utgått, skulle man kunna få förnya arrendet på femton år — »på villkor som därvid komme att bestämmas». Det vill med andra ord säga att krononybyggarna voro utlämnade på nåd och onåd. Dessutom föreskrev förslaget en betungande arbetsplikt och en hel del åtaganden i övrigt när det gällde vägar, dikningar och dylikt. De gamla hade man glömt liksom den bostadsfråga som för dem uppstår, när de en dag måste dra sig tillbaka.

Denna proposition företer glädjande förändringar på dessa punkter såväl i fråga om arbetsplikten som i fråga om dem som inte önska övergå till de nya bestämmelserna och likaså när det gäller de gamla, som nu föreslås få hjälp till lösandet av deras bostadsfråga. Förslaget, som det ursprungligen förelåg, förkastades av krononybyggarna vid deras kongress i fjol. Nu har inte bara departementschefen vidtagit förändringar därav utan även utskottet har gjort en hel del förändringar till det bättre. En punkt kvarstår dock fortfarande, och i det avseendet har jag reserverat mig inom utskottet. Det gäller upplåtelseiden. Statsrådet Pehrsson-Bramstorp har ju själv varit mycket tveksam, huruvida han skulle föreslå en arrendetid på femton år eller stanna för den nuvarande, nämligen femtio år. »I fråga om upplåtelseiden», säger statsrådet, »kan givetvis tvekan råda, huruvida denna bör bestämmas till femton år i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag eller femtio år såsom Sveriges kronotorppare- och kolonistförbund yrkat.»

Jag för min del anser att det inte finns något egentligt motiv, när för närvarande arrendetiden är femtio år, att förkorta densamma. I övrigt ber jag få erinra om att den ursprungliga arrendetiden, bestämd vid 1891 års riksdag, var tjugo år, men 1927 års riksdag fann skäl föreligga att utöka arrendetiden till femtio år. Men nu 1943 är man mogen att falla tillbaka på 1891 års bestämmelser. Man säger att nu spelar detta mindre roll, ty nu för tiden har vederbörande arrendator optionsrätt. Jag undrar om man kan säga det. Jag undrar om man inte snarare kan påstå att denna optionsrätt är villkorlig, ty i 5 § står: »När upplåtelseiden utlöper, skall kronotorparen, såframt han förhållit sig väl och domänstyrelsen icke finner särskilda skäl föranleda, att kronotorpet ej ånyo bör upplåtas, vara berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av femton år.» Antag att vederbörande revirförvaltare inte anser, att han kan garantera vederbörande arrendator arbete, då finns det ju anledning för domänstyrelsen att inte förnya kontraktet. I varje fall är det självklart att de norrländska nybyggarna skulle känna sig mycket mera tryggade, om de hade den arrendetid som för närvarande gäller.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade av mig avgivna reservationen.

Herr Mäler: Herr talman! Jag kan i likhet med den föregående talaren vitsorda, att det förslag till reglering av de norrländska kronotorparnas villkor som här föreligger är ett utomordentligt framsteg i förhållande till vad som tidigare har gällt. Jag tror att både de gamla kronotorparna och kolonisterna, som genom detta förslag beredas förbättrade villkor, liksom de nya kronotorppare som komma att reflektera på upplåtelse, ha anledning att känna sig tacksamma

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)

för det utomordentliga arbete som först egnahemsstyrelsen och sedan departementet ha lagt ned på att få fram ett förslag, som ger dessa norrländska nybyggare en tryggad ställning här i livet.

Jag behöver alltså inte här gå in på vare sig någon kritik av förslaget eller något berömmande av dess goda sidor. Jag skall endast stanna för den enda punkt, varom oenighet har rått inom utskottet, nämligen i fråga om upplåtelse-tidens längd. Där föreligger, som herrarna och damerna ha sett, tvenne olika reservationer. Den ena går ut på att upplåtelse-tiden skall fixeras till femtio år och den andra att upplåtelse-tiden skall vara trettio år. Jag har för min del under utskottsbehandlingen förordat det förra förslaget, alltså om femtio år, eftersom jag ansett det vara erforderligt att man i största möjliga mån ökade den trygghet, som dessa människor behöva. Sedan jag kom underfund med att domänstyrelsens och även egnahemsstyrelsens invändningar mot denna förlängning voro så starka, att man icke kunde påräkna framgång för detta förslag, har jag anslutit mig till reservationen om trettio år. Det är för detta förslag, till vilket jag och fyra andra ledamöter av utskottet ha anslutit oss, som jag här vill dra en lans.

Självfallet kan den upplåtelse-tid om 15 år, som propositionen föreslår, med åtföljande optionsrätt anses innebära en relativ trygghet. För mig gäller frågan dock inte om man skall utarrendera en lägenhet på längre eller kortare tid, utan det väsentliga för mig är att åstadkomma en ny bosättning i dessa skogsbygder på kronodomänerna i Norrland. Det bör inte bli fråga om att innehavaren skall få ge sig i väg varken efter 15, 30 eller 50 år, utan han skall för sig och sina efterkommande kunna påräkna bosättningstrygghet för framtiden.

När det gäller att bedöma, vilken tidsperiod som kan anses skänka den största tryggheten, är det självklart att ju längre tiden är, desto större blir tryggheten. Den korta tiden om 15 år kan medföra att en temporär oenighet mellan kronotorparen och vederbörande statliga tjänsteman kan få ett ogynnsamt inflytande, när upplåtelse-tiden gått till ända. Vid längre upplåtelse-tid hinna dylika motsättningar att under mellantiden avvecklas, då dels kronotorparen kan ha avlidit eller på grund av åldersskäl trätt tillbaka för sina efterkommande och dels vederbörande statstjänsteman kan ha avlidit eller flyttat till annan ort. Vid längre upplåtelse-tid löper således den tryggade bosättningen jämnt och naturligt, och det blir en självklar sak att kronotorparna för sig och sina efterkommande kunna påräkna en tryggad bosättning på dessa områden. Jag tror att det finns starka skäl för att utsträcka den i propositionen föreslagna tiden på det sätt, reservanterna här föreslagit. Jag vädjar till kammaren att i detta fall frångå utskottets förslag och antaga reservationen. Jag är medveten om att därigenom inte skulle ske något sådant intrång på domänstyrelsens möjligheter att reglera dessa förhållanden, som ur statliga synpunkter vore betänkligt. Men därigenom skulle hos dessa pionjärer i våra obrutna och ouppodlade bygder skapas en känsla av att även de ha en fast och tryggad grund i den svenska jorden.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid detta utlåtande fogats av herr Alfred Andersson m. fl.

Herr *Ericsson* i Sörsjön instämde häruti.

Herr *Svensson* i Ljungskile: Herr talman! Jag är ense med utskottets talesmän så till vida att jag anser, att detta förslag för kronotorparna innebär mycket stora fördelar i jämförelse med vad som nu gäller. Delade meningar ha

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)
således rätt endast om detaljer i detta förslag. Jag har i denna kammare väckt en motion, nr 321, i vilken jag påpekat ett par sådana detaljer. En av dem gäller arbetsplikten. Det ömsesidiga förhållande, som på detta område förutsättes, d. v. s. att å ena sidan kronotorparen skall ha skyldighet att utföra visst arbete samt å andra sidan domänstyrelsen skall ha skyldighet att i motsvarande grad anskaffa arbete, medför i stort sett en fördel för kronotorparna, då de därigenom få ett ökat mått av trygghet. De kunna nämligen i regel inte försörja sig utan att ha arbete vid sidan om det egna jordbruket. Emellertid kunna i vissa fall dessa arbetsöverenskommelser komma i konflikt med kronotorparens behov av att disponera sin tid för att sköta det egna jordbruket. Detta gäller särskilt dem, som ha kommit så långt i sitt odlingsarbete, att de ha några mera betydande jordarealer att bruka. På grund härav yrkade jag i min motion att äldre kronotorpare — i den mån de så önskade — i stort sett skulle få disponera sommarhalvåret för den egna brukningsdelens skötsel. Utskottet anför härom på sid. 15 i utlåtandet att »i den mån de föreslagna bestämmelserna bliva tillämpliga å äldre upplåtelser, omfattande relativt stora jordbruksarealer, förhållandena kunna vara sådana att arbetsskyldigheten i stort sett synes böra begränsas till vinterhalvåret». Jag har endast att stryka under detta uttalande, som enligt min mening är tillfredsställande under förutsättning att det vid lagens tillämpning blir beaktat.

En annan detalj, där delade meningar rätt, gäller upplåtelsetidens längd. I propositionen anføres att även Kungl. Maj:t varit tveksam om vilken tid som borde väljas. Det ligger kanske en del sanning i vad som sagts om att en kronotorpare kan sitta någorlunda tryggad antingen upplåtelsetiden är 15, 30 eller 50 år. Man får emellertid — på sätt föregående talare understrukt — inte bortse ifrån att det måste innebära en ökad trygghet, om upplåtelsetiden blir längre. Med hänsyn till de åtaganden, som domänstyrelsen i detta fall skall göra beträffande arbetsanskaffning, tror jag att det inte är praktiskt möjligt att utsträcka tiden så långt som till 50 år, även om det ur kronotorparnas synpunkt varit önskvärt. Däremot anser jag att upplåtelsetiden borde utsträckas till 30 år, vilket skulle innebära att för en ung människa, som inginge överenskommelse med domänstyrelsen, avtalet skulle räcka under innehavarens arbetsföra ålder.

Herr talman! Jag ber att i likhet med föregående talare få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Alfred Andersson m. fl. Jag tror att det skulle väcka stor tillfredsställelse, om riksdagen biföll reservationen.

I detta anförande instämde herr *Sandberg*.

Herr **Andersson** i Lööbo: Herr talman! Samtliga föregående talare, som förordat en längre upplåtelsetid än den utskottet föreslagit, ha understrukt att kronotorparnas läge, jämfört med det som hittills varit rådande, genom den föreslagna propositionen och riksdagens beslut i enlighet därmed skulle komma att väsentligt förbättras. Jag vill oförbehållsamt instämma i detta uttalande. Det är enbart glädjande, om det från det allmännas sida kan skapas möjligheter för dessa människor, som ofta bo långt ute i ödemarken, att föra en draggligare livsföring än hittills. Som de föregående talarna påpekat ha meningsskiljaktigheten inom utskottet uteslutande rört sig om huruvida upplåtelsetiden skulle bestämmas till 15, 30 eller 50 år. Jag för min del har stannat för utskottets förslag, och jag skall med några ord anföra mina motiv härför.

Den föregående talaren påpekade att kronotorparens ställning vore avvikande från andra arrendatorers så till vida, att kronotorparen hade en viss

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)

arbetsplikt, under det att domänstyrelsen hade att tillförsäkra kronotorparen arbetsrätt. Då domänstyrelsen är ett affärsdrivande verk, måste den självfallet i stor utsträckning taga hänsyn till ekonomiska faktorer. Vid upplåtelse av kronotorp måste domänstyrelsen därför noggrant överväga, huruvida möjligheter sannolikt kunna beräknas för tillräckliga arbetstillfällen åt vederbörande kronotorpare under den tid, som upplåtelsen skall vara. Om det skulle bestämmas en längre tid än 15 år — och framför allt en så pass lång tid som 50 år — är det möjligt att domänstyrelsen skulle få vissa svårigheter avgöra, huruvida den kunde tillförsäkra en sökande till kronotorp arbetstillfällen under hela upplåtelse tiden. Detta skulle kunna tänkas medföra att styrelsens villighet att upplåta kronotorp skulle i någon mån minskas beträffande sådana fall, där arbetstillgången inte är absolut säker under en lång tid framåt. Jag medger dock gärna att risken härför inte är så värst stor. Mina betänkligheter härutinnan ge mig emellertid anledning tro att det även ur kronotorparnas egen synpunkt knappast vore så mycket vunnet, om upplåtelse tiden bleve längre än vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Jag erinrar i detta sammanhang om att en skötsam och ordentlig kronotorpare har alla utsikter att få sitta kvar på sitt torp så länge han önskar. Visserligen slutes avtalet på 15 år, men enligt lagen har han optionsrätt vid 15-årsperiodens slut. Man kan alltså säga, att det är väl sorjt för att en skötsam kronotorpare får behålla arrendet så länge han önskar och orkar. Denna rätt är inte bara tillförsäkrad innehavaren personligen utan även hans familj, ja, i viss utsträckning även hans släktingar. I 6 § stadgas det nämligen, att om kronotorparen dör under upplåtelse tiden och efterlämnar änka, är änkan berättigad att övertaga avtalet för den återstående upplåtelse tiden, och i fortsättningen av paragrafen heter det: »Finnes ej änka eller vill hon ej inträda såsom innehavare av torpet, må nyttjanderätten övertagas av kronotorparens bröstarvinge, adoptivbarn eller dess bröstarvinge eller ock kronotorparens måg.» Jag finner alltså, att det är i hög grad sorjt för att kronotorparen och hans familj inte på något sätt behöva riskera att bli bortdrivna från sin lägenhet oavsett om upplåtelse tiden sättes till 15, 30 eller 50 år.

Jag skall härtill endast tillägga, att en upplåtelse tid på 15 år står i god överensstämmelse med bestämmelserna i allmänna arrendelagen, som stipulerar en arrendetid av i regel 15 år. Jag medger, att denna fråga inte har så värst stor betydelse. Jag vill inte tillmäta den en sådan vikt, som jag förstod att exempelvis herr Jacobson i Vilhelmina gjorde. Jag tror att den har uteslutande psykologisk betydelse. Men då jag vet, att kronotorparna ha skickliga och värtaliga representanter inte minst i den svenska riksdagen, är jag övertygad om att om dessa representanter göra klart för kronotorparna de stora förmåner, som äro förenade med ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag, så bör någon risk för missförstånd från kronotorparnas sida beträffande innehållet i förslaget knappast förefinnas.

Frågan har som sagt kanske inte alltför stor betydelse. Men jag har för min del, herr talman, kommit till den uppfattningen, att det finns goda skäl som tala för ett bifall till utskottets förslag. Jag tror att kammaren utan att behöva riskera någonting för kronotorparnas del lugnt kan biträda utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Andersson i Tungalsta: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende i utskottet har jag för min del anslutit mig till den uppfattning beträffande upplåtelse tidens längd, som företrädades i den första reservationen. Jag har gjort detta av det skälet, att man ifrån kronotorparnas egen sida mycket starkt reagerat mot den relativt korta upplåtelse tid, som föreslås i propositio-

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)
nen. Steget från den 50-åriga upplåtelse-tid, som tidigare gällde, till nu föreslagna 15 år är ju ganska långt, och man får därför inte undra på att kronotorparna, som äro mycket måna om att sitta så trygga som möjligt på sina ställen, i det avseendet reagerat. Även om deras inställning i denna fråga mera är att tillskriva psykologiska skäl, så måste man nog medge, att vissa realiteter ligga bakom deras ställningstagande.

Det har hänvisats till att denna 15-åriga upplåtelse-tid är förbunden med optionsrätt och att följaktligen inte någon kronotorpare behöver riskera att bli bortkörd från sitt ställe, när de 15 åren ha gått. Med anledning av denna invändning skall jag be att få fästa uppmärksamheten vid att den optionsrätt som här ifrågasättes, inte är någon optionsrätt i vanlig rättslig mening. Den är beroende av vissa omständigheter och vissa avgöranden, som väl många gånger kunna bli mer eller mindre subjektiva. I § 5, som handlar om optionsrätten, står det nämligen: »När upplåtelse-tiden utlöper, skall kronotorparen, såframt han förhållit sig väl och domänstyrelsen icke finner särskilda skäl föranleda, att kronotorpet ej ånyo bör upplåtas, vara berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av 15 år.» Det är uppenbart, att en optionsrätt, som är grundad på sådana villkor, inte kan ha samma rättsliga värde som en optionsrätt, som skall prövas enligt vanliga rättsliga regler. När en kronotorpare går att binda sig för ett ställe, där han säkerligen är beredd att stanna kvar återstående delen av sin livstid, så är det givetvis viktigt för honom att han redan från början har ganska goda garantier för att han får sitta kvar där, åtminstone under sin arbetsföra ålder. Då reservanternas stannat för en upplåtelse-tid av 30 år, beror detta som tidigare anförts här på att dessa 30 år i regel utgöra den arbetsföra tiden av en människas liv. Det kan väl vara ganska skäligt, att en arrendators villkor bli ompröfvade, då han har suttit i 30 år på sitt ställe. Om han då förhållit sig väl och det finns anledning att han sitter kvar på sitt arrende, får man räkna med att han får upplåtelsen förnyad.

Utskottets vice ordförande gjorde nyss några invändningar gentemot en 30-årig arrendetid med hänsyn till domänverkets ställningstagande till upplåtelse av kronotorp. Domänverket skall ju tillförsäkra vederbörande kronotorpare arbete, och det kunde ju därför tänkas, att man ifrån domänverkets sida i vissa fall skulle kunna bli obenägen att upplåta ett ställe på så pass lång tid som 30 år med hänsyn till de förpliktelser, som domänverket ikläder sig. Jag tror för min del inte, att man behöver tillmäta den omständigheten någon större betydelse. Kronotorp upplåtas nog i regel endast inom sådana områden, där domänstyrelsen har ett varaktigt skogsbruk och där den kan vara förvissad om att arbeten finnas tillgängliga på längre sikt och inte bara under 15 år.

Jag anser alltså att de skäl, som anförts för en kortare upplåtelse-tid, inte böra tillmätas alltför stor betydelse, och jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som är avgiven av herr Alfred Andersson m. fl.

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Det var närmast ett uttalande av utskottets vice ordförande, som föranledde mig att be att få säga några ord. Det förhåller sig uppenbarligen på det sättet, som här framhållits, att domänstyrelsen enligt § 5 äger fri prövningsrätt, huruvida ett kronotorp skall upplåtas på nytt efter 15 år. Nu kan man inte å ena sidan i denna bestämmelse inrymma en fri prövningsrätt för domänverkets del och säga, att domänverkets tjänstemän efter affärsmässiga grunder skola pröva, huruvida kronotorpet behövs eller inte, och, om så ej är fallet, förordna att det inte vidare skall upplåtas, och å andra sidan göra gällande, att kronotorparens optionsrätt är tryg-

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)

gad. Det måste ju vara antingen det ena eller det andra. Om domänverket på rent affärsmässiga grunder kan vägra att upplåta torpet igen, då är kronotorparens optionsrätt icke säkrad. Och om kronotorparens optionsrätt skall anses vara säkrad, då blir domänverkets prövning mer eller mindre formell och illusorisk och bör icke lägga hinder i vägen för att man medger en 30-årig upplåtelsetid. Jag tror att 5 § i sin nuvarande avfattning kommer att orsaka rätt mycken otrygghet bland kronotorparna, vilket skulle kunna undvikas, om man fastställer en upplåtelsetid på 30 år.

Herr Lövgren: Herr talman! När det gäller frågan om upplåtelsetidens längd förvånar det mig, att utskottet stannat för 15 år, då en upplåtelsetid på 20 år tidigare prövats och befunnits otillfredsställande. Upplåtelser av skogstorp skedde ju tidigare på 20 år. Sedan befanns det emellertid, att dessa torp voro föga lockande, varför man höjde upplåtelsetiden till 50 år. Vid utgången av år 1925 hade man enligt uppgift i en proposition i ämnet vid 1929 års riksdag 280 upplåtelser på 20 år men 1920 upplåtelser på 50 år. Detta innebar att de kronotorpare, som tidigare hade haft 20-årig upplåtelsetid, hade gått över till de nya bestämmelserna, vilka enligt vad jag vill minnas gällde efter 1915 och vilka gävo dem rätt att få en 50-årig upplåtelsetid. När den kommitté, i vars arbete jag deltog på 1920-talet och vars betänkande resulterade i propositionen i ämnet vid 1929 års riksdag, hade att ta ställning till upplåtelsetidens längd, förekom det praktiskt taget ingen diskussion om att denna upplåtelsetid skulle sättas till 50 år, och förslaget bifölls i kammaren, jag skulle tro utan någon debatt. Det förvånar mig därför i högsta grad, att utskottet nu vill gå ned till en upplåtelsetid på 15 år, när man tidigare erfarenhetsmässigt prövat saken och funnit, att 20 år var för kort tid.

Jag vill vidare säga, att jag är glad över den utformning detta utskottsutlåtande i övrigt har fått. Jag tror att det kommer att få alldeles utomordentliga verkningar, allt naturligtvis under förutsättning att domänstyrelsen om-sätter vad som där föreslagits i praktiken. Det föreligger emellertid faktiskt ingen säkerhet för att domänstyrelsen kommer att medgiva några upplåtelser, och därför tror jag att det skulle ha funnits skäl för att i jordbruksutskottets motivering understryka den synpunkten, att det inte är meningen, att detta skall vara en förordning på papperet, som inte kommer till någon praktisk nytta i verkligheten. Jag befarar nämligen, att detta kan bli förhållandet på grund av den maktfullkomlighet som domänstyrelsen får enligt förslaget. Förordningen sådan den nu är utformad är emellertid utomordentligt bra, under förutsättning att kammaren vill följa den reservation, som är avgiven av herr Jacobson, och stanna för en upplåtelsetid av 50 år.

Herr Grym instämde häruti.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Alfred Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtagandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Jacobson avgivna, vid utlåtagandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Löbbo begärde emellertid votering, vadan herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Jacobson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 48 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herr Jacobson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 48 fogade, av herr Alfred Andersson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Alfred Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det statsunderstödda bekämpandet av smittsam kastning hos nötkreatur; och
nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

*Avtal rörande
gruvskogarna
i riket.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande gruvskogarna i riket jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 139, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t

1) att med vederbörande nyttjanderättshavare till i propositionen omförmälda, åt järngruvor anslagna skogsfastigheter träffa avtal i huvudsaklig överensstämmelse med den preliminära uppgörelse, som ingåtts den 4 maj

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

1939, med gjorda tillägg angående utmålsområden på fastigheterna i Niss-hyttans överloppsskog 1¹ i Sätters socken och Kronoberg 1¹ i Kvistbro socken samt med tillämpning av de värden, som vid den slutligen antagna uppskattningen åsatts fastigheterna;

2) att, i den mån överenskommelse därom senare kunde träffas mellan kronan och vederbörande innehavare av den till nyttjande för Burängsbergs gruvors behov anslagna fastigheten Burängsbergs gruvallmänning 1¹ i Grangårde socken, träffa avtal rörande berörda nyttjanderätts avstående till kronan genom nyttjanderättens utbyte mot annan kronan tillhörig fastighet;

3) att, för den händelse kronan vid blivande utredning skulle befinnas äga någon rätt till viss del av det i fastigheten Nordmarks Gruveallmänning 1¹ i Nordmarks socken ingående s. k. blecket eller odalfältet vid Nordmarks gruvor, med gruvägarna träffa uppgörelse rörande avvecklingen av denna rätt.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) likalydande motionerna I: 221 av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Elofsson, Gustaf*, samt II: 322 av herr *Werner m. fl.*, vari hemstälts,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning dels i vilken omfattning gruvskogarna lämpligen kunde och borde användas för komplettering av på respektive orter befintliga ofullständiga jordbruk och dels huruvida det vore förmånligt om ifrågavarande skogar kunde helt inlösas till kronan eller bibehållas i dess ägo; samt

2) motionen II: 323 av herr *Hansson* i Skediga, vari hemstälts,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om ny och allsidig utredning rörande dels rättsförhållandet mellan staten och gruvbolagen, dels ock möjligheten av att för komplettering av redan avstyckade eller eljest upplåtna ofullständiga jordbruk även å gruvskogarnas områden tillföra sagda jordbruk nödig stödskog.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte förklara sig icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition;

B. att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 221 och II: 322 samt motionen II: 323 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga utredning rörande möjligheterna att i kronans hand återföra vederbörande nyttjanderättshavares rätt till ifrågavarande skogar samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som kunde föranledas av nämnda utredning.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Gabrielsson*, friherre *Beck-Friis* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

B. att motionerna I: 221 och II: 322, likalydande, samt motionen II: 323 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

dels av herr *Bror Nilsson*, utan angivet yrkande;

dels ock av herr *Carlström*, likaledes utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Larsson* i Karlstad: Herr talman! Såsom reservant mot jordbruksutskottets förevarande utlåtande anhåller jag att i korthet få redogöra för de synpunkter, som varit avgörande för mitt ställningstagande i detta ärende.

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

Jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag av den 16 december 1932 har kammarkollegiet tillsammans med kommerskollegium och domänstyrelsen haft att verkställa den utredning, som nu ligger till grund för propositionen angående avtal rörande gruvskogarna i riket. Med den för våra ämbetsverk karakteristiska noggrannheten och omsorgen att undvika varje kränkning av gällande rättsprinciper har i utredningen konstaterats, att det nuvarande rättsförhållandet mellan staten såsom ägare till gruvskogarna och gruvägarna såsom nyttjanderättshavare till desamma inrymmer ett antal dunkla och ur juridisk synpunkt tveksamma frågor. Förutom bedömningen av de rättsliga förhållandena ha ämbetsverken även haft att taga ställning till och förhandla om ärendets ekonomiska innebörd.

Beträffande sakens rättsliga läge har kammarkollegiet kommit till följande resultat: Gruvskogarnas rättsställning reglerades närmare genom beslut av statsmakterna år 1823. Den rätt, som genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut då tillades gruvorna beträffande dem anslagna eller av dem nyttjade skogar, torde vara av konstitutiv betydelse för det nuvarande rättsläget. Den förut i viss mån prekära skogsfångsrätten har genom denna reglering förvandlats till en verklig, privat, rätt för gruvägarna, men dess sakliga innehåll har ej förändrats. Kollegiet anför: »Rättigheten har emellertid kompletterats med en skyldighet att utgöra rekognitionsavgift efter samma grund som för de gamla rekognitionsskogarna. Genom gruvägarnas tysta godkännande av de nya villkoren för innehavet har, torde man få anse, tillskapats ett ömsesidigt rättsförhållande mellan kronan och gruvägaren, vilken senare alltså vunnit en privaträttslig rätt till skogen i fråga.» Efter ytterligare diskussion rörande nyttjanderättens varaktighet och sakliga innehåll anför kammarkollegiet: »Tillägger man Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut år 1823 angående gruvskogarnas disposition den innebörden, att därigenom tillskapats ett privaträttsligt rättsförhållande mellan staten och nyttjanderättshavarna av det innehåll, förut sagts, torde därmed vara givet, att de senares rätt till gruvskogarna icke annat än möjligen genom expropriatoriskt förfarande, i så fall mot full ersättning, kan bringas att upphöra utan deras medgivande.» Och kollegiet tillägger: »Den enda praktiskt genomförbara utvägen för en reglering av det bestående rättsförhållandet torde vara att söka åstadkomma frivillig överenskommelse antingen om lösens till staten av nyttjanderättshavarnas rätt eller om dessas övertagande av äganderätten.»

Efter sålunda verkställd utredning ha ämbetsverken även förhandlat med gruvskogarnas nyttjanderättshavare. Ämbetsverken ha därvid funnit övervägande skäl tala för och med anledning därav förordat sådan uppgörelse, att nyttjanderättshavarna få övertaga äganderätten till berörda skogar, utom tre, på de villkor, varom preliminär uppgörelse träffats.

De i utredningsuppdraget omförmälda båda andra alternativen — att bringa den upplåtna rätten till gruvskogarna att upphöra eller ock att belägga densamma med särskild avgift utöver nu utgående — ha ämbetsverken uppenbarligen bedömt såsom antingen varande mindre förmånliga för staten eller ock innebärande mera svårframkomliga vägar.

Gentemot ämbetsverkens av Kungl. Maj:t delade uppfattning rörande bästa sättet för ärendets avgörande har emellertid utskottsmajoriteten framhållit, att det »synes vara lämpligare att nyttjanderättshavarnas rätt till viss del av avkastningen av skogarna bringas att upphöra och att kronan övertager den odelade rätten till desamma». I detta syfte förordar utskottet att nya förhandlingar upptagas och att, därest dessa icke skulle leda till resultat — varmed väl menas det av utskottet avsedda resultatet — Kungl. Maj:t må överväga och utreda, huruvida icke i andra former ett återförande i kronans hand

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

av gruvbolagens nuvarande rätt till skogarnas avkastning kunde åstadkommas.

Med »andra former» torde här avses antingen rättslig prövning inför domstol, en utväg som ämbetsverken icke kunnat förorda, expropriatoriskt förfarande, varmed i så fall skulle följa inlösen till fulla värdet av nyttjanderätts-havarnas förmåner, eller möjligen en lagstiftning i avsikt att underlätta statens förvärv av den odelade äganderätten. Ingen av dessa utvägar synes tilltalande. Den förlikning — mager anse en del — som nu är inom räckhåll, torde även i detta fall vara bättre än en fet process. En expropriation, som företages utan att ett trängande allmänt eller samhälleligt behov föreligger, torde knappast vara förenlig med gällande rättspraxis. Beträffande slutligen den utvägen att genom lagstiftning för ett visst fall söka ändra grunderna för rådande äganderättsförhållanden i syfte att bereda staten fördel på enskildas bekostnad måste framhållas, att denna väg framstår såsom ytterst betänkelig för att icke säga otänkbar i ett rättssamhälle; detta sagt om ärendets rättsliga innebörd.

Ser man saken ur ekonomisk synpunkt, föreligga följande fakta. På grund av osäkerhet rörande nyttjanderättens omfattning har skogarnas avkastning i flertalet fall icke blivit fullt utnyttjad. Det har på grund av för ringa avverkning på vissa områden kommit att stå kvar så stora virkesförråd som upp till 180 kubikmeter per har — i medeltal för samtliga berörda skogar utgör virkesförrådet 124 kubikmeter per har. Detta torde få anses vara avsevärt mer än som är förenligt med rationell skogsskötsel. Redan av denna anledning bör en avveckling av det nu rådande förhållandet komma till stånd snarast möjligt, detta icke minst därför, att skogar i privat ägo till följd av avverknings-tvång tendera att skattas allt för hårt. Men dessutom skulle en reglering av rättsförhållandena enligt Kungl. Maj:ts förslag omedelbart öka statens inkomster från dessa skogar avsevärt. Nuvarande årsinkomster utgöra: rekognitionsavgifter c:a 119 kronor och skogsfångsbevilning c:a 950 kronor, eller tillsammans 1,069 kronor. Härtill kommer nettobehållningen av virkesförsäljning och arrenden med mera, utgörande i medeltal per år för tiden 1934—1941 15,259 kronor, vadan statsverkets samfliga inkomster under angivna tid uppgått till 16,328 kronor per år.

Genom fullföljande av den träffade överenskommelsen skulle kronan av den ifrågavarande skogsarealen dels förvärva den odelade rätten — genom inlösen för ett belopp av 174,270 kronor och genom byte av viss mark — till en sammanlagd areal av 940 har, dels avhända sig — för ett belopp av 2,535,678 kronor — äganderätten till en areal av 8,282 har. Staten finge då, förutom den odelade äganderätten till viss areal, netto ett kapitalbelopp av 2,361,408 kronor. Även med måttlig ränta motsvarar detta en årsinkomst av 70,000 kronor, alltså mer än fyrdubbla beloppet av den nuvarande avkastningen.

Att en uppgörelse nu skulle för staten medföra ett så pass gynnsamt ekonomiskt resultat sammanhänger givetvis med skogsprodukternas nuvarande prisläge. Då den första preliminära uppgörelsen om priserna träffades i maj 1939, var virket, inklusive markvärde, värderat till ett medelpris av 3:03 kronor per kubikmeter. Därefter har detta värde med nyttjanderätts-havarnas medgivande höjts i olika etapper allt efter virkesprisernas stegring och var vid senaste uppgörelsen härom hösten 1942 uppe i 7 kronor per kubikmeter. Det är detta värde som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition. Skulle virkespriserna under tiden för den av utskottet föreslagna nya utredningen och därav föranledda nya förhandlingar sjunka ned i samma läge som år 1939, bleve statens inkomst — under förutsättning av en uppgörelse på i övrigt samma villkor som nu — endast 1.02 miljoner kronor mot nu erbjudna 2.36

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)
miljoner kronor. Det föreligger uppenbarligen goda skäl för antagandet, att ämbetsverken skött förhandlingarna väl och lyckats komma till en för staten med hänsyn till ärendets svårbedömlighet godtagbar uppgörelse.

Av vad jag här anfört, föranledes jag till följande slutsatser:

de utredande ämbetsverken ävensom Kungl. Maj:t ha funnit nu föreliggande preliminära uppgörelse acceptabel ur statens synpunkt;

det framstår såsom angeläget, att nuvarande rättsförhållanden på ifrågasatt område snarast möjligt regleras på sådant sätt, att ett rationellt tillvaratagande av gruvskogarnas avkastning främjas; och

det av nyttjanderättshavarna godkända inlösningspriset synes godtagbart såsom grundat på dagens förmånliga virkespriser, vilka knappast kunna förväntas stiga under den tid en förnyad utredning skulle kräva, såvida icke statens nuvarande prispolitik ändras.

En mycket grundlig utredning, däri även det av utskottet anvisade sättet för frågans lösning varit anbefallt till överbäggande, föreligger redan, och det synes föga troligt, att en förnyad utredning skulle åstadkomma väsentligt ändrade möjligheter. På grund härav har jag icke kunnat bli övertygad om fördelen av det uppskov med ärendets avgörande, som utskottet förordar, utan jag anser tvärtom, att statens intressen bäst gagnas, om riksdagen antar Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag.

Med anledning härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 51 av herr Gabrielsson med flera fogade reservationen, vari hemställes om bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Då jordbruksutskottet i det föreliggande ärendet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till den kungl. propositionen utan förordar riksdagen att avslå det förslag till överenskommelse med gruvbolagen, som här föreligger, skall jag be att med några ord få motivera utskottets ställningstagande.

De gruvskogar det här gäller äro 24 till antalet och belägna i Kopparbergs, Gävleborgs, Uppsala, Värmlands och Örebro län. Sammanlagda landarealen utgör 9,222 ha, varav 7,775 ha produktig skogsmark. Totala virkesförrådet är uppskattat till i runt tal 964,000 kubikmeter, vilket utgör i medeltal en virkestillgång av 124 kubikmeter per har.

Gruvskogarnas tillkomst är i viss mån höljd i dunkel. De ha i regel tillkommit genom kronans under äldre tid gjorda anslag av allmänningsmark för gruvdriftens understöd; de äro alltså en statens stödåtgärd för den gamla bergshanteringens räkning. 18 av gruvskogarna ha upplåtits under tiden 1647—1726 samt 2 år 1797. Grängesbergs, Östanbergs, Bispbergs, Nordmarks och troligen även Stråssa gruvskogar ha av ålder brukats av vederbörande gruvor, men någon ursprunglig upplåtelse är icke känd. Kronans äganderätt jämväl till dessa skogar, där upplåtelsen är okänd, är emellertid numera helt obestridd. I ett par fall ha nämligen nyttjanderättshavarna vid domstol gjort gällande bättre rätt, men dessa anspråk ha av domstol ogillats. Bengtstorps Öken, Mellantrakten, Fagerbotrakten samt Ånsjö och Kalklints gruvallmänning äro allmänningar, där någon upplåtelse till viss gruva aldrig skett. Dessa skogar, som stått under bergskollegiets disposition, hade vid tiden för den allmänna gruvskogsregleringen på 1820-talet faktiskt kommit att utan vidare användas huvudsakligen för vissa gruvors behov.

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

Gruvskogarna kunna alltså med hänsyn till tillkomsten uppdelas i tre grupper:

1. Skogar, där upplåtelse till gruvorna av nyttjanderätten skett genom direkta stödåtgärder från kronan;

2. skogar, där upplåtelseätten är okänd, men där nyttjanderätten av ålder funnits; och

3. skogar, där nyttjanderätten tillkommit på mera obestämbart eller oförklarligt sätt.

Upplåtelseresolutionerna äro, där sådana förekomma, oftast synnerligen allmänt hållna. Skogarna skulle, som det ofta heter i resolutionerna, förse gruvorna med det virke, som kunde behövas för gruvdriften, främst virke för malmens lösbrytning (tillmakning) samt byggnadsvirke. I några fall nämner upplåtelsen endast visst slag av virke, exempelvis enbart byggnadsvirke.

Nyttjanderätten eller skogsfångsrätten har alltid varit begränsad till gruvdriftens behov. Enligt min mening kan alltså någon oinskränkt dispositionsrätt aldrig ha förefunnits. Flera fall från 1700-talet äro kända, då bergskollegiet medgivit att virkesöverskottet finge komma andra än gruvorna till godo. Härav följer, att, om en gruva helt nedlades och dess virkesbehov upphörde, skogen återföll till kronan.

Den ärade talesmannen för reservanterna har redan påpekat, att genom beslut av 1823 års riksdag reglerades i viss mån gruvskogarnas rättsförhållanden. Därvid bestämdes, att skogarna fortfarande skulle bibehållas i kronans ägo, men att de fortfarande på sätt ditintills skett skulle få begagnas till de gruvors behov och nytta, för vilka de varit upplåtna, så länge samma gruvor bearbetades. Därjämte borde, på det staten icke måtte sakna inkomst av dessa skogar, »vanlig rekognitionsavgift» åsättas och erläggas till staten. Denna rekognitionsavgift saknar dock någon nämnvärd ekonomisk betydelse för kronan. Hela avgiften utgör nämligen för samtliga skogar tillhopa endast 118 kronor 97 öre årligen. Härtill kommer den s. k. skogsfångsbevilningen med 950 kronor 49 öre. Således utgöra gruvornas årliga avgifter tillhopa 1,069 kronor 46 öre.

Jag har tidigare påpekat, att rättighetens varaktighet är beroende av att gruvan bearbetas. Värdet för kronan av denna bestämmelse är dock rätt problematiskt, då gruvorna ha möjlighet att under obegränsad tid försvara gruvdriften på annat sätt än genom gruvarbete, exempelvis genom utförande av försvarsarbete och inbetalning av stadgade avgifter. Avkastningen av sådana skogar har dock under senare tid kommit domänfonden till godo.

Fem av gruvskogarna, nämligen Bjurängsbergs och Östanbergs gruvallmänningar, Nisshytte gruvskog samt Guldsmedsboda och Kronobergs gruvallmänningar, äro anslagna till gruvor, som numera icke äro föremål för verklig drift, men där gruvdriften dock är försvarad. Dessa skogar ha en totalareal av 1,576 har och ett virkesförråd av 186,000 kubikmeter. Avkastningen tillfaller i dessa fall numera domänfonden.

Gruvskogarnas sammanlagda uttagna avkastning har under åren 1934—1941 (åtta år) uppgått till 184,000 kubikmeter. Därav ha för domänfondens räkning sålts omkring 50,000 kubikmeter. Genom inkomster av virke från stormfällningar samt mellanavgifter vid byte mellan kronan och andra markägare ha bildats de s. k. stormfällnings- och mellangiftsfonderna, som uppgå till 119,529 kronor. Avkastningen av dessa fonder uppbäres i sin helhet av nyttjanderättshavarna.

Tidigare har tvivelsutan fullständigt fri dispositionsrätt till virkesavkastningen medgivits nyttjanderättshavarna till flertalet gruvskogar, där verklig gruvdrift förekommer. Numera sker även å dessa skogar årlig utsyning

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

efter prövning av det föreliggande virkesbehovet. Emellertid ha bergmästarna i ett stort antal fall till nyttjanderättshavarna anvisat hela den å skogarna enligt hushållsplanen uttagbara årliga virkesavkastningen. Elva sådana under år 1938 lämnade utsyningsbesked ha av domänstyrelsen efter tillstyrkan av kammarkollegiet överklagats hos kommerskollegium under motivering, att endast uttagandet av en del av skogsavkastningen kunde anses vara motiverad av legitima behov. Att besvären ännu ej prövats torde i väsentlig mån bero på den nu upptagna frågan om reglering av gruvskogarnas rättsförhållanden.

Utskottet finner starka skäl tala för domänstyrelsens och kammarkollegiets uppfattning, att utsyningen överstigit det legitima behov av virke, som för gruvornas del kan anses vara behövligt. Bortsett ifrån huruvida denna uppfattning av besvärinstansen kan komma att godkännas eller icke, om målen fullföljas, är det självfallet, att både nyttjanderättshavarna och staten få foga sig i det beslut, vartill domstolen kommer — jag bortser emellertid i detta sammanhang därifrån. Jag vill i stället beröra ett synnerligen intressant faktum, nämligen det nu befintliga faktiska virkesförrådets storlek. Detta virkesförråd har, som förut nämnts, uppskattats till 124 kubikmeter per har i medeltal. Detta överstiger — jag instämmer i det avseendet med den föregående talaren herr Larsson i Karlstad — vad som ur skoglig synpunkt kan anses vara önskvärt för åstadkommande och bedrivande av en god och rationell skogsvård. Tydligt synes vara att en avsevärt större årlig uttagning inte bara kunnat utan bort ske. Detta bestyrkes av värderingsmännens uppgift, att skogarna i stor utsträckning bestå av mogen eller övermogen timmerskog. Ingen kan väl tvivla på att nyttjanderättshavarna under gången tid i stort uttagit hela den mängd virke som motsvarat deras behov. Dessa uttag ha dock ej på långt när räckt till för att nedbringa virkesförrådet till en nivå, som överensstämmer med en god skogsvårds krav. Om större uttag skett, finner jag det helt naturligt att dessa uttag utöver gruvornas behov under alla förhållanden helt bort tillföras domänfonden. Den icke uttagna virkestillgång, som här tydligen är tillfinnandes och som icke behövs för gruvdriftens behov, kan efter mitt förmenande inte till någon del vara nyttjanderättshavarnas utan i stället kronans tillgång. Det förefaller mig, som om denna sida av virkesuttagningens omfattning hitintills icke tillräckligt beaktats. I detta sammanhang bör observeras, att de gällande hushållsplanerna efter allt att döma äro i hög grad i behov av revidering.

I den föreslagna uppgörelsen har statens rätt bestämts till 40 % och nyttjanderättshavarnas rätt till 60 % av det uppskattade värdet. Några fasta hållpunkter för skäligheten av den sålunda uppgjorda värdefördelningen saknas. Detta enligt kammarkollegiets egen uppgift. Man har helt enkelt utgått ifrån ett fall i Halland, där år 1933 ett perpetuellt arrende avvecklades, och antagit att kronans rätt beträffande gruvskogarna skulle i genomsnitt vara likvärdig med äganderätten till Lindhofs kungsgård eller $\frac{1}{3}$. Till denna kvotdel har sedan lagts ett förhöjt värde av de gruvskogar, som äro anslagna till nedlagda gruvor. För dessa gruvor har statens rätt satts till $\frac{2}{3}$ och nyttjanderättshavarnas till $\frac{1}{3}$. På så sätt har man kommit fram till 40 respektive 60 %. Detta beräkningssätt måste nog betraktas som minst sagt egendomligt. Att statens rätt till gruvskogarna taxeras till samma belopp som värdet av en jordbruksfastighet med till storleken fastställd arrendavgift av evighetskaraktär, förefaller åtminstone mig rätt problematiskt. Att vidare tillerkänna nyttjanderättshavarna rätt med en tredjedel till de gruvskogar, där driftens faktiskt är nedlagd och följaktligen förutsättningen för den ursprungliga upplåtelsen fullständigt borta, måste nog stöta den allmänna rättskänslan. Rätten till gruvskogarna är nämligen villkorlig. Villkoret är att gruvdrift äger rum. I sådana fall, där

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

denna förutsättning helt bortfallit, synes det mig att statens rätt borde vara hel och odiskutabel.

Vid värderingen av gruvskogarna har prissättningen skett å skogsmark och skog gemensamt genom åsättande av visst pris per kubikmeter växande skog. I kubikmeterpriset ingår alltså även värdet å skogsmarken.

Värderingsmännen uppskattade ursprungligen värdet till 3.03 kr. per kubikmeter, vilket grundade sig på avkastningsberäkningar under en 10 års intervall av bedrivet skogsbruk. Denna värdering höjdes något senare till 4.28 kronor per kubikmeter. Domänstyrelsen ansåg även detta belopp för lågt, och i mars 1941 medgävo nyttjanderättshavarna att värdet för deras del fick fastställas till 5 kronor. Efter förnyade underhandlingar 1942 enades man om att ytterligare höja värderingen till 7 kronor per kubikmeter, alltså det som nu föreslås i den kungl. propositionen.

Jag undrar om man icke kan säga, att enbart den omständigheten, att det nu föreslagna värdet å gruvskogarna överstiger det för få år sedan av uppskattningsmännen uppskattade värdet med ej mindre än 131 %, bestyrker svårbedömligheten av vad som är skäligt ur det allmännas synpunkt sett.

Efter grundlig prövning har jordbruksutskottet kommit till den uppfattningen att föreliggande förslag till uppgörelse beträffande gruvskogarnas rättsförhållanden icke bör av riksdagen godkännas. Gruvskogarna ha tillkommit under en tid, då bergshanteringen tydligen måste understödjas av staten. Förhållandena ha sedan dess i hög grad ändrats. Nu föreligger knappast någon anledning för staten att understödja denna näringsgren. Den klarar sig förvisso själv. Bibehållande i kronans ägo av betydande skogsdomäner är ett allmänt erkänt önskemål. Även om den föreslagna uppgörelsen kan förefalla staten för ögonblicket fördelaktig, torde i det långa loppet tvivelsutan mera vara att vinna om skogarna icke bara bibehållas i statens ägo, utan även nyttjanderätten till skogarna kunde överföras i statens hand. Tiden och sättet för upplåtelseerna ha gjort att juridiskt kunna nyttjanderättshavarna ej frångas rätten till viss del av avkastningen. En avveckling i den formen att staten inlöser nyttjanderättshavarnas avkastningsrätt till skogarna synes därför utskottet i främsta hand vara att rekommendera. Skulle denna väg icke visa sig framkomlig, varom jag självfallet för min del icke har möjlighet att yttra mig, så förordar utskottet i stället, att Kungl. Maj:t ville överväga och låta utreda, huruvida icke i andra former ett återförande i statens hand av gruvbolagens rätt till skogarnas avkastning kan åstadkommas.

Herr talman! Med det nu anförda ber jag för min del att få hemställa om bifall till jordbruksutskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Vid den förberedande behandlingen av detta ärende har det ju undersökts i vilka former det vore möjligt att få till stånd en uppgörelse med nyttjanderättshavarna. Även jordbruksutskottet erkänner ju, att det är en privaträttslig rättighet, som vederbörande ha, vilken grundar sig på svensk lag. Även om den överenskommelse, som är träffad, icke är av den art, att den skulle kunna träffas under nuvarande förhållanden, så har den ju faktiskt träffats, och nu gäller ju frågan, huruvida man under nuvarande tid skall respektera den överenskommelsen. Att utskottet kan i sitt utlåtande säga, att virkesavkastningen, såsom av den i ärendet företagna utredningen framgår, under senare år väsentligt överstigit nyttjanderättshavarens behov av för gruvdriften erforderligt virke, innebär i viss mån ett föregripande av ett domslut, som icke fallit. Det är ju fortfarande föremål för domstolens prövning, huruvida så är fallet.

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

Vid förhandlingarna om detta har undersökts, huruvida respektive bolag vore villiga att överlåta sin rätt till staten. De skulle då naturligtvis få betalt efter den procentuella andel som man kommit till vid de förda förhandlingarna. Det har icke gått att få till stånd en sådan uppgörelse i detta fall, och därför ha förhandlingarna resulterat i det förslag som här föreligger. De jurister som prövat saken säga, att de överhuvud taget icke räkna med att staten kan vinna bättre rätt härutinnan genom en process. Nu kommer utskottet och rekommenderar en annan väg. Jag vill icke yttra mig om den. Det är klart, att man kan försöka nya vägar, men är det icke farligt att slå in på sådana i detta fall? Man ser, att i detta fall kan man icke enligt svensk lag och svensk rätt komma till annat resultat än Kungl. Maj:t kommit till, men i detta specialfall skulle Kungl. Maj:t anbefallas att undersöka, om man icke kan slå undan den grund på vilken denna rätt vilar för att skapa en annan grund och återtaga det på det sättet. Det kan ju hända, att det icke begränsar sig bara till detta, utan sådant kanske kan komma att inträffa i många olika fall. Det kan därför ifrågasättas, huruvida det är en riktig väg att slå in på. Såväl Kungl. Maj:t som utskottet erkänner ju, att den rätt dessa bolag ha är av privaträttslig natur.

Utskottets vice ordförande framhöll för sin del, att när nu gruvdriften blivit nedlagd, och bolagen följaktligen icke ha behov av det virke eller de nytigheter, som överenskommelsen som sådan innebär, denna skulle automatiskt återgå. Så är emellertid icke fallet, ty så länge bolagen betala den försvarsavgift eller vilken annan avgift som helst, som de åtagit sig, så länge förmena de, att de ha kvar denna rätt att ta ut virket ur skogarna därest gruvdriften uppehålls eller återupptages därest den varit nedlagd. På det håll, där man yrkat avslag på den kungl. propositionen, har man bland annat framhållit, att det finns jordbruk inom de områden, där gruvskogarna äro belägna, som sakna tillräcklig skogsareal, och att staten därför borde äga möjlighet att tilldela dem ytterligare skogsmark. För egen del anser jag, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag inte utesluter en sådan möjlighet till tilldelning av skog till jordägare, som behöva sådan skog. Det har hänt att skogsbolag, som köpt jord av enskilda på hithörande områden — i ett fall var det fråga om ett köp på 1,000 å 1,500 tunnland — avstått skog för samma pris, som de själva fått betala. Om nu riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att avstå denna mark, torde även Kungl. Maj:t kunna på samma sätt komplettera de ofullständiga jordbruken på området i fråga.

Beträffande de där fem bolagen, som icke vidare fortsätta sin gruvdrift, så tar ju domänstyrelsen inkomsterna av det virke som fällt. Dessa inkomster ha utgjort för år 1939 36,000 kronor, för år 1940 21,000 kronor, för år 1941 38,000 kronor och för år 1942 54,000 kronor. Jag förmodar, att denna avverkning skett i enlighet med samma försiktiga principer, som legat till grund för avverkningen å de övriga skogarna. Jag vågar icke säga något därom, men jag får väl förmoda, att mer än så kunnat tagas ut.

Jag vill ännu en gång såsom min uppfattning framhålla, att, om man icke vill gå in för en ny lagstiftning för detta speciella fall, så har man ingenting annat att tillgripa än en överenskommelse i huvudsaklig enlighet med de linjer, som här föreligga. Kungl. Maj:t har icke ansett sig kunna sätta igång en dyrbar process, men det är självfallet riksdagen obetaget att, om den icke vill acceptera propositionens linje, rekommendera de riktlinjer, som jordbruksutskottet här föreslagit, men lika självfallet är, att staten då också får betala de kostnader, som ett biträdande av denna linje kan dra med sig.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr förste vice talman! En del av dessa gruvskogar äro ju belägna i Kopparbergs län, och det är närmast med anledning

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

av detta, som jag för min del begärt ordet för att låta min mening i frågan bli antecknad till protokollet.

Det framgår av de handlingar, som finnas tillgängliga i detta ärende, att utredningen rörande regleringen av bestående rättsförhållanden i fråga om gruvskogarna hade tre uppgifter. Den ena av dessa uppgifter, som utredningen hade att syssla med, var frågan om återförande till kronan av bolagens nyttjanderätt till skogarna, så att den upplåtna rätten sålunda skulle bringas att upphöra. Den andra uppgiften var att undersöka, huruvida icke upplåtelse-rätten kunde beläggas med större avgift än den som för närvarande utgår, vilken som vi känna till är ganska obetydlig. För det tredje hade utredningen att syssla med frågan om nyttjanderättshavarnas övertagande helt och hållet av äganderätten till dessa gruvskogar.

Av den redogörelse, som lämnats i propositionen, liksom av den föredragning, som skett i utskottet, har framgått, att det var omöjligt att finna en lösning av frågan enligt de tvenne första alternativen. Vad var anledningen härtill? Jo, det visade sig, att nyttjanderättshavarna, som i de flesta fall äro stora bolag, däribland Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, icke frivilligt ville medverka till en uppgörelse på annat sätt än att kronan avhände sig äganderätten. Efter detta besked ha underhandlingar förts enligt den linje, som bolagen förordat, och så småningom lett till en uppgörelse i överensstämmelse med det förslag, som Kungl. Maj:t i propositionen nr 139 hemställt, att riksdagen måtte godkänna. Detta förslag innebär, att staten helt och hållet skall avhända sig äganderätten till samtliga gruvskogar utom två enligt de värderingsgrunder, som accepterats vid den uppgörelse som åstadkommits. Värderingen innebär, att beträffande 22 av dessa skogar uppskattas bolagens andel till 60 % av värdet och kronans andel till 40 %, medan i fråga om de två återstående gruvskogarna statens andel är uppskattad till 60 % och nyttjanderättshavarnas andel till 40 %.

I och för sig måste det väl anses angeläget, att en reglering sker av nu existerande förhållanden beträffande dessa skogar. Det synes framgå, att en avveckling av den nu bestående ordningen på det sättet, att dispositionen och äganderätten till skogarna komme i en hand, skulle ge möjlighet till bättre skogsvård än tidigare varit fallet. Av allt att döma har skogsvården blivit något eftersatt, och det förefaller ganska troligt, att en ökad avkastning kan erhållas vid en mera rationellt bedriven skogsskötsel än förut. Men även om så skulle vara förhållandet, har jag icke för min del kunnat vara med om att godkänna det sätt för reglering av ifrågavarande rättstillstånd beträffande gruvskogarna, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Då det väckts tvenne motioner, båda ifrån bondeförbundshåll, med yrkande om förnyad utredning, och då det i dessa motioner uttalats önskvärdheten av att gruvskogarna helt och hållet återföras i kronans ägo, har jag för min del utan svårighet kunnat ge min anslutning till den uppfattning, som kommit till synes i dessa motioner. Man kan enligt min mening icke bortse ifrån det faktum, att staten är ägare till gruvskogarna, och den omständigheten, att skogarna äro belastade med ett i och för sig besvärligt servitut, har icke kunnat övertyga mig om lämpligheten att avstå äganderätten till dessa skogar. Tydligen förhåller det sig också på det sättet, att det i åtskilliga fall föreligger en ganska stor oklarhet rörande nyttjanderättshavarnas rätt till virke. Ordalydelsen i olika upplåtelsehandlingar skiljer sig nämligen avsevärt. I en del fall äro nämligen upplåtelsevillkoren mera allmänt hållna, medan det i andra exempelvis endast talas om byggnadsvirke. I äldre tider synes man emellertid också ha hyst den uppfattningen, att upplåtelseerna icke skulle haft en säkrare

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)
förankring rent rättsligt sett än att de skulle, om så ansågs skäligt, kunna återkallas. Jag hänvisar i detta avseende till den redogörelse för rättsläget i avseende å gruvskogarna, som återfinnes på sidan 21 i den kungl. propositionen. Där läser man bl. a. följande: »Någon antydan, att den rättstitel, varunder gruvskogarna innehades, var av sådan natur, att upplåtelsen ej kunde återkallas, söker man fåfängt under äldre tid. Tvärtom har genom en Kungl. Maj:ts resolution den 3 december 1823 i fråga om Nisshytte gruvskog förklarats, att en sådan bestämmande besiktningsrätt, att 'de angående upplåtelsen tagna författningar' ej kunde rubbas utan frivillig överenskommelse, icke ägde rum.» Nu har ju i fråga om fem av dessa skogar gruvdriften blivit fullständigt nedlagd, och något behov av virke på dessa platser finns det tydligen icke längre. I dessa fall är det väl ganska uppenbart, att förutsättningarna för upplåtelseerna icke längre äro förefintliga. Nu har emellertid Kungl. Maj:t även i en del sådana fall föreslagit, att äganderätten skall övergå till nyttjanderättsinnehavarna. Visserligen förutsättes beträffande en gruvskog, där gruvdriften för närvarande är nedlagd, nämligen Burånsbergs gruvallmänning i Kopparbergs län, vars nyttjanderättshavare är Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, att, i den mån överenskommelse kan träffas, staten skall övertaga denna allmänning, men då är att märka, att skogsmark i full utsträckning skall lämnas i utbyte. Såvitt jag kan förstå, kan man väl därför knappast i detta särskilda fall tala om något verkligt återförande av skog till kronan.

För egen del anser jag det vara ur samhällelig synpunkt lämpligast, att staten övertager gruvskogarna mot utgivande av skälig ersättning, detta även om den föreslagna värderingen skulle läggas till grund för ett sådant övertagande.

Jag vill också tillägga, att frågan rörande gruvskogarna och rekognitions-skogarna har varit föremål för behandling vid åtskilliga tillfällen i den svenska riksdagen. Jag skall bara omnämna exempelvis, att år 1920 väcktes det i riksdagens andra kammare en motion av nuvarande landshövdingen Bernhard Eriksson, i vilken han påyrkade utredning och åtgärder i syfte att återföra ifrågavarande skogar helt och hållet i samhällets ägo. Herr Eriksson anförde i motionen bland annat: »Oerhörda äro de naturtillgångar av vattenfall, skogar och annan jord, som frånhänts staten och utan nämnvärd ersättning och rent av genom medvetna formfel överförts i enskild ägo.» Och han tillägger också följande: »Det kan icke med fog göras gällande, att de gruvägare, som disponera över gruvskogar, äro i större behov av statens direkta understöd än övriga gruvägare.» Jag kan för min del vid detta tillfälle helt och hållet instämma i nuvarande landshövdingen Bernhard Erikssons yttrande år 1920. I anledning av den motion, som han då väckte, beslöt andra kammaren, trots att det icke fanns någon socialdemokratisk majoritet där, att riksdagen i anledning av motionen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt, huruvida åtgärder borde vidtagas för att till kronan återföra rekognitionshemman och till bergshanteringens understöd anslagna skogar, samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Emellertid visade det sig vid det tillfället, att första kammaren icke antog det skrivelseförslag, som utskottet då framlagt i anledning av motionen, och det blev sålunda icke någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Med dessa ord ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Såsom framgår av utlåtandet har jag till detsamma fogat en blank reservation. Kammaren kan alltså tills

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

vidare icke veta, var man har mig i det här fallet. Jag måste erkänna, att eftersom man realbehandlat denna fråga på andra avdelningen och vi på första avdelningen endast kunnat vara med om slutbehandlingen i utskottet, vilken gått ganska hastigt, har det icke varit så lätt för mig att bilda mig en mening om vad som är rätt eller icke i det här fallet. Då man har resonerat man och man emellan med dem, som äro boende i de orter eller i de landskap, där dessa gruvskogar äro belägna, har nog den allmänna uppfattningen visat sig vara, att här försiggår en ganska stor favorisering av bolagen, vilken de icke ha förtjänat, och att det är all anledning för staten att söka få ett bättre grepp om eller helst få tag om hela äganderätten till dessa skogar. Det kan givetvis härvidlag ligga en smula känslotänkande bakom, därför att det har väl i långa tider varit så, att man ansett bolagen som »gökungar i boet», vilka man bör hålla efter vid alla tillfällen. Bolagen ha nog också i många fall gått efter sådana vägar, att man haft skäl göra anmärkningar mot deras framfart.

Jag skall icke gå in på historiken i denna fråga — det har ett par tre föregående talare gjort rätt utförligt — utan jag skall försöka att gå rätt på sak. Om man studerar de motioner, som ligga till grund för detta avslagsyrkande — de ha, som den föregående ärade talaren sade, framkommit från bondeförbundshåll — skall man finna, att utskottet egentligen gått förbi, vad motionerna sikta till. Det var nog också så inom utskottet — det tror jag att jag kan få lov att säga — att när en av motionärerna, som tillhör första kammaren, fick klart för sig, att utskottet utan vidare gick på den linjen att staten skulle övertaga hela besittningsrätten på ena eller andra sättet, blev han inte så glad, och i likhet med mig reserverade han sig blankt. Jag vet dock inte, hur han kommer att ställa sig i första kammaren till saken.

I motionerna I: 221 och II: 322 har man emellertid yrkat, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning dels i vilken omfattning gruvskogarna lämpligen kunna och böra användas för komplettering av på respektive orter befintliga ofullständiga jordbruk och dels huruvida det vore förmånligt om ifrågavarande skogar kunde helt inlösas till kronan eller bibehållas i dess ägo. I en annan motion, II: 323, av herr Hansson i Skediga, hemställes, att riksdagen måtte avslå propositionen och anhålla om ny och allsidig utredning rörande dels rättsförhållandet mellan staten och gruvbolagen, dels ock möjligheten av att för komplettering av redan avstyckade eller eljest upplåtna ofullständiga jordbruk även å gruvskogarnas områden tillföra sagda jordbruk nödig stödskog.

Huvudmotivet för motionärerna förefaller mig alltså ha varit, att man icke skall överlåta äganderätten till dessa gruvskogar på bolagen, därför att man är rädd för att de jordbruk, som eventuellt finnas på dessa skogar eller i deras närhet och som skulle behöva ökad tilldelning av skog, genom dylika åtgärder skulle bli handikappade och att det skulle bli omöjligt att framdeles skaffa dessa jordbruk ytterligare erforderlig skog. Det är alltså, efter vad jag kan förstå, huvudtanken i motionerna. Nu ligger det emellertid så till, att några egentliga jordbruk finns det icke på dessa gruvskogar. Det är ett så försvinnande litet fåtal, det rör sig om, att man näppeligen kan begära, att det med hänsyn till dem skall sättas i gång en ny utredning. Sedan kan det naturligtvis vara intressant att få till stånd en utredning, om det vore *förmånligt*, att ifrågavarande skogar helt inlöstes av kronan. Utskottet har emellertid icke sysslat med motionärernas hemställan i avseende på tilldelning av skog åt eventuella jordbruk, som skulle behöva sådan, utan utskottet har utan vidare gått direkt på att staten skall tillhandla sig eller övertaga nyttjanderätten till dessa skogar. »Utskottet», heter det, »vill därför föreslå, att ytterligare utredning i ämnet kommer till stånd, varvid utskottet förutsätter bland

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

annat, att förhandlingar upptagas med bolagen rörande statens övertagande av bolagens nyttjanderätt till avkastningen av skogarna. Därest dylika förhandlingar icke skulle leda till resultat, må det ankomma på Kungl. Maj:t att överväga och utreda, huruvida icke i andra former ett återförande i kronans hand av gruvbolagens nuvarande rätt till nämnda avkastning kunde åstadkommas.» I klämmen hemställes det, att »Kungl. Maj:t måtte låta företaga utredning rörande möjligheterna att i kronans hand återföra vederbörande nyttjanderättshavares rätt till ifrågavarande skogar samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som må föranledas av nämnda utredning». Här har utskottet alltså gått in för bara en linje.

Om man nu inom utskottet *dels* gått fram efter den linje, som berörts i de förstnämnda av mig citerade motionerna, nämligen att man skulle undersöka förmånen för staten av att inlösa dessa skogar, *dels* — med hänsyn till vad de föregående talarna anført därom, att det finns vissa skogar, som icke behöva eller kunna användas för sitt ändamål, därför att det inom vederbörande gruvbolags område icke förekommer någon drift, som gör att man behöver utnyttja det här skogsuttaget, som man skulle ha rätt till — begärt en utredning, som avsåge att skilja ut dessa bolag, som uppenbarligen icke längre behöva begagna sig av denna en gång upplåtna rätt, *och dels* sökt att få till stånd en undersökning, huruvida icke också staten, samtidigt med att bolagen få taga ut det virke de behöva, kunde få göra uttag av det överåriga virke, som nu finnes på ifrågavarande områden, så att skogarna icke stå och torka ned eller ruttna bort, ja, då skulle det hava varit förnuftigt att gå på avslag här och söka komma fram till en utredning i nyss angivna hänseenden. Den vägen är emellertid enligt utskottets utlåtande stängd. Där har icke rekommenderats annat än att söka komma överens med bolagen, att de skola avstå från sin rätt.

Herr Ericsson i Sörsjön förklarade, att även om bolagen skulle betinga sig de 60 procent, som efter nuvarande värdering skulle tillerkännas dem, skulle han i alla fall tycka, att det vore en bra affär för staten att lösa till sig skogarna på de villkoren. Jag har inte så förfärligt stor respekt för domänstyrelsens sätt att sköta sina skogar; i många fall tror jag, att enskilda ha skött sina skogar bättre, i varje fall under gångna år. Det har kanske under senare år blivit något annorlunda i detta avseende. Med de erfarenheter, jag har från en kronogård, som jag en tid arrenderade, har jag emellertid inte kunnat få den uppfattningen, att domänstyrelsen haft så utomordentligt god hand med skogsskötsel, men därmed må förhålla sig hur som helst. Skulle man nu gå in för den lösningen, att bolagen skola ha de 60 procenten i ersättning av staten, torde affären inte bli så särskilt lysande.

Herr Ericsson i Sörsjön yttrade vidare, att det icke är alldeles säkert fastslaget, att icke staten kan återkalla upplåtelseätten. Skulle då måhända icke den utredning, som nu pågått i tio år, ha sysslat med dessa saker och försökt få klart för sig, om det vore möjligt för staten att återkalla denna rätt eller om det vore möjligt att få bolagen att gå med på att avstå från denna rätt? Jag tror, att man härvidlag kommit till det resultatet, att man icke utan vidare kan taga tillbaka den nyttjanderätt, bolagen ha, och att man icke heller kan lyckas få bolagen att gå med på att överlåta sin rätt. Då återstår den sista utväg, som man rekommenderat i utskottsförslaget, nämligen att på »annat sätt» återföra gruvbolagens rätt till kronan.

Inom utskottet talade man om, att det icke var fråga om expropriation. Jag vet icke, vad det andra sättet eljest skulle vara. Om man icke kan komma överens, måste man väl tillgripa expropriation. Det gör staten i andra fall, där man kan motivera ett behov för staten att erhålla ett visst markområde. I nu föreliggande fall kan man icke fastställa ett sådant behov från statens sida,

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

utan här kommer utan vidare den krassa ekonomiska synpunkten fram, att staten tjänar mer, om staten får taga tillbaka dessa skogar eller får lösa in skogarna mot en viss skälig avgift. Att under sådana förhållanden gå in på ett nytt slags expropriationsförfarande kan jag icke vara med på.

I fråga om utvägen att i sista hand tillgripa expropriation har det för övrigt sagts i propositionen, »att tillägger man Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut år 1823 angående gruvskogarnas disposition den innebörden, att därigenom tillskapats ett privatsrättsligt rättsförhållande mellan staten och nyttjanderättshavarna av det innehåll, förut sagts, torde därmed vara givet, att de senares rätt till gruvskogarna icke annat än möjligen genom expropriation, i så fall mot full ersättning, kan bringas att upphöra».

Det är alltså tämligen tydligt, att om andra kammaren eller riksdagen nu går in för utskottets förslag, har man därmed sanktionerat, att det skall företagas en expropriation av dessa bolags nyttjanderätt till förmån för staten, och detta kommer märkvärdigt nog att ske på grund av att vissa motionärer av omtanke — som de anse — om vissa jordbrukare på dessa skogsområden eller i närheten av desamma kommit fram med motioner utan att egentligen syfta till att man skulle från statens sida slutligen övertaga det hela.

Jag vill upprepa vad jag sade i början av mitt anförande, att det är klart att det icke är så lätt att fatta ståndpunkt i denna fråga. Om jag hade trott, att det varit lönt att framställa ett yrkande om avslag på propositionen utan vidare — alltså med avslag på utskottets motivering och hemställan — då hade det ju varit möjligt att komma fram till en utredning efter andra linjer än vad utskottsmajoriteten här har föreslagit, men jag tänker mig, att det är hopplöst att göra ett sådant yrkande, och under sådana förhållanden har jag för min del icke annan möjlighet än att ansluta mig till reservanternas hemställan.

Man har i utskottet sagt, att under nuvarande ovissa ekonomiska förhållanden är det riskabelt för kronan att göra den här affären, detta fastän man vet, att kronan, om avtalet går igenom, får ungefär fyra gånger så stor inkomst per år av dessa skogar som kronan har i närvarande stund. Jag undrar därför, om man verkligen utgår från de »nuvarande osäkra förhållandena». Herr Larsson i Karlstad har redan talat om, att den ursprungliga värdering av skogarna, som man kommit fram till några år tidigare, var 3 kronor 3 öre per kubikmeter. När sedan skogarnas värde började stiga, gick man med på 4 kronor 28 öre och därefter 5 kronor per kubikmeter, och i det förslag, som nu föreligger, ha bolagen gått in för att betala 7 kronor per kubikmeter. Jag tror, att det priset är det kanhända icke så lätt att få för skogen några år framöver. Även om priserna i södra Sverige äro betydligt högre än detta, tror jag, att det, när det gäller norrländska förhållanden, är ett ganska hyggligt pris. Ur den synpunkten tror jag icke heller, att det är anledning skjuta på saken.

Herr förste vice talman! Med hänvisning till vad jag här yttrat ber jag att få ansluta mig till reservanternas framställning i frågan och alltså yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Werner**: Herr talman! Efter den enligt mitt sätt att se mycket nedgörande kritik, som av jordbruksutskottets vice ordförande riktats mot de utredningar, som ligga bakom Kungl. Maj:ts förslag, kan jag icke finna annat än att denna Kungl. Maj:ts proposition bör avslås. Det är ju alldeles uppenbart, att den äganderätt, varom man talat, aldrig har överförts från statens sida till gruvbolagen utan fortfarande ligger obeskuren kvar i statens ägo. Det kan alltså endast bli fråga om den nyttjanderätt, som under vissa förutsättningar en gång uppläts till gruvbolagen, och om det sätt, varpå denna rätt

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

skall kunna avvecklas. Att här gång efter annan komma tillbaka till hotet om expropriation förefaller mig vara litet långsökt, därför att denna expropriation icke kan komma att avse äganderätten, utan överhuvud taget en viss nyttjanderätt. Alldenstund bolagen i viss utsträckning nedlagt gruvdriften och i viss omfattning förändrat gruvdriftens karaktär, föreligga icke samma förutsättningar för nyttjanderättens bibehållande som då upplåtelsen skedde. Jag kan icke finna annat än att det är nödvändigt, att dessa premisser på rättslig väg prövas för att man skall kunna avgöra storleken av det nyttjanderättsinnehav, som bolagen ha kvar.

Den gränsdragning, som skett, då man beräknat äganderättens värde till 40 procent och nyttjanderättens värde till 60 procent, har ju, som också angives i propositionen, skett på ett mycket godtyckligt sätt, och det är att märka, att samma värderingsgrunder kunna icke tillämpas på varje företag, utan man har försökt att få en medellinje.

Man har också gjort gällande, att 1823 års beslut skulle ha förändrat rättsinnehavet till förmån för nyttjanderättshavarna. Det framgår emellertid tydligt av den redogörelse, som återfinnes i propositionen, att vid nedläggandet av gruvdriften vid ett företag kan staten överföra rätten till annan gruva. Detta innebär följaktligen ett erkännande av att dispositionsrätten i viss utsträckning ligger kvar i statens hand.

När man, såsom vi motionärer, sökt sätta sig in i denna fråga, måste det anses självklart, att vi icke kunnat utan vidare acceptera det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Jag vill i detta sammanhang icke dölja, att härvidlag har kanske i viss mån spelat in minnet av de transaktioner, som skedde för ett tiotal år sedan beträffande Hälleforsskogarna, vilka på ett för staten mycket oförmånligt sätt överfördes från staten till en enskild koncern. Jag tror, att det är riksdagens skyldighet att mera noggrant vaka över att staten icke utan övertygande skäl avhänder sig betydande fastighetsvärden. Här gäller det dock ett skogskomplex, som omfattar 15,000 tunnland.

I den svenska jordlagstiftningen ha vi på senare år följt vissa principer. En princip har varit att icke utan avgörande skäl överföra jord till bolag, och jag tycker, att denna princip har riksdagen skyldighet att vidhålla. I propositionen sägs det, att den köpeskilling eller inlösningssumma, som skall erläggas, skall avsättas för inköp av jord för statens räkning. Jag ställer den frågan: Finns det någon annan jord än enskild, som för närvarande kan förvärvas? I realiteten skulle ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebära, att riksdagen skulle medverka till att från enskilda ägare överföra ytterligare fastigheter i bolagens händer, vilket strider mot den princip, som hittills tillämpats på detta område. Under sådana förhållanden har jag för min del i motionen yrkat avslag på propositionen, och jag har ingen anledning att ändra denna min ståndpunkt utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag i ämnet.

T. f. chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Trots att debatten pågått ganska länge skall jag be att få säga något om det rättsliga läget i detta ärende.

De rättsförhållanden, som nu äro föremål för övervägande, äro, som framgår av handlingarna och som också framgått av debatten, av mycket gammalt datum. De upplåtelser som det gäller ha tillkommit huvudsakligen under 1600-talet och förra hälften av 1700-talet, och några av dem gå så långt tillbaka att man inte ens kan fastställa tidpunkten för rättsförhållandets ursprungliga uppkomst. Det är naturligt, att då det gäller så gamla förhållanden, måste det

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

råda en viss oklarhet rörande de rättigheter och skyldigheter, som tillkomma resp. åvila kontrahenterna i detta rättsförhållande.

Det är egentligen endast två saker som äro fullt klara, åtminstone formellt, och det ena är att kronan är ägare till dessa skogar, och det andra att gruvägarna ha nyttjanderätt till dessa skogar. Men då man kommer in på frågan om innehållet i äganderätten och innehållet i nyttjanderätten, kommer man genast ut på mindre klara områden.

När man säger, att kronan har äganderätt till skogen, så utsäger det ej direkt vad det är för rätt som kronan har. Äganderätten är ju inte något en gång för alla fastslaget begrepp, och det är inte något som i alla fall är lika. I detta fall kan man nog med fullt fog säga, att den äganderätt, som tillkommer kronan, är i hög grad prekär. Det är en dålig äganderätt och en äganderätt som inte har så förfärligt mycket innehåll. Nyttjanderätten är klar så till vida, att dessa skogar ha upplåtits till gruvhanteringens hjälp och understöd. Gruvägarna skola få nyttja dem i den mån de behövas för gruvdriften. Det framgår av de gamla upplåtelsehandlingarna, i den mån sådana finnas bevarade, att dessa gruvskogar få nyttjas för gruvdriftens behov men — vilket är ganska självfallet — endast så länge som vederbörande gruva drives. Redan där är det en viss oklarhet, hur länge man skall anse att en gruva drives. Det råder delade meningar bland de jurister, som haft anledning att taga befattning med detta ärende, om gruvbolagen exempelvis ha rätt att nyttja dessa skogar under tid då själva gruvdriften ligger nere men då det utföres s. k. försvarsarbete i gruvan.

Den stora tvisten gäller innehållet i den nyttjanderätt, som tillkommer gruvbolagen. Ända fram till att statsmakterna 1823 togo ställning till denna fråga kan man säga, att innehållet i nyttjanderätten var mycket oklart. Det fanns inga bestämmelser om den på något sätt, men genom 1823 års riksdagsbeslut har man dock kommit till ett visst avgörande på denna punkt. Man har fått en starkare bas för avgörande av tvister än vad man tidigare hade. Det förtjänar ihågkommas, att genom 1823 års riksdagsbeslut fastslogs av Kungl. Maj:t och riksdagen, att dessa skogar inte kunna frångas den enskilde gruvägaren så länge som de behövdes för gruvdriften och gruvorna bearbetades. Genom 1823 års beslut ha statsmakterna alltså direkt fastställt, att dessa skogar med nyttjanderätt tillkomma gruvornas innehavare så länge de behöva skogarna för sin gruvdrift och därmed också så länge som gruvorna bearbetas. Man till och med utgick ifrån vid 1823 års beslut, att om den gruva, som hade fått nyttjanderätten till sig upplåten, inte längre skulle komma att bearbetas, så skulle man upplåta nyttjanderätten till en sådan gruvskog till någon annan gruva i stället. Man kan alltså säga, att vid 1823 års riksdag rådde den uppfattningen hos statsmakterna, att dessa gruvskogar för alla tider framåt skulle få nyttjas för gruvdriftens behov. Där skapades alltså en viss klarhet. Där fastslogs det, som redan förut var klart, att kronan är ägare, och för att markera detta ytterligare införde man enligt den tidens sedvana en rekognitionsavgift på skogen, mycket obetydliga belopp, som dock gruvägarna hade att betala såsom en direkt påminnelse om att gruvägarna inte ägde skogarna. Man fastslog också genom 1823 års beslut, att gruvägarna hade rätt att nyttja skogarna så länge de behövdes för gruvdriften, och man skapade, som kammarkollegiet framhållit, här ett privat rättsförhållande mellan staten och innehavarna av gruvorna, där man å omse sidor pålades rättigheter och skyldigheter. Det är detta som jag anser vara avgörande, då man går att bedöma denna fråga, alltså att här har skapats ett avtalsförhållande mellan staten och innehavarna av gruvorna, där staten har åtagit sig sina skyldigheter och fått sina rättigheter och där gruvägarna ha

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

åtagit sig sina förpliktelser och fått sina rättigheter. Det är ett sedvanligt avtal, och innebörden är något så när klar efter detta riksdagsbeslut.

Genom detta beslut fick man emellertid icke full klarhet, och det råder fortfarande oklarhet om, hur man skall beräkna det behov, som skall tillgodoses för gruvornas del. Det har, såsom framgår av jordbruksutskottets utlåtande, rätt delade meningar mellan bergmästarna å ena och kammarkollegiet och domänstyrelsen å andra sidan, och frågan ligger för närvarande under prövning av kommerskollegium, som är den avgörande instansen här. Från kommerskollegium kan frågan sedan dragas inför Kungl. Maj:t, där den skall prövas av regeringsrätten. Tvisten gäller innehållet i den nyttjanderätt, som gruvägarna ha till skogarna. I de ursprungliga upplåtelsehandlingarna, i den mån det sägs något om detta, var ju tanken den att gruvägarna skulle få ta så mycket ur skogarna som de direkt behöfde för gruvornas drift, för bränsleändamål, för stöttor och för allt som behöfdes för den tidens utnyttjande av gruvorna. Nu har ju under de århundraden, som gått sedan dessa upplåtelser skedde, en fullkomlig omändring av sättet för gruvdriften ägt rum. Man har övergått till att använda elektricitet i mycket stor utsträckning. Då har det uppkommit den frågan: ha gruvägarna rätt att få utsyning ur skogarna bara för det behov som de direkt ha av virke eller bränsle ifrån skogarna, eller skall man evalvera den elektriska kraft, som de nu utnyttja för gruvdriften, till vad den motsvarar i bränslevärde, om man skulle ta ut detta bränsle från skogarna? Bergmästarna ha haft den uppfattningen, att här skall man evalvera, vi skola liksom föra oss tillbaka till de förhållanden som rådde vid tiden för upplåtelseerna, och man skulle alltså få utsyning även i de fall, då man övergått till bruket av elektrisk kraft i stället för andra drivmedel, under det att domänstyrelsen har gjort gällande, att man kan inte räkna på det sättet, utan gruvägarna skola ur skogarna bara få ta vad de direkt behöva för gruvdriften. Det är alltså tvist för närvarande om vad bruksrätten, som gruvägarna ha, i realiteten innebär.

Detta är, kan man säga, en detalj även om det är en ganska betydelsefull detalj, ty det kan ju gälla ganska mycket. Jordbruksutskottets majoritet har yttrat sig om detta och sagt, att det finner att det kan vara diskutabelt, hur detta kan vara, och jag tycker också att det är en mycket tveksam tolkningsfråga, hur detta skall lösas. Jag vill för min del inte göra något uttalande om vilken som kan vara den rätta tolkningen av dessa mycket svårtolkade gamla upplåtelsehandlingar. Men bortsett från detta är det alltså klart, att gruvägarna ha en nyttjanderätt till dessa skogar, som består för evärdeliga tider, såvitt gruvan bearbetas och drives, och som innefattar så mycket som motsvarar gruvdriftens behov. Och kronan har en äganderätt, som innebär att kronan får det överskott av utsyningen, som inte erfordras för gruvans drift. Rättsförhållandet är alltså i det hänseendet klart.

Nu säger jordbruksutskottets majoritet, att den anser det icke tillfredsställande att kronan i nuvarande ovissa läge på det ekonomiska området skulle avhända sig så avsevärda arealer värdefull skog, varom här är fråga, i all synnerhet som förhållandena på gruvhanteringens område numera synas väsentligt annorlunda än vid den tid då upplåtelseerna skedde. Man får av detta uttalande den uppfattningen, att kronan här skulle avhända sig stora arealer, som kronan har obegränsad äganderätt och obegränsad nyttjanderätt till. Som jag framhållit är emellertid kronans rätt till dessa skogar, även om den kallas äganderätt och även om den innefattar vissa moment av äganderätt, dock mycket begränsad.

Man har också framhållit från jordbruksutskottets majoritets sida, att under senare tid har virkesavverkningen väsentligt överstigit nyttjanderätts-havarnas för gruvdriften erforderliga behov av virke. Det är ett uttalande,

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

som man inte heller obetingat kan gå med på, därför att det beror i ganska stor utsträckning på hur man slutgiltigt kommer att tolka dessa gamla upplåtelser, om gruvägarna skola få en nyttjanderätt som motsvarar deras så att säga gamla behov av virke eller om de skola få en nyttjanderätt som bara innebär vad de i dagens läge behöva för sina gruvor. Få de den rätt på detta område, som de göra gällande och som bergmästarna vilja tillerkänna dem, kommer vad som kan fås ut av gruvskogarna inte att lämna mycket över till kronan, och det har varit under de år som gått relativt små värden som inlevererats till domänfonden.

Det understrykes också i majoritetens uttalande, att den årliga virkesavkastningen från skogarna dock överstiger bolagens legitima virkesbehov. Även den frågan blir ju beroende på hur man slutgiltigt kommer att tolka upplåtelsehandlingarna. Då utskottet framhåller, att virkestillgången är mycket hög, den uppskattas till 124 kubikmeter per hektar, så antar jag att jordbruksministern — jag var tyvärr inte inne under hans anförande — påpekat att man avverkar så mycket som enligt fastställd avverkningsplan skall avverkas. Man har inte sparat något. Då virkestillgången är så hög är det beroende på att man har uppgjort avverkningsplanen med allra största försiktighet.

Det är alltså dessa omständigheter, att kronans rätt är mycket begränsad och mycket oklar, att gruvägarnas rätt är mycket omfattande men också mycket oklar, som gjort att Kungl. Maj:t har ansett det vara önskvärt att undersöka, om inte dessa gamla rättsförhållanden nu helt enkelt kunde upplösas, så att vi få klarhet på detta område och så att både den ene och den andre av kontrahenterna vet vad han har att rätta sig efter och vem det är som har rätt till skogen. Efter sakkunnigutredningar, som gjorts av kammarkollegiet och domänstyrelsen, har man här kommit fram till ett förslag till lösning som innebär, att det gamla rättsförhållandet skulle upplösas. De förhandlingar som förts ha varit ganska långdragna och berett ganska stora svårigheter. Ämbetsverken lade först fram ett förslag, som innebar visst pris på den skog, som skulle inlösas av nyttjanderättshavaren. Kungl. Maj:t ansåg sig inte kunna godtaga det utan anbefallde domänstyrelsen och kammarkollegiet att upptaga nya förhandlingar med nyttjanderättshavarna, och efter de nya förhandlingarna kom man till ett pris, som Kungl. Maj:t ansåg sig kunna godtaga och som av sakkunskapen har betecknats såsom fullt skäligt.

Nu har jordbruksutskottets majoritet ansett sig icke kunna godtaga den lösning, som här har föreslagits, utan man föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t, enligt vilken man skulle taga upp nya undersökningar och därvid se till, om man inte kunde överföra all rätt till dessa skogar till staten och göra det antingen genom frivilliga överenskommelser eller genom någon form av lagstiftning, som man inte klart har velat säga ut vad den skulle innefatta. Vad först beträffar frågan om det är någon mening i att taga upp nya underhandlingar med innehavarna av nyttjanderätten, så vill jag som min erfarenhet från dessa förhandlingar säga, att jag tror att det är utsiktslöst att försöka att på frivillig väg komma längre än vad man för närvarande har gjort. Här ha de statliga ämbetsverken och nyttjanderättshavarna enats om vissa normer för en uppgörelse, som parterna, kanske inte med någon större entusiasm, åtminstone inte från den ena sidan, funnit vara godtagbar för dem, och att komma längre genom en frivillig uppgörelse tror jag är utsiktslöst.

Kan man inte komma längre genom en frivillig uppgörelse och skall man följa utskottsmajoritetens förslag, blir det ju inte mer än två vägar man har att välja på. Den ena är att man låter det nuvarande förhållandet bestå un-

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

der århundraden framåt, kanske till dess man kan finna en ny form för uppgörelse, och det är egentligen inte till glädje för någondera parten, om de nuvarande förhållandena skola bestå under lång tid framåt. Jag är inte skogsman, men jag tror inte att det är av värde för en god skogsskötsel att man skall ha sådan oklarhet som det är på detta område. Vill man icke ha kvar de gamla förhållandena, får man överväga någon lagstiftning. Tyvärr har jag icke kunnat åhöra diskussionen i denna kammare och vet därför icke, om man här har rekommenderat expropriationsvägen, som åtminstone att döma av reservationen tycks ha varit under övervägande inom utskottet. Det skulle emellertid enligt min mening vara en ganska säregen väg, om man här skulle gå in på ett expropriationsförfarande, där grunden för expropriation icke skulle vara något direkt behov för det allmänna att få just dessa skogar, utan där grunden för expropriation skulle vara, att man därigenom ville avlösa ett otillfredsställande rättsförhållande. Detta avviker helt och hållet från den expropriationslagstiftning som vi hittills ansett oss kunna genomföra i vårt land. Vill man icke gå med på ett expropriationsförfarande utan vill ha ett avlösningsförfarande — eller vad man vill kalla det — blir det i realiteten ett expropriationsförfarande som man måste tillgripa, även om man kallar det något annat.

För min del har jag mycket svårt att se, hur statsmakterna här ensidigt skola kunna genomföra lagstiftningsåtgärder som kunna stå i överensstämmelse med de principer på vilka vår rättsordning grundar sig. Jag vill erinra om, såsom det sagts förut, att genom 1823 års riksdagsbeslut kommo ömsesidiga rättsförhållanden till stånd mellan kronan och gruvägarna. Då är det ganska egendomligt, om ena parten i rättsförhållandet genom någon lagstiftningsakt eller genom utnyttjande av maktmedel skulle upplösa detta rättsförhållande på det sätt som för denna ena part finnes vara mest önskvärt.

Då jag för min del anser, att den lösning som man kommit till enligt detta preliminära avtal är fullt godtagbar från kronans sida och dessutom är övertygad om att man icke på andra vägar kan komma fram till en för kronan förmanligare lösning av dessa oklara förhållanden, tvekar jag icke att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Werner** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag kan icke annat än vända mig mot den tolkning av 1823 års riksdagsbeslut som nyligen angavs av statsrådet **Bergquist**. När man läser igenom riksdagsbeslutet, finner man, att där gjorts ett mycket betydelsefullt förbehåll, nämligen att om en gruvdrift upphör skall vederbörande rättsägares nyttjanderättsinnehav av den tillhörande gruvskogen även upphöra och nyttjanderätten överföras på en annan gruvägare — ett förbehåll som visar, att nyttjanderätten icke är bunden vid visst företag eller viss juridisk person. Ur denna synpunkt måste man draga den konklusionen, att här förbehöll sig staten även förfoganderätten över den nyttjanderätt som upplåtits. Följaktligen skedde icke, såsom statsrådet **Bergquist** gjorde gällande, en rättsreglering mellan nyttjanderättshavaren och staten, varigenom nyttjanderätten gjorts ostridig, utan under vissa omständigheter bibehöll staten förfoganderätten över den nyttjanderätt som tidigare upplåtits.

Vidare anförde:

T. f. chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag kan icke låta stå oemotsagt vad herr **Werner** anförte. Jag vill ånyo understryka, att det i 1823 års riksdagsbeslut direkt säges ifrån att dessa

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

skogar skulle bibehållas och, på sätt dithills skett, begagnas för de gruvors behov och nytta för vilka de varit upplåtna, så länge samma gruvor bearbetades. Det är en direkt förklaring från statsmakterna att så länge gruvdrift förekommer vid en gruva, till vilken skog tidigare upplåtits, skall denna skog förbehållas gruvan. Skulle gruvdriften upphöra, skulle skogen kunna upplåtas åt och användas av andra gruvor. Man har alltså skapat en rätt för innehavaren av en gruva, vilken vid tiden för detta besluts tillkomst hade nyttjanderätt till skogen, att ha kvar densamma, så länge han bearbetar sin gruva.

Herr Andersson i Vigelsbo: Herr talman! Då jag är lekman på detta område, tror jag mig icke kunna yttra något om frågans rättsliga innebörd, men det är naturligt, att när en fråga som denna kommer till behandling kan man givetvis inlåta sig på en viss jämförelse med förhållanden, som man sett med sina egna ögon, och de fall, som refereras i den proposition som i dag föreligger till riksdagens behandling.

Här gäller det närmast gruvskogarna vid Sala silvergruva. Det har talats om att man kan riskera privaträttsliga principer genom att följa utskottets hemställan i ifrågavarande ärende. För cirka fyrtio år sedan fanns i riksdagens första kammare en högerman i mycket framskjuten ställning, som satte i gång en process med bergsmännen i Sala stad och lyckades efter mycket om och men att tillförsäkra staden äganderätten till de skogar, som bergsmännen tidigare ansett sig ha obestridlig dispositions- och äganderätt till. Det är alldeles klart, att när man diskuterar denna fråga, undrar man, om en särskild lag finns för gruvbolagen och en särskild lag för enskilda nyttjanderättshavare. Man blev något förvånad, när man hörde, att man här riskerade privaträttsliga principer genom att staten skulle hålla på sin rätt i det fallet, samtidigt som man vet, att det finns prejudikat på att enskilda personer tidigare berövats förfoganderätten och kanske till och med äganderätten till sådana gruvskogar.

Jag har skrivit under den motion som yrkar avslag på Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, och jag har gjort det med anledning av min kännedom om förhållandena hemifrån. Jag vet nu icke alls med vilken rätt staden stämt bergsmännen. En sak veta vi emellertid, nämligen att staden vann processen. När man följer rågångarna mellan jorden och skogen, ser man, att bergsmännen fått så små jordbruk, att snart sagt inga sådana kunna sägas ha blivit självförsörjande hemman. Ty skogen tog staden, och bergsmännen fingo behålla jorden. Jag skulle vilja rekommendera jordbruksutskottet att fara till Sala en dag och titta på hur rågångarna mellan jord och skog utstakats. Har det funnits en tre, fyra tallar eller en björk i en backe, nog har man snott med rågången omkring den backen för att få med dessa träd. Nog skulle det vara av värde och intresse, om utskottet for dit och tittade på hur man gått tillväga i det fallet.

Med hänsyn till utgången av den process som ägde rum med Sala stads bergsmän och med hänsyn till de förhållanden som jag här utvecklat kan jag icke förstå, att man med gott samvete kan vara med om att stödja propositionen. Vi ha därför, herr talman, all anledning att stödja utskottet, till vars förslag jag ber att få yrka bifall.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Jag har deltagit i behandlingen av förevarande ärende i jordbruksutskottet och där anslutit mig till utskottsmajoritetens mening. Jag hade dock icke tänkt lägga mig i den debatt som här pågår, men det har särskilt från utskottsreservanternas sida fällts vissa yttranden, som ge mig anledning att säga ett par ord.

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

Det vill förefalla, som om åtskilligt av vad reservanternas anför skulle vara av den art, att de rent av ifrågasätta, att man från utskottsmajoritetens sida skulle vara i färd med att förgripa sig på den rätt som gruvbolagen kunna ha till nu ifrågavarande gruvskogar. Jag har för min del velat säga ifrån, och jag tror mig i detta fall uttala den mening som utskottsmajoriteten allmänt anslöt sig till, att det har icke på något sätt föresvävat utskottsmajoriteten, att man skulle vilja förgripa sig på den rätt som gruvbolagen ha eller kunna visa sig ha. Långt därifrån! Men vad vi däremot anse oss både kunna och böra ifrågasätta är omfattningen av denna rätt, och det är enligt min mening något som det nog kan vara anledning att fundera över.

Kammaren lyssnade säkerligen i likhet med mig med intresse till vad statsrådet Bergquist hade att anföra. Såsom den framstående jurist statsrådet Bergquist är klarlade han på ett alldeles utomordentligt sätt både begränsningen och räckvidden, så långt den kan bedömas, av den föreliggande rätten. Statsrådet klarlade också begränsningen av kronans rätt såsom faktisk ägare till dessa skogar. Så långt är säkert också utskottsmajoriteten ense med statsrådet Bergquist i hans uppläggning, men statsrådet Bergquist kom sedermera fram till vad som åtminstone för utskottsmajoriteten måste te sig såsom en av de springande punkterna. Det var frågan om huruvida den rätt som ursprungligen lämnats gruvbolagen möjligen skulle kunnat påverkas av de förändrade bruks- och brytningsmetoderna vid gruvorna. Här ha, såsom också statsrådet gav uttryck åt, olika meningar gjort sig gällande, och otvivelaktigt kunna också olika meningar göra sig gällande på den punkten. Bergmästarna ha utgått ifrån att, eftersom man nu vid gruvdriften gått in för att använda sig av elektriska brytningsmetoder och sådant, bör man skäligen evalvera virkesbehovet med utgångspunkt från den virkesåtgång som förelåg vid malm-brytning i gamla tider, då man eldade på malmväggarna och sedan man fått dem varma slog på vatten och på det sättet sprängde sönder malmen. Jag anser det icke självfallet, att man på det sättet skall evalvera virkestilldelningen, även om man numera anser, att man skall lämna virkestilldelning på samma sätt, som om man alltså använde de mycket föråldrade och ur bruk komna brytningsmetoderna.

Jag tror, att man bör lägga märke till att upplåtelseerna av gruvskogarna ursprungligen varit ämnade såsom stöd åt gruvhanteringen. När man gav detta stöd åt gruvhanteringen, gick man naturligtvis ut ifrån att gruvbolagen då hade behov av detta stöd. I och med att man kommit fram till dessa mera rationella brytningsmetoder, är det väl icke utan vidare alldeles säkert, att gruvbolagens behov av stöd är lika stort som tillförne. Den sidan av saken har jag för min del, när jag biträtt utskottsmajoritetens ståndpunkt, funnit vara i behov av ytterligare övervägande, innan man här intager en slutgiltig ståndpunkt.

Herr Carlström och andra talare ha här under debatten velat göra gällande, att utskottsmajoritetens skrivsätt är sådant, att det vid en fortsatt utredning medger endast en mycket ensidig prövning av föreliggande fråga. Jag kan icke finna, att något i utskottets skrivsätt ger belägg för ett sådant påstående. Vi ha i första hand sagt, att vi anse, att det bör upptagas förnyade förhandlingar med gruvbolagen, syftande till att staten skall få tillösa sig den nyttjanderätt som gruvbolagen ha till avkastningen av skogarna. Vi ha emellertid vidare sagt, att därest det visar sig, att sådana förhandlingar icke leda till resultat, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att överväga, huruvida man icke i andra former skall kunna möjliggöra återförandet av den hela och fulla rätten till dessa skogars avkastning i statens ägo. När vi skrevo på det sättet, måste jag säga, att vad som i det avseendet föresvävade mig var ingalunda, att man

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

skulle gå fram lagstiftningsvägen och möjliggöra användande av expropriationsförfarande. Jag vill icke vara med om den vägen. I det fallet har jag precis samma starka betänkligheter som statsrådet, att man icke bör genom en viss lagstiftning möjliggöra tillgripande av ett expropriationsförfarande som skulle te sig stötande gentemot gällande rättsuppfattning. Vad som emellertid föresvävade mig, när vi i utskottet skrevo, att man skulle överväga och utreda, huruvida man icke i andra former skulle kunna åstadkomma ett återförande i statens ägo av bolagens nuvarande rätt till avkastning av skogarna, är, att jag anser det självfallet, att den bästa vägen att slutgiltigt komma ifrån det mycket svåra problem som vi här brottas med är, att man tager upp och fullföljer de processer med gruvbolagen som hittills varit vilande sedan en lång följd av år tillbaka. Med den höga ståndpunkt som vårt rättsväsende intager och som vi alla med rätta skatta så högt, kan jag icke anse annat än att det av en rättslig prövning skall slutgiltigt framgå ett utkristalliserande av rättsförhållandena, såsom de te sig såväl för staten som för gruvbolagen.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat i denna debatt endast i någon mån klarlägga min ståndpunkt och tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Då herr Gustafson i Vimmerby menar, att jag och andra läst utskottets motivering och kläm illa, när vi därav fått den uppfattningen, att det bara skulle finnas en lösning, nämligen expropriation, måste jag säga, att jag å andra sidan icke kan tillägna mig herr Gustafsons sätt att läsa vad här står skrivet. Ty hade det varit så, att utskottet velat hävda vad herr Gustafson senast uttalade att man vill ha utkristalliserat den rätt bolagen ha och den rätt staten har, hade man fått skriva en annan motivering. Då hade man icke fått säga, att det först skulle föras förhandlingar med bolagen angående övertagande av deras nyttjanderätt och att sedan, därest icke dessa ledde till resultat, Kungl. Maj:t finge överväga och utreda, huruvida icke i andra former ett återförande i kronans hand av gruvbolagens nuvarande rätt till nämnda avkastning kunde åstadkommas. Det är tämligen tydligt, att det icke går att utläsa något om att det skall bli en förutsättningslös utredning. En sådan sikta motionärerna möjligen till, men det finns ingenting om en sådan i vad utskottet skrivit. Det håller jag bestämt fast vid.

Herr Gustafson i Vimmerby, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Carlström, att vid detta övervägande, huruvida i andra former ett återförande i kronans hand kan ske, det ju är självfallet att alla framkomliga vägar måste prövas. Herr Carlström kan vara alldeles säker om att man icke kommer att underlåta att pröva både vad som är möjligt och var gränsen för det möjliga går. Jag tror därför icke, att det finns fog för herr Carlströms påstående, att man här endast skulle ha en enda väg att gå. Vad beträffar herr Carlströms tal om att utredningen bara kommer att taga sikte på en enda sak och hans förmodan att det hela skall sluta med expropriation, så har jag i mitt anförande ställt upp det andra alternativ, som enligt min mening kan ifrågakomma, nämligen fullföljande av processerna. Det är ett alternativ till den enda väg, som tycks vara möjlig enligt herr Carlström.

Härefter yttrade:

Herr Gezelius: Herr talman! Herr Gustafson i Vimmerby ställde upp som alternativ en rättslig prövning. Ur denna skulle man få fram, hur rättsför-

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

hållandena mellan staten och gruvägarna gestaltade sig, och herr Gustafsson trodde, att man därigenom skulle få en lösning av denna mångåriga tviste-fråga.

Jag har haft anledning att tränga in i denna rättsfråga i andra sammanhang, och jag kan icke underlåta att ge uttryck åt den uppfattningen, vilken jag tror är riktig, att man genom ett fullföljande av denna rättsliga prövning icke kommer ut ur svårigheterna. Den fullständiga och korrekta redogörelse, som t. f. justitieministern lämnade angående sättsläget, kan nog icke sättas i fråga. Det är otvivelaktigt, att till gruvägarna har upplåtits en nyttjanderätt, som är bestående för all framtid. Den är bestående så länge gruvdriften uppehålles. Sedan må man tvista om, hur denna gruvdrift skall uppehållas. Men 1823 års beslut innefattade något, som i detta sammanhang praktiskt taget är viktigare, nämligen att dessa skogar skulle, om en gruva icke längre bearbetades, upplåtas åt och användas av andra gruvor, som därav kunde vara i behov. I de flesta fall — ja, jag vågar säga sannolikt i *alla* fall, som det är fråga om här — måste man räkna tillkomsten av nya utmål inom de gruvfält, till vilka dessa skogar enligt 1823 års beslut anslagits.

Här föreligger ett förhållande, som lägger en död hand över dessa skogar. Man kan aldrig komma ifrån, att så länge nyttjanderätten består, får man icke äventyra gruvägarnas rätt och intresse, och sålunda blir man ofta förhindrad taga ut ur skogarna vad som i själva verket skulle kunnat rationellt uttagas. Man måste i stället beakta gruvägarnas legitima intresse för framtiden, och om det framtida behovet veta vi ingenting med säkerhet.

I någon om också ringa mån har jag kunnat följa de förhandlingar, som förts mellan vederbörande myndigheter och gruvägarna, och jag är övertygad om att den uppgörelse, som erbjudes staten såsom den ena parten i detta rättsförhållande, är en god uppgörelse ur statens synpunkt. Om man med rätta avvisar tanken på inlösen genom tvångsåtgärder från statens sida, kan jag icke se, att man kan gå på annat än bifall till propositionen. Jag tror, att det är en rimlig och rättvis lösning som ur praktisk synpunkt kan accepteras.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Det var en sak, som har kommit fram här, vilken föranledde mig att begära ordet. Det var uttalandet om att gruvbolagens behov av skog skulle tillgodoses men att, om det skulle bli någon större försäljning, skulle det ske en avsättning till domänfonden.

År 1931 hade vi en oerhörd stormfällning i Uppsala län. Från Dannemora södra allmänning såldes det 1931 skog för 70,779 kronor — det står omtalat i propositionen. Nu tager vederbörande bolag avkastningen även av detta belopp. Det kan väl ändå icke vara nödvändigt för att tillgodose gruvbolagets virkesbehov. Man tycker verkligen, att när det finns tillräckligt med skog kvar — det framgår av utlåtandet och det ha även värderingarna visat — skulle avkastningen av det kontanta kapitalet icke behöva komma bolaget tillgodo. Jag tror, att detta är en fråga, som nog behöver undersökas. Jag bad nyss statsrådet Bergquist här svara mig på den frågan, om avkastningen på en fond å 70,000 kronor skall behöva ingå för att täcka en gruvas virkesbehov, när detta behov icke har samma omfattning som tidigare, när man har elektrisk kraft för brytningen o. s. v. Man får se upp här, så att det icke blir en för stor avtappning av statens tillgångar.

Jag skall icke yttra mig mera i detta ärende, men det var denna fråga om avkastningen av fonden, som särskilt intresserade mig, och jag ville gärna höra, om den skulle falla i bolagens händer.

Avtal rörande gruvskogarna i riket. (Forts.)

Jag vill för övrigt erinra om bolagens tillvägagångssätt. I början av 1850-talet köpte de ju som bekant egendomar billigt. De sålde gårdarna och behöllo skogarna, och hemmanen fingo bli utan skog. Skola nu bolagen få skogen ock-så, blir resultatet ofullständiga jordbruk. Åtminstone i norra Uppland är det på det sättet. Det är ett stort ansvar riksdagen tager på sig, om den går med på något sådant. Det skapar icke någon välvilja hos dessa småbrukare.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hem-ställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Gabrielsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Karlstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskot-tets förevarande utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bi-fallit den av herr Gabrielsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reserva-tionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-resning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Lundell, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 52 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 12.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 53, angående kamrarnas skilj-aktiga beslut i fråga om anslag till upplysningsverksamhet rörande forsknings-och försöksarbetet på jordbrukets område.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 14.

Motion angående beredande av representation i riksdagen åt de stora ekonomiska närings- och fackorganisationerna.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående beredande av representation i riksdagen åt de stora ekonomiska närings- och fackorganisationerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ställa något yrkande eller för att ingå i försvar för den motion, som väckts av herr Sundberg i första kammaren. Men jag skulle vilja begagna tillfället att — även om det är sent under riksdagen — göra några kommentarer till det utlåtande, som konstitutionsutskottet avgivit.

Det synes mig, som om detta utlåtande ginge alltför starkt i negativ riktning och som om man med ljus och lykta hade sökt efter de skäl, som kunde anföras mot en anordning i stil med den motionären skisserat. Framför allt saknar man i utlåtandet någon diskussion om värdet överhuvud taget av en så allsidig folkrepresentation som möjligt. Vi kunna, när vi diskutera folkrepresentationsproblemet, icke komma ifrån att göra två iakttagelser. Den första är den, att det delvis är en ren sinkadus, om alla de viktiga yrken och näringsgrenar, vilka man vill se företrädde i riksdagen, verkligen få företräde. Den andra iakttagelsen är den, att sedan intresserepresentation sist diskuterades i riksdagen i samband med den hildebrandska motionen för ungefär 25 år sedan har åtskilligt inträffat på detta område, framför allt organisationsväsendets egen, man kan nästan säga revolutionerande utveckling.

Om vi se på de näringar, som man skulle vilja se allsidigt företrädde, finns det visserligen åtskilliga industrimän i riksdagen, men det finns icke många hantverkare och mycket få representanter för köpenskapen. Försäkringsväsendet och bankväsendet ha egentligen icke några egna företrädare alls. Detsamma gäller också i stort sett om trafikväsendet. Vi kunna ändå icke förr eller senare komma ifrån, att staten måste vara mån om att på ett sätt, som kan anses rimligt och fruktbart, till sig knyta representanter för alla de olika intressen, som böra ha del i inflytandet och ansvaret. Den omständigheten, att fackföreningarna och jordbruket här redan äro talrikt företrädde, bör icke vara något skäl att bortse ifrån att representationsproblemet är aktuellt för andra grupper.

Jag skulle tro, att det finns en möjlighet, om man i framtiden övertänker detta problem, att finna en föreningspunkt mellan det demokratiska folkstyret och de intressen, som staten vill knyta till sig. Det framhålles i konstitutionsutskottets utlåtande, att man i Weimarrepublikens Tyskland var inne på vissa vägar för att söka nå detta mål, ehuru dessa, såsom det framhålles i utlåtandet, icke förde så långt. Liknande försök gjordes i Frankrike på 1930-talet. En så genomdemokratisk stat som Eire har i sin författning av 1938 vid lösningen av förstakammarfrågan sökt tillgodose just detta representationsintresse. Detsamma gäller också om Estlands författning av 1938, vilken till 95 % vilar på demokratisk grund. Jag kanske också får erinra kammaren om att en så inflytelserik socialdemokrat som dåvarande partisekreteraren Gustav Möller i en uppsats i Tiden år 1915 eller 1916 var inne just på samma sak och tänkte sig en lösning av förstakammarfrågan åtminstone delvis efter en sådan linje, att visst utrymme skulle ges åt representanter för olika yrken vid sidan av demokratiskt valda representanter.

Nu framhåller utskottet i sin katalog över avslagsskäl, att om man skulle sätta in representanter för näringslivet, skulle det finnas skäl också för att införa representanter för andra samhällseliga intressen; troligen avses skolväsende, vetenskap o. s. v. Det är klart, att detta är ett avvägningsproblem.

Motion angående beredande av representation i riksdagen åt de stora ekonomiska närings- och fackorganisationerna. (Forts.)

Men det synes mig i alla fall, att man mycket väl skulle kunna stanna vid att begränsa kravet till att avse det produktiva livets krafter med hänsyn till den utomordentliga betydelse, som just organisationerna nu fått i samhällslivet. I varje fall är detta en detaljfråga, som jag icke nu vill dryfta närmare.

Utskottet tager även upp ett annat skäl. Man säger, att vår regeringsforms 10 § skulle lämna ett tillräckligt utrymme för organisationerna genom den skyldighet regeringsformen ålägger regeringen att inhämta ämbetsverkens yttranden. Detta är alldeles riktigt. Men detta remissväsende och detta samarbete med organisationerna är intet specifikt för Sverige. Det förekommer praktiskt taget i alla stater numera, även om någon liknande föreskrift där icke är inskriven i grundlagen.

Jag vill bara sluta med att framhålla, att intresserepresentationsproblemet har fått en helt annan betydelse nu än förr, icke minst sedan vi sett, huru organisationerna och regeringen genom inbördes förhandlingar delvis sätta riksdagen om icke formellt så reellt åt sidan när det gäller viktiga avgöranden. Jag tänker t. ex. på uppgörelserna med statstjänarna om dyrtidskompensation eller med jordbrukarna om produktpriserna för ett visst regleringsår. Riksdagen har här vid sin sida fått en konkurrent, som den aldrig förut haft, inte ens så sent som 1918 när det hildebrandska förslaget diskuterades.

Detta är ett av skälen till att man nog måste i fortsättningen uppmärksamma detta problem. Det andra och kanske för mig väsentligaste skälet är, att det måste ligga i en demokratisk stats eget intresse att i största möjliga utsträckning till sig knyta just de bärande elementen inom samhället och att, framför allt när det gäller de viktiga uppgifter, som vänta oss efter kriget, kunna påräkna ett verkligt intresserat deltagande från näringslivets egen sida.

Jag har, herr talman, bara velat avge denna deklaration. Jag anser, att den fråga, som här föreligger, varken är ett krigsproblem eller ett fredsberedskapsproblem utan efterkrigsproblem, ett problem som avser mer normala förhållanden och som vi nog få lov att ta upp, sedan vi kommit in i lugnare farvatten.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Det skulle kanske vara onödigt att från utskottets sida anföra mer än vad som återfinnes i utskottets utlåtande, i synnerhet som herr Håstad här inte framställde något yrkande. Men då åtminstone en del av de synpunkter, som herr Håstad anför, nog inte böra stå alldeles oemotsagda, skall jag be att få säga några ord.

Jag lyssnade med stort intresse till vad herr Håstads partikamrat i första kammaren herr Herlitz hade att säga, när ärendet var före där, och det kanske skulle ha varit värdefullt även för herr Håstad själv att höra mer Herlitz peka på de praktiska svårigheter, som äro förenade med den korporativa representation, som man här ivrar för. Professor Herlitz sade bl. a., att om det överhuvud taget vore praktiskt realiserbart att lämna företräde åt representanter för näringslivets olika grenar, skulle en sådan representation tarva så stort utrymme, att det nuvarande antalet platser i kamrarna knappast skulle räcka. Och utskottet säger, när det gäller avvägningen i övrigt av denna representation, att det kommer att möta stora praktiska svårigheter att skipa full rättvisa.

Vidare måste man räkna med, att det inom de olika näringsgrenarna kommer att ske förskjutningar beträffande styrkeförhållandena, vilka tarva jämkningar undan för undan i fråga om representationen, och även detta kommer att skapa besvärligheter, när det gäller att få systemet att fungera på ett lämpligt och effektivt sätt.

Motion angående beredande av representation i riksdagen åt de stora ekonomiska närings- och fackorganisationerna. (Forts.)

Utskottet pekar också på att det redan nu tillämpas ett förfaringssätt, som tillgodoser de olika näringarnas berättigade krav på att få göra sin mening gällande, nämligen inhämtandet av remissyttranden. Sådana inhämtas ju inte bara från statliga myndigheter, utan praxis har blivit att yttranden inforas även från halvstatliga företag, kommunala myndigheter och enskilda organisationer. Dessa remissyttranden äro mycket värdefulla, ty det är till stor hjälp både för utskotten och de enskilda riksdagsmännen, när det gäller att ta position till en fråga, att höra vad myndigheterna och vederbörande korporationer ha sagt.

Jag tror inte, herr talman, att jag behöver orda mer i denna sak, utan jag kan inskränka mig till att med det här anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Endast några ord med anledning av det anförande, som här hållits av herr Håstad.

Jag vill gärna erkänna, att det inom utskottet ansågs, att man inte utan vidare borde släppa tanken på en representation av här ifrågasatt slag, då det ju är ett allmänt önskemål att riksdagen får så allsidig sammansättning som möjligt. Jag kan också säga, att jag delar motionärernas uppfattning om att det vore önskvärt med en bättre representation för arbetsgivare och företagare. Men jag vill tillägga, att det också vore önskvärt, att arbetarna — fabriksarbetare, verkstadsarbetare och andra hos enskilda företag anställda arbetare — bereddes större möjligheter att deltaga i riksdagens arbete än vad som nu är fallet. Jag tänker t. ex. på det förhållandet, att när en arbetare i ett enskilt företag får ett riksdagsmannauppsdrag, blir i allmänhet följden den att han avskedas från sin plats. Jag förstår mycket väl, att det kan vara svårt för ett företag att ha anställda, vilkas tid alltför mycket tages i anspråk av offentliga uppsdrag, men jag tycker att om man från arbetsgivarhåll verkligen är intresserad av att vidga ramen för riksdagens sammansättning på sätt, som det här motioneras om, så borde man också visa större hänsyn, när det är fråga om representation för andra grupper.

Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att anföra denna synpunkt i samband med den här förda diskussionen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Håstad: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att gå närmare in på den motion, som jag väckt och som avstyrkes i det här föreliggande utskottsbetänkandet, utan jag vill endast göra några allmänna reflexioner kring den reform av riksdagens arbetsformer, som konstitutionsutskottet ställt i utsikt.

Jag vet inte, om jag skall betrakta min motion som levande eller död. Snarast kan man väl säga, att den befinner sig i samma situation som en person, som skall deporteras och som inte vet vilket öde som väntar honom. Utskottet har nämligen inte gått in på någon realprövning av motionen. Jag förstår dock utskottets resonemang, när utskottet säger, att de problem, som tagits upp bl. a.

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer. (Forts.)
i min motion, stå i ett direkt sammanhang med de större reformer, som konstitutionsutskottet planerar. Under sådana förhållanden har jag inte någonting att invända mot behandlingen av min motion, helst som jag finner det mycket tacknämligt, att utskottet kommer att taga upp frågan om riksdagens arbetsformer i hela deras vidd. Det är emellertid ett par formella problem, som jag skulle vilja något beröra.

Konstitutionsutskottets ärade ordförande har i en polemik i Dagens Nyheter i dag meddelat, att det är utskottets avsikt att vid årets tilltänkta höstsession taga upp frågan om riksdagens arbetsformer. Såvitt jag kan förstå bli de frågor, som min motion beröra, förfallna för årets riksdag. Jag fäster nu inte något avseende vid, om motionen vid det tillfället skulle kunna väcka någon mer allmän anklag, utan jag ser bara saken ur den enskilde riksdagsmannens och motionärens synpunkt. I enlighet med § 63 riksdagsordningen är ju en fråga, som berörts i motion, förfallen »för den riksdagen» i och med beslutet om avslag, och jag skulle således, om utskottets förslag här bifalles, vara urständsat att föra talan för min sak, när ärendet komme upp i höst ånyo.

Den andra fråga, som bör kunna intressera kammaren, är huruvida det förhållandet, att konstitutionsutskottet med utnyttjande av sin initiativmakt tar upp frågan om riksdagens arbetsformer och framlägger positiva förslag, kommer att försätta riksdagens ledamöter i bättre eller sämre ställning än vad som eljest är fallet, när utskottsfrågor behandlas. Såvitt jag kan förstå måste i överensstämmelse med våra grundlagar behandlingen från riksdagens sida av ett dylikt utlåtande av konstitutionsutskottet inte bli något annat än ett slags ratifikation av de förslag, som utskottets majoritet kommit till. Reservationer få inte ställas under proposition, och någon motionsrätt finns inte — det kan dock möjligen tänkas, att man åstadkommer en sådan genom att tolka konstitutionsutskottets initiativ såsom en under riksdagen inträffad händelse. Men när det gäller den motion, som jag här framfört, skulle jag vara förhindrad att ställa något yrkande.

Jag har bara velat nämna detta för att visa, hurusom den arbetsordning, som konstitutionsutskottet eventuellt tänkt sig, dekapiterar kamrarna i högre grad än när det gäller andra ärenden, eftersom kamrarna i detta fall skulle vara hänvisade till att säga blott ja eller nej till utskottets utlåtande. Den enda möjligheten att i höst behandla denna fråga på ett riktigt sätt skulle vara, att talmännen och kamrarna låte just den omständigheten, att utskottet begagnat sig av sin initiativmakt, vara den under riksdagen inträffade händelse, som lämnar öppet för motionärer att framkomma med förslag.

Skulle ärendet komma upp först nästa år, är jag liksom de andra motionärer-na givetvis oförhindrad att på nytt framföra min motion. Det är då naturligtvis lätt för mig att, om jag har intresse därav, låta trycka om den.

Det var detta som jag begärde ordet för att säga, men jag kanske får tillägga något om den åtminstone man och man emellan mycket diskuterade frågan om riksdagens lunchrast. Jag kan inte finna, att frågan om lunchrast står i det oskiljaktiga sammanhang med de konstitutionella problem, som frågan om riksdagens arbetsformer i övrigt antingen innesluter eller tangerar, att den inte skulle ha kunnat lösas för sig själv. Jag frågade i dag här nere i restaurangen hur många luncher, som serveras under normala plenidagar, och jag fick till svar, att det i genomsnitt är 270 å 280. Räknar man ifrån några av riksdagens tjänstemän samt dessutom tar hänsyn till att en del av riksdagens ledamöter äro frånvarande, kommer man till det resultatet, att kanske tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter mitt under pågående plena lämna salarna för att äta lunch. Det har tydligen blivit en ganska vanlig matordning, att man äter lunch här, och jag tycker därför att det vore rimligt att ordna arbetet därefter, så att

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer. (Forts.)
inte kamrarna äro nästan tomma under tiden kring klockan 1. Jag kan inte låta bli att göra den reflexionen, att det inom en kommunalfullmäktige- eller stadsfullmäktigeförsamling skulle betraktas såsom något alldeles orimligt, att en större del av ledamöterna under pågående sammanträde lämnade salen för att äta lunch.

Slutligen vill jag bara säga, att jag tycker att de former, under vilka riksdagen i år fått arbeta, särskilt nu på slutet med den oerhört forcerade arbetstakten inte bara inom kamrarna utan också inom utskotten, utgöra en tillräcklig illustration till behovet av en genomsyn av gällande bestämmelser om arbetsformerna. — Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skulle vilja börja med att söka om möjligt något skingra de farhågor som herr Håstad här framfört.

Att konstitutionsutskottet intagit en sakligt riktig ståndpunkt, när man utan att ingå på någon som helst realprövning avvisat såväl herr Håstads motion som ett par andra motioner med hänvisning till den förestående utredningen, är väl alldeles uppenbart. Sedan är det en sak för sig, att det alltid är kärt för en motionär, att det anföres sakliga argument beträffande hans reformkrav. Men det kan väl inte bestridas, att det är mindre lyckligt att nu bryta ut vissa detaljer beträffande riksdagens arbetstid och arbetssätt, och att det är bättre att behandla dem i deras större sammanhang.

Vad beträffar herr Håstads farhåga för att riksdagen skulle, såsom han uttryckte det, dekapiteras, ifall konstitutionsutskottet framlägger ett utlåtande i ärendet vid höstsessionen, genom att riksdagsmännen då skulle sakna möjlighet att genom motioner eller på annat sätt påverka beslutet, så baserar sig nog denna farhåga liksom farhågan för att man inte skulle kunna ta upp sådana ämnen, som nu beröras i motionerna, på en missuppfattning. Det är nog inte så — jag kan dock inte här tala å utskottets vägnar, då något beslut i saken ännu inte fattats — att utskottet tilltror sig att självt lägga fram förslag till detaljutformning av alla de önskemål, det här gäller. Det är säkerligen inte utskottets mening att framlägga positiva förslag beträffande permanent höstriksdag, budgetårets omläggning, omorganisation av riksdagens kansli och utskott och annat sådant, som diskuterats. Skulle vi göra det, skulle givetvis kamrarna vara tvungna att antingen följa utskottet eller också helt avvisa dess förslag.

Vi ha nog den uppfattningen inom konstitutionsutskottet, att så fort det är fråga om riksdagens arbetsformer finns det minst sagt lika många förslag som huvuden i riksdagen, och vi utgå därför ifrån att vad vi kunna göra är att framlägga en tablå över de problem, som här möta, och antyda de alternativa lösningar, som äro möjliga, utan att vi engagera oss för någon av dessa lösningar. Vi vilja sålunda endast fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på spörsmål, som påkalla en snabb och omedelbar behandling, och vi förutsätta, att riksdagen bör kunna biträda detta. Det behöver ju inte på något sätt innebära, att riksdagen berövas sin initiativrätt.

Jag vill i detta sammanhang upplysa om att jag för min del inom utskottet påyrkat, att den tablå, varom jag här talat, skulle ha lagts fram redan nu, men utskottets majoritet ansåg det lämpligare att göra det under höstsessionen, då utskottet förmodligen inte har några andra ärenden att behandla. Det kan emellertid inte bestridas, att därigenom en viss tidsförlust uppstår.

Vår mening är alltså, att Kungl. Maj:t skulle anmodas att fortast möjligt igångsätta en utredning och lägga fram förslag till den omorganisation av riksdagens arbetsformer, som kan anses nödig; och ett dylikt tillvägagångssätt berövar ju inte den enskilde riksdagsmannen hans handlingsfrihet eller

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer. (Forts.)
rätt att motionsledes framföra sina synpunkter. Jag tror också, att detta är det enda sätt, varpå man kan komma till rätta med de många problem, som här möta.

När jag ändå har ordet, vill jag, herr talman, tillåta mig att redan på detta tidiga stadium uttala den uppfattningen — som jag också tror allmänt omfattas här i riksdagen — att det inte är en dag för tidigt att det sker en grundlig översyn och revision av riksdagens arbetsformer. Vi märka ju för varje år, som går, att dessa arbetsformer bli mer och mer bristfälliga. Vid riksdagens högtidliga öppnande bruka ju talmännen inför tronen ofta betyga kamrarnas vilja att *grundligt* pröva Kungl. Maj:ts förslag. Jag har ibland undrat, om man inte borde förse denna deklaration med en liten reservation om att denna grundlighet åtminstone skall vara till finnandes till slutet av maj månad eller möjligtvis några dagar in i juni, ty ju längre det lider, och i synnerhet sedan halvårsskiftet är passerat, desto mer brukar det brista i fråga om grundlighet vid prövningen. Vi veta allesammans, hurusom tidsläget och kanske inte minst arbetssättet när det gäller propositionernas författande i Kungl. Maj:ts kansli åstadkommit en mindre lämplig fördelning av arbetet under riksdagen, i det att det strömmar in propositioner vid en orimligt sen tidpunkt. Detta förrycker hela vårt arbete på ett sätt, som nästan tangerar grundlagens bestämmelse om ärendenas grundliga prövning. Här förekommer då och då, att en kanske mycket viktig men senkommen proposition behandlas så snabbt av vederbörande utskott, att utskottsutlåtandet föreligger färdigt, fastän det dock inte justeras och publiceras, långt före motionstidens utgång. Vad skall man tro om utsikterna för de riksdagsmän som avgivit motioner i sådana ärenden att få sina synpunkter beaktade? Även om motionerna omnämnas med kursiv stil i ingressen till ett sådant utskottsutlåtande, hur blir behandlingen av dem här i riksdagen? Jag vill icke säga, att sådana kamrater som avgiva motioner när vi befinna oss i uppbrottstiden, under riksdagens sista veckor, betraktas som illojala, men man kanske nästan tycker, att de kunde låtit bli att motionera. Även om den enskilde motionären kan ha mycket riktiga synpunkter, så kanske man inte alls känner till detta förhållande. Det står ett namn och ett nummer, men vad motionen innebär vet man inte. Man vet vad utskottet och reservanterna ha sagt — om det finns några reservanter. Motionärernas förslag kanske inte alls är värt att få någon hjälp, men det kan också vara en mycket värdefull sak.

Den behandling som propositionerna erhålla, när vi kommit in på sommartiden, är nog minst sagt diskutabel. Dessutom måste vi erkänna, att vår egen kunskap om dessa senkomna propositioner är mycket bristfällig. Om man skulle samla alla propositioner som kommit efter den 20 maj och se på dem bara rent yligt, i kvantitativt hänseende, vilken massa skulle de inte utgöra? Vilken av oss äger så fysiskt utomordentliga krafter, att han kan läsa igenom dem alla och bilda sig en självständig uppfattning om dem? Vi veta nog alla, att detta är förbehållet ett fåtal inom respektive utskott. Detta gör, att vi måste anse, att detta är ohållbara förhållanden, som icke böra få fortsätta och som icke äro rekommenderande för riksdagens eget anseende.

Vi se ju också, hur oproportionerligt arbetet är fördelat under riksdagen, med denna hektiska jäkt, som präglar riksdagsarbetet under de sista veckorna. Härmdagen finga vi höra, att det är icke alls så säkert, att vi få resa hem till midsommar. Det kan vara viktiga frågor, som med allt skäl tvinga oss att återvända hit för någon eller några veckor. Däremot veta vi, hur det ser ut i början av riksdagen. Visserligen kunna några utskott, statsutskottet, konstitutionsutskottet och några andra, sätta igång sitt arbete ganska snart, medan andra utskott kunna gå sysslolösa i veckor. En sådan dålig fördelning

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer. (Forts.)
av arbetet får man leta efter. Detta gör, att det är en tvingande angelägenhet, att denna fråga tages upp. Hur man sedan skall lösa den, om man skall ha en permanent höstsession, om man skall lägga om budgetåret eller om man skall tillgripa något av de ytterligare alternativ som äro tänkbara, det får den utredning, vars förslag skola föreläggas riksdagen, visa. Utskottet kan icke tilltro sig att självt föreslå, att så och så skall det bli i framtiden. Då skulle ju, såsom herr Håstad sade, den enskilde riksdagsmannens medinflytande bli beskuret. Vi anse i stället, att Kungl. Maj:t skall så fort detta är möjligt framlägga ett förslag.

Jag har härmed, herr talman, alltså velat meddela, att utskottet är berett att slutföra den igångsatta undersökningen på dessa punkter, så att vi så snart som möjligt vid höstsessionen kunna förelägga riksdagen ett utlåtande i denna fråga.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Vid 1936 års riksdag tillhörde jag en grupp motionärer, som påtalade riksdagens mindre välordnade arbets sätt. Vi vunno den gången mycket liten förståelse för våra synpunkter från konstitutionsutskottets sida. Det gläder mig såsom före detta motionär att i dag höra konstitutionsutskottets ordförande vara inne på alldeles samma tankegångar som vi motionärer den gången voro.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att söka återgiva, hur jag uppfattar arbetssättet här för närvarande. Jag tror, att konstitutionsutskottets ordförande har skildrat det på ett fullt riktigt sätt. Men jag skulle vilja tillägga, att jag icke tror, att det är riksdagen och riksdagens arbetssätt som i detta fall blir det utslagsgivande utan detta blir, i vad mån Kungl. Maj:t förmår att lämna propositionerna inom rimlig tid. Det kan ju vara särskilda orsaker som göra, att Kungl. Maj:t inte kan i god tid lämna en proposition, men ibland ställer man sig undrande, om det icke med god vilja skulle gå att ordna det något bättre. Det må vara vilken Kungl. Maj:t som helst, så förefaller man att ha samma vanor i detta fall. Icke minst vid årets riksdag ha vi sett, hur besvärligt det är.

Nu framgick det av det anförande, som konstitutionsutskottets ordförande höll, att han väntade en höstriksdag, och det har förut från olika håll sagts, att vi skulle få en sådan. Vi ha ju varit med om ett par höstriksdagar 1939 och 1940, vilka voro ganska besvärliga ur den synpunkten, att arbetsuppgifterna kommo så ojämnt och riksdagen var sysselsatt på ett helt annat och mera ofullständigt sätt än det vi varit vana vid. Jag skulle vilja ställa den frågan till hans excellens herr statsministern: ha vi, om vi få en höstriksdag i år, utsikter att få de arbetsuppgifter, som äro avsedda för denna riksdag, framlagda omedelbart när riksdagen sammanträder, eller i alla händelser i så pass god tid, att riksdagen inte behöver vara samlad hela hösten och fram mot jul? Jag tror, att en sådan försäkran skulle ha sitt värde, och att den skulle ge en viss säkerhet åt arbetet. Jag tror också, att det skulle vara önskvärt att ha ett bestämt uttalande på denna punkt att hålla sig till för framtiden.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Innan jag svarar på den framställda frågan är det kanske i sin ordning, att jag först meddelar, att regeringen räknar med att det skall bli ett sammanträde med riksdagen i höst. Man har väl i allmänhet utgått ifrån att, så länge vi leva i tider som dessa, böra regeringen och riksdagen träffas någon gång mellan de ordinarie sessionerna. Regeringen har då ansett, att om riksdagen ändå kommer samman, kan det vara lika bra att tillmötesgå de önsksningar som utta-

Motioner angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer. (Forts.)
 lats, att riksdagen skulle få arbeta på vanligt sätt, att det alltså skulle bli en arbetssession. När vi inriktat oss därpå ha vi också utgått ifrån att riksdagen inte skulle inkallas förrän regeringen vore färdig med alla de förslag, som skola föreläggas riksdagen. Det betyder alltså, att det icke är regeringens avsikt att leverera propositionerna peu à peu utan helst hela arbetsmängden redan första dagen, när riksdagen samlas. Å andra sidan kan jag inte svära på att det inte kan inträffa något under den tid riksdagen är samlad som nödvändiggör framläggandet av en proposition. Men såvitt det ligger i regeringens makt skola vi se till, att riksdagen vid sitt sammanträdande har sitt arbetsmaterial till hands.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion angående revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning, statsreglering och därmed sammanhängande ämnen m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m.; och

nr 147, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av medicinsk forskning m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 148, i anledning av väckta motioner angående anslag till inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap.

Motioner angående anslag till inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr Håstad: Herr talman! Jag är ledsen att behöva taga till orda ännu en gång här i kammaren. Jag skall emellertid bara säga ett par ord. Jag kan icke hjälpa, att dagens meny blivit sådan, att jag har fått flera av mina framställningar behandlade på samma dag.

När jag och herr John Sandén i första kammaren väckte denna motion vid riksdagens början, så skedde det, såsom framhållits i motionen, för att tillförsäkra riksdagen möjlighet att, om den så ville, i år fatta beslut i denna för riksdagen själv på sitt sätt betydelsefulla fråga. Vi förutsatte dock då, att de yttranden som infordrats över den utredning, som jag varit med om att göra, skulle ha förelegat vid denna tidpunkt. När så nu icke är fallet, när frågan fortfarande är på remiss hos skolöverstyrelsen — och kanske på underremiss hos andra organ — är det fullt i sin ordning, att riksdagen här icke fattar ett beslut i dag utan väntar och låter ärendets behandling ha sin gilla gång.

Jag skulle härutöver bara vilja säga, att jag vet, att frågan om en filmning av regering och riksdag har framkallat mycken diskussion och tvekan även i denna kammare. För min del har jag ansett, att behovet av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap är mycket stort, och att en sådan film skulle ha stor betydelse, när det gäller vår allmänna undervisning. Det är den huvudsakpunkt jag har lagt på denna fråga. Jag tror, att ingenting är svårare

Motioner angående anslag till inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap. (Forts.)

än att i folkskolor och fortsättningsskolor för minderåriga elever på ett levande sätt åskådliggöra undervisningen i medborgarkunskap eller stats- och samhällslära. Jag har fått denna min uppfattning ytterligare stadgad såsom suppleant i statens läroboksnämnd, när denna haft att behandla frågan om läroböcker i undervisning uti medborgarkunskap, och jag kan nämna, att i en »enquête» bland barn i en klass vid Stockholms folkskolor hade majoriteten bland eleverna uttalat, att medborgarkunskap eller samhällslära var det tråkigaste ämnet, tydligen på grund av de svårigheter som läroboksförfattarna haft att verkligen kunna levandegöra detta ämne. Vad läroverken beträffar torde samma brist på goda undervisningsmöjligheter vara till finnandes. Jag kan hänvisa till den redogörelse, som lektor Edvard Thermanius lämnat i ett par understreckare i Svenska Dagbladet för någon tid sedan. Han gav där föga uppbyggliga prov på de kunskaper, som gymnasisterna, d. v. s. de blivande studenterna, ägde i fråga om vårt samhälles styrelse. Vad studenterna beträffar, beträffande vilka jag har ganska stor erfarenhet, kan jag nämna, att åtminstone i Uppsala finns det det allra största intresse för att få direkt taga del av hur förvaltningen och riksdagen arbeta. Jag har under flera år lett mycket talrikt besökta exkursioner av studenter till riksdagen. Jag tror, att samma intresse finns vid åtskilliga av våra fackskolor. Jag är lärare vid sjökrigshögskolan, och där ha kursdeltagarna varit mycket intresserade av att få mera grundlig kännedom om riksdagen och dess arbetsformer än vad man får genom pressen eller i skolan. Att en sådan film slutligen skulle spela en utomordentlig roll i det frivilliga folkbildningsarbetet säger sig självt.

Jag kan nöja mig med vad jag nu sagt. Jag vill bara ännu en gång framhålla, att jag i möjliggörandet och skapandet av en dylik film — för objektivitetens skull helst genom staten — ser ett av de verksammaste medlen att väcka intresse för och sprida kunskap om vårt folkstyre samt att levandegöra det för hela vårt land, och särskilt för den uppväxande ungdomen. Jag vill därför sluta med att uttala den förhoppningen, att det skall bli möjligt för vederbörande departementschef att på nästa års budget få in ett anslag för realiserande av detta önskemål.

Herr *Orgård* instämde häruti.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Statliga åtgärder för tryggnad av vedproduktionen m. m. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggnad av vedproduktionen m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen, nr 192, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 2 april 1943, föreslagit riksdagen att dels godkänna, att Kungl. Maj:t vidtog erforderliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen i huvudsaklig överenskommelse med av föredragande statsrådet i nämnda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer, dels ock för budgetåret 1943/44 till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna, att Kungl. Maj:t vidtog erforderliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i dess motivering angivna riktlinjer;

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

b) för budgetåret 1943/44 till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Heiding, Björkman, Ekströmer, Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Södergård och *Barnekow*, vilka ansett, att andra stycket av utskottets yttrande på sid. 24 i det tryckta utlåtandet bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Heiding, Björkman, Ekströmer, Persson* i Skabersjö och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att andra stycket av utskottets yttrande på sid. 25 i det tryckta utlåtandet bort hava annan, i denna reservation angiven lydelse;

3) av herr *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Som kammarens ledamöter finna, föreligger det här två reservationer, som ha avseende på utskottets motivering. Innan jag ingår på dessa reservationer, vill jag emellertid göra en liten kommentar till vad utskottet säger i första stycket på sid. 24. Det heter där: »Enligt vad utskottet erfarit lära i skogarna kvarligga stora vedkvantiteter, vilka icke kunnat framforslas under den senaste vinterperioden. Utskottet förutsätter, att allt göres för att den avverkade veden kommer att framforslas till lämplig bil- eller transportväg. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om härför erforderliga åtgärder.» Vilka åtgärder som därmed åsyftas ha vi icke diskuterat i utskottet. Att denna ved kvarligg i skogen beror naturligtvis icke minst på den väderlek, som vi hade under förra vintern och som gjorde det omöjligt att framforsla veden. När jag kunnat vara med om utskottets uttalande på denna punkt har jag menat, att de åtgärder som Kungl. Maj:t skulle äga att vidtaga skulle vara, att Kungl. Maj:t skulle bemyndiga vederbörande att betala högre ersättning för den ved som måste framforslas med extra kostnader. Det är alldeles givet, att framforslingen av veden under sådana förhållanden, då mossar och myrar och sjöar icke bära utan man måste forsla veden på långa omvägar runt dessa, måste medföra en ökad kostnad. Det är alltså ur dessa synpunkter som jag kunnat vara med om detta uttalande, att Kungl. Maj:t får vidtaga erforderliga åtgärder för att på ett eller annat sätt få fram denna ved.

Vad de två reservationerna beträffar så innebär den första, att reservanterna vilja ha bort några ord ur utskottets motivering på näst sista raden i det mellersta stycket på sidan 24, nämligen följande ord: »och för såvitt ömmande omständigheter föreligga». I denna punkt berörs nämligen det förhållandet, att grunderna för statens garanti av Kungl. Maj:t i detta nya förslag ändras därtill, att det bestämmes, att statens garanti skall upphöra i och med att försäljningsavtal träffas. Utskottsmajoriteten har själv ansett, att det kan uppstå vissa missförhållanden genom detta stadgande, och har därför uttalat, att det bör vara möjligt för Kungl. Maj:t att lämna denna statsgaranti efter mildare regler, dock efter prövning i varje särskilt fall, och den anser, att det skall föreligga särskilt ömmande omständigheter för att Kungl. Maj:t skall kunna medgiva denna statsgaranti. Vi reservanter ha ansett, att det är alldeles tillräckligt, att Kungl. Maj:t får pröva från fall till fall, utan att riksdagen skall behöva uppställa vissa villkor för att Kungl. Maj:t skall kunna lämna denna garanti. Vi hemställa alltså, såsom framgår av reservationen, att detta stycke

Statliga åtgärder för trygghet av vedproduktionen m. m. (Forts.)
i utskottets motivering skall erhålla följande lydelse: »Åt Kungl. Maj:t torde därför enligt utskottets mening böra inrymmas befogenhet att, efter prövning i varje särskilt fall, medgiva utsträckning av statsgarantiens giltighetstid.»

Den andra reservationen avser de uttalanden som utskottet gjort på sidan 25 i andra stycket. Dessa uttalanden gälla det förhållandet, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att skogsägare som åläggas tvångsavverkning skall kunna få rätt att erhålla statsbidrag för istandsättande av skogen genom nyodling. Vi ha ansett, att det ur statens synpunkt är en mycket viktig sak att sörja för skogstillgången, och ha därför funnit det riktigt vad statsrådet förordat, nämligen att statsbidrag skall utgå för att på ett tillfredsställande sätt säkerställa skogens tillväxt. Utskottet har emellertid härvidlag velat göra en inskränkning och framhållit, att den ifrågasatta lättnaden i bestämmelserna om erhållande av skogsodlingsbidrag bör tillämpas mycket restriktivt. Detta bidrag bör, säger utskottet, företrädesvis komma sådana skogsägare, för vilka behov av dylik hjälp föreligger, till godo. Vi reser vaner ha ansett, att det är ett synnerligen stort riksintresse att säkerställa vedtillgången och skogstillgången här i landet, och att det därför gäller att se till, att de som frivilligt åtaga sig att kalavverka glest beväxta skogsområden skola komma i åtnjutande av statsbidrag vid nyplantering av skog.

Jag ber, herr talman, att med vad jag nu anfört få yrka bifall till de reservationer som äro avgivna dels under 1) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och dels under 2) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter känna till har man nödgats understödja skogsägare och auktoriserade uppköpare av ved, därför att man med hänsyn till tvångsavverkningen känner sig skyldig att på detta sätt komma vederbörande till hjälp. Skogsägarna få statens stöd på det sättet — vilket väl är bekant, men jag omnämner det i alla fall — att de få en garanti för vedens inlösning, och att de kunna få förskott i fråga om avverkningskostnaderna. De auktoriserade uppköparna kunna få stöd i fråga om förlagskapital och en garanti mot förluster, som de skulle kunna råka ut för, därest de icke kunde få sälja veden till inköpspris. Om sådana omständigheter inträffa, att det icke blir någon efterfrågan på ved, och de nödgas ligga inne med ved, som köpts för ganska högt pris, skulle de kunna göra förluster. Staten lämnar nu garanti mot sådana förluster.

Garantien upphör för närvarande, när veden överlåtes. Bestämmelsen är oklar. Man vet icke, vad som menas med »överlåtelse». Det har uppstått tvist om den saken, och bränslekommissionen har påkallat en ändring på det sätt, att statsgarantien skulle gälla från tiden för avtalets undertecknande till och med avlämnandet. Garantien skulle alltså utsträckas. Ändrade bestämmelser ha emellertid, såsom i propositionen framhållits, gjort en sådan bestämmelse som den av bränslekommissionen förordade överflödigt. Den ved, som av uppköpare sålts till av kommissionen anvisad köpare, i regel konsument, skulle fortfarande vara prisgaranterad, om köparen av ett eller annat skäl icke kunde taga emot veden, till exempel därför att han vore insolvent. För producent-skogsägaren skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag statsgarantien komma att börja gälla, när försäljningsavtalet träffats. Detta innebär ett förtydligande. Man slopar uttrycket överlåtelse och talar i stället om försäljningsavtalets träffande. Skogsägarna-producenterna äro icke riktigt nöjda med denna bestämmelse. De vilja — det är lätt begripligt — att statsgarantien skall räcka, tills veden är avlämnad. Hur länge det kan komma att dröja, det vet var och en genom den sista vinterns erfarenheter. Det kan vara mycket svårt att få fram veden. Även om man gör allt vad man kan kunna svårigheter uppstå.

Statliga åtgärder för trygghet av vedproduktionen m. m. (Forts.)

Man befärar förmodligen, att det mellan tiden för avtalets träffande och leveranstiden kan inträffa sådana omständigheter som göra, att producenten gör en förlust. Jag syftar härvid på liknande omständigheter som dem jag talade om, när jag berörde uppköparnas förluster. Utskottet har velat i någon mån tillmötesgå skogsägarnas önskemål och stilla deras oro. Utskottet har i Kungl. Maj:ts förslag gjort en uppmjukning. Om ömmande skäl föreligga, skall en skogsägare få statsgarantien utsträckt. Vi ha dock icke velat vara med om att stryka detta uttryck »ömmande skäl» därför att vi mena, att någon liten press bör man ha på producenterna, så att de göra vad de kunna för att få fram veden. Det är nog icke alltid säkert, att alla ha gjort vad de förmått för att forsla fram veden. Är det så, att allting är klart, när man fått försäljningsavtalet underskrivet, så är det ju icke så säkert, att man kommer att i fortsättningen göra några större ansträngningar för att få fram veden i tid. — Jag yrkar sålunda på denna punkt bifall till vad utskottet föreslagit.

Vad den andra reservationen beträffar så resonerade man på det sättet i utskottet, att om en skogsägare får mycket bra betalt för att han avverkat, så skulle han i många fall kunna vara i stånd att sörja för återväxten utan att behöva repliera på statens stöd. Små skogsägare och — det erkänna vi gärna — även stora skogsägare kunna befinna sig i det läget, att de icke utan hjälp kunna klara kostnaderna för återväxten. Under sådana omständigheter bör enligt vår mening Kungl. Maj:t ha rätt att giva dem det stöd, Kungl. Maj:t här ifrågasatt skola lämnas åt alla, som avverka det slag av skog, varom det i detta fall särskilt är fråga. — Jag yrkar även i denna del bifall till vad utskottet har föreslagit.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag ber först att till utskottet få uttala min tacksamhet för den behandling, som propositionen har rönt. Det är ju endast i ett par punkter, när det gäller motiveringen, som man inom utskottet haft skiljaktiga uppfattningar, och jag skall i anledning av vad i motiveringen säges framhålla några synpunkter.

Vad först yttrandet om modifikation i gällande regler för statsgarantien beträffar så vill jag framhålla, att den i propositionen förordade linjen närmast har framkommit för att det icke skulle uppstå svårigheter vid en kommande avveckling. Det är av vikt att få fram veden i sådan tid, att man icke får en onödigt lång eftersläpning. Emellertid tycker jag icke det spelar någon större roll, om man väljer utskottets eller reservanternas linje, så att jag vill för min del icke vidare yttra mig beträffande denna del av motiveringen.

Beträffande däremot den del av motiveringen, som gäller skogsodlingsbidragen, och den reservation, som avgivits på denna punkt, vill jag framhålla, att det kan uppkomma en sådan situation beträffande bränsleförsörjningen, att det visar sig vara av den allra största betydelse att få till stånd avverkningsåtgärder på sådana områden, där man har en del »skräpskogar». Dessa skräpskogar, av vilka en stor del äro belägna i västra, men en del också i mellersta Sverige, äro välbelägna ur transportsynpunkt. Därtill kommer, att de ligga i sådana trakter, dit man, om man icke hade tillgång till annat bränsle, skulle behöva transportera ved från annat håll. Också ur produktionssynpunkt skulle det vara önskvärt att få dessa skogar förnygrade. De bestånd, som nu finnas där, ge icke så mycket per areal, och det skulle nationalekonomiskt sett vara av stor betydelse att erhålla nya bestånd. Det är därför av den allra största vikt att befrämja en uppgörelse med skogsägarna, så att de vid behov frivilligt avverka dessa skogar. Det är ganska naturligt, att en skogsägare, som icke under sin tid kan påräkna att få någon nytta av att göra en kalavverkning för att sedan plantera ny skog, drar sig för kultiveringskostnaderna. Ur

Statliga åtgärder för tryggnad av vedproduktionen m. m. (Forts.)

de synpunkter, som jag måste anlägga på denna fråga, är det ganska olyckligt, att utskottets motivering erhållit en sådan utformning, att möjligheterna att utbetala skogsodlingsbidrag beskäras. Det blir säkerligen mycket billigare att få fram veden från dessa områden, där man kan kalavverka, och det är lättare att där utföra arbete med den ovana arbetskraft, som man nu och kanske i än högre grad framdeles måste tillgripa. Därför tror jag, att den ökning av kostnaderna, som skulle följa med en generell tilldelning av bidrag, skulle mer än väl uppvägas av förbilligandet av kostnaderna för vedavverkningen. Därtill kommer, vilket jag redan tillåtit mig framhålla, att det för framtiden är av största betydelse att man får en större produktion på dessa nu dåliga skogsområden. Ekonomiskt skulle man enligt min mening vinna dubbelt på att gå den väg, som utskottsmajoriteten här förordat. Under en lång följd av år ha i vårt land skogsägare med undantag av bolag haft möjlighet att erhålla skogsodlingsbidrag via skogsvårdsstyrelserna. Man har ansett det vara så viktigt för det allmänna att få till stånd en generell förbättring av skogsvården, att någon behovsprövning icke förekommit vid utdelning av dylika bidrag. Denna generositet har kraftigt bidragit till att skogsvården hastigt förbättrats. Därför tror jag, att man gör klokt i att följa reservanternas på denna punkt och medge möjlighet till generell utdelning av skogsodlingsbidrag.

I praktiken kommer det att bli synnerligen svårt att tillämpa de av utskottet förordade restriktiva linjerna. Innan skogsavverkning kommit till stånd vet man icke, hur stora utgifterna bli. Man måste söka hastigt få till stånd en uppgörelse med vederbörande skogsägare att avverka skog. Det är utan vidare klart, att om man därvid kan säga honom, att han kommer att få skogsodlingsbidrag, så går det mycket lättare att få honom att gå med på en överenskommelse än om man måste medge, att man icke vet, om skogsodlingsbidrag kan komma att beviljas. Därtill kommer, att det är ytterst svårt att företaga den behovsprövning, som det här blir fråga om. Jag skulle icke, herr talman, tagit upp tiden med denna sak, som kan förefalla rätt betydelselös, om jag icke innerst inne vore övertygad om att den i en svår situation för vår bränsleförsörjning kan komma att spela en mycket större roll än vad utskottsmajoriteten tänkt sig. Ur de synpunkter, som bränslemyndigheterna och jag såsom föredragande måst anlägga, är det därför mycket viktigt, att vi just på denna punkt få riksdagens medgivande i den utsträckning, som här begärts.

Jag vill tillägga en sak, och det är den, att i denna anslagsfråga föreligger en ganska egendomlig situation. Om jag minns rätt så behandlas inom jordbruksutskottet en begäran om anslag för skogsodlingsändamål. Jordbruksutskottet skall således yttra sig om villkoren för detta anslag. Nu har statsutskottet kommit in på arenan och utan vidare uttalat sig om hur de skogsodlingsbidrag skola användas, som kunna komma att beviljas efter förslag av ett annat utskott. Detta förefaller litet oformligt, men det kanske icke spelar så stor roll. Jag har emellertid velat påpeka saken.

Jag vill således, herr talman, mycket varmt förorda, att kammaren beträffande skogsodlingsbidragen bifaller reservationen, vilket innebär detsamma som bifall till propositionen.

Herr **Stattin**: Herr talman! I de nu uppdragna riktlinjerna för bränslesäsongen 1943/44 märkes den nyheten, att man under särskilda förutsättningar skall kunna ålägga skogsägarna att kalavverka vissa marker. Det är ju, såsom förut framhållits, meningen att man genom frivilliga överenskomelser skall söka förmå skogsägarna att kalavverka sådana trakter, som anses böra kalavverkas och som ur transportsynpunkt ligga väl till för framforsling av veden. Men i de fall, då skogsägarna icke gå med på frivilliga överenskom-

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

melser, har man förbehållit sig rätten att med tillämpning av förfogandelagen sätta i gång en kalavverkning. Samtidigt skall skogsägaren straffas för att han icke varit villig åtaga sig kalavverkning på så sätt, att han icke erhåller något bidrag till skogsodling.

Jag kan icke hjälpa, att jag härvidlag har en annan uppfattning. Skall staten få så vittgående rättigheter som den att kalavverka enskilda skogar bör också staten enligt mitt förmenande ha skyldighet att bidraga till det odlings- och föryngringsarbete, som måste bli en självklar följd av dessa kalavverkningar. Det är givet, att man ur bränsleförsörjningssynpunkt kan påstå, att det är alldeles nödvändigt, att kalavverkningar företagas. Jag vill icke alls betvivla, att så är förhållandet. Jag tror, att det är mycket möjligt, att vi ganska snart kunna komma i en sådan situation, att en kalavverkning av ganska betydande omfattning måste sättas i gång. Det behövs ju knappast mera än att kol- och koksimporten avstannar, och det är ju inte alls otroligt, att så kommer att ske, med resultat att dessa kalavverkningar måste bli ännu mera omfattande än man ursprungligen tänkt sig, just därför att man måste få fram veden på de ställen, som ligga bra till ur transportsynpunkt. Man måste med andra ord taga ved på skogar, som ligga nära vattendrag eller järnvägar, för att slippa belasta transportapparaten — jag tänker då framför allt på bilarna — alltför mycket. I så fall bli alla dessa skogsägare, som icke frivilligt velat åtaga sig kalhuggning, straffade med att icke få bidrag till skogsodlingar. Jag anser, att bidrag böra utgå även till sådana skogsägare, som icke frivilligt åtagit sig kalavverkningar.

Jag hemställer därför, herr talman, att kammaren beträffande motiveringen måtte vidtaga den ändringen, att sista meningen av andra stycket på sid. 25 i utskottets utlåtande utgår och ersättes av följande mening: »Det synes dock skäligt, att skogsodlingsbidrag bör kunna utgå även i de fall, då kalhuggning ålagts skogsägare med tillämpning av förfogandelagen.»

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Efter statsrådets och den siste talarrens understrykande av de synpunkter, som jag närmast är intresserad av, har jag icke mycket att tillägga.

Jag begärde ordet i anledning av en fråga, som förekom i statsutskottets andra avdelning, när vi diskuterade ärendet under en föredragning. Bland andra frågor, som framställdes till föredraganden, var den, i vad mån den förra, milda vintern inverkat i bränslebesparingshänseende. Vi fingo svaret, att man kunde närmast räkna med en besparing av 10 procent. Jag uttalade för min personliga del den uppfattningen, att besparingen, såvitt man kunde bedöma, blivit större än 10 procent. Föredraganden medgav, att han personligen hade den uppfattningen, men man kunde icke få fram bevis för att besparingen var större än man beräknat. Det torde vara ganska uppenbart, att vederbörande ha rekvirerat den kvantitet, som de ha blivit tilldelade med hänsynstagande till strängare vintrar, enligt erfarenheten från föregående år, och att det för närvarande hos konsumenterna finnes ett lager av ved, som nu icke kommit med i den beräknade besparingen.

Det är från dessa synpunkter jag för min personliga del blev litet tveksam, när jag såg, att man i propositionen beräknat vedavverkningen under nästa bränsleår till samma kvantitet som den man haft under de senare åren. Min tveksamhet syntes mig så mycket mer berättigad som vi enligt propositionen dessutom hade fått in kol och koks i den utsträckning man hade räknat med, och till och med något därutöver, beroende på olika förhållanden, som jag icke närmare skall ingå på. Om jag läst propositionen rätt föreligga också skärpta bestämmelser beträffande den kvantitet, som skall avverkas: denna

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)
kvantitet skall nu icke bli maximikvantitet utan minimikvantitet. Detta anser jag vara en skärpning. Jag är tveksam, huruvida denna skärpning är behövlig under nuvarande förhållanden.

Jag är också orolig över den utveckling, som rått och råder icke minst i fråga om möjligheterna att få fram veden. Det är brist på gummi. Det stod för någon tid sedan att läsa i tidningarna, att 12,000 lastbilar skola tagas ur trafik. Då inträder ett mycket allvarligt förhållande. Man har diskuterat de svårigheter, som skulle uppstå, därest man skulle bli tvingad inrikta sig på att avverka endast där man kunde komma i närheten av järnväg eller båtled. Då skulle man nödgas att gå ifrån skogsvårdsmässiga hänsyn. Det är med den risken för ögonen som jag finner, att det är en mycket allvarlig sak, när man i propositionen har fått fram denna *tvångsmässiga kalavverkning*.

Hur är det, mina damer och herrar, med dessa »trasiga» skogsmarker? Jag vet, att det finns många tusental fattiga jordbrukare, som ha skogsmark som de på grund av sin ekonomiska ställning måst skatta hårt, icke minst under de senare åren. Det kan vara så, att det från skogsvårdssynpunkt kan sägas, att marken egentligen skulle kunna bära betydligt mera, därest det vore jämnare bestånd. Men vad blir följden, om en sådan jordbrukare blir ålagd att tvångsvis kalavverka denna skogsmark? Då kommer han i fortsättningen att sakna den reserv, som han tidigare haft för sin ekonomi. Det är från dessa utgångspunkter som jag är mycket allvarligt bekymrad över den kalavverkning tvångsvis, som här föreslås. Därtill kommer, att om en dylik skogsägare på grund av sin motvilja att kalavverka icke frivilligt vill gå med på detta, så skall han också berövas möjlighet att få ersättning för återplantering. Jag undrar i varje fall, om detta är att behandla lojala människor riktigt. Jag kanske överdriver, men det är ett faktum, att sådana förutsättningar kunna föreligga.

Att jag närmast har Småland i minnet beror ju på, att om det nu skulle inträffa, att på grund av gummibristen trafikförhållandena skulle bli sådana, att man nödgades begränsa sig till sådana områden, som närmast kunde nås med järnväg eller båtled, då är i södra Sverige det enda överskottsområdet Småland. Jag tänker då på dessa skogsägare och dessa trasiga skogar. Det är de som äro motivet till att jag är allvarligt bekymrad.

Den närmast föregående talaren ville ha ett tillägg till den reservation, som rör denna punkt, innebärande en bestämmelse om att det skulle utgå ersättning oavsett om man frivilligt ginge med på kalavverkning eller ej. Jag tycker, att det är det minsta man kan begära. Visserligen säger herr Jonsson i Eskilstuna, att när de få bra betalt för veden skola de ha vissa skyldigheter att återplantera, och att det skall verkställas en prövning angående behovet av statsanslag i det hänseendet. Jag kan, herr talman, meddela, att jag i avdelningen gick så långt, att jag var benägen att frivilligt avstå från denna subvention för återplantering, därest denna tvångsbestämmelse bleve struken. Men detta ville icke herrarna i avdelningen vara med om. Om man vill ha en bestämmelse i dylik riktning, icke på grund av någon särskild åtrå eller vilja att hjälpa skogsägarna, märk väl, utan för att öka den vedkvantitet, som i tvingande fall skulle bli nödvändig, då tycker jag, att det föreligger mycket starka skäl för att under alla förhållanden, när tvångsavverkning kommer till stånd, det statsbidrag, som här ifrågasättes, utgår utan prövning och oberoende av om det träffats en frivillig överenskommelse eller icke. Det går sålunda i stil med herr Stattins yrkande. Därför ber jag för min personliga del att få instämma i det yrkande om tillägg till reservationen, som han gjorde. Det är alltså mitt första yrkande. Om det blir utslaget, kommer jag självfallet att rösta för reservationen i det skick den föreligger.

Jag vill tillägga, att jag anser, att denna punkt i utlåtandet är väsentlig

Statliga åtgärder för trygghet av vedproduktionen m. m. (Forts.)

från skogsvårdens och skogsägarnas synpunkt. Jag är villig medgiva, att man från statsutskottets sida varit förstående och gjort medgivanden, som det naturligtvis från skogsägarsynpunkt är tacksamt att kunna notera. Men när man håller på det där uttrycket om »ömmande» skäl, måste jag anse detta vara alldeles omotiverat. Jag tycker, att ha statsmakterna tvångsvis ålagt en leveransskyldighet, borde det också åligga vederbörande att lämna denna garanti intill dess skogsägaren har levererat veden. Här har ju skrivits på sidan 24 i utlåtandet — det har redan påpekats av herr Hansson i Rubbestad — att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om erforderliga åtgärder. När jag läste detta första gången, funderade jag över vilka åtgärder det var, som Kungl. Maj:t skulle vidtaga. De svårigheter, som föreligger och som göra, att man icke från skogsägarnas synpunkt får ut den vedkvantitet, som är avverkad, bero i varje fall för den senaste vinterns vidkommande på att det icke var tillräckligt med snö. Det är sådan mark, att det icke går att få ut veden. Jag kan icke gärna tänka mig, att utskottet ifrågasatt, att Kungl. Maj:t skulle kunna inverka på väderleksförhållandena, utan att det är andra synpunkter, som ligga bakom i detta hänseende. Om så är förhållandet instämmer jag med herr Hansson i Rubbestad i hans uttalande, att därest man får tolka formuleringen så, att Kungl. Maj:t får möjlighet att höja transportkostnaderna, såvida transporterna skola utföras under andra förhållanden än de vanligen beräknade, d. v. s. när de skola ske på sommaren, så kan jag acceptera det påpekande som gjorts i denna punkt. I annat fall tror jag, att det blir svårt att få någon mening bakom detsamma.

Jag skulle vilja tillägga, att i allmänhet — det tror jag man kan säga — föreligger ingen motvilja från skogsägarna att när veden är avverkad söka, i den mån det blir möjligt och förutsättningar föreligger, få fram densamma. Blir den icke framforslad så är detta sannerligen icke på grund av liknöjdhet från skogsägarnas sida, utan då är det på grund av för dem oöverkomliga svårigheter. Det är alltså detta som är utslagsgivande för reservationen i den första punkten.

Ja, herr talman, detta har jag ansett mig böra säga. Det är en mycket allvarlig fråga som vi nu diskutera. Jag skulle vilja till sist säga, att jag icke hade varit så bekymrad för denna proposition, därest man hade från propositionens författares, d. v. s. Kungl. Maj:ts, sida kunnat se litet ljusare på behovet av bränsle. Jag tycker, att man skulle ha haft möjlighet göra detta. I nuvarande situation kan jag ju icke ställa något yrkande i det hänseendet, men jag har icke kunnat underlåta påpeka, att jag innerligt hoppas, att den vedkvantitet, som här beräknats, ligger i överkant. Jag hoppas, att vi skola kunna spara, icke 10 procent utan 20 procent för nästkommande bränsleår av den kvantitet, som här räknas med.

Herr talman! Jag yrkar alltså i första delen bifall till den reservation som är avgiven. I den andra punkten, i fråga om tvångsavverkningen, skulle jag helst yrka avslag, men jag yrkar i andra hand bifall till det yrkande, som här framställts av herr Stattin.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! I anledning av herr Svenssons i Grönvik yttrande, att den vedkvantitet, som beräknats, var i största laget, ber jag att få säga, att från myndigheternas sida har man sökt att sammanpressa den kvantitet, som man ansett sig tvungen att taga ut, så långt som möjligt. Det beror på många omständigheter, huruvida det skall gå åt mera eller mindre ved. En omständighet är ju, i vilken mån importen av fossilt bränsle kan fortgå. Vid uppgörandet av denna plan har räknats med en rätt stor import av kol och koks. Få vi mindre import och vår produktion kommer att fortgå som nu, blir

Statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. (Forts.)
planen mycket knapp, det blir brist. Då få vi, liksom vi fått göra nu, ibland lita till att taga av den ved, som är huggen under samma bränsleår på sommarens och höstens, och som man ej tänkt använda förrän ett år efteråt. Men blir produktionen inom landet mindre, lamslås den av den ena eller andra orsaken, så är det mycket möjligt, att vi behöva mindre ved. Vi äro i det läget, att man har ganska svårt att bestämma kvantiteten. Vi ha gjort upp en plan, varefter produktionsplikten skall meddelas. Då har här i propositionen sagts, att man skall i första hand taga ett halvår och avverka det, sedan får man döma, hur långt man skall fortsätta, när det gäller förverkligande av planen. På det sättet är det beroende av bränslemyndigheternas smidighet och påpasslighet, huruvida man kommer att avverka lagom stor kvantitet eller icke. De farhågor, som herr Svensson i Grönvik hyste, att man skulle få en för stor avverkning, tror jag därför vara icke bara överdrivna, utan obefogade. Men självfallet är, att man i en situation, när kriget kommer att avvecklas, blir liggande med en del lager. Jag är lika mycket som någon annan angelägen att man icke skall få för mycket sådana lager. Det är ett av skälen varför propositionen kommit med förslag i fråga om garantitiden. Man vill ha det så, att garantien är beroende av att man forslar fram veden inom viss tidrymd, så att den icke blir liggande onödigt länge och man får större kvarliggande förråd än man behöver.

Jag har förut uttalat mig på den punkten och skall icke göra det nu, men jag vill i anledning av herr Svenssons i Grönvik yttrande om tvångsuttagningsmetoder säga, att det var ett misstag av honom eller en missuppfattning av mig, när jag tyckte mig höra, att han sade, att det föreläge ett tvång till kalavverkning. Det är icke riktigt på det sättet, att det är något generellt sådant tvång. Tvärtom har det sagts i propositionen, att man icke vill gå fram med åtgärder, som strida mot god skogsvård eller äro av så ingripande natur, att det gäller kalavverkning, annat än i sådana situationer, där bränsleläget är så förtvivlat — när exempelvis transportväsendet och dylikt är lamslaget — att man för att uppehålla ett någorlunda rimligt produktivt liv måste avverka på närbelägna områden. Annars vill man icke gå på den vägen. Tvärtom har det sagts, att man vill fortsätta att gå den frivilliga vägen och icke använda den möjlighet man har att genom förfogandelagen taga till en sådan kalavverkning, som det kan bli fråga om. Man vill i stället komma fram till en frivillig uppgörelse med skogsägarna, att de vid behov skola avverka skräpskogarna, som det ur flera synpunkter kan vara nyttigt att få bort och varom jag talat förut.

Som ett led i denna frivilliga uppgörelse ingå dessa skogsodlingsbidrag, varför jag för min del fäster synnerligt stor vikt vid att samma skogsodlingsbidrag icke bli utsatta för den restriktiva behandling, som utskottsmajoriteten ifrågasatt.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag tror ej, att jag missuppfattat propositionen, när det gäller förslaget om tvångsvis föreskriven kalavverkning. Det är ju precis det uttryck, som utskottet självt använder. När statsrådet säger, att det icke är avsikten att det skall ske tvångsvis annat än i yttersta nödläge, ja, då förefaller det, som om frågan är ännu allvarligare, sedd ifrån mina utgångspunkter. Jag förstår så väl, att statsrådet då är angelägen om att framhålla att de restriktioner, som utskottsmajoriteten har föreslagit, äro till uppenbar skada. Men då motiverar detta i ännu högre grad det tillägg till reservationen, som herr Stattin yrkat på.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets yttrande i andra stycket på sid. 24 i ut-

Statliga åtgärder för trygghet av vedproduktionen m. m. (Forts.)

skottets förevarande utlåtande, nämligen dels på godkännande av utskottets berörda yttrande dels ock på godkännande av det yttrande, som föreslagits i den med 1) betecknade, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets yttrande i andra stycket på sid. 24 i utskottets förevarande utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande, som föreslagits i den med 1) betecknade, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Hansson i Rubbestad, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 70 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande i förevarande del.

Härefter gav herr talmannen propositioner i fråga om utskottets yttrande i andra stycket på sid. 25 i det tryckta utlåtandet, nämligen på 1:o) godkännande av utskottets yttrande i denna del; 2:o) godkännande av det yttrande, som föreslagits i den med 2) betecknade, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Stattin; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den med 2:o) betecknade propositionen. Herr Jonsson i Eskilstuna begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det yttrande, som föreslagits i den med 2) betecknade reservation, som fogats vid statsutskottets förevarande utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets yttrande i andra stycket på sid. 25 i det tryckta utlåtandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets yttrande i nu förevarande del.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan, i den mån den icke blivit besvarad genom kammarens redan fattade beslut.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan

upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 19.

Interpellation. Herr **Hagberg** i Luleå erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Frågan om den svenska krigsmaktens ställning till deserteringen och desertörerna har under den senare tiden i olika sammanhang tagits upp till offentlig debatt. Av uppgifter i pressen har framgått, dels att militära myndighetspersoner öppet försvarat desertering till utländsk krigsmakt, dels också att sådana desertörer vid hemkomsten till Sverige utan egentliga svårigheter kunnat vinna återanställning i svensk krigsmakt. I något fall lär en desertör till och med ganska snart ha befordrats. Då detta väckt en ganska stor uppmärksamhet och då problemet otvivelaktigt både ur praktisk och principiell innebörd måste anses viktigt, hemställes om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Har statsrådet på grund av vissa i pressen under senare tid påtalade fall av deserteringar och militära myndighetspersoners ståndpunktstagande därtill samt i samband med återanställande av desertörer funnit någon anledning att närmare ta upp praxis i dessa fall, eventuellt principerna för desertörers behandling till närmare prövning?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 20.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Hagberg** i Luleå, som anförde: För en tid sedan gick ett kolli sönder vid omlastning från finländsk till svensk järnvägsvagn i Haparanda. Kollet var tyskt och visade sig bl. a. innehålla kartor över Sverige, vilket gjorde att saken blev föremål för särskild uppmärksamhet från regeringens sida och behandlades i pressen. I samband med denna historia — om på grund därav lämnar jag osagt — har omlastning av järnvägsvagnar numera nästan helt överflyttats till Torneå på finska sidan.

Enligt vad jag erfarit har ända sedan 1919 en överenskommelse funnits mellan Finlands och Sveriges järnvägsstyrelser, som reglerat omlastningen av gods mellan dessa båda gränsstationer. Enligt denna överenskommelse skall det gods som kommer ifrån Sverige omlastas i Torneå och det gods som kommer ifrån Finland omlastas i Haparanda. Därjämte uppges att avtal ha upprättats mellan vederbörande transportarbetarfackförening i Haparanda och järnvägens entreprenör, vilket fortfarande gäller. Enligt detta är fackföreningen förpliktigad att ständigt hålla ett visst antal män till entreprenörens förfogande. Upp till ett fyrtiotal man har under kriget haft sysselsättning med denna omlastning. Sedan omlastningen dirigerats till Torneå uppges de åtta män som ständigt stå till entreprenörens förfogande endast ha sysselsatts någon timme om dagen med s. k. skrotomlastning; många dagar ha de fått vara fullständigt sysslolösa. Omlastningen i Torneå uppges ske i huvudsak med krigsfångar.

Även om det vore frestande att närmare ingå på den politiska sidan av saken, nämligen åtgärdens eventuella samband med den tidigare refererade kartepisoden, skall detta icke här ske. Att det nuvarande förfaringssättet i realiteten, även om icke formellt, minskar de svenska kontrollmöjligheterna i fråga om det gods som transiteras via Haparanda genom vårt land förefaller antagligt. Orsaken till att jag vill påtala förhållandena i detta sammanhang är nämligen den att åtgärden uppväckt missnöje, särskilt bland de arbetare,

Interpellation. (Forts.)

som genom densamma berövats sin vanliga sysselsättning och arbetsinkomst. Det är självklart, att dessa finna det upprörande att deras arbete skall överlämnas till krigsfångar i ett främmande land. Då jag anser frågan vara av principiell betydelse för vårt land och av stor praktisk betydelse för berörda arbetargrupp och staden Haparanda, har jag velat rikta regeringens uppmärksamhet därpå. Jag hemställer därför om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Har statsrådet observerat de ovan relaterade förhållandena, och ha några åtgärder företagits eller planerats för att åstadkomma en rättelse?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 21.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Sefve* och *von Friesen*, nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 299, med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.; samt

herr *Svensson* i Grönvik m. fl., nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 316, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.07 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 9 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kris-tidsnämndernas verksamhet;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till riksförsäkringsanstalten;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget-året 1943/44 till bidrag till sjukkassor m. m.; och

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1943/44 till det civila luftskyddet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Motioner an-gående åtgär-der för hem-systerverk-samhetens främjande.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 154, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för hemsysterverksamhetens främjande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Andersson i Alfredshem: Herr talman! Jag har tillsammans med en del andra ledamöter av denna kammare väckt den motion, som vi nu behandla. Motionen syftar till statens medverkan till att hemsysterverksamheten i vårt land skall få den omfattning som dess behjärtansvärda ändamål förtjänar.

Utskottet har i avgivet yttrande hänvisat till redan verkställd utredning av 1941 års befolkningsutredning, vars arbete sedan någon tid föreligger i tryck, och med stöd av vad där är föreslaget hemställer utskottet att riksdagen måtte avslå motionen.

När man vid en tidpunkt långt efter det motionen väcktes får tillfälle att taga del av utredningen, ger man villigt sitt fulla erkännande åt förslaget. Det sammanfaller till alla delar med vad vi motionärer ansågo att en utredning borde omspänna. Men tiden är dyrbar. Det hade därför varit glädjande om socialministern haft möjlighet att redan till den nu församlade riksdagen fram-lägga proposition med förslag i ämnet. Om man redan nu hade kunnat besluta i frågan, skulle därmed mycket varit vunnet, i första hand med tanke på den samverkan, som skall vara rådande mellan staten, landstingen och kommu-nerna. Landstingen skulle då, om de ha vilja därtill, redan innevarande år vid sammanträde i höst ha tillfälle att diskutera och besluta i frågan. Därefter skulle det inte dröja länge innan man kunde skönja nyttan av denna hjälp-form till gagn för orkeslösa, gamla och sjuka inom våra samhällen.

Herr talman! Förhoppningsfullt uttalar jag den önskan, att därest rege-ringen finner det nödvändigt att riksdagen samlas någon gång i höst, det då

..Motioner angående åtgärder för hemsysterverksamhetens främjande.

(Forts.)

skall vara lämpligt för socialministern att till riksdagen framlägga proposition enligt utredningens förslag.

Herr Erlander: Herr talman! Jag vill endast med anledning av herr Anderssons anförande meddela, att vi inom socialdepartementet utarbetat en proposition till riksdagen rörande statsbidrag till hemhjälpsverksamhet i hudsaklig överensstämmelse med det förslag, som den siste talaren rekommenderade. Anledningen till att denna proposition, som ligger praktiskt taget färdig, icke har förelagts riksdagen är den, att regeringen numera räknar med att det skall bli en höstsession och att det under sådana förhållanden inte vore lämpligt att belasta kamrarna med detta ärende. Även om det kanske inte kommer att föranleda så stora meningsskiljaktigheter, blir det i alla fall en viss ökad arbetsbörda.

Jag vill emellertid, herr talman, begagna tillfället att säga, att detta dröjsmål, som vi alltså hoppas inte skall bli längre än till oktober, kan ju få en viss ödesdiger inverkan. Landstingen sammanträda i september, och då finns det alltså inga regler för denna statsbidragsverksamhet, som vi hoppas skall träda i funktion snarast möjligt. Funnes det en möjlighet för de landsting, som äro intresserade — det hela blir ju en rent frivillig verksamhet från landstingens sida — att fatta fakultativa beslut på det sättet, att man beslutar att, under förutsättning av statsbidrag till löner med 1,000 kr. per hemsyster i enlighet med förslaget, så och så många hemsystrar skola anställas, vore det otvivelaktigt att föra saken framåt på ett snabbare sätt än om det nu skall gå så, att vi först besluta här i riksdagen i oktober och därefter landstingen först i september nästa år fatta beslut.

Det var ingenting annat, herr talman, jag ville säga. Jag har naturligtvis inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Björklund: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad statssekreterare Erlander här sade.

När nu saken förhåller sig på det sätt, som statssekreterare Erlander här omtalat, torde det vara klokt om man från departementets sida underrättade respektive landsting eller landstingsförbundet, som kunde vidarebefordra ärendet till landstingen, om att proposition i detta ärende kommer att föreläggas höstrikssdagen, så att landstingen i god tid innan man inom förvaltningsutskotten behandlar de respektive staterna finge kännedom om detta. De kunna då, såsom statssekreteraren här sade, fatta fakultativa beslut, som bli beroende av i vad mån statsbidrag kan erhållas.

Jag har endast velat göra detta uttalande för att vi skola kunna få fram ärendet på det sättet, att det skall finnas möjlighet för höstens landsting att behandla ärendet i fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till fiskehamnsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till fiskehamnsarbeten m. m.

Punkten 1, angående utvidgning och förbättring av statens fiskehamnar och farleder.

Anslag till fiskehamnsarbeten m. m. (Forts.)

Sedan utskottets i denna punkt gjorda hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag skulle först vilja uttala min tillfredsställelse över den välvilliga behandling som såväl Kungl. Maj:t som utskottet har givit denna anslagsfråga i år.

Emellertid förekommer på sidan 2 i statsutskottets utlåtande på fjärde raden av utskottets uttalande ett avsnitt som lyder: »Den genomgripande rationalisering, som särskilt fisket på västkusten undergått och som tagit sig uttryck» etc. Man får den uppfattningen, att utskottet särskilt vill poängtera att det är på västkusten som fisket varit föremål för en utvidgning eller rationalisering, men uttalandet gäller ju beträffande fisket i allmänhet även på andra orter inom landet. I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens P. M. till Kungl. Maj:t angående sjätte huvudtiteln har man ju framhållit, att det är inte bara på västkusten utan även på andra orter inom landet som behov av dessa medel förefinnes.

För att inte något missförstånd skall ske och då säkerligen statsutskottet inte har åsyftat att detta uttalande skulle kunna tjänstgöra som någon sorts direktiv för anslagets användande i ensidig riktning, skall jag be att få föreslå följande omändring, varigenom meningen skulle lyda: »Den genomgripande rationalisering som fisket i allmänhet undergått och som tagit sig uttryck» etc.

Första kammaren har redan fattat beslut i enlighet med ett likalydande yrkande, och jag skall härmed be att andra kammaren ville fatta ett liknande beslut.

Herr **Ekdahl** instämde häruti.

Herr **Andersson** i Prästbol: Herr talman! Med anledning av att första kammaren redan fattat beslut i överensstämmelse med det yrkande som framställts av herr Hällgren, har jag å utskottets vägnar icke något att invända mot ett bifall till detta.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren i fråga om klämman måtte bifalla utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren på av herr andre vice talmannen därå framställd proposition utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som under överläggningen yrkats av herr Hällgren.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för statens vattenfallsverks räkning av viss vattenrätt i Skellefte älv.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 157, i anledning av väckta motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m.

I en inom första kammaren av herr *F. Ström* väckt motion (I: 14) hade hemställts, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag till nya instruktioner för Djurgårdskommissionen till förhindrande av tomt-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
spekulation, uppdrivande av bostadshyrorna och skövlande av oersättliga naturvärden.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm väckt motion (II: 236) hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utfärdandet av sådana direktiv till Djurgårdskommissionen, att Stockholms stad gäves företrädesrätt framför enskilda vid förvärv av kronan tillhörig mark inom Stockholms stads områden, och att kronan därvid tillämpade en sådan prispolitik, att den sammanfölle med vad chefen för socialdepartementet deklarerat i förevarande avseende.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 14 och II: 236 ej måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Innan jag övergår till att något beröra utskottsutlåtandet vill jag med några ord ange skälen till väckandet av den motion som föreligger.

I Stockholm råder ju som alla veta stor bostadsbrist. Officiellt har den tagit sig uttryck i att under föregående år ledighetsprocenten för outhyrda lägenheter nedgått till 0,47, d. v. s. till praktiskt taget ingenting. I praktiken tar detta förhållande sig uttryck i ökad trångboddhet och en ytterligare försämring av bostadsstandarden överhuvud taget med allt vad därav följer i form av ökade hälsorisker, ökad förflackning bland ungdomen och allt annat socialt ont. Med bostadsbristen följa förutom ökad trångboddhet också höga hyror. Dessa söker man ju för närvarande hålla tillbaka med hjälp av särskild lagstiftning, samtidigt som stat och kommun genom subventionsverksamhet söka stimulera till ökad bostadsproduktion.

Jag vill särskilt poängtera, att jag har inte med min motion med dess mot Djurgårdskommissionens verksamhet riktade förslag velat påstå, att det är tomtpriserna som bestämma hyrornas höjd. Skulle man påstå detta, vore det liktydigt med att man ställde saken på huvudet. Hyrornas storlek bestämmes i stället i vanliga fall av tillgång och efterfrågan på lägenheter. Därav följer, att det är bostadsbristen med därav följande höga hyror som möjliggör för ägare till tomter att få sådan betalning för dessa som för närvarande är fallet i Stockholm. God tillgång på bostäder skulle medföra sänkta hyror och därmed också en sänkning av tomtpriset. När det gäller Djurgårdskommissionens tomtpolitik är det emellertid så, att den utnyttjar det nu rådande läget på bostadsmarknaden och gör med förkärlek sina tomtaffärer med enskilda spekulanter i bostadsnöden, och därför har jag väckt den motion som här föreligger. Det är alltså faktiskt så, att kronan utnyttjar bostadsbristen för att av de enskilda spekulanterna få högsta möjliga pris för tomterna, under det att Stockholms stad samtidigt för sina nödvändiga markförvärv hänvisas till att uppträda som konkurrent till de enskilda spekulanterna.

Jag har i min motion ställt ett förslag, som statsutskottet i sitt yttrande helt har förbigått. Jag har nämligen föreslagit att åt Stockholms stad skulle ges förmånsrätt framför enskilda vid förvärv av kronan tillhörig mark inom Stockholms stads område. Aktualiteten av den frågan belyses ju också av meddelandet i pressen i dagarna att Stockholms stad önskar förvärva exempelvis Gärdesområdet. Inte heller om detta nämner Djurgårdskommissionen ett ord i sitt yttrande, och jag ställer särskilt den frågan till statsutskottet, som inte heller berört detta förhållande: hade statsutskottet vetskap om detta när utskottet utformade sitt utlåtande? Om staden skulle få företrädesrätt för förvärv av mark från kronan, skulle det underlätta för staden dels att kom-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

ma till rätta med trångboddheten dels också att komma till rätta med de enskilda spekulanter, som nu spekulera i bostadsnöden. Dessutom skulle det ju ge möjlighet för staden att, på ett annat sätt än nu kan ske, planera dessa områden på ett ändamålsenligt sätt under beaktande av att mark behövs även för andra ändamål än bostadsbygge. Därmed skulle staden kunna tillse på ett annat sätt än vad nu kan ske, att naturvärdena tillvaratagas o. s. v. Men en sådan förmånsrätt för staden, vilken givetvis ur allmän samhällelig synpunkt vore det enda förnuftiga, skulle i så fall behöva kompletteras med en annan prispolitik från Djurgårdskommissionens sida än vad hittills bedrivits. Staten borde väl ändå gå i spetsen för att åstadkomma det nedbringande av tomtkostnaderna, som riksdagen redan år 1941 för sin del förklarade att riksdagen ville åstadkomma. I Kungl. Maj:ts proposition nr 251 för år 1941 anförde också socialministern i anslutning till att han påvisade önskvärdheten av sänkta tomtkostnader följande: »I den mån staten uppträder som tomtförsäljare, vilket i betydande utsträckning skett i Stockholm genom Djurgårdskommissionen, är det givetvis klart att en motsvarande prispolitik bör föras.»

Nu har Djurgårdskommissionen i sitt yttrande sökt ge sken av att kommissionen verkligen medverkar till en sådan utveckling, och statsutskottet har accepterat kommissionens uttalanden och gjort dessa till sina. Så anför statsutskottet på sidan 7 i utlåtandet, att kronans tomtförsäljningar inom Stockholm hållit sig vid en prisnivå, som understiger vad staden och enskilda betingat sig för tomter med motsvarande belägenhet. — Detta är ju verkligen ett överraskande uttalande, när den allmänna uppfattningen hittills har varit, att priserna vid exploateringen av kronan tillhörig mark tillhört de högsta i staden. Uppgiften strider också direkt mot det resultat som man kommit till vid statliga utredningar. Jag hänvisar i det stycket till bostadsbyggnadssakkunniga, vilka ju faktiskt fått sitt utredningsresultat underkänt av statsutskottet. I verkligheten är det så, att för femårsperioden 1935—1939 har Djurgårdskommissionen för 9,311 eldstäder på Ladugårdsgårde erhållit i medeltal 2,631 kronor per eldstad. Under samma tid har Stockholms stad för 10,549 eldstäder belägna på tomter i Kristineberg, Fredhäll och å Södermalm erhållit 1,560 kronor per eldstad. I dessa två fall äro tomterna såväl vad beträffar belägenhet som planläggning och kommunikationer fullt jämförbara, och ändå har kronan betingat sig ett pris, som med 70 procent överstiger vad stadens tomter betinga i pris. Varje ledamot av kammaren kan i utskottsutlåtandet se, att man det oaktat där söker redovisa resultaten på ett helt annat sätt. Någon vill kanske invända, att Djurgårdskommissionen i sitt utlåtande statistiskt bevisat, att den säljer tomter billigare än staden och enskilda. Hur har man då kommit till detta resultat? Jag uppmanar alla, som ha intresse för saken, att studera tabellerna på sidorna 20 och 21 i utskottsutlåtandet. Man har sagt, att man där gör en jämförelse mellan kronans tomter, å ena sidan, samt stadens och enskildas tomter, å andra sidan, och man tillägger, att det är tomter med motsvarande belägenhet. Det är emellertid att märka, att i denna jämförelse finns icke, såvitt angår tiden från hösten 1931 till och med hösten 1942, ett enda tomtpris intaget, som avser försäljning av kommunala tomter, icke ett enda. I jämförelsematerialet för denna tidsperiod har man endast tagit hänsyn till enskilda tomtförsäljares priser vid försäljning av tomter, som legat mycket väl till.

Kan sådant kallas för vederhäftig statistik? Och statsutskottet måste jag fråga, om det är brist på vilja eller brist på förmåga som gör, att utskottet icke kan läsa detta slag av statistik på ett riktigt sätt. Det finns för övrigt förklaringar till tabellen i noter under densamma, så att envar kan kontrol-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

lera riktigheten av vad jag anför. Jag betecknar användandet av slik statistik som liktydigt med begagnandet av synnerligen ogenerade metoder för att klara av en situation, som man kanske funnit obehaglig. Djurgårdskommissionen behövde denna statistik för att skaffa täckning, så att säga, för sina tomtaffärer i slutet av förra året, när kommissionen till enskilda fastighetspekulanter sålde tomter på Konradsbergsområdet till ett pris av 3,000 kronor per eldstad. Detta är ett förhållande, som jag också påtalat i motionen, men det förhållandet har såväl kommissionen som statsutskottet utan ett ord till motivering gått förbi. De hänvisa i stället till sin missvisande statistik.

Jag sammanfattar alltså situationen i detta stycke så, att statsutskottets uttalande att Djurgårdskommissionens exploatering bestämts av en lägre prisnivå än stadens är helt ogrundat. Påståendet strider fullständigt mot alla fakta i denna sak. Man har för övrigt alldeles bortsett ifrån att staden ju under lång tid vid sina tomtförsäljningar och tomtupplåtelse i stor utsträckning efterskönt hälften och mer, stundom hela köpeskillingen för tomterna i syfte att på det sättet söka få fram billigare bostäder. Detta till trots kommer man i riksdagen och lägger fram ett utlåtande av det innehåll, jag här något refererat.

Statsutskottet anför vidare, att den viktigaste orsaken till de högt uppdrivna tomtpriiserna i Stockholm är av kommunalpolitisk natur. Statsutskottet utgör också i det stycket bara ett eko av Djurgårdskommissionen. Jag har icke någon anledning att uppträda såsom speciell försvarsadvokat för de kommunala myndigheternas bostadspolitik i Stockholm. Den politiken brister i många stycken, och den brister framför allt däri, att staden i förlitande på det s. k. enskilda initiativet underlåtit att i tid möta en bostadskris genom att själv producera bostäder i tillräcklig mängd och hyra ut dessa bostäder till självkostnadspris. Däri ligger framför allt stadens synd. Denna kritik till trots måste jag säga, att Djurgårdskommissionen har icke rätt att mästra staden. Jag gör det påståendet, att Djurgårdskommissionens egen politik diskvalificerar kommissionen såsom kritiker i det här stycket. Jag finner det också synnerligen anmärkningsvärt, att statsutskottet godtagit denna kritik, som Djurgårdskommissionen levererat för att överskyla sin egen politik, utan att giva de av kommissionen kritiserade kommunala myndigheterna tillfälle att inför riksdagen framlägga sina synpunkter. Statsutskottet har godtagit uppenbart oriktiga påståenden och en missvisande statistik, vilket allt skulle ha blivit eftertryckligt vederlagt, om exempelvis också tillfälle lämnats Stockholms stadskollegium att yttra sig i föreliggande ärende.

Nu är det ju så, att staten å ena sidan lämnar ekonomiskt stöd till bostadsproduktionen för att åstadkomma billigare hyror; å andra sidan deltar staten själv genom Djurgårdskommissionen i det jobberi i höga tomtpriiser, som just bostadsnöden framskapar. Trots det slags statistik, som är framlagd, påstår jag, att Djurgårdskommissionen är vårt lands tomtjobbare nummer ett. Djurgårdskommissionen har etablerat sig som direktion i denna sorts Ebberöds bank, och statsutskottet har enhälligt solidariserat sig med denna kommissionens verksamhet.

Inför detta förhållande är jag lindrigt sagt överraskad och ställer mig frågan: Är det kanske riksdagens slutspurtsbrådska, som så ofördelaktigt inverkat på statsutskottet? Om så icke är fallet, måste det vara vad värre är, nämligen att ett sådant här partiskt ståndpunktstagande kanske är ett vanligt förfaringssätt, när det gäller att dirigera riksdagens beslut i önskad riktning angående frågor, där man på förhand vet, att enskilda riksdagsledamöter icke utan särskilda ansträngningar kunna sätta sig in i vad frågorna egentligen gälla.

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 236 i andra kammaren, som utmynnar i förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utfärdandet av sådana direktiv till Djurgårdskommissionen, att Stockholms stad gives företrädesrätt framför enskilda vid förvärv av kronan tillhörig mark inom Stockholms stads områden, och att kronan därvid tillämpar en sådan prispolitik, att den sammanfaller med vad chefen för socialdepartementet deklarerat i förevarande avseende.

Herr **Severin** i Stockholm: Jag har ingenting att invända mot statsutskottets hemställan. Jag anser mig sålunda icke kunna yrka bifall till någon av de väckta motionerna. Emellertid anser jag, att utskottets utlåtande och närmare bestämt dess motivering icke utan vidare kan få stå oemotsagt. Det löper genom utskottsutlåtandets motivering som en röd tråd en förnöjsamhet över den markpolitik, som staten bedriver här i Stockholm. Jag vill särskilt poängtera, att när jag säger staten, menar jag staten och alldeles speciellt riksdagen, icke så mycket Djurgårdskommissionen, som icke gör något annat än i huvudsak följer riksdagens direktiv, mindre Kungl. Maj:ts i detta fall. Det andas ur detta utskottsutlåtande en sådan förnöjsamhet, och man vill uppenberligen göra gällande, att staten i sin markpolitik här i Stockholm alltid tagit en synnerlig hänsyn dels till medborgarnas trivsel i huvudstaden, dels till naturvärden och annat. För övrigt glömmar man icke att i utlåtandet poängtera, att Stockholms stad åtnjuter alldeles speciella förmåner, som icke tillkomma någon annan ort i riket, därigenom att staten håller huvudstaden med parker.

Nu är hela detta utlåtande enligt min mening i behov av mycket starka modifikationer. Det är icke riktigt, att staten uppträtt generösare i sin tomtpolitik än — jag skulle nästan vilja säga — varje annan markägare, i vart fall icke i fråga om strävan att frilägga områden eller att göra bebyggelsen luftigare. I vissa hänseenden tror jag nästan, att man skulle kunna säga, att det snarare förhåller sig tvärtom.

En statstjänsteman, som är eminent sakkunnig beträffande stadsplaner, har ansett sig kunna förklara, att en sådan stadsplan, som godkänts för Konradsbergs- och Mariebergsområdena, icke skulle ha fastställts av Kungl. Maj:t i något annat fall. Så hårt var marken utnyttjad, så tät var bebyggelsen, att sannolikt varken byggnadsstyrelsen eller Kungl. Maj:t skulle anse sig i stånd att på något annat håll, vare sig i Stockholm eller i någon annan stad i riket, godkänna en sådan stadsplan, men beträffande Konradsbergs- och Mariebergsområdena skedde det, därför att staten var markägare. Stadsplanen var utarbetad i samarbete mellan Stockholms stad och Djurgårdskommissionen. Med hänsyn härtill kan man säga, att Stockholms stad medverkat vid tillkomsten av stadsplanen. Varenda människa som vet, hur frågor av denna art behandlas, vet emellertid också, att Stockholms stad icke har så lätt att göra sin vilja gällande. Jag upprepar, att den statstjänsteman, jag talat om, är eminent sakkunnig, därför att han varit i tillfälle att se tusentals stadsplaner, och jag vet, att han icke sade ett ord för mycket.

Jag vill icke kalla Djurgårdskommissionen för tomtjobbare, allra minst för tomtjobbaren nummer ett. Staten tar betalt för tomterna som andra markägare. Den säljer dem icke billigare och tager icke mera betalt än vad privata markägare skulle ha gjort, men man bör under alla förhållanden icke av den politik, som staten fört, känna sig berättigad till ett sådant, jag skulle nästan vilja säga skrytsamt uttalande, som statsutskottet gjort i fråga om statens hänsynstagande till bebyggelsens täthet o. s. v.

Beträffande priser kan det kanske ändock intressera, att, såvitt jag vet,

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

den dyraste tomt, som sålts i Stockholm, har sålts av staten, och den betingade ett pris av icke mindre än 5,476 kronor per kvadratmeter. Tomten tog staten 575,000 kronor för. Den var av en statens ämbetsman, som i denna sin egenskap värderade tomten, uppskattad till ett värde av 350,000 kronor. Bili-
g är staten sålunda icke i fråga om sina tomter, vad man sedan än i övrigt kan säga.

Det är riktigt, att staten håller Stockholms stad med parker. Delvis beror det på att det därvidlag är fråga om områden, som åtminstone icke ännu kunnat exploateras för bebyggelse. Staten kan ju nämligen icke exploatera sina områden hur som helst. På något sätt måste Stockholms stad medverka. Om staten exempelvis tager sig före att bygga bostäder i utkanterna av sina marker i staden, t. ex. Djurgårdens utkanter, är jag rädd för att staten icke kan taga 5,476 kronor per kvadratmeter, om icke Stockholms stad ordnade kommunikationer dit ut.

En del av de parker, som man skryter med att Stockholms stad har, ligga icke ens i Stockholm utan utanför staden, och staden har sålunda icke mera nytta av denna statens mark än av andra, privata skogsmarker, som ju stockholmarna icke äro förbjudna att besöka.

Det må emellertid vara hur som helst med dessa parker, man kan dock icke förneka, att i den mån parkmarken är lämplig för exploatering, har staten icke lidit av några hämnings beträffande markens utnyttjande. Jag tänker i det hänseendet alldeles särskilt på Gärdet. Om exploateringen skulle få fortgå som den gjort hitintills, komme detta område snart att vara bebyggt med hus, som numera anses såsom en ganska olämplig bebyggelse i en stad, d. v. s. med s. k. tjockhus. De äro så breda, att det måste vara lägenheter åt båda hållen och att lägenheternas inre sålunda kommer att ligga i husets mitt utan möjlighet att erhålla något dagsljus. Sådana hus har man byggt för att tomtmarken bättre skall kunna utnyttjas. Skulle man byggt smalare hus, hade det gått åt mera till gator, och icke ens staten skulle kunnat taga lika mycket betalt för tomterna, om mera av marken använts till gatmark. Nu finns emellertid en del områden kvar, och dem skulle Stockholms stad gärna delvis vilja ha frilagda. Nu kan man säga, att det är givetvis ett Stockholms stads eget intresse. Det är det naturligtvis. När markavtalet godkändes av riksdagen 1940, skrev också departementschefen i propositionen, att det borde ju vara Stockholms stad som toge initiativ till förhandlingar i frågan. Ett sådant initiativ har också tagits. Utskottet synes icke taga någon hänsyn därtill i sitt yttrande. På det hela taget understöder utskottet den fortsatta exploateringen. När Stockholms stad vill ha viss del av Gärdesområdet frilaggt, begär staden icke numera att få området gratis av staten, utan Stockholms stad erbjuder sig att betala det. Emellertid anser Stockholms stad att, om staden förbinder sig att hålla området fritt från bebyggelse, staten skäligen bör kunna vara så pass tillmötesgående, att den icke ovillkorligen skall ha ut ett sådant pris som om man även på resten av Gärdesområdet skulle bygga tjockhus, där folk skulle bo i lägenheter, som man visserligen skulle kunna vistas i, men där man ovillkorligen till och med mitt på midsommardagen måste ha artificiell belysning. I så fall kan icke Stockholms stad utnyttja marken, utan då är det bättre att den är i statens ägo.

Jag har intet yrkande, herr talman, men jag ville i varje fall säga, att statens markpolitik i Stockholm icke berättigar till den skrytsamhet över hänsyn till olika värden, som talar ur statsutskottets utlåtande.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag har icke för avsikt att här ingå på frågan om Djurgårdskommissionen som markexploatör i hela dess vidd, men jag

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

skulle vilja fästa uppmärksamheten på en sida därav som enligt min mening inte saknar betydelse. I viss mån har den redan berörts av herr Severin, men jag vill ändå belysa den ytterligare. Det förhåller sig ju så att tillgången på centralt belägen byggnadsmark här i huvudstaden numera är mycket begränsad och att ännu outnyttjad dylik mark praktiskt taget helt äges av kronan. Stockholms stad tillhöriga markområden, som lämpligen kunna användas för bostadsbebyggelse, ligga långt ut i periferien och hur man än bär sig åt, komma de långa avstånden in till de centrala delarna att hårt belasta dem som bosätta sig på dessa områden.

Kronan intager således en nära nog total monopolställning när det gäller att i Stockholm ställa någorlunda centralt belägen tomtmark till förfogande. Det vill synas som om kronan icke försummat att utnyttja detta förhållande. I den statistik, som av Djurgårdskommissionen förebringats och av utskottet åberopats, angivas utvunna tomtpris i kronor per eldstad. Det ligger i sakens natur att efter sådan prissättning, som i och för sig kan innebära en riktig princip, markpriset stiger ju flera eldstäder per ytenhet av markområdet, som man kan inrymma. Ju hårdare exploatering, desto bättre utbyte för exploatören — kronan. Intill en viss gräns är härom inte mycket att säga. Men överskrides denna gräns, inträda olägenheter av olika slag. Det är inte bra att för många människor tvingas att bo på ett alltför begränsat område. Hygieniska och sociala olägenheter bliva följden. Man måste vid en förnuftig exploatering tillse att anspråken på parker och gränsområden i rimlig omfattning bli tillgodosedda; att byggnadskropparna med ett ord icke ta alltför stor del av utrymmet i anspråk.

Ladugårdsgärde är säkerligen det tätast bebyggda moderna bostadsområde som finns i någon stad i landet. Enligt statistikens uppgifter bo där c:a 400 människor per hektar. En modern lamellhusbyggelse i stora städer visar i regel siffror mellan 200 och 250 personer pr hektar. Denna utomordentligt täta bebyggelse på Ladugårdsgärde överskrider utan tvekan vad som är rimligt. Och anledningen? Så vitt jag förstår har Djurgårdskommissionen i sin i och för sig lovliga avsikt att på bästa sätt tillvarata kronans intressen, gått till överdrift och föranlett en stadsplanering, som givit alldeles för många eldstäder per ytenhet av området. Djurgårdskommissionen har med andra ord blivit den hårdaste markexploatören i landet. Detta kan icke vara lämpligt och ger ett dåligt föredöme. Stockholms stad, som visserligen innehar stadsplanemonopolet, har icke kunnat värja sig, då kronan, som förut sagts, är den ende som kan ställa centralt belägen tomtmark till förfogande och tydligen därvid som villkor uppställer en hårdare exploatering än som är önskvärt och rimligt.

Nu skall det i sanningens intresse inte förnekas, att Stockholms stad väl inte är alldeles oskyldig till att staden numera kommit i någonting som bra mycket liknar ett tvångsläge. Om staden varit litet mindre begiven på att anlägga sina berömda trädgårdsstäder på områden, som ligga någorlunda nära stadskärnan, skulle staden nu haft större möjligheter att tillgodose det föreliggande behovet av centralt belägen tomtmark. För en storstad som Stockholm utgöra trädgårdsstäder en mycket dyrbar form av markeexploatering och utgöra i den omfattning, som här förekommer, en större överdrift åt andra hållet än den som Djurgårdskommissionen enligt min mening gjort sig skyldig till. Men detta innebär ju ingen ursäkt för vad som sålunda med statens medverkan ägt rum exempelvis på Ladugårdsgärde.

Jag har, herr talman, velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden i förhoppning om att en ändring må komma till stånd. Då jag icke kan helt dela motionärernas syn på saken och ej heller instämma med utskottet i dess motivering, skall jag icke framställa något yrkande.

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Då man under de senaste veckorna haft tillfälle att följa pressen i Stockholm och dess sätt att lägga upp denna fråga, kan man icke värja sig för att det är en stark kraft bakom, som icke är synlig men som dock dirigerar det hela. Man går här till angrepp mot Djurgårdskommissionen för dess tomtpolitik. Man talar aldrig om vad som ligger bakom eller hur beslutet egentligen är formulerat eller vem det är som fattat beslutet. Förhållandet är ju det, att man icke får bygga någonstans inom stadssamhällen utan att byggnadsnämnden i staden godkänner upprättad stadsplan, och i vissa fall får man ju icke bygga utan att också stadsplan är fastställd av Kungl. Maj:t. Den stadsplan, som gäller för Gärdesområdet och som man hitintills har byggt efter, är godkänd av byggnadsnämnden i Stockholm, sålunda uppgjord i samförstånd med Stockholms stad. Det är efter de grunderna som Djurgårdskommissionen har sålt tomterna. Felet kan således icke ligga endast hos Djurgårdskommissionen, utan klandret bör även riktas mot Stockholms stad, som har godkänt denna uppgjorda stadsplan och de grunder, efter vilka försäljning ägt rum.

Man framhåller nu särskilt de höga tomtpriserna. Visst äro tomtpriserna höga i Stockholm, men det är icke kronan som drivit upp dessa tomtpriser. Det kan ju dragas fram flera fall, där kronan sålt tomterna till relativt hyggligt pris, men när de sedan blivit föremål för enskilt förvärv, ha de sålts på nytt till högre priser. Det finns ju åtskilliga tomter även på Gärdet, som av taxeringsnämnden i Stockholm ha taxerats till högre pris än det för vilket kronan sålt dem. Att då rikta angreppen för de höga tomtpriserna mot Djurgårdskommissionen är, vågar jag påstå, oriktigt. För övrigt vill jag säga, att åtminstone under senare tiden har det ju icke sålts något utan att man stått i kontakt med Kungl. Maj:t, antingen med kommunikationsministern eller i vissa fall byggnadsbyrån i socialdepartementet.

Denna fråga har lagts upp som om staten på ifrågavarande områden skulle fördärva oersättliga naturvärden. Vad är det för områden som staten har inom den centrala delen av Stockholm och som det säljs tomter på? Det är Gärdet och så är det Konradsberg. Dessa äro de enda områden, som staten disponerar över och för vilka Djurgårdskommissionen är den förvaltande myndigheten. Och de priser som tillämpats inom dessa områden ha satts efter de normer som ha tillämpats av enskilda, i vissa fall lägre priser. Herr Persson jämförde vad Stockholm tagit ute på Fredhäll och en massa andra platser med vad staten tagit på Gärdet. Dessa tomtvärden kunna dock icke jämföras. Jag tror herr Persson gjort en riktigare jämförelse, om han jämfört med vad staten tagit i Johanneshov och Kvarnängen. Om han hade gjort det, hade han kommit till det resultatet, att statens pris på tomterna på dessa områden är lägre än vad Stockholms stad tillämpar i fråga om tomträtt, i fråga om hyreskostnader. Man kan ändå icke bedöma priserna på de centralt belägna tomterna, såsom om de skulle vara normgivande; skall man göra en sådan jämförelse, får man hålla sig till det som i någon mån kan jämföras.

Herr Severin berörde Konradsberg och Marieberg. På Konradsberg och Marieberg ha icke sålts mer än två eller tre tomter, där finns det möjligheter att sälja åtta eller nio tomter. Över femtio spekulanter ha erbjudit sig betala upp till 3,000 kronor per eldstad, men Djurgårdskommissionen har icke sålt. Frågan uppstår nu — det blir icke riksdagen som får taga ställning till denna fråga: hur skall man gå till väga, när man säljer dessa tomter? Om man bjuder ut till högstbjudande, så blir priset åtskilligt över 3,000. Det är jag förvissad om. Skall man bland dessa femtio lotta ut de få tomter som finnas, sker en orätt. Djurgårdskommissionen har icke tagit ställning till dessa saker ännu.

Sedan skulle jag vilja säga, att exploateringen av dessa områden är givet-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

vis ett ömtåligt kapitel och svårt att kunna behandla på tillfredsställande sätt. Stockholm har ju klagat över att staden icke får köpa tomter. Jag vet icke att Stockholms stad blivit nekad, men när Stockholms stad kommer och vill köpa Gärdet för, jag vågar säga, en spottstyver, kan icke Djurgårdskommissionen utan vidare nappa på det. Djurgårdskommissionen har tagit initiativ till att lägga upp en regionalplan för hela Gärdet ända utåt Kaknäs, och när det förslaget kommer fram, hoppas jag, att det blir möjligt att komma till en överenskommelse med Stockholms stad.

Sedan sägs det nu, att Stockholms stad skulle vilja köpa hela den del av Gärdet, som är avsedd att exploateras. Jag vill säga, att det kan icke staten sälja. Staten behöver nämligen själv bygga fastigheter. Enligt uppgifter, som kommit till Djurgårdskommissionens kännedom, finns det många och stora behov av byggnader för statliga ändamål. Enligt uppgifter, som jag fått i dag från trovärdigt håll, hyr staten ämbetsverkslokaler här i Stockholm för sina statliga ordinarie verk för över 1 miljon kronor per år. Det vore naturligare, att staten som sådan byggde lokaler för sitt behov, och att byggnader, som nu användas för ämbetslokaler, finge stå till förfogande för den allmänna marknaden. Icke kan staten som sådan sälja Djurgårdsområden till Stockholms stad för att sedan inom några år själv få uppträda som spekulant på tomter för sitt eget behov av lokaler för sina ämbetsverk.

Jag vill vidare erinra om de direktiv som staten, d. v. s. riksdagen, gav, när man beslutade att flytta övningsplatsen ut till Järvafältet. Då sade man tydligt och klart ifrån att man med försäljningen av Gärdet avsåg att täcka de utgifter denna förflyttning fört med sig. De pengar, som hittills ha kommit in för de områden, som äro sålda, ha ju även gått åt för detta ändamål.

Sedan kan jag icke värja mig för att säga, att den som egentligen har största skulden till bostadsbristen eller tomtribristen i Stockholm är Stockholms stad själv. Hur har staden gått till väga? Staden har visserligen länge haft stadsplan inom själva den centrala staden, men sedan finns det ett stort mellanområde kring staden, för vilket det icke tidigare funnits stadsplan, utan för vilket sådan kommit till först på senare år, och utanför detta mellanområde ligga trädgårdsstäderna. Om Stockholms stad i någon vidare mån planerat för att tillgodose bostadsbehovet inom mera centrala delar än som skett, skulle icke det behov som nu föreligger vara så skriande. Vidare skulle jag för min del vilja säga, att Stockholms stad bör väl ändå göra klart för sig, att den icke har någon speciell rätt att fordra några särskilda förmåner framför den övriga delen av landet. Stockholm har så ofantligt många fördelar framför landet i övrigt på grund av förhållanden, som man ju i stort sett icke kan göra någonting åt, men som givetvis ge Stockholm ganska stora inkomster. Landsorten har aldrig vid något tillfälle i någon form kunnat få någon särskild fördel, då den velat köpa något, utan har fått betala efter högsta pris. Det bör väl ändå vara klart även för stockholmarna, att det finns någonting annat än Stockholm. Jag skulle vilja säga, att jag tycker, att Stockholms stad bidrager själv till denna trångboddhet genom den reklam, som staden själv gör för att ständigt och jämt draga företag till Stockholm. Det må nu vara Stockholms ensak, men det bör icke på samma gång göras gällande, att Stockholm skall ha några särskilda förmåner på statens bekostnad gentemot landet i övrigt. För min del vill jag säga, att jag tror icke, att Djurgårdskommissionen har någonting att erinra mot vad herr Persson här har föreslagit, nämligen att Stockholm skulle få förmånsrätt att köpa tomter. Å andra sidan är det emellertid självklart, att Stockholms stad icke kan få några speciellt billiga priser i jämförelse med andra, utan Stockholms stad får väl göra klart för sig, att staten icke skall uppträda som välgörare gentemot stockholmarna, utan dessa

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

böra ha samma ställning som övriga invånare i vårt land. Om man ser på dessa förhållanden på detta sätt, tror jag icke, att man har rätt att klandra vare sig staten som sådan eller Djurgårdskommissionen så hårt, som man här har gjort. Givetvis begås misstag i vissa fall. Det går ingen fri från, men i stort sett vågar jag tro, att Djurgårdskommissionen icke har uppträtt för hårdhänt gentemot Stockholms stad.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kilbom**: Herr talman, mina damer och herrar! Då herr Andersson i Falkenberg nyss talade, hörde vi en medlem av Djurgårdskommissionen, vars arrogans i uttryckssättet endast kan förklaras därmed, att han endast en kortare tid som ledamot av sagda kommission haft tillfälle att följa dessa frågor. Herr Andersson förklarade, att starka krafter i Stockholm dölja sig bakom det, som synes ske här i dag. Måhända har jag på grund av tidigare ledamotskap av stadsfullmäktige och alltjämt bestående ledamotskap av stadsplanenämnden i Stockholm litet bättre möjlighet att bedöma detta. Det finns dock icke någon sådan där stark kraft i Stockholms stad, som söker tillvinna staden fördelar på statens bekostnad. Den som tidigare ledde förhandlingarna med Djurgårdskommissionen var en partivän till herr Andersson, och den som vågar stiga fram och säga, att denne man företrätt ohemula intressen, är djupt orättvis.

Herr Andersson i Falkenberg framhöll vidare att stadsplanen för Gärdet var mycket misslyckad, och däri har han tyvärr fullkomligt rätt. Men om han hade haft reda på förhållandena i samband med planens upprättande skulle han också i sanningens intresse ha talat om, varifrån protesterna mot denna stadsplan kommit. Jag vet, att det icke är från Djurgårdskommissionen som denna opposition kommit, så sant som Djurgårdskommissionen icke på något sätt ville ta reson, när Stockholms stad protesterat mot stadsplanen i fråga.

Sedan säger man här, och det återkommer ju i statsutskottets betänkande — jag beklagar statsutskottsledamöterna, som ha signerat detta utlåtande — att kronan icke drivit upp tomtpriserna, vilket däremot Stockholms stad skulle ha gjort. Tillåt mig, herr talman, lämna några jämförande siffror angående tomtpriserna under de senaste åren — jag har fått dem i stadshuset — då Stockholms stad och Djurgårdskommissionen sålt tomter. Jag tycker ju att herr Andersson, som brukar vara en vederhäftig karl, bort verifiera sitt anförande genom att lämna dessa siffror. De siffror, som finnas i statsutskottets utlåtande och som avse en jämförelse mellan Djurgårdskommissionens tomtförsäljningar och stadens, äro utan någon förskönande omskrivning direkt missvisande. Jag beklagar, att statsutskottet icke funnit angeläget att höra den andra parten om priserna. Dessa missvisande uppgifter ha åstadkommits genom att man icke redovisat någon tomtförsäljning från Stockholms stad efter 1930, men från och med 1931 ställa de sig på följande sätt. Jämförelsetalen mellan tomtpriserna vid stadens och vid kronans tomtförsäljningar äro: för staden 1,378 kronor och för Djurgårdskommissionen 2,002 kronor, för 1932 respektive 1,101 kronor och 1,930 kronor, för 1933 1,152 kronor och 1,843 kronor, för 1934 1,596 kronor och 1,941 kronor, för 1935 1,403 kronor och 2,391 kronor, för 1936 1,558 kronor och 2,475 kronor, för 1937 1,672 kronor och 2,628 kronor, för 1938 2,046 kronor och 2,934 kronor samt för år 1939 1,818 kronor och 2,159 kronor. Sedan finns det icke några siffror mera för staden, därför att den icke sålt några tomter, men för Djurgårdskommissionen finnas följande siffror, nämligen för 1940 2,054 kronor och för 1941 2,244 kronor.

Ja, mina herrar, jag tycker ju verkligen att statsutskottet, då det fick dessa

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
siffror, skulle ha funnit det angeläget vara att undersöka dem och jämföra dem med dem som *faktiskt* ha förekommit, ty de uppgifter, som nu föreligga i statsutskottets betänkande, äro, som jag förut tillåtit mig påstå, *direkt missvisande*. Det hade icke behövt vara på det sättet.

Sedan faller herr Andersson tillbaka på Kungl. Maj:t — det är väl ett indirekt erkännande av att de priser, som Djurgårdskommissionen tagit, kanske ändå icke kunna försvaras — och hänvisar till en större auktoritet än kommissionen själv, när han säger: Kungl. Maj:t har ju alltid tillstyrkt det där; och när Kungl. Maj:t icke tillfrågats har det varit byggnadsstyrelsen. Men herr Andersson är själv gammal byggmästare och vet hur lätt det är att med stöd av siffror på ett papper åstadkomma en vederhäftig värdering av tomtmarker. Vidare framhåller herr Andersson i Falkenberg Johanneshovsområdet. Ja, om jag icke bleve för långrandig här i kväll, skulle jag också ta upp den frågan till alldeles särskild behandling.

Det har yttrats, att det icke funnits någon stadsplan för mellanområdena, alltså för områdena mellan den centrala delen av staden och de egentliga trädgårdsstäderna. Vilka områden är det herr Andersson i Falkenberg menar? Är det möjligen Kristineberg eller Traneberg eller Fredhäll, Hammarby eller Årsta? För samtliga dessa områden har stadsplan förelegat och bebyggelse pågått. Bebyggelsen har varit färdig för Traneberg väl bortåt tio års tid. Sanningen är ju dock den att den bebyggelse i Stockholm, som har skett under de senaste åren, i stort sett visat allt annat än bristande tillgång på stadsplaner. Perioden 1936—1940 utfördes i Stockholm 23 procent av hela det byggnadsbestånd, som fanns vid periodens början, alltså 1936. Under fem år uppfördes med andra ord ungefär en fjärdedel av det byggnadsbestånd, som fanns 1936. Och varför byggdes det så? Herr Andersson i Falkenberg framställde saken som om det hade gällt att tillgodose »stockholmarnas» intressen. Men herr Andersson vet ju mycket väl att under femton år — den tid vi nu diskutera — ha 150,000 medborgare flyttat in till Stockholm. *Det är för dem Stockholms stad har byggt*. Är detta något fel, eller kan det sägas på något sätt vara oegentligt att staden gör så? Den omständigheten att det har byggts så mycket, visar ju mer än något annat, att staden icke har eftersatt några förpliktelser i anförnt avseende. Men nu säger man: naturligtvis får staden köpa på Djurgården. Det var ju roligt att vi få höra det i dag av en ledamot av Djurgårdskommissionen. Jag hoppas nu bara, att Djurgårdskommissionen, när den samlas, verifierar genom ett svar på Stockholms stads anbud. Ty hittills har intet svar inkommit på det anbud Stockholms stad lämnat. Låt mig nämna några exempel på vad kronans utredningsman har värderat tomtmarken på Djurgården till i olika situationer, och vad Stockholms stad har bjudit. Kronans utredningsman, byråchefen Törjeson, värderade år 1936 ett stort jordområde omslutande 620,000 kvadratmeter till 12 miljoner kronor. Stadens förhandlingsdelegerade lämnade den 12 maj 1942 ett anbud på ett av kronan planerat något mindre exploateringsområde, varvid staden erbjöd sig att betala 8,450,000 kronor. Djurgårdskommissionen svarade härpå, enligt värdering av den 22 maj 1942, att man ville för ett område — något utvidgat åt sydost — ha 37,700,000 kronor. Stadens delegerade erbjödo för ett något mindre område 6,200,000 kronor. Men därvid förutsatte stadens delegerade, att Borgen med omgivning skulle undantagas som kultur- och naturreservat i kronans ägo och att området mellan Frihamnsvägen och Djurgårdsbrunnsviken skulle förbli tillgängligt för en tid av 50 år mot en engångersättning från staden till förhållandevis stort belopp. Det är att komma ihåg — och det hoppas jag att herr Andersson i Falkenberg vet — att Djurgårdskommissionen icke ställde sig principiellt avvisande mot stadens anbud. Det är emellertid att beklaga, att något

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

svar på stadens skrivelse, av den 5 oktober 1942, tills i dag icke kommit stadens myndigheter tillhanda. Jag undrar ändå, om icke herr Andersson skulle vilja vara villig erkänna att en behandling, där man först värderar marken till 12 miljoner kronor, numera begär 37 miljoner kronor och sedan, när staden lämnar in anbud på en del av området, underlåter att svara, knappast kan vara ägnad att avspänna de motsättningar, som tyvärr råda mellan Stockholms stad och kronan.

Kanske får jag, herr talman, till sist säga, att det icke skulle falla mig in att beskylla statsutskottet för att ha handlat medvetet oriktigt, och det skulle knappast falla mig in att beskylla Djurgårdskommissionens ledamöter för att ha handlat oriktigt. Med den erfarenhet jag har från stadsplanearbetet i Stockholm och av skilda förhandlare — både den starka kraft, som herr Andersson i Falkenberg tydligen syftar på och som nu i huvudsak sköter förhandlingarna, och de som tidigare gjort det — vill jag säga, att det är svårt för Stockholms stad att komma överens med staten inte minst på grund av vissa tjänstemän, som äro tillfinnandes i Djurgårdskommissionen. Kanhända tycker någon av kammarens ledamöter, att det är olämpligt att säga detta, men jag har fått den bestämda uppfattningen, att de beklagliga motsättningarna mellan staden och staten skulle kunna övervinnas, om man överallt dreve förhandlingarna i utjämningens tecken.

Det är så långt jag känner saken icke riktigt, som man påstår, att Stockholms stad vill ha något gratis av kronan. Staden är beredd att betala, och det har den visat genom skriftliga anbud på tomtmark, mark för naturreservat och för områden, som enligt vår uppfattning måste bevaras för parker. Så sant Stockholm är Sveriges huvudstad är det väl dock här icke fråga om ett ekonomiskt eller annat intresse *bara* för staden; det är väl också ett intresse för riksförsamlingen, riksdagen. Stockholms stad är beredd att göra allt för en uppgörelse på *rimliga* villkor, men jag fruktar, att det svärigen låter sig göra så länge man — och även herr Andersson i Falkenberg, finner jag till min förvåning — försöker uppamma en motsättning mellan Stockholm och det övriga landet.

Det fulaste, om jag så får säga, men i vart fall det mest förvånande var i herr Anderssons anförande den punkten, då han talade om att Stockholms stad gör allt möjligt för att dra till sig företag från landsorten. Om det uttrycket skall ha någon mening, borde det väl innebära, att staden med ohemula metoder har sökt dra till sig industrier som skatteobjekt. Jag tycker mig eljest ha läst i viss del av pressen, och detta icke så sent förresten, att Stockholms stad förebrås för att icke tillräckligt tillvarata de skatteobjekt, som bjudas. Skulle herr Andersson vilja säga mig i all vänlighet i vilket fall och till vilken industri Stockholms stad bjudit exempelvis gratis tomtmark. När har staden erbjudit sig att utan ersättning dra fram ledningar av olika slag till någon sådan industri, när har den erbjudit sig att dra fram gator o. s. v.? Jag tror icke att det skall kunna anföras ett enda dylikt fall. Men det är möjligt att några andra städer i vårt land handlat på detta illojala sätt mot sina kolleger i stadsförbundet.

Jag hoppas till sist, herr talman, att det statsutskottsutlåtande, som nu ligger på kammarens bord och som naturligtvis kommer att bifallas, icke måtte tagas till intäkt för en politik, som skärper motsättningarna mellan huvudstaden och landet i övrigt. Det förefaller mig som om båda parter hade allt intresse av ett samarbete till ömsesidig hjälp. Allra minst hade jag väntat mig att Stockholms arbetare, majoriteten av Stockholms stad, skulle få förebråelser av en representant för arbetarpartiet ute i landet för att Stockholms stad

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
driver en bostadspolitik, som syftar till att bjuda de inflyttande från övriga delar av landet hyggliga och människovärdiga bostäder.

Hr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Severin i Stockholm: Herr talman! Jag måste först ge en replik till herr Andersson i Falkenberg, när han sökte att som förklaring till det hårda utnyttjandet av statens mark, då den exploateras, anföra att det är Stockholms stad, som antager stadsplanen. Naturligtvis är detta riktigt rent formellt sett. Enligt stadsplanelagen skall nämligen ett stadsplaneförslag, innan det skickas till Kungl. Maj:t för fastställelse, godkännas av stadsfullmäktige. Herr Andersson i Falkenberg vet naturligtvis mycket väl att det, då statens mark här i staden skall exploateras, i realiteten tillgår på det sättet, att stadsplaneförslaget är en produkt av förhandlingar mellan Djurgårdskommissionen och stadens representanter. Då dessa båda parter sålunda efter förhandlingar träffat en överenskommelse om ett stadsplaneförslag, kunna stadsfullmäktige självfallet inte gärna desavouera sina representanter genom att förkasta förslaget. I praktiken förekommer aldrig att Kungl. Maj:t genom att vägra fastställelse av stadsplan desavouerar Djurgårdskommissionen. Vid dylika förhandlingar med staden har Djurgårdskommissionen givetvis hållit mycket styvt på att utnyttja marken för bebyggelse. Enligt stadsplanelagen skall markägaren utgiva gatumarkersättning till staden, och ju bredare gatorna äro, desto större blir gatumarkersättningen med påföljd att staten får mindre för tomterna. Det är mycket förklarligt att Djurgårdskommissionen uppträtt på sätt den gjort, men det är inte riktigt att man som försvar härför kryper bakom det rent formella förhållandet, att stadsfullmäktige skola antaga stadsplan. Herr Andersson i Falkenberg skulle lika väl kunna säga att t. ex. lantarbetarna, när de klaga på sina dåliga löner, egentligen ingenting ha att klaga över, då de själva godkännt dessa löner. För Stockholms stad föreligger här samma förhållande. Dylika diskussionsmetoder anser jag att man inte skall använda i en fråga, där man väl ändå vill försöka komma till en överenskommelse.

Herr Andersson i Falkenberg sade vidare att Stockholms stad utnyttjar många fördelar, som man inte kan taga ifrån den. Han sade visserligen inte beklagligtvis, men på rösten lät det, som om han skulle ha velat säga, att Stockholms stad utnyttjar många fördelar, som man beklagligtvis inte kan framtaga den. Jag erkänner gärna att Stockholms stad i sin egenskap av huvudstad har många fördelar genom att staten håller staden med vissa tomtmarker. Jag tror emellertid inte att det endast varit av hänsyn till Stockholm, som staten exempelvis inte bebyggt Kungsträdgården eller Humlegården. I dessa fall ha säkert andra hänsyn än de till Stockholm dominerat. Jag har alltid tillhört dem här i staden som sagt att det står staten fritt att uppföra några sexvåningshus i Kungsträdgården. Vill staten vidare bebygga Humlegården på samma sätt som Gärdet, må det vara hänt. Jag tror emellertid inte att staten vill tillåta sådan bebyggelse. Inte endast för Stockholms stad och dess befolkning utan även för staten ligger det nämligen vissa värden i dessa frimarker. På grund härav kan man inte rimligen säga att det endast är Stockholm, som utnyttjar fördelarna. Stockholmarna kunna söka rekreation i Hagaparken, som ligger i Solna socken utanför Stockholm, och de kunna vidare gå ut på Djurgården o. s. v. Stockholms stad rör emellertid inte för att staten äger mark runt omkring staden, och den kan inte flytta på sig endast därför att staten äger mark runt omkring staden, som stockholmarna nödgas passera, om de vilja gå ut. På detta sätt förhåller det sig dessutom inte

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
endast för stockholmarna. Jag anser att man inte skall resonera på det sätt, som här förekommit.

När markkommissionen år 1939 avlämnade sitt betänkande, hade man verkställt en undersökning i vad mån de olika staterna höllo parkområden till sina huvudstäder. Det visade sig att i praktiskt taget alla Europas huvudstäder vederbörande stat höll staden med mycket stora markområden som parker. Jag vet inte om även dessa olika stater beklagade att huvudstäderna på detta sätt utnyttjade dessa fördelar. Orsaken till dessa upplåtelser av markområden var emellertid densamma som i detta fall, nämligen att staten sedan gammalt har markområden i huvudstaden, som staten av olika anledningar inte kunnat helt och hållet utnyttja som tomtmark. Herr Andersson i Falkenberg sade själv att staten inte kunde sälja Gärdet, då staten behövde detta område för att där uppföra vissa officiella byggnader. Det är heller ingen som begärt att staten skulle avstå från att använda Gärdet på detta sätt, då det ändå blir markområden över. Vad Stockholms stad däremot begärt är att inte hela Gärdet skall se ut som Gamla staden. Jag hörde nyligen en stockholmare, som med en viss överdrift sade, att om staten och Djurgårdskommissionen ensamma skulle bestämma över stadens bebyggelse, skulle snart hela Stockholm likna Gamla staden. Det skulle i så fall inte vara någonting att visa för gästande turister från främmande länder.

Herr talman! Även om Stockholms stad har vissa fördelar, har dock staten vissa skyldigheter mot staden. Det är slutligen flera städer än Stockholm, som i dessa hänseenden utnyttja fördelar av staten. Stockholms stad är således inte alldeles ensam om detta.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Herr Andersson i Falkenberg är ju andra kammarens ende representant i Djurgårdskommissionen eller — om man hellre så vill — Djurgårdskommissionens ende representant i andra kammaren. Detta förhållande ålägger honom en svår förpliktelse att försvara en oriktig politik. Jag vill därför inte på något sätt försöka lägga lök på laxen för honom, utan de anmärkningar jag har vill jag framställa så stillsamt som möjligt.

Jag vill först fästa uppmärksamheten på att herr Andersson i Falkenberg ingenting hade att invända mot mitt fördömande av den statistik, som han anfört och som jag påvisade vara oriktig. Detta upprepade för säkerhets skull även herr Kilbom. Herr Andersson i Falkenberg förklarade också att Stockholms stad är ansvarig för de höga priserna, då staden godkänt byggnadsplan och priser. Hans invändning om stadsplanen har här redan blivit bemött. Det torde vara för herr Andersson i Falkenberg bekant att staden innerligt önskar att få en ändring till stånd av stadsplanen såväl beträffande Gärdet som även exempelvis beträffande Konradsbergsområdet. Staten sätter sig emellertid emot på Djurgårdskommissionens inrådan att Kungl. Maj:t vid fastställande av stadsplanerna icke skall följa några önskemål från Stockholms stad. Kommissionen sätter sig emot den lösning, som staden önskar.

Hur kan herr Andersson i Falkenberg under sådana omständigheter använda de diskussionsmetoder, som han här faktiskt brukat? Beträffande stadens ansvar för priserna måste jag säga att detta ansvar väl inte kan bestå i någonting annat än att staden betalt de priser, som Djurgårdskommissionen begärt. Därtill har emellertid staden varit nödd och tvungen, och något ansvar för de priser, som uppstått, kan därmed inte falla på staden. Herr Andersson i Falkenberg påvisade också hurusom tomterna vid några tillfällen av staten sålts till visst pris men att de sedan avyttrats till ett betydligt högre pris. I anledning av detta argument vill jag ännu en gång understryka, att jag med min

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
motion — på sätt jag redan i mitt tidigare inlägg klart sagt ifrån — icke avsett, att Djurgårdskommissionen skall sälja tomterna till billigt pris åt bostadsspekulanter för att dessa sedan skola kunna tjäna ännu mera pengar än förut. I samband med kritiken av prispolitiken har jag ifrågasatt, om icke staden borde ha förmånsrätt till tomtköp. Djurgårdskommissionen borde sälja tomter till staden och allmännyttiga bostadsföretag, vilka i stort antal äro verksamma i Stockholm. Djurgårdskommissionen borde inte föra en sådan politik, som ställer allmännyttiga företag och staden själv inför utvägen att konkurrera med fastighetsjobbare.

Herr Andersson i Falkenberg förklarade att staten gärna skulle låta staden få en dylik förmånsrätt. Varför har utskottet i sitt yttrande i anledning av dessa motioner inte tagit ställning till detta problem? Man har i stället nogsamnt undvikit detta. Herr Andersson i Falkenberg bestrider att Fredhäll, Kristineberg och Södermalm skulle vara jämförbara med Gärdet i fråga om tomtplatsernas läge. Det finns ingen rimlig anledning att inte godtaga en dylik jämförelse. Det är endast i det allmänna medvetandet, som den föreställningen ingått att Gärdet skulle vara särskilt förnämt. Jag kan emellertid inte förstå detta resonemang, då exempelvis Södermalm inte ligger längre från stadens centrum än Gärdet. Kommunikationerna till och från dessa stadsdelar äro ungefär desamma. Om herr Andersson i Falkenberg inte anser att dessa stadsdelar äro jämförbara, anser han då att deras läge är så helt annorlunda, att det är befogat att tomterna för Gärdet skola vara 70 % dyrare än för de platser, som jag uppställt som jämförbara?

Jag nämnde tidigare, att Stockholms stad önskade få till stånd ändring i stadsplanen framför allt på grund av den bostadstäthet, som Djurgårdskommissionen i sin snikna tomtpolitik lyckats åstadkomma på Gärdet. Våningsytans andel i hela arealen på Gärdets tomtmark uppgår till 127 %. På västra Kungsholmen, i Fredhäll och i Kristineberg är våningsytans andel av hela arealen endast 65 %. Enbart dessa siffror visa den stora skillnaden i den tomtpolitik, som förts i dessa stadsdelar.

Herr Andersson i Falkenberg sade slutligen att Stockholms stad inte hade någon rätt att fordra speciella förmåner. Inte heller jag anser att staden har en sådan rätt. Stockholm och särskilt de bostadsbehövande i staden ha emellertid rätt att fordra att ett statens organ för markexploatering, av vilket staden är beroende, bedriver en politik från sunda och samhälleliga synpunkter. Min motion har icke syftat till annat än att bidra till att åstadkomma en sund bostadspolitik.

Jag fäste mig under herr Anderssons i Falkenberg anförande även vid att man nödvändigtvis skall söka få till stånd ett motsatsförhållande mellan stad och landsbygd. Jag hade trott att det var ett visst bestämt parti här i riksdagen, som var — jag höll på att säga — ödesbestämt till att ensamt föra en sådan politik, som man nu till sin häpnad finner företrädd även inom det största partiet i riksdagen, varur det utkristalliserats en grupp, vars talesman går emot partikamraterna endast därför att de representera en intressegrupp, vars intressen tillfälligtvis sammanfalla med Stockholms stads. Jag hoppas att det inte skall bli en dylik utveckling även på andra områden, ty det skulle säkerligen vara den största olycka för vårt land.

Herr talman! Stockholms bostadsbehövande ha rätt att kräva, att staten inte bedriver en tomtpolitik, som sätter sådana spår som dem jag här exemplifierat.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag säger som man ofta förr i tiden — men numera ganska sällan — brukade säga, när man började ett an-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

förande, nämligen att jag inte hade tänkt att uppträda i denna debatt. Emellertid gav mig herr Kilboms anförande anledning att begära ordet. Jag har inte så mycket att säga, men det jag vill anföra torde kanske kunna något dämpa det upprörda meningsutbyte, som denna fråga framkallat här i kammaren.

Jag fruktar att dragkampen mellan staten och staden aldrig kommer att upphöra, även om man får andra tjänstemän i Djurgårdskommissionen, så länge som staten har mark inom staden eller i dess närmaste omgivningar. Det ligger i sakens natur att här mötas två intressen, som understundom måste skära sig. Ibland kan det tänkas att motsättningarna bli större än nödvändigt på grund av att stockholmarna anse sig ha rätt att ställa särskilt stora anspråk, eftersom man bor i den kungl. huvudstaden, vilken är så mycket finare än landsorten, som är mera föraktad. Detta medför att känslöstämningar spela en avgörande roll, när intressefrågorna skola behandlas.

Herr Kilbom började sitt anförande med att säga, att han tyckte att herr Andersson i Falkenberg varit arrogant i sitt uppträdande. Uppriktigt sagt tycker jag att herr Kilbom i minst lika hög grad gjort sig skyldig till samma fel. Jag har en känsla av att herr Kilbom uppträtt något övermodigt och skulle nästan tro att detta är det allmänna intrycket i kammaren.

För min del har jag i själva intressefrågan den uppfattningen att det är rimligt, att Stockholms stad ställer anspråk på kronan att vara något återhållsam med anspråken på betalning. Jag tillhör inte dem som säga att då andra taga bra betalt, kan naturligtvis även staten ha rätt att taga bra betalt för tomterna exempelvis på Ladugårdsgärdet. Jag anser att staten bör föregå med gott exempel och vara moderat i sina anspråk på betalning. Man har emellertid rätt att ställa det villkoret, att de försålda tomterna inte skola få användas till tomtjobberi. Det får nämligen inte bli så att staten säljer en tomt till ett billigt pris för att vinsten av en dylik tomtpolitik sedan skall hamna i enskilda fickor. Hyrorna bli därigenom inte billigare, därför att det är vissa intressen inom Stockholms stad — vilka skall jag nu inte tala om — som anse att de ha intresse av att driva upp hyrorna i höjden. Det är således nödvändigt att skapa en garanti mot jobberi. Samtidigt är jag villig att erkänna att det givetvis ej heller för staten är alldeles likgiltigt, hur landets huvudstad ser ut. Det är inte endast ett Stockholms intresse utan ett statens intresse, att rikets huvudstad inför främlingarna kan presenteras i ett någorlunda hyggligt utseende. Det är riktigt att staten i detta fall har vissa skyldigheter gentemot staden, som inte helt och hållet kunna lastas på staden.

Det synes mig som om den opinion, som i denna fråga kommit till uttryck i pressen, har velat uppställa det anspråket, att staten skall tillhandahålla Stockholms stads behov av lungor. Staten skulle således sörja för att Stockholms stad tillhandahålles öppna områden, som staden behöver inte endast i sin egenskap av huvudstad för riket utan även i sin egenskap av en kommun, där det bor mycket folk. Jag anser att dessa anspråk äro betydligt överdrivna.

De siffror, som herr Kilbom anförde, säga inte så mycket, som han själv tycktes tro. Det beror nämligen alldeles på var tomterna i det ena eller det andra fallet äro belägna. Man kan inte vid ett hastigt uppläsande få klart för sig, om siffrorna äro jämförbara med varandra. För att få åtminstone en resonligare stämning till stånd mellan staten och staden — att få ett slut på tvisterna kommer nog aldrig att gå — skulle jag finna det naturligt, att staten säljer till Stockholms stad åtminstone det område, som behövs för att tillgodose Stockholms stads behov av öppna platser. Detta tycks numera vara anspråket, ehuru väl man inte förut hört talas så mycket därom. Jag finner det naturligt, att Stockholms stad får betala en del för sitt behov av lungor, som uttrycket

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
lyder, och att detta blir en angelägenhet, för vilken Stockholms stads innevånare få bestrida kostnaderna. Det vore även ett önskemål, att det för övrigt åstadkommes sådana överenskomelser mellan staten och staden, representerade i detta fall av Djurgårdskommissionen och Stockholms stad, att man så långt det är möjligt förhindrar jobberi med de områden, som komma att utförsäljas.

Att jag tagit till orda i denna fråga beror även därpå, att jag vid behandlingen av skolfrågor fått ett visst intryck av att stockholmarna — de som komma inflyttande till Stockholm bli inte de bästa — så småningom fått för sig, att Stockholms stad skall från statens sida behandlas litet förmånligare än den övriga delen av landet och i åtskilliga ting ha en viss företrädesrätt. Stockholmarna få förstå, att vi ute i landsorten reagera mot detta. Vi ha den uppfattningen, att man är liksom litet benägen för övermod, därför att man nu händelsevis bygger och bor i Stockholm, och fordrar en smula respekt för kungliga huvudstaden ifrån landsortens sida. Därför tycker jag mig ha kunnat göra dessa små enkla reflexioner, som emellertid inte varit avsedda att reta upp någon utan såvitt det är möjligt gjuta en smula olja på vågorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Falkenberg: Herr talman! Jag kan börja med att säga, att jag helt instämmer i vad herr Jonsson i Eskilstuna framhöll, nämligen att staten som sådan har vissa skyldigheter gentemot Stockholm som landets huvudstad. Men av det skälet behöver man inte vara med om att bifalla alla framställningar, som göras från Stockholms stad.

Herr Kilbom och även herr Persson i Stockholm anklaga mig för att jag inte har tillhört Djurgårdskommissionen förut och således inte känner till dess arbete. Detta är ju delvis riktigt. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att jag i Djurgårdskommissionen efterträdde den av oss alla högt aktade framlidne ledamoten av denna kammare Råstock, och det torde även för stockholmarna stå klart, att Råstock icke var den, som gick fram med någon särskilt mild hand gentemot Stockholms stad. I det avseendet tror jag nog att han gick fram hårdare än Djurgårdskommissionen nu gör.

Herr Persson riktade en erinran mot mig för att jag inte hade bemött den statistik, han framlade i sitt anförande. En sådan sak skulle aldrig falla mig in. Det är för mig omöjligt att bemöta en statistik, som herrarna stå här och läsa upp. Jag får säga, att till dess jag får någon rättelse från de ansvariga myndigheter, som upprättat den statistik, som Djurgårdskommissionen lämnat i utlåntag, sätter jag större tilltro till deras statistik än till den som herrarna draga fram här i kväll.

Sedan vill jag säga till herr Kilbom, att de jämförelser han gjorde mellan tomtpriserna inte heller äro hållbara. Han drog såvitt jag kan förstå fram tomtpriserna överlag i Stockholm utan att taga hänsyn till var tomterna äro belägna. Såvitt jag känner till ha vad det gäller Johanneshovsområdet åtminstone hittills inte tillämpats så höga priser, som herr Kilbom säger att Stockholms stad har tillämpat.

Jag har vidare fått uppbära förebråelser för att jag faller tillbaka på stadsplanen. Herr Kilbom säger, att jag faller tillbaka på byggnadsstyrelsen. Jag har inte nämnt byggnadsstyrelsen i mitt förra anförande. Jag sade, att stadsplanen är upprättad och godkänd av byggnadsnämnden i Stockholm och sedan av stadsfullmäktige. Byggnadsnämnden och byggnadsstyrelsen äro nämligen två skilda organ.

Herr Kilbom sade vidare, att det är tio år sedan Tranebergssområdet bebyggdes. Det är väl ändå en sanning med modifikation. Vidare förklarade

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

herr Kilbom, att det under tio år inflyttat 150,000 personer till Stockholm och att jag skulle vara motståndare till att dessa få ordentliga bostäder. Detta vare långt ifrån mig; det skulle aldrig falla mig in. Men jag anser att det borde vara Stockholms stads skyldighet att sörja för den saken likaväl som vi andra i våra samhällen få sörja för att de innevånare som finnas där få bostäder.

Dessutom framställde herr Kilbom den frågan till mig, vilken industri som erbjudits fri tomt här i Stockholm. Jag har i mitt anförande inte talat om någon industri eller fri tomt i någon form. Jag sade, att Stockholms stad bedriver propaganda för att draga så många företag som möjligt till Stockholm. Detta kan väl herr Kilbom ändå icke förneka, ty det är väl en sak som vi alla känna till. Det må ju för övrigt vara Stockholms stads egen sak. Så skulle vi kanske själva göra om vi bodde i Stockholm liksom vi göra det inom det samhälle, där vi äro bosatta. Vi hysa ju kärlek till detta samhälle och vilja försöka att på allt sätt tillgodose dess ekonomiska intressen.

Herr Kilbom sade vidare, att jag använder ohemula metoder. Jag väddar till kammaren och frågor, om någon kan göra gällande, att jag har framfört någonting som kan benämnas med ett sådant ord.

Dessutom sade herr Kilbom, att det var beklagligt att en representant för arbetarpartiet skulle träda fram och förorsaka splittring bland arbetarna i Stockholm. Jag har inte trätt fram för att förorsaka splittring, utan endast för att göra det känt för stockholmarna, att det också ute på landsbygden finnes intresse för hur förhållandena ligga till på detta område. Det är måhända icke för herr Kilbom obekant, att detta intresse alltjämt finnes och att vi vilja hävda det. Det komma vi nog också att göra i fortsättningen. Men för att man hävdar detta intresse behöver man väl icke bli beskylld för ohemult uppträdande gentemot sina partivänner i Stockholms arbetarkommun. Jag tillbakavisar denna beskyllning på det allra bestämdaste.

Herr Kilbom drog vidare i sitt anförande fram vissa summor, som Stockholms stad skulle ha bjudit och Djurgårdskommissionen begärt. Om nu dessa siffror ha kommit till offentligheten — Djurgårdskommissionen har icke ansett sig kunna publicera dem, ty de äro ännu så länge av enskild natur och det har varit överenskommet att de inte skulle offentliggöras — och om anbudet icke är avvisat, kan det inte ligga någon riktig sanning i det påstående, som herr Kilbom fällde, att stockholmarna inte fått svar från Djurgårdskommissionen. Ty när stockholmarna veta vad kommissionen begär, ha de såvitt jag förstår ändå fått ett svar. Att det varit svårt att lämna ett svar är beroende på det faktiska förhållandet, att intet område finnes på Djurgården, som är stadsplanlagt och obebyggt, utan hela det område som är stadsplanlagt är även bebyggt. Djurgårdskommissionen har emellertid tagit initiativ till uppgörande av en stadsplan dels för de områden, som den tänker sig skola bebyggas, och dels för de områden, som den tänker sig som friluftsreservat för Stockholms stad, och till utarbetande av en regionalplan för hela det ifrågasvarande området ända bort till Kaknäs. När denna plan kommer Djurgårdskommissionen tillhanda och vi dessutom fått svar från byggnadsstyrelsen, hur mycket tomtmark som staten själv behöver för sina byggnader, då kan Djurgårdskommissionen lämna svar på Stockholms stads framställning. Jag har ansett mig vara nödsakad lämna dessa uppgifter, eftersom herr Kilbom nu dragit fram de siffror, som framkommit vid de förtroliga förhandlingar, som förts mellan parterna.

Herr Persson i Stockholm frågade mig, varför inte Djurgårdskommissionen säljer tomtmark till allmänna bostadsföreningar. Jag vet inte att Djurgårdskommissionen nekat någon bostadsförening att köpa tomtmark. Vi ha sålt

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

mark till en sådan förening ute på Konradsbergsområdet. Framställningar om köp föreligga från ytterligare ett par dylika föreningar. De höra alltså till de i mitt tidigare anförande omnämnda 50 spekulanterna på de 8—9 tomter, som ännu finnas kvar. Jag tar för alldeles givet, att om området därute kommer att säljas och ordnas upp, deras framställning därvid kommer att gå i första hand. Det finns inte den ringaste anledning för Djurgårdskommissionen att sätta sig emot detta.

Jag har med detta anförande särskilt velat framhålla, att man när man bemöter en kammarledamot bör hålla sig till vad denne har sagt. Jag tycker att framför allt herr Kilbom men även herr Persson i Stockholm skulle kunna hålla sig till vad jag har sagt och inte lägga andra uttalanden i min mun än vad jag verkligen yttrat under diskussionen.

Herr Persson i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har omedelbar anledning att ställa samma uppmaning till herr Andersson som den med vilken han slutade sitt anförande. Jag har nämligen aldrig frågat, varför inte Djurgårdskommissionen säljer tomter till allmännyttiga bostadsföretag. Det vet jag mycket väl att Djurgårdskommissionen gör, försåvitt de allmännyttiga bostadsföretagen kunna konkurrera med enskilda fastighetsjobbare. Detta kunna dessa företag emellertid inte göra, och alltså är den frihet, som dessa företag i detta fall ha, för dem icke mycket värd.

Herr Andersson i Falkenberg säger vidare, att han icke kan bemöta den statistik, som jag framförde i mitt anförande. Det har jag icke begärt att han skall göra. Jag har endast begärt, att herr Andersson skall ta ställning till den statistik, som Djurgårdskommissionen själv levererar och som jag påstår är i högsta grad missvisande, nämligen den statistik som är införd på sid. 20—21 i utskottsutlåtandet och berör åren 1931—1942. Det är denna statistik, som är felaktig och om vilken jag hade önskat höra herr Anderssons mening.

Jag skall sedan be att få säga ett par ord om herr Conrad Jonssons inlägg i debatten. Han höll i mitt tycke ett mycket bra tal. Han ansåg, att Djurgårdskommissionen skulle sälja tomtmark till skäliga priser, men menade, att man då hade rätt att ställa krav på att tomterna inte skulle komma i jobbrehänder och att något slags garanti måste skapas mot detta. Ja, en garanti är ju lätt att skapa. Låt Stockholms stad få företrädesrätt till tomterna. Stockholms stad tillämpar redan nu i allra största utsträckning tomträttsförfarande när det gäller bostadsbyggande, och vill staten vid en eventuell försäljning på rimliga villkor till Stockholms stad tillfoga den bestämmelsen, att tomterna endast skola upplåtas mot tomträtt, skulle detta vara alldeles förträffligt.

Härpå yttrade:

Herr Fröderberg: Herr talman! Jag tänker inte lägga mig i tvisten om huruvida Stockholms stad eller staten är den största tomtjobbaren. Jag tänkte beröra en annan sida av detta problem och med några ord anknyta till debatten om dyrtorssgrupperingen i vintras. När vi hade socialstyrelsens siffror framför oss, framgick det klart och tydligt, att det som mest skilde Stockholm från landsorten i dyrtorshänseende var hyrorna. Det var en ofantlig skillnad mellan hyrorna i Stockholm och hyrorna i landsorten. Jag tillät mig då också konstatera den stora inverkan, som tomthyrorna och tomtpriserna hade på hyrorna i Stockholm. Om vi undersöka, vilken inverkan räntorna på

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

t. ex. en bostadslägenhet i Stockholm på 3 eldstäder eller två rum och kök, vilket motsvarar en normalfamiljs bostad, har på levnadskostnadsindex, skola vi finna, att det ungefär motsvarar 50 enheter eller 2 löneklasser. Låt oss göra det tankeexperimentet, att tomterna helt och hållet gratis ställas till förfogande — så få vi göra på landsbygden — och att hyrorna skulle sjunka med ett belopp som motsvarar tomtkostnaderna eller tomträntorna. Detta skulle betyda att levnadskostnaderna för en normalfamilj skulle sjunka med en summa, som motsvarar två löneklasser.

Jag vill med vad jag anfört säga, att vad staten med ena handen tagit in för tomterna får staten ge ut med den andra, kanske med drygt tilltagen ränta. Enda vägen att beträffande dyrortsgrupperingen komma till en utjämning är, att man framför allt här i huvudstaden går in för billigare tomter och därmed billigare hyror. Vem som skall gå i täten får staden och staten tvista om. Jag ser ingen kungsväg, som leder till en lösning av denna fråga. Herr Persson i Stockholm pekade emellertid på en väg, som enligt min uppfattning är möjlig att gå, och jag vill därför ansluta mig till hans uppfattning.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet för att ställa ett yrkande i denna debatt. Innan jag gör detta, vill jag emellertid säga några ord om den tomtpolitik, som bedrivits här i staden. Jag skall inte göra mig skyldig till några upprepningar. Jag skall endast referera till vad som under många år har sagts här i Stockholm om den tomtpolitik, som förts dels från Djurgårdskommissionens sida och dels också från Stockholms stads sida. Det har gjorts grava anmärkningar mot denna politik. Stockholms stad har ju lagt om sin tomtpolitik för åtskilliga år sedan, och det finnes knappast numera några berättigade anmärkningar att göra mot densamma. Djurgårdskommissionen däremot fortsätter på samma sätt som tidigare. När Gärdesstaden bebyggdes gjordes det ifrån både arbetsgivar- och arbetarorganisationernas sida, om jag minns rätt, kraftiga anmärkningar mot den prispolitik som bedrevs. Detta skedde från arbetarnas sida i samband med en lönerörelse. Det är väl icke heller likgiltigt för personer, som icke bo i Stockholm, hur tomtpolitiken bedrivs här i staden, ty det är klart att detta på ett eller annat sätt påverkar utvecklingen även på andra håll i landet.

Det är som sagt tillräckligt ordat om denna fråga, och jag skall därför försöka komma fram till ett yrkande. Såvitt jag har fattat utskottslåtandet riktigt, försöker utskottet att mildra motsättningarna mellan Stockholms stad och Djurgårdskommissionen och gör detta på det sättet, att utskottet i ena fallet skjuter skulden för de rådande förhållandena på Stockholms stad och i andra fallet, fastän mycket milt, på Djurgårdskommissionen. Skulle dessa uttalanden få stå kvar i utskottets motivering, så skulle det väl tagas till intäkt för ett fortsatt försvarande eller en fortsatt utveckling av samma politik som nu bedrivs. Detta kan inte — åtminstone enligt min mening — vara lyckligt för någgondera parten, och därför skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets kläm med avslag på dess motivering.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*, herr *Severin* i Stockholm, fröken *Andersson* samt herrar *Henriksson*, *Persson* i Stockholm och *Håstad*.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag är mycket tillfredsställd med det anförande, som hölls av herr Conrad Jonsson i Eskilstuna, särskilt på grund av att han sitter i statsutskottet. Jag hoppas också att statsutskottet, även om herr Jonsson inte har med den avdelning att göra, som handlägger hithörande ärenden, för framtiden ser till att sådana siffror, som återfinnas i det nu före-

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
liggande betänkandet, icke publiceras. Man må beskylla mig för vad som helst, men jag vill klart säga ut, att det icke kan vara rekommenderande för statsutskottet att siffror offentliggöras, om vilka massor av människor i denna stad, som syssla med tomt- och bostadspolitik, veta, att de äro uppenbarligen oriktiga.

Herr Jonsson tyckte att jag uppträtt, som han sade, litet övermodigt. Ja, det kan ju hända, att det verkade så ehuru det icke var avsikten, men det kanske dock förklaras av den omständigheten — om påståendet nu var riktigt — att jag tycker att Stockholms stad i de avseenden det här gäller behandlats i allra högsta grad orättvist. Jag har även den uppfattningen, att de som skaka på huvudet, när de höra detta, icke veta någonting om den saken. Jag har så mycket starkare skäl för denna min övertygelse, som det sannolikt inte är Djurgårdskommissionens ledamöter utan någon tjänsteman, som är ansvarig för de uppgifter som lämnats. Jag säger detta, herr talman, även om det anses på något sätt olämpligt. Det är en stadgad uppfattning bland dem, som syssla med dessa frågor inom Stockholms stad, och överhuvud taget bland dem som syssla med bostadsproblem i huvudstaden. Det står herrarna fritt att ta reda på om detta påstående är riktigt, vilket är mycket lätt gjort.

Jag tror vidare att det ligger någonting i vad herr Jonsson säger, att dragkampen aldrig kommer att upphöra, så länge staten har mark att sälja inom Stockholms stads område och staden måste vara köpare. Men jag undrar, om icke *handläggningen* kunde ske annorlunda. Det finns en möjlighet att dra upp en jämförelse på detta område. För några år sedan tillsatte dåvarande Kungl. Maj:t en kommitté med nuvarande statsministern i spetsen för att bland annat förhandla med Stockholms stad om försäljning av Skeppsholmen. Det dröjde inte så länge förrän denna kommitté hade ett förslag färdigt, med vilket Stockholms stad förklarade sig vara i stort sett tillfreds. Då frågar jag: Varför gick det då att relativt lätt nå en överenskommelse om ett av de känsligaste partierna i stadsbilden? Varför har det icke gått lika lätt, då Djurgårdskommissionen haft hand om markförsäljning till staden? Kanske borde detta ändå, herr Conrad Jonsson, säga någonting om att det brister en smula i handlaget här och var och att det är andra synpunkter än önskan att komma överens genom *ömsesidiga* eftergifter, som spelat en viss roll.

Sedan är jag fullständigt ense med herr Conrad Jonsson om att staten naturligtvis icke skall till billigt pris sälja tomter, för att dessa skola komma ut i jobberi. Men när har Stockholms stad begärt en *dylik* prissättning? När har Stockholms stad begärt, att Djurgårdskommissionen skulle föra en sådan politik? Det borde dock, alldeles oavsett vad Stockholms stad bjöde för pris, vara möjligt för Djurgårdskommissionen att som villkor för försäljningen bestämma, att hyrorna skulle hållas inom vissa bestämda gränser. Jag tillägger, den möjligheten hade funnits — kanske misstager jag mig härvidlag — om man velat förhindra att tomterna, för den händelse de såldes billigt, komme i jobbarehänder.

Vidare säger herr Conrad Jonsson, att opinionen här i Stockholm — och han åberopar vissa tidningar — kräver, att staten skall »hålla staden med lungor». Ja, men herr Jonsson, som ju är en självständig karl, skulle väl i alla fall kunna tänka sig, att för den händelse Eskilstunakuriren framförde en viss synpunkt, detta icke vore liktydigt med att Eskilstuna stad följde den samma.

Stockholms myndigheter ha aldrig under de sista åren begärt att få någon tomt gratis av staten. De ha bara begärt att få *rimliga*, på statens egna värderingsmäns uppgifter baserade siffror och besked. Men något svar har man icke fått. Herr Andersson i Falkenberg må säga vad han vill, men Stockholms

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.) stad har icke fått svar på det anbud staden gav den 5 oktober 1942 angående inköp av ett visst antal tomter å Gärdet. Man måste väl ändå ha rätt att fråga — utan att bli beskylld för att vara övermodig — varför så är fallet. Man kunde åtminstone ha svarat: Herrarnas pris är för lågt; vi begära så och så mycket. Då kunde man ha kommit till *förhandlingar*. Sakerligen skulle stadens nuvarande underhandlare icke ha varit omöjliga därvidlag — lika litet som de tidigare underhandlarna varit omöjliga.

Herr Andersson i Falkenberg säger, att Stockholms stad drivit propaganda för att få hit industrier. Jag försäkrar med stöd av fakta, att Stockholms stad har drivit alldeles för litet propaganda i det fallet. Arbetarmajoriteten fick till exempel senast i slutet av föregående år förebråelser för att den icke ville sälja tomter till ett industriföretag därför att vederbörande voro rädda för att tomterna skulle komma i jobbarehänder. Jag tycker, att när man som herr Andersson, som icke är främmande för stadsförbundets förhållanden, vet att en del städer *gratis bjuda ut tomter*, erbjuda sig att *efterskänka skatt* för å framåt, att betala ledningar, vatten, avlopp och dylikt till industrier bara de vilja flytta till vederbörande städer, skall man icke förebrå Stockholms stad för dylikt. Jag anser, att i detta avseende har Stockholms stad drivit en riktig politik. Den skall icke lämna ut sina tomter ens till industriföretag, om de senare kunna komma i händerna på jobbare. Vi ha i Stockholm haft något som heter Bolindersområdet. Våra erfarenheter visa sig i hyrorna i en del av husen å området i fråga.

Sedan har man sagt — det var herr Conrad Jonsson som nämnde det — att de siffror jag anfört kan man icke få någon föreställning om, eftersom man icke vet vilka tomtområden de gälla. Naturligtvis ligger det någonting i detta. Men jag kan icke förstå, vad det är för social bostadspolitik — och det vill säkert herr Conrad Jonsson ge mig rätt i — som är beredd att värdera tomter på Gärdet 70 % högre än tomter på Fredhäll. Jag kan icke förstå vad det är för arbetarpolitik, som godkänner, att man skall trissa upp tomtpriserna på ett område som Gärdet i jämförelse med ett av Stockholms stads bästa bostadsområden.

Jag känner mig emellertid sårad av herr Jonssons påstående angående mina siffror, och det är mig angeläget att ytterligare verifiera vad jag sagt. Djurgårdskommissionen sålde enligt de uppgifter jag fått år 1935 tomter på Gärdet för 2,391 kronor per eldstad. Stockholms stad sålde år 1935 tomter i Kristineberg, Fredhäll och på Södermalm för 1,403 kronor per eldstad. Djurgårdskommissionen sålde år 1936 tomter på Gärdet för 2,475 kronor per eldstad. Stockholms stad sålde samma år tomter i Kristineberg, Fredhäll och på Södermalm för 1,558 kronor per eldstad. Djurgårdskommissionen sålde år 1937 tomter på Gärdet för 2,628 kronor per eldstad, Stockholms stad sålde år 1937 tomter på Södermalm, i Fredhäll och Kristineberg för 1,672 kronor per eldstad. Djurgårdskommissionen sålde år 1938 tomter på Gärdet för 2,950 kronor per eldstad. Stockholms stad sålde samma år tomter i Kristineberg, Fredhäll och på Södermalm för 2,046 kronor per eldstad. Djurgårdskommissionen sålde år 1939 tomter på Gärdet för 2,159 kronor per eldstad. Stockholms stad sålde samma år tomter i Kristineberg, Fredhäll och på Södermalm för 1,818 kronor per eldstad. Nu frågar jag — och det är några av herrarna som bo i Fredhäll — varför en eldstad på Gärdet är värd så mycket mera än exempelvis i Fredhäll. Varpå beror det? Jo, det beror på att Djurgårdskommissionen lämnar ut tomtmarken till den högstbjudande, på auktion med andra ord. Och byggmästare och andra, som vilja bygga, räkna med att det är »ett populärt område». De anlägga inga sociala synpunkter. Man köper i tanke att man där kan få ända till 70 % högre topphyror än dem som betalas

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

i en del hus i vissa andra delar av staden. Jag tycker ändå, att jag icke begär för mycket och att herr Conrad Jonsson icke skall tycka att jag är övermodig, när jag säger, att en dylik tomtpolitik förtjänar att bli föremål för den skarpaste kritik. En sådan tomtpolitik skall man icke i riksdagen — och allra minst från partivänner till dem som leda Stockholms stads bostads- och tomtpolitik — försvara. Man borde säga, att man beklagar förhållandet och att man vill medverka till ändring. Men de siffror som presenteras i bilagan till utskottsbetänkandet vittna icke om sådan inställning. Jag anklagar icke statsutskottets ledamöter fördenskull. Siffrorna ha åstadkommits av tjänstemän i Djurgårdskommissionen, och ordföranden i kommissionen har satt sitt namn under dem.

Litet hänsyn bör väl tagas till att Stockholm är icke bara landets största stad och ett enligt många mening högst favorabelt skatteobjekt utan också *rikets huvudstad*, som har vissa skyldigheter att när det gäller parker, bostäder och hyror gå i spetsen, något som staden icke kan göra, om den skall betala högre priser för tomterna än vad som kan anses både ur ekonomiska och sociala synpunkter nödvändigt.

Jag hälsar med tillfredsställelse, om det kan ske en utjämning mellan staden och staten. Jag är övertygad om att båda parterna skulle tjäna på det, och jag anknyter till vad jag sade i början: när det gick att genom förhandlingar komma till ett för båda parter acceptabelt förslag, då det gällde ett så ömtåligt område som Skeppsholmen, borde det också gå, när det gäller andra områden, som icke äro på långt när av så ömtålig karaktär vare sig ur stadsbildssynpunkt eller bostadspolitisk synpunkt.

Herr **Andersson** i Falkenberg, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag måste för tredje gången upplysa herr Kilbom om vissa fakta. Förhållandet är, som jag förut nämnde, att det icke finns några tomter kvar på Djurgården, som äro stadsplanlagda. Det har under de senaste åren sålts ett par områden vid Frihamnen, men det är de enda som sålts. I övrigt har det icke skett någon försäljning sedan 1940.

Herr Kilbom frågar, varför det icke går att få en uppgörelse till stånd, när det gäller Gärdet likaväl som när det gällde Skeppsholmen. Jag återupprepar vad jag förut sagt: Djurgårdskommissionen har begärt att av byggnadsstyrelsen få en uppgift om hur mycket tomter staten behöver för sina framtida byggen. Man har vidare träffat anstalter för att göra en regionalplan för hela området, och underhandlingar pågå med Stockholms stad. Under den tid detta sker kan man icke lämna något tillförlitligt svar. Om icke herr Kilbom förstår detta, må det vara hans egen sak.

Vidare yttrade:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten, men jag kan icke underlåta att säga ett par saker.

Det är klart, att så länge det finns andra tomtägare i Stockholm, som hålla höga priser, kan icke staten vid försäljning av sina tomter gå in för en lägre prissättning, särskilt som det vid vissa tillfällen visat sig, att områden, som Stockholms stad har förvärvat från staten till ganska lågt pris, sedan utnyttjas för höga tomthyror. Jag erinrar om vad Djurgårdskommissionen säger på sidan 15 i utlåtandet, där det heter: »Under år 1930, som var ett rekordår för byggnadsverksamheten i inre staden, stego tomtpriserna ytterligare, och de högsta priserna, med över 2,000 kronor per eldstad, betalades å de av staden

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)
för lågt pris från kronan förvärfvade områdena i kvarteret Göken m. fl. vid Norr Mälarstrand.» Om staten skulle gå in för att sälja billig tomtmark till staden, för att staden sedan i förvärvssyfte skulle utnyttja den och sälja tomter till höga priser, vore det enligt min mening att föra en oriktig politik. Så länge staten icke tager högre utan t. o. m. lägre priser än dem som gälla på den allmänna tomtmarknaden tycker jag, att man från Stockholms stads sida icke kan klaga.

Jag vill säga, att jag icke kan dela den meningen, att Sveriges land har sådana särskilda förpliktelser gentemot Stockholm såsom huvudstad, att man för den skull behöver uppoffra åtskilligt. Stockholms stad har många förmåner av att den är huvudstad. Där är hela vår förvaltning centraliserad, som medför många skattekronor för staden, och där har man många andra förmåner. Skulle Stockholms stad icke stå ut med att vara huvudstad, hoppas jag, att det finns andra städer i landet, som äro villiga att träda i stället för Stockholms stad. Det går nog att få spekulanter på den saken.

Herr Fröderberg sade, att skreve man ned tomtvärdena, finge vi en sänkning i dyrortsgrupperingen med två löneklasser. Jag vill i stället säga: slopa dyrortsgrupperingen, som gynnar Stockholm. Hit suges från landsbygden till stor del tack vare dyrortsgrupperingen ett antal av cirka 15,000 personer per år. Om denna ström upphör, komma hyrorna att sänkas och tomtvärdena att sjunka av sig själva. Det tror jag är det bästa sättet att råda bot på systemet.

Jag finner icke att något av vad statsutskottet uttalat i sitt utlåtande är felaktigt. Jag hoppas, att riksdagen i fortsättningen skall hålla fast vid samma ståndpunkt, som man haft i denna fråga under de senaste åren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Lindbergs yrkande. Jag kan icke hjälpa att jag tycker, att det är ett rätt farligt förslag. Djurgårdskommissionen skulle kunna taga det som belägg för att den politik man fört varit riktig, och man kommer att föra samma politik i fortsättningen. När nu förslaget en gång ställts, måste jag emellertid ansluta mig till detsamma. För att icke på något sätt splittra möjligheten att få ett beslut i den riktningen till stånd, ber jag att få taga tillbaka mitt yrkande om bifall till min motion.

Härtill vill jag endast foga ett par anmärkningar till vad herr Kilbom hade att anföra. Herr Kilbom sade, att det i fjol kom anmärkning från Stockholms befolkning för att de kommunala myndigheterna icke ville sälja tomter till industriföretag. Dessa anmärkningar kommo icke främst från Stockholms befolkning. De kommo från de principiella anhängarna till det slags näringsfrihet, som man kan beteckna med orden frihet att jobba. Från det hållet kommo anmärkningarna, när Stockholms myndigheter ville upplåta industritomter med tomträtt i stället för att försälja dem.

Den andra sak jag vill rätta till i herr Kilboms anförande är hans påstående att hyrorna äro 70 % högre på Gärdet än i andra delar av staden. 20 % räcker. Det är alldeles för mycket det.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner om nya direktiv för Djurgårdskommissionen m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med utslutande av motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna, dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fröken Andersson: Herr talman! I samband med förslag om anslag till hovrätterna m. m. har, bland annat, föreslagits en utökning av den kvinnliga kanslipersonalen vid hovrätterna. Vid Göta hovrätt har det föreslagits inrättande av två e. o. kontorsbiträdesbefattningar i lönegraden Eo 4. Nu ha vi, ett par ledamöter av kammaren, motionerat om att den ena av dessa befattningar skall sättas i lönegrad Eo 9. Jag förstår väl, om någon av kammarens ledamöter frågar sig, om det icke är en så liten fråga, att man icke bör gå upp och tala i den. Jag vill emellertid understryka, att jag anser hela förfaringsättet så anmärkningsvärt, att jag icke kan underlåta att i alla fall vidröra saken i allra största korthet. Yrkandet i vår motion stämmer helt och hållet med det av Göta hovrätt gjorda yrkandet. Hovrätten säger — jag citerar: »Enligt hovrättens bestämda uppfattning är den föreslagna lönegradsplaceringen icke tillfredsställande. Ett av biträdena bör vara i en högre lönegrad. Detta biträde kommer med hänsyn till advokatfiskalens arbetsbörda att relativt självständigt få beräkna löner, tjänstledighetsavdrag m. m. — allt krävande förmåga och vana att sätta sig in i ofta icke lätt tolkade författningsbestämmelser. Räkenskapsföringen blir säkerligen omfattande.» Enligt upplysningar som jag fått i dag — jag har icke kunnat kontrollera dem — föreligger förslag om att i Svea hovrätt för dessa arbetsuppgifter inrätta en kamrerartjänst i 22 lönegraden.

Nu säger man beträffande dessa biträden, att de endast komma att ha relativt ansvar, och att ansvaret huvudsakligen kommer att bäras av advokatfiskalen. Detta — och det vill jag betona — blir blott ett formellt ansvar, såvitt jag kan förstå. Jag kan här också omnämna, att advokatfiskalen i Göta hovrätt i en P. M. förklarat, att han icke kommer att få tid att befatta sig med dessa uppgifter. I realiteten kommer sålunda ansvaret att vila på ett av dessa biträden. Såsom exempel, bland många, på de omfattande uppgifter som biträdet i fråga kommer att få kan jag nämna, att enbart löneuträkningarna beröra omkring 260 befattningshavare, till största delen anställda på domsagorna i landsorten. Detta biträde kommer att få taga hand om distribueringen av avlöningsbelopp på sammanlagt cirka 2,100,000 kronor årligen. Mot denna bakgrund kan jag icke hjälpa att jag finner det orimligt med en så låg löneplacering av en person med ett i realiteten självständigt och ansvarsfullt arbete som det här nämnda. Ur dessa synpunkter är det självklart, att även lönegrad

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna. (Forts.)

9 är i det allra lägsta laget, men såsom en rent tillfällig övergångsform ha vi icke förty, då vi här ha att stödja oss på Göta hovrätts uttalande, nöjt oss med denna grad.

Nu säger man visserligen, att här gäller det någonting nytt, och att man skall avvakta erfarenhet o. s. v., men innebörden av tjänsten är fullt klar, och det har också bevisats av den i detta sammanhang mest sakkunniga myndigheten, nämligen hovrätten. Då kan jag icke underlåta att fråga mig vad man menar med att man skall avvakta erfarenhet av den nya ordningen.

Nu ha såväl departementschefen som utskottet gått emot hovrättens, alltså motionärernas framställning i denna del. Jag förstår icke anledningen därtill. Det kan icke vara statsfinansiella skäl som man kan draga fram och icke heller andra av nämndvärd relevans, därför att det rör sig endast om en skillnad på cirka 1,000 kronor beträffande grundlönen.

Jag skulle kunna hålla på att ytterligare motivera vår framställning, men jag nöjer mig, herr talman, med dessa ord och ber att få yrka bifall till motionen nr 356 i denna kammare.

Häruti instämde fröken *Hesselgren*, fru *Gustafson*, fru *Västberg*, fru *Eken-dahl*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld*, fröken *Nygren* och fru *Ronnebäck*.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Den motivering som fröken Andersson nyss anförde var ungefär densamma som jag återfinner i den motion, som hon m. fl. framburit. Centralpunkten i denna motion är egentligen det, att man anser det för påkostande för en befattningshavare att utbetala till 260 anställda en summa av 2,100,000 kronor per år. Jag får säga, att detta är enligt min mening ingalunda någon särskilt stor och påkostande uppgift. Det finns lönetabeller som utvisa, hur mycket varje befattningshavare skall ha, och det är blott att utanordna det belopp som tillkommer vederbörande. Att utanordna 2,100,000 kronor på ett år är icke heller någon förfärlig arbetsbörda. Utskottet har emellertid varit synnerligen välvilligt, när det gällt denna motion. Man har sagt, att denna fråga icke kan avgöras innan man får någon erfarenhet av den nya ordningen, och därför har man icke nu tagit ståndpunkt till fallet. Jag tycker, att motionärerna under sådana omständigheter kunde vara nöjda med utskottets uttalande.

Jag begärde ordet, därför att jag vid detta betänkande antecknat en blank reservation, och skall därför med några ord ange vad denna blanka reservation avser. Den avser i första hand utskottets uttalande beträffande divisionsordförandena. Här skriver utskottet: »Uppenbart är det därför av största vikt att sörja för en fullt tillfredsställande rekrytering av divisionsordförandeposterna redan nu. En sådan rekrytering torde förutsätta att divisionsordförandena erhålla en högre tjänsteställning samt en däremot svarande avlöning. Av vikt är att en dylik förändring av ordförandebefattningarna icke genomföres på sådant sätt att resultatet allenast blir en förbättrad löneställning för de äldsta hovrättsråden i tur efter anciennitet, utan bör syftet vara att tillföra hovrätterna en kvalitativ förstärkning.» Jag har kunnat vara med om detta uttalande, därför att jag anser, att det kan realiseras genom att man går in för det förslag som 1939 års lönegradssakkunniga förordat, nämligen att dessa divisionsordförande böra placeras i 34 lönegraden. Då komma de i en särställning gentemot de andra hovrättsråden, och den avlöning som bestämts är av den storleksordning att man kan anse alla krav i det avseendet vara fyllda.

Vidare har jag reserverat mig beträffande utskottets utökning av antalet extra ordinarie assessorer. Kungl. Maj:t har föreslagit, att det skall finnas 25 sådana. Utskottet har däremot ökat detta antal med 6 till 31. Därvid har

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna. (Forts.)
man utgått ifrån att antalet hovrättsråd icke bör vara flera än 3 i varje division. Sedan skall det vara två assessorer. Enligt min mening är det icke riktigt att i en så viktig domstol minska antalet hovrättsråd, utan det bör i stället vara större. För närvarande ha vi tagit till antalet så, att det kan finnas 5 hovrättsråd på varje division. Jag tror därför, att det vore en olycklig utveckling, om man minskade antalet hovrättsråd och ökade antalet assessorer. Om man nu skulle öka antalet assessorer, vore det en given konsekvens, att man ändrade antalet hovrättsråd, men det har man icke gjort. Här blir det sålunda en extra utökning utöver Kungl. Maj:ts förslag. Sammalunda är förhållandet, när det gäller fiskalerna. Även här har utskottet ökat på det antal som regeringen föreslagit. Jag anser för min del även detta vara obefogat.

Dessutom har utskottet beträffande förordnande av assessorer till vissa befattningar t. ex. sekreterare i kommittéer icke velat vara med om att en departementschef skulle såsom hittills kunna utan vidare förordna en assessor till dylik befattning, om han finner en lämplig person. Här har utskottet sagt, att det bör sättas stopp för detta. Här får icke en enskild departementschef förordna, utan han skall konferera med justitieministern i den saken. Jag anser detta vara ett alltför stort intrång i en departementschefs rätt. Jag har därför icke velat vara med om detta uttalande från utskottets sida.

Slutligen innefattar min blanka reservation ett avståndstagande från bestämmelserna om lönen till vattenrättsdomarna. Dessa ha nu en avlöning på 16,000 kronor plus ett arvode på 1,500 kronor, alltså tillhopa 17,500 kronor. I propositionen har föreslagits, att dessa skola få sin lön ökad med 2,250 kronor utöver den förut gällande. I alla andra frågor har finansministern konsekvent gått emot löneförhöjningar i dessa tider och hänvisat till att man nu skulle ha lönestopp. Jag tycker därför, att detta avsteg strider mot de principer som i dessa tider böra vara vägledande. Därför har jag icke kunnat vara med om en löneförhöjning för dessa tjänstemän, vilka redan förut ha en betydande lön. När man fastställde lönerna för häradshövdingarna, låg dessa vattenrättsdomares lön som en slags grund på vilken löneregleringen byggdes. Icke förutsåg man då, när man fastställde löneregleringen för häradshövdingarna, att vattenrättsdomarnas lön skulle höjas med ytterligare 2,250 kronor. Man har motiverat detta med att man skulle få en god rekrytering och därigenom blott dugande krafter. Vi få emellertid komma ihåg, att härigenom komma vattenrättsdomarna betydligt högre än presidenterna i hovrätterna. Det tycker jag icke vara den rätta vägen att bestämma löner.

Jag förstår, att när jag icke kunnat vinna gehör för mina synpunkter i utskottet, det icke tjänar mycket till att framställa ett yrkande här i kammaren, men jag har ändå velat få dessa mina synpunkter till protokollet.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Vid fjolårets riksdag förelåg en proposition i vilken det begärdes ett principbeslut rörande löneställningen för häradsrätternas domarkår i samband med en omorganisation av domsagoförvaltningen. Sedan fjolårets riksdag alltså fattat principbeslut i denna fråga och därvid bifallit den framlagda propositionen i huvudsak, innebär den fråga, som nu föreligger till behandling, allenast att man för ut i praktiska livet innebörden av fjolårets beslut. Det är sålunda ett mycket viktigt ärende som föreligger till kammarens avgörande. Det är slutet på en långvarig utveckling, långvariga utredningar i syfte att organisera häradsrätterna och framför allt föra upp dessa till en fast nivå och samtidigt en avveckling av det förut rådande avlöningssystemet, vilket beträffande häradsrätternas ordförande varit i stor skala baserat på sportler. Jag är övertygad om att när riksdagen kommer att fatta beslut om vad sammansatta stats- och första lagut-

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna. (Forts.)
skottet föreslagit och detta skall föras ut i det praktiska livet, har man därmed lagt en grund för rättsvården i vårt land som är av bestående värde och till nytta för både land och folk.

Jag är glad åt att man kan säga, att de underordnade instanser, som förut behandlat denna fråga, varit i stort sett eniga om det förslag som nu föreligger. När vi i sammansatta stats- och första lagutskottet dryftat dessa frågor, ha vi uppnått enighet i de väsentliga punkterna. Vi hörde nyss, att den blanka reservation som vid utlåtandet antecknats av herr Hansson i Rubbestad inneburit endast ett avståndstagande i vissa icke väsentliga punkter i det föreliggande utlåtandet. Det är sålunda en ganska stor enighet, som ligger bakom det förslag vilket nu föreligger till avgörande.

Jag skall säga ett par ord med anledning av vad reservanten haft att säga. Självfallet kan man ha delade meningar om lönesättningen för en stor kår och i det avseendet komma till olika resultat. Jag har själv deltagit i den förberedande utredningen av detta ärende, vars största avsnitt rör frågan om domsagornas förvaltning och häradshövdingarnas löneställning, och var vid den tidpunkten tveksam, huruvida man kunde gå så högt i lönehänseende som det nu föreliggande förslaget innebär. Jag ansåg emellertid, att det med hänsyn till häradshövdingarnas betydelse, de kunskaper man fordrar av dem och den oväld vid handhavandet av det ämbete som är dem förelagt samt dessutom med hänsyn till flera andra synpunkter var skäligt att inordna dem i den löneställning som nu är föreslagen. Självfallet påverkar denna fråga det spörsmål som berördes av reservanten i slutet av hans anförande, nämligen vattenrättsdomarnas löneställning. När man reglerat häradshövdingarnas löner, fört in dem i bestämd lönegrad och med hänsyn till göromålsens olika betydelse och art tillerkänt vissa av dem en avlöningsförstärkning, är det självfallet, att man måste inordna vattenrättsdomarna i samma system och, så att säga, pröva dem efter samma mått som man prövat häradshövdingarna. Det är ganska klart, att i det avseendet kan det bli olika resultat, beroende på vilka synpunkter man vill lägga till grund för det hela. När därför jag samt sammansatta stats- och första lagutskottets övriga ledamöter med undantag av reservanten godtagit Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet, ha vi följt den mening som framlagts av de på området mera sakkunniga myndigheterna, närmast då Kungl. Maj:t, som haft att pröva dessa tjänsters innebörd och förhållande till varandra och sålunda också att avgöra deras värde. Jag tror således, att det förslag som sammansatta utskottet stannat för är en rättvis lösning av frågan, även om jag, såsom jag nyss sade, måste erkänna, att man givetvis kan komma till olika resultat, beroende på hur man prövar frågan. Vi ha ägnat detta ärende en sorgfällig granskning i utskottet.

Av de frågor som den ärade reservanten berörde gäller en frågan om antalet assessorstjänster och i samband därmed frågan om huruvida antalet hovrättsråd skall vara det antal som nu finnes upptaget i de olika personalstaterna eller om man skall minska detta antal. Även dessa frågor ha vi omsorgsfullt prövat inom utskottet. Vi hade i det avseendet vid utskottsbehandlingen tillstådes personer, som äro mera sakkunniga i dessa frågor än jag för min egen personliga del kan vara. De ansågo det vara lämpligt att vidtaga den ändring i Kungl. Maj:ts förslag som i det avseendet föreslagits av utskottet. Den ärade reservanten påpekade, att Kungl. Maj:t föreslagit, att antalet assessorer som voro placerade i hovrätten skulle vara 25. Detta antal har utskottet ökat till 31. För att kunna rätt bedöma betydelsen av denna till synes genomförda ökning av antalet assessorer förtjänar det emellertid att erinras om att Kungl. Maj:t beträffande antalet av de assessorer som icke

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna. (Forts.) skulle vara direkt placerade i hovrätterna utan användas på andra områden i statsförvaltningen och sålunda icke med sin avlöning direkt belasta hovrätterna, föreslagit antalet icke fast placerade assessorer — om jag får begagna det uttrycket — till 50. Hela antalet assessorer skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag sålunda bli 75. Då har utskottet vidtagit den ändringen, att man såsom fast placerade vid hovrätterna har föreslagit 31 assessorer men samtidigt minskat antalet icke fast placerade assessorer från 50 till 45. Den faktiska ökningen blir i detta fall allenast 1 assessorstjänst. Det är således mera en organisatorisk förskjutning i tjänsterna än en reell ökning av antalet tjänster. Huruvida detta i framtiden kommer att medverka till att man gör en annan uppställning av personalstaterna på det sättet, att man för de olika hovrätterna fastslår, att det skall finnas allenast så många hovrättsrådsämbeten, som svara mot antalet verkligen tjänstgörande i hovrätten, eller om man som nu skall ha ett större antal hovrättsrådsämbeten, blir ju en fråga som man får lösa i framtiden. Jag tror inte, att man i nuvarande läge behöver ha alltför stora bekymmer för den saken, utan jag tror, att kammaren mycket lugnt kan i det fall, som den ärade reservanten nyss var inne på, följa utskottets förslag.

Jag vill emellertid också säga några ord med anledning av motionen nr 356 i andra kammaren, till vilken fröken Andersson yrkat bifall. Hon kritiserade utskottets ståndpunktstagande i detta avseende. Herr Hansson i Rubbestad har ju redan i någon mån berört hennes motiv och försökt framlägga de skäl som tala emot vad hon anför, vilka skäl alltså skulle ge uttryck för utskottets uppfattning. Nu skall man komma ihåg, att hela genomförandet av denna reform innebär en ny organisation. Denna nya organisation skulle i det fall som blivit aktuellt genom denna motion avse redovisningen och bokföringen av avlöningsanslagen, som i denna nya organisation föreslagits förlagda till hovrätterna. Hovrätterna ha ju tidigare icke haft någon särskild organisation för ett dylikt ändamål. De ha endast skött sina egna avlöningsanslag, men nu är det meningen, att de även skola sköta avlöningsanslagen för de domsagor som lyda under respektive hovrätter. Det är då självfallet, att man för att möta detta nya behov behöver en särskild organisation som förutsättes vara olika för de olika hovrätterna, beroende på deras storlek. För Svea hovrätt, som är den största, har man sålunda ifrågasatt inrättandet av en kamrerartjänst i 22:a lönegraden för räkenskapsväsendet, som fröken Andersson också erinrade om, men för övriga hovrätter har man ansett, att advokatfiskalen skulle vara den som närmast skulle svara för räkenskapsväsendet, och han skulle till sin hjälp ha biträden, som av Kungl. Maj:t ha föreslagits bli placerade i lönegraden Eo 4. Motionärerna, vilkas talan nu förts av fröken Andersson, ha yrkat, att ett av dessa biträden i Göta hovrätt skulle placeras i lönegraden Eo 9.

När vi diskuterade denna fråga i det sammansatta utskottet, hade vi att beakta den motivering för detta yrkande som anförts i motionen, och vi hade även att taga del av vad Göta hovrätt anför. Vi ansågo emellertid övervägande skäl tala för att följa Kungl. Maj:t. Det huvudsakliga motiv, som utskottet i sitt betänkande anför härför, är ju, att man vill samla erfarenheter om hur den framtida organisationen skall vara utbyggd. Det är även på det sättet, att man knappast kan tänka sig en lösning av denna fråga på sätt motionärerna ifrågasatt enbart med tanke på Göta hovrätt, utan man måste också se, hur ett beslut i den av motionärerna påyrkade riktningen för Göta hovrätt skulle kunna verka för övriga hovrätter. Detta är alltså icke en fråga som kan lokaliseras enbart till Göta hovrätt, utan den har större betydelse.

Sedan vill jag säga, att det är alldeles självfallet, att man kan anse, att för befattningshavare, som få det arbetsliggande som det här är fråga om,

Vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna. (Forts.)

är en placering i lönegraden Eo 4 alltför låg, och det kan nog anses vara rättvist, att ifrågavarande befattningshavare placeras i lönegraden Eo 9. Det är självklart, att man kan hävda den uppfattningen, och jag vill icke på något sätt bestrida, att motionärernas uppfattning i själva sakfrågan kan vara berättigad. Det är sålunda ganska antagligt, att man får taga denna fråga under omprövning framdeles. Men vi hörde nyss, att det var andra ledamöter i det sammansatta utskottet som hade den uppfattningen, att en placering av ifrågavarande befattningshavare i lönegraden Eo 4 vore fullt tillräcklig med hänsyn till de arbetsuppgifter och de kvalifikationer som kunde erfordras. Jag kan bara taga detta som ett bevis för vad jag tidigare sagt i mitt anförande, nämligen att det rätt delade meningar om huruvida lönesättningen för en viss befattningshavare är riktig i det föreliggande förslaget eller huruvida den kunde vara högre eller lägre. I nuvarande läge har emellertid det sammansatta utskottet ansett, att man icke kan lösa denna fråga på det begränsade sätt motionärerna påyrka allenast för Göta hovrätt utan att man måste se frågan i ett större sammanhang. Då har utskottet ansett, att man i denna, likaväl som i en hel del andra detaljer i fråga om lönesättningen, får samla erfarenhet. Sedan få de myndigheter som närmast äro ansvariga för behandlingen av dessa frågor framdeles förelägga riksdagen förslag till ändring i den lönesättning som nu fastställles. Det är ju på detta som på andra områden icke något evighetsverk som uppbygges, utan det är endast fråga om ett beslut för ett budgetår. Jag har sålunda även i denna detalj den uppfattningen, att kammaren gott kan följa utskottets förslag.

Jag ber sålunda att med vad jag anført och med hänvisning till den motivering som det sammansatta stats- och första lagutskottet anført i föreliggande betänkande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Andersson: Herr talman! Jag vill bara i korthet på vad som sist yttrades av den föregående talaren svara, att det dock redan är konstaterat av dem det vederbör och som torde ha en viss sakkunskap på detta område, att de arbetsuppgifter det här är fråga om komma att bli kvalificerade och självständiga.

Nu framhålles det här, att de erfarenheter man gör komma att ha inverkan även i fråga om de andra hovrätterna. Jag höll på att säga: så mycket värre är det då att börja på detta sätt. Att man kan få några små snälla människor som sitta och hålla till godo med de löner som här föreslås, det betvivlar jag icke alls, men med hänsyn till själva saken är det inte bara olyckligt utan även direkt orättvist med ifrågavarande löneplacering. Emellertid noterar jag med tillfredsställelse vad som sades i slutet av föregående anförande, nämligen att frågan kommer att tagas under omprövning. Jag hoppas, att man då kommer att taga hänsyn till de synpunkter som här anförts.

Beträffande det yrkande som jag nyss ställde ligger det så till, att vi inte ha begärt en viss bestämd summa för detta ändamål. Jag finner det icke heller lämpligt, även om det eventuellt skulle kunna låta sig göra, att nämna en bestämd summa nu. Jag vill därför, herr talman, nöja mig med de uttalanden som här gjorts och sålunda be att få återtaga det yrkande som jag nyss ställt.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*, fru *Gustafson*, fru *Västberg*, fru *Ekendahl*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld*, fröken *Nygren* och fru *Ronnebäck*.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m., dels ock en väckt motion; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Förberedande
åtgärder för
inrättande av
en hovrätt för
Nedre Norr-
land.*

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag har ju deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende och har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag har emellertid begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som här förekommer, inte därför att jag tror att det är möjligt att nu få till stånd någon ändring, men för att man framdeles skulle kunna förfara på annat sätt, när det gäller förläggandet av statliga inrättningar på olika platser ute i landet.

Jag tänker på det förhållandet att det många gånger förekommer ett auktionierande kommunerna emellan och att man försöker överbjuda varandra för att få en viss statlig institution förlagd till den egna kommunen. Ett sådant auktionierande har satts i gång även i detta fall, men de kommuner, som det här gällt, ha dock blivit ense om budet. Både Sundsvall och Härnösand ha sålunda erbjudit staten fri tomt och ett anslag på 200,000 kronor för att få hovrätten förlagd till sina respektive städer.

Nu säger departementschefen att han i skrivelse den 28 januari 1943 till ordförandena i stadsfullmäktige i Sundsvall och Härnösand anhallit om besked, på vilket sätt städerna vore villiga att bidra till lösningen av hovrättens lokalfråga. Jag måste säga, att någon sådan skrivelse borde aldrig ha utgått, utan man skulle ha förlagt hovrätten där man ansett att den bäst hörde hemma. Departementschefen gör ju också i propositionen ett uttalande om att den riktiga principen är att hovrätten förläggas där den är mest behövlig och där det är lämpligast att förlägga den. Men om nu stadsfullmäktige i Härnösand hade bjudit 300,000 kronor och stadsfullmäktige i Sundsvall endast 200,000 kronor, så hade det väl blivit Härnösand, som fått hovrätten, och inte Sundsvall. Så gälet kan det alltså gå, när man inbjuder till auktionierande. Här är det ju visserligen inte fråga om så stora pengar, men ibland kan det vara fråga om mycket större.

Jag har sålunda velat understryka, att man här i riksdagen bör gå in för att statliga inrättningar förläggas där det är bäst ur statsnyttans synpunkt och att man inte försöker pressa kommunerna till att lämna vare sig fria tomter eller anslag.

Häruti instämde herrar *Hedlund* i Östersund och *Lindberg* i Umeå.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av väckta motioner om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 164 i första kammaren av herrar *Velander* och *Sylwan* och nr 250 i andra kammaren av herrar *Olson* i Göteborg och *Birke*, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och framläggande av förslag helst för innevarande års riksdag om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten».

Motioner om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:164 av herrar *Velander* och *Sylwan* och II:250 av herrar *Olson* i Göteborg och *Birke* om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Velander*, *Sylwan*, *Lundell* och *Olson* i Göteborg, vilka yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning i motionernas syfte.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Detta utskottsbetänkande avser en utredning med syfte att söka få utrönt, i vad mån det är möjligt att få den rätt som nu gäller i fråga om användning av försvarsobligationer för betalning av arvsskatt utvidgad till att även omfatta andra statsskatter, statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, värnsskatt och särskild skatt på förmögenhet, och även få utrönt, i vad mån man kan tänka sig att också andra statsobligationer skulle kunna komma till liknande användning.

Motionärerna ha byggt sin tankegång på den nackdel hos vårt nuvarande skattesystem som ligger däri, att så lång tid förflyter från det en inkomst förvärvas och till den tidpunkt, då skatten skall betalas. Denna nackdel är särskilt märkbar för inkomsttagare med varierande inkomster, såsom rörelseidkare och andra. Nu ligger det i och för sig åtminstone affärsrätt sett icke något ovanligt i den tanken, att en medborgare som har fordringsbevis på staten i form av obligationer skulle få använda detta till att utjämna den skuld han har till staten i form av en skatt. Men motionärerna ha fullt klart för sig, att saken icke är så enkel utan att den är förenad med åtskilliga hakar och svårigheter, kanske till största delen hänförande sig till kurssättningen på obligationer och de möjligheter till spekulation som därigenom kunna uppkomma. Motionärerna ha sålunda alls inte varit blinda härför, vilket framgår av deras uttalande, att någon obegränsad rätt att vid erläggande av skatt till staten använda statsobligationer icke syntes kunna ifrågakomma. Det anföres också en del tankar beträffande de begränsningar som skulle komma i fråga. Det talas om att endast vissa slag av obligationer skulle kunna komma i fråga, det talas även om obligationer som ha förvärvats i viss ordning, och slutligen säges det, att man eventuellt kan tänka sig, att det endast skulle gälla obligationer som tillhöra blivande emissioner.

Saken är i alla fall, förefaller det, väl värd att övervägas med hänsyn till de fördelar som en sådan anordning skulle medföra både för staten och för de enskilda — för staten genom ett ökat intresse för statsobligationer, som i vissa fall kunde utgöra ett stöd för dessa, och för de enskilda genom möjligheten att i förväg gardera sig för skattekrav, som kunna vara särskilt olägliga när det är fråga om dödsbo eller fråga om personer som lämna sin tjänst. Just dessa fall,

Motioner om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid erläggande av skatt till staten. (Forts.)

som jag här nämnt och som motionärerna också anfört, nämligen fördelarna för ett dödsbo och för en person som upphör med en verksamhet och kanske går i pension, ha beaktats av åtskilliga myndigheter som ha understött tanken på en utredning. Det har bank- och fondinspektionen gjort och likaså länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län och i Malmöhus län, vilka alla mer eller mindre reservationslöst ha tillstyrkt en utredning. Även riksräkenskapsverket, som ställt sig starkt kritiskt till hela tanken, har dock medgivit möjligheten av att obligationer skulle kunna komma att användas för skattebetalning, när det gäller dödsbon.

Nu säger utskottet, som icke vill vara med om en utredning, att det »med hänsyn till vad i yttrandena anförts icke finner ådagalagt, att de fördelar, som stå att vinna genom införande av den ifrågasatta rätten att gälda statsskatt med obligationer, skulle överväga därmed följande olägenheter». Men det är väl bra mycket begärt av utskottet, att det skall vara ådagalagt, att fördelarna överväga olägenheterna, för att överhuvud taget en utredning skall komma till stånd. Det synes mig, att det är just dessa omständigheter som vore väl värda att bliva belysta genom en utredning.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att hänvisa till de uttalanden, som i föreliggande ärende gjorts av riksbanksfullmäktige, riksgäldsfullmäktige och statskontoret, men jag skall kanske ändå tillägga några ord.

Det är ju här framför allt de olägenheter, som skulle uppstå vid uppbörden, och svårigheterna att bemästra dessa, som varit avgörande för dem, som inte vilja vara med om en utredning. T. o. m. de av den föregående talaren åberopade myndigheterna vilka tillstyrkt utredning ha inte kunnat komma förbi detta problem. Bank- och fondinspektionen säger sålunda, att anordningen skulle komplicera uppbörden, och länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller, att icke obetydliga uppbördstekniska svårigheter skulle uppstå.

Det är emellertid kanske inte just detta, som gjort att utskottet intagit den ståndpunkt som utskottet gjort, utan mer det förhållandet att vi anse att spörsmålet för ögonblicket inte har den aktualitet, att det finns anledning att ingripa. Redan vid 1940 års urtima riksdag genomfördes ju den anordningen, att betalandet av arvsskatt skall kunna ske medelst försvarsobligationer, och det finns vissa skäl, som tala för att denna rätt utsträcket till att gälla framför allt dödsbon, givetvis dock först vid den tidpunkt, när fordringsbevisen äro förfallna.

Det är ju mycket möjligt att frågan om skattebetalning med obligationer aktualiseras, när det blir fråga om att inlösa det stora försvarslånet av 1940. Det kan naturligtvis tänkas, att sådana anordningar då träffas, att hela det problem, som motionärerna nu rullat upp, måste undersökas, och de vägar, som man anvisat, beträdas. Men innan den tidpunkten kommer, tror jag inte att det finns någon som helst anledning att föra fram detta spörsmål i förgrunden. Detta tillsammans med det förhållandet, att det uppenbarligen skulle möta svårigheter i uppbördstekniskt avseende att genomföra förslaget, har gjort att bevillningsutskottet kommit till det resultatet att motionen bör avslås.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr Lundell: Herr talman! Då jag antecknat mig på den föreliggande reservationen, skall jag be att få säga något om den sak, det här gäller, utöver vad herr Olson i Göteborg nyss sade till sin namne i Gävle.

*Motioner om rätt att använda statsobligationer såsom betalningsmedel vid
erläggande av skatt till staten. (Forts.)*

Herr Olsson i Gävle ansåg, att det inte fanns någon anledning att nu aktualisera frågan om skattebetalning med obligationer, utan att man borde vänta tills man får se, hur det går med det stora försvarslånet, om lånet kommer att lösas in eller konverteras eller hur det kommer att bli. Jag skulle tvärtom tro, att det just kunde vara fördelaktigt för statsmakterna att ha denna fråga utredd, innan den tidpunkten kommer, ty det skulle kunna inverka åtskilligt på, hur man då skall förfara.

Det är ju klart, att en sådan anordning, som herr Olson i Göteborg här talat för och herr Olsson i Gävle delvis talat emot, skulle kunna vara till rätt stor fördel för statsmakterna, därigenom att den skulle möjliggöra för staten att åstadkomma en betydande del av sin upplåning till lägre ränta än som betingas av det aktuella marknadsläget. Det skulle vara av stort intresse att se, hur marknaden skulle reagera t. ex. för en emission av 3-procentsobligationer, vilka finge användas såsom betalningsmedel för skatt, då räntan för guldkantade obligationer i övrigt vore 3.5 procent. Jag tror att kursen på en sådan emission skulle kunna hållas uppe i pari på grund av de inköp, som komme att äga rum med tanke på skattebetalning. Staten skulle alltså i ett sådant fall kunna spara en ränteutgift på 0.5 procent för kanske en rätt betydande del av sin upplåning. Det är svårt att säga, hur stora emissioner, som skulle kunna hållas uppe i pari på grund av efterfrågan från skattebetalarnas sida, men det skulle säkerligen röra sig om ganska betydande belopp, långt större måhända än de belopp som årligen skulle komma att omsättas mellan skattebetalarna och riksgäldskontoret och sedan via riksbanken gå ut igen till nya skattebetalare. Om man tänker sig att en emission på 500, 800, kanske 1,000 miljoner skulle kunna säljas till pari, trots att räntan låge 0.5 procent under gällande marknadsränta, så skulle statens ränteutgift minskas från annars nödvändiga 35 miljoner kronor till 30 miljoner kronor, alltså en direkt vinst på 5 miljoner kronor. Det kan t. o. m. hända, att en lika stor emission till 2.5 procent skulle kunna hållas uppe i så gott som pari på grund av denna efterfrågan från skattebetalarnas sida, och i så fall skulle motsvarande räntevinst för statsmakterna bli 10 miljoner kronor per år.

Jag tycker att det kunde vara av stort intresse att ha dessa saker utredda och övervägda, när det blir fråga om att inlösa eller konvertera de stora försvarslånen, där det ju rör sig om belopp av den storleksordning, som jag nyss talat om.

Jag ber för min del att få yrka bifall till reservationen och vill därmed ha uttalat, att jag anser det vara i hög grad på sin plats att frågan om skattebetalning med obligationer blir föremål för utredning.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Ingen förnekar väl att detta problem kan bli aktuellt, men det finns å andra sidan ingen anledning att i detta nu inge folk förhoppningar, som måhända inte kunna infrias.

Överläggningen var härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av väckta motioner om rätt i vissa fall för värnpliktiga till anstånd i avseende å indrivning av dem påförda skatter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

*Förslag till
förordning om
krigskonjunk-
turskatt för år
1943, m. m.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 9 april 1943 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 193, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, samt

2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1944 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpeskilling vid avyttring av fartyg.

Till utskottets behandling hade överlämnats åtskilliga i anledning av propositionen väckta motioner, varjämte utskottet till behandling i samband med propositionen upptagit några under motionstiden vid riksdagens början till utskottet hänvisade motioner.

I de likalydande motionerna nr 249 i första kammaren av herr *Björkman m. fl.* och nr 358 i andra kammaren av herr *Lundell m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 193 med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943 m. m.»

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 193 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943;

2) antaga i utskottets hemställan intaget förslag till förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1944 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpeskilling vid avyttring av fartyg;

B) att följande motioner, nämligen:

de likalydande motionerna I: 171 av herr *Mannerskantz m. fl.* och II: 251 av herr *Persson i Falla m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 248 av herr *Nordenson m. fl.* och II: 359 av herr *Wiberg m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 249 av herr *Björkman m. fl.* och II: 358 av herr *Lundell m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 251 av herr *Nisser m. fl.* och II: 361 av herrar *Svensson i Grönvik* och *Liedberg*,

motionen I: 250 av herr *Åqvist*,

motionen II: 288 av herr *Persson i Stockholm m. fl.*,

motionen II: 360 av herrar *Skoglund i Umeå* och *Severin i Gävle*, samt

motionen II: 362 av herr *Hansson i Skediga*,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vid utskottet anförd och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Lundell*, som inom utskottet yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 193;

2) av herrar *Axel Ivar Anderson*, *Velander*, *Sylwan* och *Olson* i Göteborg, vilka hemställt,

A) att riksdagen måtte, med godkännande i övrigt av utskottets förslag till

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, antaga av reservanterna föreslagen lydelse av samma förordning;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att, därest förslag till krigskonjunkturskatteförordning komme att föreläggas 1944 års riksdag, vid utarbetandet därav måtte beaktas de synpunkter, som i de likalydande motionerna I: 248 av herr Nordenson m. fl. och II: 359 av herr Wiberg m. fl. framförts rörande i beskattningshänseende avdragsgilla avsättningar för byggnads- och reparationsarbeten m. m.;

3) av herr *Ljungdahl*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Olson* i Göteborg: Herr talman! Vi gå nu här i kammaren att taga ställning till en skatteförordning, som, trots att den tre gånger förut utretts och av riksdagen antagits, är så komplicerad i sin utformning och så svårfattlig i sina enskildheter, att det nästan är utsiktslöst för ett vanligt lekman-närförstånd att ge sig i kast med densamma. Den är dessutom så konstnäs-sigt sammanflätad, att det under den tid, som stått till buds sedan den förelagts riksdagen, helt enkelt ej varit möjligt ens för lagens sakkunnige tillskyndare att maska upp den reva, som även smärre ändringsförslag skulle åstadkomma i vägen. Det är inte heller mycket, som under utskottsbehandlingen vunnits till förmån för de synpunkter, som företrätts av näringslivets organisationer och som bl. a. framförts i motion nr 359 i denna kammare av herr Wiberg m. fl.

Det är inte för mycket sagt, att denna på näringsverksamheten lagda tilläggsskatt av näringsidkarna i gemen betraktas såsom olycklig och skadlig på grund av dess verkningar i olika avseenden. Det är säkerligen ingen, som inte godtar det principiellt riktiga i att orättmätiga krigskonjunkturvinster, sådana som vi under föregående krigs hushållning med dess florerande kedjehandel och prisuppskörtning sågo så talrika exempel på, effektivt beskattas, men man kan inte undgå att reflektera över att i nuvarande läge med dess system av krisreglerande åtgärder och priskontroll krigskonjunkturskatten har en mycket ringa uppgift att fylla. I stället komma skattens skadliga verkningar mer i förgrunden. Utom den hämning av initiativ och företagsamhet, som minskade vinstmöjligheter oundgängligen ha i släptåg när det gäller mer riskbetonad nyskapande verksamhet, så ge sig skattens skadliga verkningar till känna genom att åstadkomma obekväma och skadliga rubbningar i näringsverksamhetens reglerande funktioner.

Det är nämligen så, att när skatten på näringsverksamhetens vinster göres orimligt hög, får den ett dominerande inflytande på den ekonomiska verksamhetens hela utformning och inriktning, som inte är till gagn för samhälls-ekonomien som sådan och för försörjningen. Utvecklingen av vårt skattesystem är på god väg att föra oss därhän, att inte ändamålsenligheten och den affärsmässiga effektiviteten längre bestämma företagarlivets åtgöranden, utan att det avgörande blir skattekonsekvenserna i det ena och andra fallet.

Det är tydligt, att det är en betänklig sak, om skattesystemet utformas så att det affärsmässiga kravet på effektivitet i tillverkningsprocessens alla led kan opåtalat eftersättas, vilket är fallet om administrativa felgrepp eller slöseri med arbetskraft och material, vidtagandet av mindre nödvändiga, kostnadskrävande åtgärder o. s. v. ej tillräckligt återspeglas i företagets slutredovisning, därför att inträdda skattebesparingar utgöra full eller delvis kompensation därför.

I alldeles särskilt hög grad kommer en så grovt tilltagen skatt som krigs-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
konjunkturskatten att föranleda dylika verkningar, något som de gångna årens erfarenheter ge belägg på. Det har i näringsorganisationernas yttranden framhållits, hurusom genom krigskonjunkturskatten onödiga utgifter uppmuntrats, ibland i form av omfattande reparationsarbeten, ibland i form av ökade representationskostnader. Skatteberedningen har också brottats med dessa problem, utan att dess bättre i varje avseende ha vunnit gehör hos finansministern för sina därav föranledda förslag. Att med skärpta föreskrifter och än mer komplicerad skatteteknisk kontroll söka råda bot på dessa de höga skatternas följdverkningar är en föga rekommendabel utväg med både för näringsliv och skatteväsende olidliga konsekvenser.

Å andra sidan kan skatten inverka begränsande på vissa andra, både företagsekonomiskt och ur samhällets synpunkt mycket önskvärda utgifter och anslag. Detta blir fallet, då avdragsrätten för ifrågavarande utgift såsom omkostnad i rörelsen sättes i fråga eller bestrides. Om ett företag t. ex. anser sig rå med att avsätta ett visst belopp av sin vinst till en pensionsstiftelse, så är det inte säkert att det också rör med att därjämte betala kanske 70 procent av samma belopp i skatt. Samma gäller anslag till forskningsinstitut, vilka anslag av företagen ej kunna betraktas såsom annat än omkostnader i och för inkomstens förvärvande, som i det långa loppet ge avkastning till vederbörande verksamhetsbransch i form av ökade framtida vinstutsikter och till det allmänna i form av på dessa vinster belöpande skatter.

Jag kan inte finna, att det är en riktig synpunkt, som i detta samband av departementschefen åberopas såsom skäl för att ej full avdragsrätt medges för dylika utgifter, nämligen att det skulle innebära att staten och ej företaget i realiteten betalade största andelen av dessa kostnader. Det är ju i alla fall företagets intjänata medel det rör sig om, och omkostnaderna ha, liksom andra på rörelsen och dess utveckling nedlagda avdragsgilla kostnader, ett produktivt och framstegsbefrämjande syfte.

Jag kan inte låta bli, herr talman, att göra en spekulativ jämförelse för att antyda vad jag här menar. Om man tänker sig att en medborgare, som försörjer sig genom sitt arbete, skulle genom konfiskation avhändas hela sin inkomst av detta arbete och sedan av staten i stället erhålla ett lämpligt belopp att leva på, så är det väl svårt att säga att denne man är försörjningstagare hos staten. Förhållandet är ungefär detsamma här. Det talas om att det är staten som betalar, när skatterna sprungit så i höjden, att en avdragsgill omkostnad åstadkommer en sådan minskning i fråga om skatten, att det till stor del täcker omkostnaden. Men det är väl i stället så, att förvägrad avdragsrätt medför en näringspolitiskt sett oberättigad skatt på önskvärda omkostnader, och avdragets medgivande kan därför knappast rubriceras som en gåva av staten till den skattskyldige.

När det gäller forskningen har emellertid utskottet visat en viss förståelse, och vi reserverar oss därför i det avseendet inte ställt något yrkande.

Under föregående års kammardebatt om denna sak uppehöll jag mig, herr talman, vid den principiella skillnaden mellan begreppet rörelsevinst, i synnerhet när denna som ofta är fallet hänför sig till aktiebolag, och inkomst av tjänst. Jag kan inte förstå hur det, såsom skett i denna lag, kunnat skapas analogi beträffande två med varandra så ojämförbara begrepp. Det förefaller, som om lagen vid sin tillblivelse byggts upp kring begreppet inkomst av tjänst och att härav motiverade bestämmelser sedan överförts till att gälla även inkomst av rörelse eller rörelsevinst. Lagen motiverades nämligen vid sin tillkomst med att den vore ett led i det system av skatter, som åsyftade att genom särbeskattning av merinkomster till följd av kriget i någon mån

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
utjämna inträdande *förskjutningar i inkomstfördelningen*. Åtminstone juridiska personers rörelsevinst har ju i alla fall knappast något samband med inkomstfördelningen.

Det förefaller, som om denna sammanblandning kunnat förleda till ett ståndpunktstagande i vissa fall, som inte kan betecknas såsom rättvist eller riktigt. Jag syftar på avvisandet av framställningen om rätt att vid beräkning av inkomstminskning för år 1942, som utnyttjas för kvittning, tillgodogjuta utjämningsavdrag jämväl för detta år. Departementschefen säger härom ordagrant efter skatteberedningen att »den omständigheten, att en skattskyldig under tidigare år på grund av inkomstminskning nödgats inskränka sin konsumtion, icke utgör tillräckligt skäl att vid beskattningen utgå ifrån, att denna konsumtionsminskning skulle få kompenseras med motsvarande konsumtionsökning ett annat år.» Om en rörelse år 1941 i förhållande till jämförelseåret givit ett försämrat resultat, som reellt sett uträknats efter hän synstagande till den stegrade prisnivån, vad gives det då för skäl, att denna reella vinstminskning ej skall få användas för kvittning mot den reella vinstökning, som till äventyrs uppstått år 1942? Och vad är det för tal att i detta sammanhang orda om en minskning i konsumtion hos den skattskyldige, som ej bör få kompenseras med motsvarande konsumtionsökning ett följande år? Hur kan man tala om minskning i konsumtion, då det gäller en juridisk person? Sakligt sett förefaller det riktigt, att ett outnyttjat utjämningsavdrag på ifrågavarande sätt får tillgodogöras vid kvittning. Det är lätt att visa, att ett annat förfarande kan leda till en orättvis beskattning, som ej kunnat vara avsedd, i det att ett företags krigskonjunkturbeskattning kan bli beroende av lagervärderingen, så att ett företag, som år 1941 uppvisat förlust efter att ha nedskrivit sitt nyinköpta varulager till förkrigspris, kan träffas av krigskonjunkturskatt för en år 1942 inträdd vinstökning, under det att ett annat företag, som underlåtit nedskriva sitt år 1941 inköpta lager detta år och väntat därmed till år 1942, undgår krigskonjunkturskatt.

Den hämmande verkan, som det ligger i sakens natur — och som av den praktiska verksamhetens män livligt omvittnats — att krigskonjunkturskatten måste utöva på initiativ- och företagareanda har varken i propositionen eller i utskottets utlåtande i rådande läge tillmätts någon sådan betydelse, att för den sakens skull några modifikationer vid skattens utformning ansetts påkallade. Jag tror, att detta är att taga på dessa saker med för lätt hand. Departementschefen hänvisar till industriinvesteringen och sysselsättningen inom industrien och kommer till det resultat, att ett avskaffande av krigskonjunkturskatten varken skulle kunna föranleda någon ökning i investeringsverksamheten eller på ett mer betydelsefullt sätt påverka den industriella investeringsverksamhetens inriktning i gynnsam riktning. Med andra ord: allt vad av material och arbetskraft finnes att tillgå, är knutet till den av försörjningsläget och de stora beredskapsbehoven föranledda produktionen, så att, som utskottet säger, en mera avsevärd produktionsökning lärar omöjliggöras genom brist på råmateriel och arbetskraft. Om detta omdöme också i stort sett är riktigt och teoretiskt oantastligt, så innebär det ett undervärderande av vad idé- och uppslagsrikedom kan åstadkomma för tillgodoseende av yppade försörjningsbehov — om än inte i storindustriell skala så dock i smärre företagsformer — inom ramen av tillgängliga och outnyttjade resurser av arbetskraft och materiel. Det räcker att visa på fisket för att giva en antydning om, hur för vår försörjning ej oväsentliga produktionsområden kunna göras åtkomliga för vidgad exploatering utan inskränkning av för landet livsviktig industriverksamhet. I den mån dylik direkt på befolkningens försörjning inställd verksamhet genom krigskonjunkturskatten hämmas, får

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.) skatten en verkan, som går stick i stäv mot vad som i dagens läge är statsmakternas politik.

När man adderar dessa olika nackdelar av denna skatt och därtill lägger, att den har relativt liten statsfinansiell betydelse — ytterligare markerad av den minskning av de ordinarie skatterna, som blir följden av de delvis konstlade vinstbegränsningar, vilka, enligt vad jag redan antytt, den höga skatten frestar till — samt betänker, vilket utomordentligt vidlyftigt taxeringsförfarande, som denna skatt drager med sig, så är det svårt att tro annat än att ett upphävande av krigskonjunkturskatteförordningen skulle vara den åtgärd, som bäst skulle stå i överensstämmelse med befolkningens intresse. Så länge en dylik insikt ej har möjlighet att vinna insteg, torde skattens bibehållande av folkpsykologiska skäl vara ofrånkomligt, men det bör då vara riksdagens uppgift att så konstruera bestämmelserna, att med beaktande av det psykologiska motivet minsta möjliga skada i försörjningshänseende uppkommer. Detta skulle enligt min mening kunnat ske genom att skänka ökat gehör åt de synpunkter, som framförts av den företagsekonomiska erfarenheten i landet.

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att får yrka bifall till den av herr Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Wiberg, Birke* och *Ericsson* i Åtvidaberg.

Herr Lundell: Herr talman! Det är nu det fjärde året i rad, som Kungl. Maj:t har lagt fram ett förslag till förordning om krigskonjunkturskatt. Det förslag, som i år har framlagts, skiljer sig i fråga om sin allmänna läggning och i fråga om skattesatsernas höjd icke alls från de föregående förslagen. Det har därför icke förelegat något skäl för mig, som intagit en avvisande hållning gentemot de tidigare förslagen, att ändra min inställning i år. Jag har därför i år liksom tidigare reserverat mig och yrkat helt avslag på propositionen.

Motiveringen för avslag är densamma som tidigare. De anmärkningar, som jag tidigare har framfört emot skatteförslagen, kvarstå samtliga oförändrade. Den ökade erfarenheten av skattens skadeverkningar har endast givit anmärkningarna ökad kraft.

Den omständigheten, att jag står ensam som »avslagsreservant», kan man kanske vilja tolka på det sättet att jag skulle vara ensam om att intaga en avvisande hållning beträffande krigskonjunkturskatten. Så är nog emellertid icke alls fallet. Jag tror mig tvärtom kunna påstå, att det utanför det socialdemokratiska partiet icke finnes många, som icke äro på det klara med, att denna skatt, som den nu är utformad, är skadlig, att den aldrig borde ha införts, och att den icke borde bibehållas. Alla borgerliga ledamöter av riksdagen skulle rösta mot förslaget, om det icke funnits en socialdemokratisk majoritet i kammarna. I det nuvarande parlamentariska läget är det emellertid många av dessa opponenter, som tro, att man kan nå längre i förnuftig riktning genom att godtaga förslaget i princip men försöka få jämkningar genomförda på de punkter, där förordningens skadeverkningar varit särskilt i ögonen fallande.

Vissa uppmjukningar ha också genomförts undan för undan. Redan på ett tidigt stadium ordnades det med en generell fullmakt för Kungl. Maj:t att lämna hel eller delvis befrielse från krigskonjunkturskatt åt företag, som voro av särskild betydelse för folkförsörjningen och försvarsberedskapen. På grund därav har till exempel torvindustrien befriats från hotet att drabbas av krigskonjunkturskatt. Vi ha också fått vissa uppmjukningar i själva skatteförord-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
ningen såsom till exempel i fråga om skogsbruket. Inför hotet att icke få tillräckligt med bränsle för industrien och för bostädernas uppvärmning tog man sitt förnuft till fånga.

Vi ha vidare under det senaste årets lopp fått vissa uppmjukningar i fråga om fisket, icke i lagtexten men i praktiken. Där sitter man nu vid lagtillämpningen och manipulerar med föreskrifterna och ger till exempel fiskarena eller vissa fiskare större jämförelseinkomst än de verkligen ha haft, eller man räknar ifrån vissa procent av den uppskattade merinkomsten och säger, att så och så stor del av inkomsten icke har uppkommit på grund av kriget och således icke faller under 1 § i förordningen.

Det finns naturligtvis många möjligheter till uppmjukningar, när man får taga upp skattedragare efter skattedragare till bedömande och tolka lagens föreskrifter, som det passar sig i varje särskilt fall, men man har väl anledning att fråga sig, om det är tilltalande för statsmakterna att besluta skattelagar, med vilka man sedan i tillämpningen på den ena punkten efter den andra handskas som det faller sig. Särskilt litet tilltalande måste jag anse ett sådant förfarande vara för riksdagen, som ju är innehavare av beskattningsmakten. Givetvis är det i alla fall bättre med en sådan lagtillämpning — om man nu kan kalla det för lagtillämpning, när man tillämpar bestämmelserna annorlunda i det ena fallet än i det andra — än att folkhushållet bara för krigskonjunkturskattens skull skall lida brist exempelvis på fisk, fastän det finns gott om fisk i sjön, men det vore naturligtvis ännu bättre att resolut avskaffa krigskonjunkturskatten åtminstone för fiskarena. Det är ju tydligt, att så som lagen är konstruerad, så bli fiskarena sämre behandlade än andra arbetare, som också ha fått ökade inkomster men som icke i skattetekniskt avseende redovisas som rörelseidkare. Utav dessa skäl har jag i utskottet vid sidan av mitt yrkande om att propositionen i dess helhet skulle avslås hemställt om bifall till motionen nr 288 av herr Persson i Stockholm, som går ut på att fiskarena skola undantagas från krigskonjunkturbeskattning. Det är icke så ofta jag yrkar bifall till kommunistiska motioner. I det här fallet gör jag det emellertid, och jag hoppas, att herr Persson inte blir bedrövad eller generad för den skull. För några veckor sedan var det några av herrarna av det kommunistiska partiet, som yrkade bifall till en högermotion. Jag har nu kvitterat den lilla artigheten.

Det är naturligtvis många andra modifikationer, som krigskonjunkturskatten undergått under årens lopp, och en hel del nya modifikationer ha upptagits i det nu föreliggande förslaget. Jag skall icke redogöra för den ena efter den andra av dessa. Var och en som är intresserad av saken, kan själv läsa därom i utskottsbetänkandet. Huvudprinciperna i krigskonjunkturskatteförordningen äro emellertid oförändrade, och därmed kvarstå också huvudanmärkningarna mot förordningen. I fråga om dessa huvudanmärkningar har jag, som kammarledamöterna behagade finna, i min reservation endast hänvisat till uttalanden i motioner, reservationer och anföranden i anledning av de under tidigare år framlagda förslagen till krigskonjunkturskatt. Jag skall emellertid här i debatten i korthet ge en liten översikt utav dessa huvudanmärkningar.

Den första av dessa anmärkningar går ut på att vi redan förut ha en kraftig merinkomstbeskattning och alltså icke behöva någon ny sådan. De ordinarie skatterna tillsammans bildade nämligen en merinkomstskatt, som i fråga om fysiska personer är synnerligen kraftigt progressiv. I fråga om juridiska personer, som upptagas i den s. k. B-längden, gäller, att statlig inkomst- och förmögenhetsskatt + värnskatt + de kommunala skatterna taga tillsammans ungefär $20 + 12 + 15 = 47$ procent av varje merinkomst. För fysiska per-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
soner utgå statsskatterna efter progressiva skalor med resultat att skatterna taga i anspråk en med jämförelseinkomsten stigande del av merinkomsten. Vid en jämförelseinkomst motsvarande ett beskattningsbart belopp av 10,000 kronor, taga skatterna sammanlagt cirka 39 procent av merinkomsten. Vid en jämförelseinkomst av 200,000 kronor, taga samma skatter cirka 84 procent av merinkomsten. Det förefaller, som om sådana skattesatser borde vara fullt tillräckliga för en merinkomstskatt.

Nästa anmärkning går ut på att krigskonjunkturskatten hämmar företagsamheten, d. v. s. produktionen, och därigenom är nationalekonomiskt skadlig. Ett produktivt företag ökar inte sin produktion, om företagsledaren vet, att den mot merproduktionen svarande merinkomsten helt kasseras in av det allmänna i form av skatter. Nya företag sättas heller icke i gång under sådana förhållanden. Företagsägarna söka att hålla sin nettoinkomst nere genom att minska orderupptagningen och arbetstakten samt genom att avsiktligt öka omkostnaderna.

Nästa anmärkning innehåller, att krigskonjunkturskatten saknar positiv statsfinansiell betydelse. Den direkta avkastningen är ju låg, om man jämför den med de andra skatternas avkastning. Krigskonjunkturskatten för år 1941, som avsåg inkomsterna för år 1940 eller motsvarande räkenskapsår, uträknades till 49.6 miljoner kronor, därav emellertid 24.1 miljoner kronor påförts provisoriskt. Det blev alltså ett preliminärt netto, om jag så får uttrycka mig, av 25.5 miljoner kronor. Den krigskonjunkturskatt, som vi beslutade i fjol, uträknades till 42.3 miljoner kronor, därav provisoriskt påförts 25.7 miljoner kronor. Det preliminära nettot blev alltså 16.6 miljoner kronor.

När jag talar om preliminärt netto, så avser jag därmed icke vad som slutligen flyter in till staten av dessa skatter. Detta blir sannolikt vida mindre belopp. Vi veta ju, att i en tredjedel eller en fjärdedel av alla krigskonjunkturskattemål ha beskattningsmyndigheternas beslut överklagats hos skattedomstolarna. Sannolikt gälla dessa mål, i vilka överklagande ägt rum, relativt stora skattebelopp. I många mål komma förmodligen skattedomstolarna att sätta ned skatten, så att stora skattebelopp få lov att restitueras. Sannolikt blir det därför åtskilligt, som kommer att gå bort av de belopp, som jag nyss betecknade som preliminära netton.

Folk lär sig ju så småningom krigskonjunkturskattebestämmelserna. Folk lär sig att anpassa sig. De lära sig vilka utvägar, som finnas att inom lagens ramar reducera sin skatt. Ju längre krigskonjunkturskatten kommer att bibehållas, desto mera kommer den antagligen så att säga att utplåna sig själv, men något som icke utplånas, det är allt det arbete, skatten förorsakar såväl skattedragarna som skattemyndigheterna.

En annan anmärkning går ut på att på grund av krigskonjunkturskatten minskas avkastningen av de ordinarie skatterna. Det är ju klart, att när företagen inför hotet av krigskonjunkturskatt handla på det sätt, som jag redan beskrivit — hålla nere arbetstakten inom företagen, minska orderupptagningen, öka avsiktligt sina omkostnader — så leder allt detta till att även de beskattningsbara belopp, som bilda underlaget för den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten och för de kommunala skatterna, minskas åtskilligt i förhållande till vad de eljest skulle blivit. Därmed minskas avkastningen av de vanliga skatterna, och minskningen blir säkerligen betydligt större än de belopp, krigskonjunkturskatten kommer att ge i netto. Det kan hända, att vi på detta sätt redan under det föregående året ha åstadkommit en minskning på 50, kanske 100 miljoner kronor i fråga om avkastningen av den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten och värnskatten under vad de annars skulle ha avkastat, emot att vi ha ett preliminärt netto av krigskonjunktur-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
skatten på 16.6 miljoner kronor. Det är alltså en mycket dålig affär för staten rent statsfinansiellt sett med denna extra skatt.

Men vi få ej bortse ifrån, att den också minskar underlaget för kommunerna. Skatteunderlaget i kommunerna blir lägre än det annars skulle ha varit på grund av alla företagens tillvägagångssätt och deras särskilt försiktiga sätt att deklarerera sina inkomster. Jag tror icke alls, att här begås något slags skattefusk av företagen, utan de bara utnyttja de möjligheter, som lagstiftningen giver. Följden blir ett minskat underlag för skatten både till staten och till kommunerna.

I den proposition, som föreligger, finnas intagna yttranden av Sveriges industriförbund, handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, Sveriges redareförening, kommerskollegium och några andra. De framhålla i sina yttranden starkt krigskonjunkturskattens produktionshämmande verkningar och en del även de negativa statsfinansiella verkningarna. Finansministern opponerar mot denna kritik. Åtminstone är det väl meningen, att det skall vara en opposition, men det förefaller mig som om den går på sidan om de påståenden mot vilka han opponerar sig. Finansministern talar nederst på sidan 75 i propositionen om, att »enligt vad inhämtade uppgifter giva vid handen äro de investeringar, som under senare tid ägt rum i svenska industriföretag, av minst samma omfattning som före kriget». Ja, själva detta uttalande är ju, vill jag säga, något oklart. Det menas väl då investering per år eller på någon viss tidsenhet. Han lär väl inte kunna mena, att de totala investeringarna vid en viss tidpunkt — alltså det sammanlagda sysselsatta kapitalet — nu icke äro mindre än före kriget; det är ju en tämligen tydlig sak. Men om han nu menar, att investeringarna per tidsenhet icke ha minskats mot vad de voro före kriget, så kan jag icke säga så bestämt, om det är riktigt, därför att själva begreppet investering är ganska svävande. Om därmed menas ökning av det i företagen sysselsatta kapitalet eller egna kapitalet, så kan ju investeringsmängden bero på en hel del andra saker än sådant, som utgör underlag för ökad produktion. Den kan ju bero t. ex. på den försämring av penningvärdet, som enligt vad vi väl känna till har ägt rum. Men dessutom måste det väl vara så, att i en krigstid, då det är fråga om att producera dels en mängd materiel för försvaret och dels en mängd ersättningsvaror för konsumtionen, borde väl investeringarna vara ofantligt mycket livligare än under de lugnare åren före kriget. Jag kan icke finna, att det skulle vara tillfredsställande, om under sådana år, då det fordras en starkt stegrad produktion av varor, som förut icke producerats, det icke inom näringslivet skulle investeras mera nytt kapital än som gjorts förut under normala år.

Finansministern säger vidare i samma stycke, som jag nyss läste början ur, att »sysselsättningen inom industrien har också varit synnerligen god». Ja, detta strider icke mot mina uttalanden om återhållsamhet i fråga om ökad produktion och i stället avsiktligt ökade omkostnader. Sådana ökade omkostnader gå ju ut på reparation och förnyelse av byggnader, maskiner och diverse andra inventarier. Allt detta ger ju sysselsättning åt personal både inom det egna företaget och inom andra företag. Det måste ju vara mängder av beställningar på byggnadsmaterial och maskiner som följa av en sådan medvetet ökad omkostnadspolitik. Det ger arbete och produktion i mycket stor utsträckning, men det ger en produktion, som efter mitt förmenande icke är nationalekonomiskt försvarlig i nuvarande läge. Det är icke försvarligt, om man skrotar ned en maskin, som ej är mer än halvliten, bara därför, att om man skaffar en ny i stället för den gamla betalar staten mer än halva kostnaden för den nya.

Vad vi behövde i det nuvarande läget skulle vara en stegrad produktion av

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.) konsumtionsvaror, varor just sådana som folkhushållet bäst behöver. Det ha vi tyvärr icke fått i den utsträckning som det hade varit möjligt.

Dessutom är det ju så, att för åtskillig nyproduktion har befrielse lämnats från krigskonjunkturskatt. Vad som är investerat i sådana industrier, som alltså icke hållas tillbaka av hotet om krigskonjunkturskatt, är naturligtvis också inräknat i detta, som sammanlagt har investerats.

Man kan fråga sig: Om finansministern icke tror på krigskonjunkturskattens produktionshämmande verkningar — det säger han icke direkt ut men vad jag anfört bygger på hans invändningar mot detta påstående — varför har man då överhuvud infört detta institut med befrielse för produktion, som är av betydelse för folkförsörjningen och försvaret, och varför har man givit befrielse t. ex. åt torvindustrien och åtskilligt annat och lindring åt skogsbruk och fiske? Allt detta är tydliga bevis för att både finansministern och alla andra, som ha med dessa avgöranden att göra, äro på det klara med krigskonjunkturskattens produktionshämmande verkningar.

Jag tror nog, att man lugnt kan lita på de kategoriska uttalanden, som kommit från t. ex. Industriförbundet om dessa produktionshämmande verkningar. Jag skulle tro, att det vet vad som hänt i de produktiva företagen och vet det bättre än finansministern, som veterligen aldrig varit sysselsatt inom produktionen.

En vidare anmärkning är, att skatteförfattningen, som det nu är särskilt fråga om, är alltför lång och invecklad både till innehåll och avfattning. Ser man saken rent kvantitativt, så är det nu 49 sidor, som själva lagtexten upptager i propositionstrycket. I den första version, som lagen hade, när den skulle gälla för fyra månader 1939, var det icke mera än 29 sidor i samma propositionstryck. Alltså rent kvantitativt har författningen utvecklats åtskilligt. Det beror naturligtvis delvis på att den numera skall drabba även jordbruk, annan fastighet och skogsbruk o. s. v., som icke voro med från början, men det beror givetvis också på att man har infört en hel mängd modifikationer, som ju var och en ökat ut texten med några centimeter.

Det kanske är förtjänt att anföras särskilt, att anvisningarna till en enda paragraf, nämligen 4 §, upptaga, tror jag, icke mindre än tio sidor i propositionens text. Var och en, som har försökt att läsa denna text, vet ju vidare, att det icke är någon vanlig lättflytande romantext.

Ja, herr talman, det var de viktigaste principiella anmärkningarna mot skatteförfattningen. Det är anmärkningar, som man ej kan komma ifrån, och anmärkningar, som ha drabbat de tidigare förslagen lika mycket som årets förslag. Men det är ett par extra punkter, som jag anser, att man måste föra fram gentemot årets förslag.

Det är nämligen så, att ju längre kriget fortgår, ju längre komma vi ifrån de år, som äro bestämda som jämförelseår. Det är 1937 och 1938 som äro jämförelseår. Det är nu frågan om de under 1942 intjänta inkomsterna. Från det första jämförelseåret är det alltså fem års avstånd och från det andra jämförelseåret fyra års avstånd i tiden. Om vi tänka oss, att kriget fortgår ytterligare fem år eller kanske fortgår lika länge som den tiden, då svenskarna voro ute i Europa och rumsterade under det trettioåriga kriget, skall man då hela tiden fortsätta med detta och jämföra med år, som ligga tio respektive trettio år tillbaka i tiden, och presumera hela tiden, att all merinkomst, som kommit till i de produktiva företagen under denna mellantid, beror på med kriget sammanhängande förhållanden, såvitt det icke kan med bärande sannolikhetsskäl, som det heter i författningen, ådagaläggas, att motsatsen är riktig? Man får väl ändå någon gång bestämma sig för, att nu få vi sluta med att jämföra med dessa år, som ligga så långt tillbaka i tiden. Det skulle vara

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
intressant att från finansministern eller från någon annan förespråkare för detta lagförslag höra, hur länge man tycker att det är rimligt med en sådan där presumtion.

Det är en annan sak, som jag vill säga ett ord om, innan jag slutar. Det är att, som vi veta, har den här skatten ända sedan den kom till egentligen ej motiverats så mycket av statsfinansiella skäl som av något slags socialmoraliska skäl, om jag får använda ett så vackert uttryck. Man har ju sagt, att när mängder av enskilda personer ha fått sina villkor försämrade av kriget, skulle det ej vara passande att en del rörelseidkare skulle förbättra sin ekonomiska ställning under samma tid. Det är väl fråga, om man icke nu har anledning att spörja: Vilka äro de, som ha fått sina villkor försämrade under kriget och som alltså skola utgöra bakgrunden eller underlaget för de här socialmoraliska skälen? Vi hade för en vecka sedan en ganska långvarig debatt här i kammaren, där åtskilliga yngre socialdemokrater vittnade om, att förhållandena under kriget voro så gynnsamma för lönearbetarna, att man ville med all makt se till, att de ej bleve försämrade under en framtida fredsperiod. Jag kan icke finna annat än att det tydligt framgick av dessa uttalanden, att lönearbetarna för närvarande ha det bättre i allmänhet än de hade under åren närmast före kriget. Sysselsättningen är ju så ofantligt mycket bättre nu i förhållande till då. Hur är det då med den socialmoraliska motiveringen? Då kan man väl icke säga, att därför att lönearbetarna ha fått det bättre böra företagarna ha det sämre eller icke få det bättre. Det förefaller mig som om de här socialmoraliska skälen för krigskonjunkturskatten numera på grund av den syn, som man har bland lönearbetarna själva, hade blivit berövade fotfästet eller underlaget.

Herr talman! Med stöd av det sagda ber jag att få yrka avslag på propositionen och på utskottsmajoritetens förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Det är väl för mycket begärt att jag skall kunna avvinna detta ämne några som helst nya synpunkter efter de upprepade debatter, som förts omkring denna skatteform. Jag skall emellertid bara i allra största korthet vidröra några av de punkter, som reservanterna ha anfört och lagt synnerlig vikt vid.

Herr Lundells fullständigt negativa ståndpunkt behöver kanske icke bli föremål för långa utläggningar. Jag skulle tro, att hans inlägg här skulle vara mycket lämpligt såsom utgångspunkt i en studiecirkel i detta ärende, men att det skulle kunna ha någon betydelse för kammarens ställningstagande tror jag däremot icke. Därför skall jag icke så mycket syssla med hans argumentering.

Det är emellertid ett ständigt återkommande påstående, när man talar om krigskonjunkturskatten, att den har ett produktionshämmande inflytande. Det är ju klart, att sådana grava erinringar äro mycket anmärkningsvärda, ty kunde det påvisas, att så vore förhållandet, så måste ju envar bli ganska betänksam. För min del kan jag givetvis ej med bestämdhet förneka de gjorda påståendena, men jag hävdar, att de, som driva denna sats, grunda sina påståenden endast på subjektiva omdömen och att några objektiva skäl icke ha kunnat andragas. Man får söka omtolka hur man vill — som herr Lundell — det förhållandet, att investeringsverksamheten går för fullt. Det är likväl ett faktum, att allt tillgängligt material utnyttjas, alla tillgängliga arbetskrafter sysselsättas och allt realkapital är i arbete. Då är det svårt för en vanlig

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
människa att förstå, vilket utrymme en ytterligare produktionsökning skulle kunna få. De exempel, som valdes för att belysa detta, synas mig också vara ganska tveklaktiga.

Det anföres i reservationen, att krigskonjunkturskatten haft synnerligen farliga verkningar, framför allt när det gäller jordbruket, fisket och skogsbruket. Beträffande jordbruket är det väl först och främst så, att det endast är ett ytterst ringa antal jordbrukare, som drabbas av denna skatt. Visserligen vet jag, att det finnes enstaka excentriska jordbrukare, som av fruktan för att nödgas betala sådan skatt lära avstå från att inköpa tilldelad konstgödning för att på detta sätt förminska sin gröda och därmed undgå att bli påförda krigskonjunkturskatt. Men jag vågar bestämt hävda, att deras antal är försvinnande ringa. Den produktionsminskning, som därigenom skulle kunna uppstå, är så obetydlig, att man säkerligen skulle behöva en Einstein för att kunna i procent räkna ut, huru mycket skörden därmed skulle komma att minskas.

Beträffande fisket har det ju talats mycket om att fiskarna uraktlåtit att gå till sjöss för att fiska, när de fruktat att ådraga sig krigskonjunkturskatt. Jag har talat med representanter för dem, och de bestrida bestämt, att detta skulle vara motiv för de begränsade fångsterna. I stället förhåller det sig så, att det är begränsningen i drivmedel och riskerna för att förlora garn, vilka äro oersättliga, som utgöra de verkliga hindren för fiskets bedrivande i fredsmässig utsträckning. Dessutom är det att märka, att de modifikationer, som nu vidtagits för att möjliggöra för fiskarna att undgå krigskonjunkturskatt, torde ha slagit så väl ut, att det för framtiden är alldeles omotiverat att tro, att skatten i det avseendet skulle ha de fördärliga verkningar man söker göra gällande. Utskottet har också bestämt uttalat, att man förväntar, att samma tillämpning av skatten skall förekomma på detta område, varför man för framtiden även bör kunna vara tillfredsställd.

Beträffande skogsbruket är det väl ändå som vi alla känna till så, att det är svårigheterna att få folk i skogarna, som är det väsentliga hindret för en kraftig utveckling av skogsbruket. Jag måste sålunda säga, att här stå åsikt mot åsikt beträffande de skadliga verkningarna i produktionsavseende av krigskonjunkturskatten. Det kan icke förnekas, att de rent objektiva skälen stå på propositionens och utskottets sida, under det att man från motsatta lägret endast rör sig om allmänna antaganden.

Jag skall nu vidröra några av de punkter, som reservanterna ha tryckt på. Det gäller då först rätten till avsättning för kostnaden för byggnader och reparationsarbeten, vilken rätt reservanterna finna alltför snäv i den lagstiftning, som föreligger. Utskottet har emellertid utförligt prövat denna fråga och kommit till den uppfattningen, att en avsättning till en kostnadsutjämningsfond, som ju är medgiven, på ett mer ekonomiskt och effektivt sätt tillgodoser de önskemål, varom här är fråga. Jag kan nu inte gå in på några detaljer i detta avseende, men så mycket kan ju sägas, att om man skulle börja lägga upp nya regler för avsättningar för eftersatta reparationer och ökade kostnader för byggnader, då vågar jag säga, att de klagomål, som nu riktas mot de krångliga bestämmelserna, skulle få en ännu större styrka efter det att sådana ändringar eller tillägg i förordningen vidtagits, ty de bestämmelser, som då skulle få skrivas, skulle bli av så invecklad natur, att de kanske skulle överträffa alla de krångliga bestämmelser, som nu finnas i denna lagstiftning.

I detta sammanhang vill jag också säga några ord om de krångliga para-graferna. Jag vill icke förneka, att de verkligen äro skrivna på ett mycket invecklat sätt. Det skulle emellertid vara alldeles felaktigt, om den föreställ-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)

ningen skulle sprida sig, att man skrivit onödigt tillkrånglat. Orsaken är givetvis, att den verklighet, som man söker fånga i denna författning, är så svår-bemästrad och så mångskiftande, att det med nödvändighet blir en mycket komplicerad lagtext, som måste skrivas. Det hade helt enkelt varit omöjligt att åstadkomma vad man åsyftat om inte lagtexten fått de former, som man valt. Att det på enstaka punkter likväl kan tänkas vara möjligt att göra förenklingar är en sak, som jag ej är mäktig att bedöma, men vid varje försök i den riktningen har det visat sig, att svårigheter av sådan art uppstått, att man avstått från försöken att i det avseendet putsa författningen.

En annan fråga, som anföres av reservanterna, rör fartygsanskaffningen, som naturligtvis är en mycket viktig sak. I det avseendet vill jag framhålla, att en förnyelse av handelstonnaget är mycket, mycket önskvärd. Det är också känt, att mycket kraftiga avsättningar äro vidtagna för att handelstonnaget, när freden en gång kommer, på ett mycket snabbt och effektivt sätt skall kunna förnyas och förstärkas. I nära samband står den tekniskt-vetenskapliga forskningen, som likaledes bör omhuldas. För att det icke skall bli någon tvekan om att icke allt på detta område är väl tillgodosett kan det vara skäl påpeka, att stora avdrag få göras redan i den allmänna beskattningen för detta ändamål. Sålunda är det möjligt att dra av alla driftskostnaderna, och dessutom kunna enligt krigskonjunkturskattelagens bestämmelser även betydande avsättningar göras. Men uppenbart är ju, att om det ingåtts ett avtal mellan staten och de enskilda näringsföretagarna om att staten och företagarna skola bidra till den tekniskt-vetenskapliga forskningen, är det uppenbart orimligt, att de enskildas bidrag skola förminskas därigenom att staten, genom att eftersätta en hel del skatt, finge bidra i större proportion än som ursprungligen var tänkt. Emellertid har, som herr Olson i Göteborg också anmärkt, en betydande förbättring i detta avseende blivit genomförd av utskottet, då mera preciserade regler införts och en större avdragsprocent medgivits.

Ifråga om utjämningsavdragen har det yrkats, att dessa skulle få höjas från nuvarande 15 till 20—25 procent. Det anföres också en hel del skäl för den ståndpunkten. Enligt vad som är känt har emellertid detta avdrag, som egentligen är att betrakta som en compensation för penningvärdets försämring, bidagit till att den samlade skatteintäkten väsentligen sjunkit. Skulle det nu år från år vara så, att detta utjämningsavdrag ökar, skulle resultatet inom ganska kort tid bli det, att skatten bleve helt och hållet illusorisk. Redan av detta skäl kan det vara ganska orimligt att tillmötesgå årligen återkommande krav på en dylik höjning. Men det fullkomligt avgörande är, att prisstoppet och lönestoppet ju äro avsedda att stabilisera prisnivån. Följaktligen bör det avdrag, som var tillåtet i fjol, även vara tillfyllest i år, när denna stoppgräns blivit införd.

Herr Olson i Göteborg ansåg, att det var en ganska lustig passus i utskottets betänkande, där man förutsatte, att man inte får ta igen en konsumtionsminskning under ett år i form av konsumtionsökning under ett kommande år och att sålunda ett utnyttjande av utjämningsavdraget skulle var medgivet i år, om man inte under föregående år hade tillfälle att då utnyttja det till fullo. Jag vill gent emot detta resonemang anföra ett exempel, hämtat från kristilläggs området. Om en person har ett visst kristillägg i år, lär han inte på den grunden kunna begära, att han skall ha möjlighet att efter samma grunder erhålla ett kristillägg, som han borde haft i fjol, men inte kunnat tillgodogöra sig. En sådan framställning skulle säkerligen inte komma att mötas med bifall.

Ett mycket bestickande krav är det, som reservanterna anföra, när det gäller avsättning till pensionsfonden. Jag skall förbehållslöst medgiva att dylika

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
avsättningar ur social synpunkt äro synnerligen tilltalande. Det är ju klart, att det är smärtsamt att nödgas avvisa dylika önskemål. Men för att icke den föreställningen skall stanna kvar, att det är omöjligt att göra sådana avsättningar, kan det vara skäl påpeka, huru förhållandet i verkligheten är.

Enligt gällande bestämmelser för den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten är det möjligt för en företagare att avsätta för personalens pensionering hur stora belopp som helst, förutsatt att medlen handhavas av en stiftelse eller annat rättssubjekt, så att garantier finnas för att de avsatta medlen verkligen komma de anställda till godo. Redan detta är ju en möjlighet som, väl utnyttjad, man bör komma ganska långt med. Men dessutom ger krigskonjunkturskattelagen också möjligheter till avdrag för kostnader för pensioner, förutsatt att det inträtt ökade kostnader för t. ex. en anställds pensionering genom att han fått sin pension ökad eller av den anledningen, att antalet anställda ökats. Dessutom finnes det vissa möjligheter att få avdrag för s. k. retroaktiva avgifter. Allt detta tillsammans taget blir ingalunda några blygsamma belopp, ty i författningen är det, för att det icke skall kunna gå till vilka ytterligheter som helst, infört en gräns, varigenom det är möjligt att avsätta 4,000 kronor per år och anställd för pensioneringsändamål. Om då det första medgivandet till avdrag enligt författningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt väl utnyttjas och avsättning sker till ett belopp motsvarande 4,000 kronor per person och anställd, synes det mig vara väl sörjt för att alla rimliga krav på detta område blivit tillgodosedda. Jag tror, att de anställda med de anordningar, som här föreslagits, kunna känna sig ganska trygga i sin rätt.

Det har framkastats den anmärkningen, att det förflyter allt längre och längre tid under vilken denna skatt består, och att ju längre tiden går desto oformligare blir det att anknyta till det inkomst- och löneläge, som rådde, då detta krig utbröt. Det är givet, att om det, som herr Lundell tänkte sig, skulle bli ett 30-årigt krig, får det ordnas på annat sätt i detta avseende än med provisorisk förordning år efter år. Vi behöva emellertid icke sträcka våra bekymmer så långt. Jag tror det är tillräckligt, om man tar ett år i sänder, och för det nästkommande året är det säkerligen ingen fara å färde. Möjligt är det emellertid, att det blir nödvändigt att ha denna skatt kvar under en ganska lång tid även efter kriget. Här förutsättes ju ett avräkningsförfarande, som det kommer att ta en ganska lång tid att avveckla. Men bara kriget slutar är det sannolikt, att näringslivet kommer att återgå till normala gängor i stort sett, och då är det väl sannolikt, att några krigskonjunkturvinster, som kunna motivera en sådan lagstiftnings upprätthållande, icke komma att inställa sig. Jag skulle för min del anse det vara nyttigast, om denna skatt finge så att säga dö sotdöden, d. v. s. att den komme att upphöra, därför att inga vidare skatter vore att taga.

När man påpekar, att de statsfinansiella skälen till denna beskattning icke äro så vidare starka är detta i och för sig icke heller något att beklaga, ty ju mindre intäkter denna skatt giver, desto klarare bevis är det för att näringslivet håller på att gå in i mera normala gängor, och att omotiverade och oberättigade krigsvinster icke längre i samma utsträckning komma att inhöstas.

Så länge skatten har så stor omfattning, att den giver sina 30 miljoner kronor årligen i form av krigskonjunkturvinster — ty så sker ju nu efter de bestämmelser och de förbehåll, som äro gjorda i denna lag — och ingenting annat än fullt berättigade krigskonjunkturvinster beskattas, tror jag för min del, att denna förordning icke heller kan avskaffas. Jag tror sålunda, att vi få dras med den åtskilliga år framåt, men det är ingen som önskar, att den skall vara bestående en dag längre än det är nödvändigt. Men så länge de yttre om-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
ståndigheter kvarstå, som motivera lagen och dess tillkomst, tror jag det är nödvändigt för riksdagen att varje år prolongera den.

På grund av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bladh**: Herr talman! Med den skattebelastning, vi för närvarande ha här i landet, bör man vara försiktig, då det gäller att pålägga näringslivet extra skatter. Därom äro nog alla överens. Och ändå tror jag, att det är nödvändigt att förnya krigskonjunkturskattelagen på grund av inkomsternas karaktär. De skäl, som ursprungligen motiverade lagens tillkomst, kvarstå i huvudsak oförändrade. Om man utgår från, att staten måste ha de pengar, den här föreslagna skatten beräknas giva, finnes det enligt min mening icke så många alternativ att välja på. Antingen får man, som här föreslås, lägga skatten på dem, som verkligen haft krigsvinster, eller också får man lägga in den i de ordinarie skatterna. Det sistnämnda kan man naturligtvis göra, men det skulle betyda, att de, som icke haft några extra inkomster och kanske icke fått halv kompensation för dyrtiden, de finge betala även för dem, som gjort kanske stora krigsvinster. För många skulle det bli rätt svårt att finna en sådan anordning rättvis. Ökade krigsvinster skulle kunna göras av företagen samtidigt som man satte lönestopp för arbetarna. Det skulle innebära ett ytterligare snedvridande av inkomstfördelningen här i landet. Man torde kunna säga, att en av förutsättningarna för lönestoppet är, att krigskonjunkturskattelagen förnyas.

Å andra sidan har man velat placera in denna skatt i hela systemet av lagar, som inte onödigtvis vill pressa näringslivet utan vill stödja det och ge det möjligheter till ytterligare utveckling. Jag tänker nu på lagen om skattefri avsättning till investeringsfonder, den fria lagervärderingen och i övrigt gällande avdragsbestämmelser. De lagarna stå i direkt samband med de här föreslagna bestämmelserna om provisorisk skattepåföring, om jämkning och kvittning mellan olika inkomstkällor, mellan olika inkomster, och bl. a. avdrag för utgifter till tekniskt-vetenskaplig forskning. Tillsammans äro dessa bestämmelser avsedda att förstärka och konsolidera näringslivet. Och ändå ha flera reservanter, och även motionärer, ansett, att vad som här föreslås inte räcker. Man begär ökad rätt till avdrag för reparationer, för nybyggnader, för representation och för pensionering.

Vad beträffar rätten till avdrag för reparationer så medges ju den i mycket betydande utsträckning redan nu, och den rätten har under det senaste året utnyttjats i så stor utsträckning — som herr Lundell mycket riktigt medgav — att den i många fall gränsat till skatteflykt. För nybyggnader medges som bekant avdrag för överpris och merkostnader i förhållande till 1939 års priser. Men vad motionärerna här begära är något *helt annat*. De årliga avdrag, som hittills beviljats, ha något så när kunnat kontrolleras av våra taxeringsmyndigheter. Nu begära motionärerna i det närmaste full rätt för företagen att själva bestämma, inte bara tiden utan också sättet för medlens användning utan möjlighet till effektiv kontroll. Det är klart, att den inkomst, som här skulle bli skattefri enligt motionärernas och även enligt reservanternas förslag, inte skulle vara obetydlig; det är ju i regel fråga om toppskattebelopp. Om staten skulle avstå från denna skatt, finge staten indirekt betala mellan 60 och 70 % för reparationskostnader, för avdrag för överpris och merkostnader, och detta skulle ske utan att staten hade möjlighet att få ett ord med i laget då det gäller att bestämma avdragens och medlens användning. Det är givet, att detta skulle kunna få rätt betänkliga konsekvenser.

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)

Utskottsförslaget anvisar en annan utväg. Man går ut ifrån att en effektiv kontroll är nödvändig och måste upprätthållas. Samtidigt som detta förordas, tillmötesgår emellertid utskottsförslaget näringslivets önskemål att av vinsten under goda år få reservera medel för framtiden. Detta kan i mycket stor utsträckning ske genom avsättning, enligt utskottsförslaget, till omkostnadsfond. Då det torde dröja en tid efter själva fredsslutet innan avräkningen kan verkställas, innebär det, att man redan nu kan börja reservera medel för fredstiden. Men staten har då den garantien, att om de avsatta medlen inte användas för det avsedda ändamålet, behåller staten den provisoriskt påförda krigskonjunkturskatten. Om däremot medlen användas för det avsedda ändamålet, får företagaren skatten tillbaka just i det ögonblick, såvitt man kan bedöma det, då han som bäst behöver pengarna.

Beträffande kontrollen av avdrag för representation och för pensionering, är den minst lika viktig som övrig kontroll. Om inte den kontrollen göres effektiv, kan detta leda till att betydande belopp användas för enskilda ändamål. Låt oss säga, att det är ett familjebolag. Bolaget kan låta staten i form av minskade skatter betala ungefär 60 % av familjebolagsmedlemmarnas samtliga pensionsavgifter. Motsvarande belopp kan familjebolaget ordna så att staten får betala i form av minskade skatter genom onödigt högt tilltagna representationskostnader. Många människor här i landet ha fått för sig, att krigskonjunkturskatten är mer betungande än den i själva verket är. Att den är betungande har av ingen förnekats, men man överdriver svårighetsgraden. Särskilt gäller det den grupp av inkomsttagare, som trots bevilningsutskottets och trots riksdagens upprepade uttalanden inte brytt sig om att sätta sig in i hur lagen verkar. De, som tillämpa lagen rätt, ha knappast någon anledning att tala om oresonlighet.

Jag skall ta ett exempel, som i någon mån kan belysa detta. Låt oss säga, att det är en företagare, som använt sig av rätten till skattefri avsättning till investeringsfond. Han säljer ut en del av sitt lager, eller kanske inventarier och maskiner förslitas. När han deklarerar till de ordinarie skatterna, får han avdrag för det mesta av vad han avsatt till investeringsfonden. Sedan kan han enligt krigskonjunkturskattelagen använda samma fond som varuförnyelsefond. Då får han provisorisk påföring för det. När han förnyar lagret och använder fonden, får han den provisoriskt påförda skatten tillbaka. Så kommer han att tänka på att företaget 1941 gick med underskott på grund av avdragsgilla utgifter. Då använder han sig av rätten till kvittning mellan olika inkomstår. Därigenom skaffar han sig den förmånen, att den avräkning, som ursprungligen var avsedd att verkställas först efter krigets slut, får göras omedelbart. Dessutom gör han avdrag för reparationer, för en ordinär representation och för en ordinär pensionering av de anställda. Vidare gör han avdrag med hälften av vad han utbetalat till nyanläggning och med allt vad han utbetalat till driftkostnad för tekniskt-vetenskaplig forskning, som är avsedd att tjäna hans eget företag. Slutligen vill han gardera sig mot avdragsgilla förluster under den närmaste framtiden. Av det skälet avsätter han största delen av årsvinsten till en omkostnadsfond och får då provisorisk skattepåföring för det. I den mån den fonden användes för de avsedda ändamålen får han skatten tillbaka, resten kan han reservera till efterkrigstiden.

Ja, detta är endast ett exempel på de många kombinationer av möjligheter till skattelättnad, som det föreliggande utskottsförslaget erbjuder. De äro icke obetydliga. Den främsta orsaken till att föregående års krigskonjunkturskatt gav mindre än beräknat var inte minskade vinster, utan det var ökad kännedom om de möjligheter till skattelättnad som äro avsedda. I någon mån kan det självfallet sägas, att minskningen berodde på missbruk av 6,000-kronorsgrän-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)

sen i fråga om deklarationsplikten. Den gränsen är slopad i år, givetvis, eftersom den har missbrukats. Lagen är avsedd att tillämpas på sådant sätt, att den icke i onödan skadar eller överhuvud taget medför onödiga svårigheter för näringslivet. Men de, som verkligen göra krigsvinster i lagens mening, få betala skatten, och det äro väl ändå i dag, trots reservationen, de flesta överens om att så bör ske. Vi få komma ihåg, att alla som betala krigskonjunkturskatt, ha en merinkomst, som är betydligt större än vad de flesta människorna här i landet få leva på. Dessutom få de i det närmaste 100 procents kompensation, innan någon krigskonjunkturskatt kommer i fråga, under det att andra medborgare få nöja sig med mellan 30 och 40 procents kompensation.

Enligt min mening talar rättsmedvetandet för att lagen bör förnyas, men samtidigt vill jag framhålla, att vår nuvarande taxeringsorganisation icke motsvarar de krav, som ställas på den. Den bristen bör snarast möjligt avhjälpas, om det överhuvud taget skall vara någon mening med en förbättrad och effektivare skattelagstiftning.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lundell: Herr talman! Jag har känt mig föranlåten att göra några erinringar till de opponenter, som här uppträtt som försvarare av utskottsmajoritetens uppfattning.

Herr Sundström i Skövde började sitt anförande med att säga, att han trodde, att mina utläggningar om krigskonjunkturskatten skulle vara lämpliga som grundlinjer i en studiecirkel men inte hade någon uppgift här i riksdagen. Jag vet inte, om herr Sundström därmed ville insinuera, att man i riksdagen brukar avgöra frågorna utan att studera dem; det är väl i varje fall en uppfattning som ligger nära till hands.

Herr Sundström sade vidare, att kunde det påvisas att skatten hade produktionshämmande verkningar, så vore detta en mycket allvarlig sak. Han menade emellertid, att något sådant hade ingen omdömesgill människa kunnat hävda. Då undrar jag: Varför har man frikallat exempelvis torvindustrien, och varför har man infört hela detta institut med möjligheter för regeringen att bevilja frikallelse åt sådana produktionsgrenar, som äro nyttiga för folkförsörjningen och försvaret? Är det inte just därför att man har funnit, att skatten verkar produktionshämmande? Annars kan jag inte förstå vad motiveringen skulle vara för en befrielse. Jag tror, att alla tvärtom äro ense om att skatten verkar produktionshämmande. Så vitt jag kan läsa finansministern rätt är *han också* på det klara med att krigskonjunkturskatten verkar produktionshämmande. Han opponerar inte direkt emot detta påstående, i det att vad han säger går litet vid sidan därom. Han påpekar, att investeringarna äro omfattande, och att arbetskraftens sysselsättning är synnerligen god o. s. v. Men detta behöver inte precis vara en invändning mot påståendet i fråga.

Herr Sundström i Skövde talar också om att all tillgänglig arbetskraft har sysselsättning och att all materiel går åt. Den saken kan man kanske ha något olika meningar om. Man kan t. ex. se på fisket. Det är ju vidare inte säkert att, för att både personal och materiel äro sysselsatta, de äro sysselsatta på ett nationalekonomiskt riktigt sätt. Och det var just den saken jag berörde i mina grundlinjer här i »studiecirkeln». Jag sade, att det göres en mängd beställningar ifrån de produktiva företagen, som höra till extra utgifter, alltså medvetet ökade kostnader i form av reparationer och förnyelse av byggnader och maskiner och en hel del andra inventarier. Tror inte herr Sundström, att så-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.) dant tar både materiel och personal i anspråk? Det är just det beklagliga, att det tar i anspråk en hel del materiel och personal, som skulle kunna användas på ett helt annat sätt, om folkförsörjningen ordnades så som den borde ordnas.

Sedan kom herr Sundström återigen tillbaka till att skatten inte hämmade produktionen; i det särskilda fallet gällde det nu fisket. Att inte fiskarna gingo ut berodde på brist på garn och brännolja. Men varför i all världen har man då mildrat beskattningen för fisket? Inte blir det väl mer garn och brännolja därigenom, utan skälet är just det att man har den uppfattningen, att det i så fall finns större utsikter till att fiskarna ge sig ut och fiska. Det har ju sagts ifrån öppet utav deputationer, som varit här i Sockholm, att det blir inte en fisk dragen upp på den och den ön förrän krigskonjunkturskatten avskaffas. Sådana tydliga vittnesbörd skall man inte motsäga. Annars finns det ju ingen rimlig konsekvens i myndigheternas handlingssätt att befria den ena produktionsgrenen efter den andra från denna skatt i avsikt att hålla ifrågavarande företag i gång.

Sedan talade herr Sundström om en sak, som kanske inte var så nödvändig att säga. Skrivningen är inkrånglad, men detta är inte avsiktligt, sade han. Nej, det finns säkerligen inte någon som tror så illa om den som har det huvudsakliga ansvaret för lagens avfattning, men det hindrar inte, att föreskrifterna till realinnehållet kunde betydligt förenklas, om man lade skatten på ett annat sätt. Och då skulle säkerligen som en följd därav också avfattningen kunna bli enklare.

Jag hade tillåtit mig att fråga, hur länge man tänkte fortsätta att anknyta till samma jämförelseår, 1937 och 1938, om vi komme fram till ett tioårigt eller ett trettioårigt krig. På det svarade herr Sundström, att då skulle man icke ha en ny provisorisk författning för varje år, utan då skulle man — såvitt jag förstod tankegången — ha en permanent författning. Det där var just det rätta svaret. Det var ett svar, som var »goddag-yxskaft» så troget som möjligt. På det sättet undviker man väl icke att anknyta till jämförelseår, som ligga alltför långt ifrån beskattningsåret. Herr Sundström tog sig till och med orådet före att föreslå, att det här skulle fortsätta åtskilliga år efter krigets slut. Det är väl att få litet för långt. Så snart kriget är slut skall det väl bli enbart ett avvecklingsförfarande. Man kan ju icke gärna säga, att merinkomst som förekommer ett och två och tre och fyra år efter kriget beror på kriget och därmed sammanhängande förhållanden. Det är väl icke sannolikt, att man kan gå fram på det viset.

Sedan kom herr Sundström in på ett annat resonemang. Han menade, att ju mindre intäkter denna skatt ger, desto tydligare är det, att man gjort slut på krigskonjunkturvinsterna. På detta sätt skulle det visa sig, att skatten verkat på ett sunt sätt. En dylik minskning av skatteintäkterna kan ju emellertid också bero på att företagen anpassat sig efter skatteformerna på det sätt, som jag talade om i mitt första anförande, alltså att de lära sig — de äro icke oläraktiga — att det icke är så konstigt att hålla igen upptagningen av order och öka omkostnaderna. Det är ett av de enklare problem, som kunna uppstå för en företagare. Att åstadkomma motsatsen är säkerligen betydligt svårare, och det är den sysselsättning, som en företagare egentligen skall hålla på med. Om man skulle fortsätta med krigskonjunkturskatten år efter år och kanske även sedan den icke ger någon avkastning, vore ju det tragiska med detta dels det kolossala arbete, som i alla fall kvarstår för såväl skattedragarna som myndigheterna, och dels denna ekonomiska drift av företagen, som de kommit in i på grund av att det är ett sätt att undvika krigskonjunkturskatten.

När herr Bladh uppträdde här, började han med att framlägga en tes, som han, såvitt jag minns, kom med också i fjol. Det är ju intet fel, bara tesen är

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
riktig. En sanning förlorar ju icke på att upprepas. Han sade emellertid, att med den skattebelastning, som vi ha, får man vara försiktig i fråga om skatterna, och att staten måste ha de pengar, som krigskonjunkturskatten ger. Jag har både i fjol och i år försökt att tämligen utförligt förklara, att denna skatt icke ger någonting netto, utan att avkastningen av de andra skatterna, de vanliga ordinarie skatterna, minskas betydligt mer än vad krigskonjunkturskatten ger i avkastning. Om alltså de andra skatterna till staten giva t. ex. 100 milj. mindre än de annars skulle göra och denna krigskonjunkturskatt som ett preliminärt netto ger 16.6 miljoner, vad är det då för prat att säga, att staten behöver dessa pengar?

Herr Bladh talade vidare om att en av förutsättningarna för lönestoppet är att krigskonjunkturskatten prolongeras. Ja, det kan nog hända, att det är en av kärnpunkterna i motiveringen för krigskonjunkturskatten, en kärnpunkt som icke alltid officiellt framföres men som nog ligger bakom. Jag skulle emellertid vilja säga herr Bladh, att vi icke ha något lönestopp. Det är det egendomliga. Vi ha ett prisstopp, men något verkligt lönestopp ha vi icke. Det är en ren fiktion. Om det är någon, som icke tror mig, kan han fråga ordföranden i priskontrollnämnden. I anledning av avtalsförhandlingar, som pågingo vid ett företag, gjorde jag för någon tid sedan en förfrågan, om priskontrollnämnden icke intresserade sig för löneuppdrivning. Man svarade, att man icke alls kunde göra någonting åt en sådan sak. Det är icke påbjudet något lönestopp. Jag skulle vilja se den, som kan visa, att det är påbjudet något lönestopp. Företagaren kan säga, att han icke betalar mer än så och så mycket, och sedan får det bli strejk, och så får det gå den vanliga vägen, men det sker intet som helst särskilt ingripande från statsmakternas sida.

Bland det sista herr Bladh gjorde var, att han försökte förklara för oss, att denna skatt icke var så svår att ha att göra med och reda ut, som man ofta trodde. Jag vet icke, om det exempel som han anförde bragte kammaren på bättre tankar i fråga om skatten. Jag har nog fått den uppfattningen, att den är både tillkrånglad och hämmande för produktionen.

Herr Bladh slutade sedan med att säga, att lagen borde förnyas, men icke heller han ville säga, hur många år den borde förnyas, eller om man skulle kunna fixera någon tid, då det gäller att avgöra, om icke avståndet till jämförelseåren är för långt för att man skulle kunna presumera, att mervinsten beror på med kriget sammanhängande förhållanden.

Jag skall icke säga något mer om denna skatt. Jag vill bara erinra om att det finns ett ordstäv, som låter ungefär så: »Självt göra, själv ha.» Det är något kortfattat. Skulle jag utlägga det med avseende på här ifrågavarande förhållanden, skulle jag säga, att om folkets flertal vill ha en skatteform, som skadar, d. v. s. försämrar folkförsörjningen, få de själva ta skadan, d. v. s. försämringen. Nu är det väl emellertid så i detta fall, att det är folkrepresentanterna, som besluta om denna skatteförfattning, och de ha ju sin levnadsstandard tämligen säkrad, vilket emellertid icke är fallet med befolkningens breda lager, som få bära skattens skadliga följder.

Herr talman! Jag ber att fortfarande få yrka avslag på skatteförfattningen.

Herr Olson i Göteborg: Herr talman! Endast några helt korta ord med anledning av herr Sundströms anförande.

Herr Sundström ställde sig alltså starkt tvivlande till denna skatts hämmande verkningar, och han pekar på den allmänna rörelse ute i det industriella livet, som inte ger känslan av några hämningar. Allt detta är ju alldeles riktigt,

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
och det är ju samma omständigheter som i propositionen ha åberopats. Det är väl så, att i dagens läge med de stora krav, som beredskapen ställer på vår industri, man har svårt att påvisa inom stora delar av denna några hämmande verkningar; men därifrån till ståndpunkten, att förneka ett sådant klart sakförhållande som denna hämnings existens, är dock ett ganska långt steg.

Det intressanta i denna herr Sundströms inställning är emellertid, att han har gjort ett uttalande, som jag tror närmar sig till den uppfattning som vi andra ha beträffande denna hämnings verkan. Hämnungen grundar sig ju på otillräckliga utsikter att med vinst uppväga de risker, som en ökad eller ny verksamhet kan draga med sig, och hämnungen ligger däruti att sådan verksamhet därigenom icke kommer till stånd. När nu herr Sundström beträffande fisket säger, att han inte anser det vara krigskonjunkturskatten, som där vållat hämnungen, utan att det är risken att förlora garnen som är det verkliga hindret, så har han därmed givit just beviset för att det är krigskonjunkturskatten som är det hämmande, ty det är krigskonjunkturskatten som förhindrar vinsterna av denna verksamhet att bli tillräckliga för att uppväga riskerna. Det är sålunda fullt riktigt, att det är riskerna som hämma rörelsen, men att riskerna ej kunna bäras, beror på krigskonjunkturskatten. Så går det till, herr Sundström.

Beträffande utjämningsavdraget vill herr Sundström inte vara med om det rättvisa i att det höjes samtidigt som prisnivån stiger. Vi få väl i alla fall anse, att det ligger någon mening i detta, när förordningen upptar den bestämmelsen, att vid fastställandet av den taxerade merinkomsten skall hänsyn tagas till höjning av den allmänna prisnivån genom särskilt utjämningsavdrag. Det skall alltså tagas hänsyn till den allmänna prisnivån. När nu yrkande ställes på att denna hänsyn skall anpassas efter den stegrade prisnivån, så är detta väl knappast att anse såsom en gåva till skattedragarna, utan det är i stället en akt av rättvisa. Det förhållandet att utjämningsavdraget har medfört, att skatten väsentligt har sjunkit, och att ett ökat utjämningsavdrag skulle medföra ytterligare sänkning av skatten, är således efter vad jag kan förstå en konsekvens av ett rättvist förfarande.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Med anledning av herr Olsons anförande skulle jag vilja säga endast ett par ord.

Herr Olson har tydligen alldeles missförstått mig när jag talade om den risk för att förlora garnen, som fiskarna utsätts för. Det är visst inte minskad vinstmöjlighet som föranleder deras försiktighet, utan det är helt enkelt det faktum, att deras garn äro praktiskt taget omöjliga att ersätta — de finnas inte i marknaden — och det har inget som helst sammanhang med krigskonjunkturskatten, det tror jag inte någon kan påstå.

Vad gäller hänsyn till prisnivån och det utjämningsavdrag, som det är fråga om och som beräknats till 15 %, så vill jag bara säga, att den omständigheten att det står, att utjämningsavdraget skall hänföras till prisnivån, inte ovillkorligen innebär, att hela prishöjningen skall kompenseras. Vi skola komma ihåg, att alla inkomsttagare, alla statstjänare och alla på den öppna marknaden få nöja sig med en prisstegringskompensation på 50 %, och därför kan det utjämningsavdrag, som det här är fråga om, icke anses otillräckligt.

Jag skulle också ha anledning att säga några ord till herr Lundell, men med tanke på att han skulle kunna fortsätta här tills i morgon bitti med alla de spetsfyndigheter han är mäktig, skall jag, herr talman, avstå från en replik till honom.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till vad utskottet hemställt; 2:o) bifall till den av herr Axel Ivar Ander-

Förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m. (Forts.)
son m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; samt 3:o avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner om revision i visst syfte av stadsplane-lagstiftningen;

nr 41, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av lagen om sterilisering; och

nr 42, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 43, i anledning av väckta motioner angående förslag till ny vägtrafikstadga; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m.;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa krigsfri-villigas förmåner vid sjukdom m. m.;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att låta Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutne övertaga verksamheten vid lotsverkets livräddningsstationer på Gotland;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggs-stat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utförande av vissa gas-, vatten- och avloppsledningar å Norra Djurgården;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upp-förande av byggnad för textilforskning m. m.;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1943/44 till uppförande av byggnader för järn- och metallforskning m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till understöd åt privatflyget;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggande av skolhemmet Hammargården i Stockholms län m. m.; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kostnader för årlig taxering m. m.;

bankoutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

andra lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i krigsfamiljebidragsförordningen; samt

första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning jämte i ämnet väckta motioner.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från sammansatta stats- och första lagutskottet, nr 290, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna, dels ock i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet, nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m.;

från bankoutskottet:

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avgifter för sjöfolks pensionering m. m.; och

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för vissa barnmorskor, m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 295, angående effektiviserad yrkesvägledning för ungdom;

nr 296, angående befrielse från beredskapstjänstgöring eller uppskov därmed för ordförande i kristidsnämnd; samt

nr 297, angående åtgärder för införande av deltidstjänst.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Herr *Jonsson* i Skedsbygd avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 316, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.10 på natten.

In fidem
Sune Norrman.
